

**Τμήμα Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών
Τμήμα Ιατρικής • Τμήμα Βιολογίας • Τμήμα Κοινωνιολογίας**

**Διατμηματικό Πρόγραμμα
Μεταπτυχιακών Σπουδών Βιοηθική**

Μπακαή Θεοδώρα - Αδαμαντία

« Μητέρα δεν είναι μόνο αυτή που γεννά »

Βιοηθικά ζητήματα γύρω από την παρένθετη μητρότητα

**Εξεταστική Επιτροπή: Θ.Κ. Παπαχρίστου (επιβλέπων) –
Αντ. Αστρινάκης – Κ. Μαρκεζίνη**

Διπλωματική Εργασία για το Μεταπτυχιακό Δίπλωμα Ειδίκευσης

Μάρτιος 2008

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Σελ.

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ.....4

ΠΕΡΙΛΗΨΗ (ελληνική).....5

ΠΕΡΙΛΗΨΗ (αγγλική) 7

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....8

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Ι. Υ. Α. και Παρένθετη μητρότητα – Η μέθοδος.....12

2. Ιστορική Αναδρομή.....17

3. Η θέση της Εθνικής Επιτροπής Βιοηθικής.....21

4. Διεθνείς Συμβάσεις.....24

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ – Η ΘΕΜΕΛΙΩΣΗ ΤΗΣ ΜΗΤΡΟΤΗΤΑΣ

1. Σύγκρουση δυνητικών μητροτήτων.....25

2. Οι ενδεχόμενες λύσεις.....31

2.1 Η υιοθεσία.....31

2.2 Η αναγνώριση 33

2.3 Η προσβολή της μητρότητας 34

3. Οι ξένες νομοθεσίες.....35

4. Η «κρίση» του Οικογενειακού Δικαίου 43

5. Η πρακτική της παρένθετης μητρότητας στη Λογοτεχνία.....47

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ – ΔΗΜΟΣΙΟΣ ΔΙΑΛΟΓΟΣ

1. Πως αντιμετωπίστηκε το θέμα στον πολιτικό χώρο.....51

2. Ημερήσιος Τύπος – έντυπος και ηλεκτρονικός (πριν από το νόμο) 54

2.1 Ημερήσιος Τύπος – έντυπος και ηλεκτρονικός (πριν από το νόμο).....61

3. Η θέση της Εκκλησίας.....72

4. Η αξιολόγηση της στάσης της πολιτικής, του Τύπου και της Εκκλησίας 77

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ – Ο ΝΟΜΟΣ

1. Τα χαρακτηριστικά του νόμου.....79

2. Ορολογία.....80

3. Οι προϋποθέσεις για την παρένθετη μητρότητα.....84

3.1. Ιατρική αδυναμία κυοφορίας.....86

3.2. Καταλληλότητα προς κυοφορία.....	87
3.3. Η συμφωνία.....	88
3.4. Ωάριο ξένο προς την κυοφόρο.....	91
3.5. Και οι δύο γυναίκες μόνιμοι κάτοικοι Ελλάδας.....	92
3.6. Ηλικία φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής.....	92
3.7. Η δικαστική άδεια	94
4. Ποινικές κυρώσεις	96

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ – ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΘΕΣΜΟΥ ΤΗΣ ΠΑΡΕΝΘΕΤΗΣ

1. Ανάκληση της απόφασης.....	97
2. Αποκλεισμός της προσβολής της πατρότητας.....	101
3. Άρνηση αποδόσεως του τέκνου.....	102
4. Ανυπαρξία δικαστικής άδειας.....	103

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ – ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ

1. Η I. Y. A. ως ανθρωπολογικό φαινόμενο.....	106
2. Η επιθυμία απόκτησης παιδιού : Από Αυτονόητη Πράξη έγινε Εγκεφαλική Διαδικασία.....	108
3. Το φεμινιστικό κίνημα και η ιδεολογία της μητρότητας.....	111
4. Παρένθετη και Φεμινισμός.....	114
5. Ταυτότητες και Ρόλοι στην παρένθετη μητρότητα.....	126
6.«Το Δίκαιο και η Βιοηθική είναι ρυθμίζουν τη μέθοδο της παρένθετης;» Ένα Κοινωνιολογικό ερώτημα.....	140

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ - ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ

1. Οι Πολέμοι.....	143
2. Η ανηθικότητα των συμφωνιών.....	144
3. Οι Υποστηρικτές.....	157
4. Αυτονομία στην Τεκνοποίηση.....	161
[Procreative Autonomy]	

<u>ΚΡΙΤΙΚΗ – ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΣ</u>	166

<u>ΕΠΙΛΟΓΟΣ</u>	171

<u>ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ</u>	173

<u>ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ</u>	193

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

Α	άρθρο
ΑΚ	Αστικός Κώδικας
αρ. ή αριθ.	αριθμός
Αρμ	Αρμενόπουλος
βλ.	βλέπε
γερμ.ΑΚ	γερμανικός Αστικός Κώδικας
γαλλ.ΑΚ	γαλλικός Αστικός Κώδικας
ΔΕΕ	Δελτίο Επιχειρήσεων και Εταιρειών
εκδ.	εκδόσεις
Ελλ.Δνη	Ελληνική Δικαιοσύνη
επ.	επόμενα
ΕΣΔΑ	Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
Ι.Υ.Α.	Ιατρικώς Υποβοηθούμενη Αναπαραγωγή
ΚριτΕ	Κριτική Επιθεώρηση
ΧρΙΔ	Χρονικά Ιδιωτικού Δικαίου
ΚΠολΔ	Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας
Κωδ.ΝοΒ	Κώδικας Νομικού Βήματος
Μ.Ι.Υ.Α	Μονάδες Ιατρικώς Υποβοηθούμενης Αναπαραγωγής
ΜονΠ	Μονομελές Πρωτοδικείο
Ν. ή ν.	νόμος
ΝοΒ	Νομικό Βήμα
ό.π.	όπου παραπάνω
Ολ.ΑΠ	Ολομέλεια Αρείου Πάγου
π.χ.	παραδείγματος χάριν
παρ. ή §	παράγραφος
ΠολΠ	Πολυμελές Πρωτοδικείο
Σ ή Συντ.	Σύνταγμα
σ. ή σελ.	σελίδα
τ.	τόμος
υπ.	υπό
εδ.	εδάφιο
δηλ.	δηλαδή
μτφρ.	μετάφραση

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ο εικοστός αιώνας επιφύλαξε για τον άνθρωπο την κορυφαία ίσως κατάκτηση στο χώρο της επιστήμης και της τεχνολογίας, αφού πλέον κατέστη εφικτή η ανθρώπινη επέμβαση στη διαδικασία της αναπαραγωγής του γένους, στη διαδικασία της γέννησης του ανθρώπου. Ανάμεσα στις μεθόδους που χρησιμοποιούνται για την αντιμετώπιση της υπογονιμότητας, εκείνη που επηρέασε τον αριθμό των γεννητόρων, είναι η παρένθετη μητρότητα. Κατέστη δυνατή η γέννηση του παιδιού μετά από κυοφορία του από παρένθετη μητέρα, που δάνεισε τη μήτρα της . Το ενδιαφέρον της μελέτης αυτής εστιάζεται σ' αυτήν ακριβώς τη μέθοδο, που αφορά στη διάσπαση της μητρότητας σε δύο πρόσωπα, ένεκα του ότι η εφαρμογή τους συνεπάγεται σημαντικά νομικά, κοινωνιολογικά και βιοηθικά διλλήματα.

Μέχρι πρότινος, υπήρχε η ακλόνητη βεβαιότητα ότι κάθε άνθρωπος, όσον αφορά την εκ μητρός καταγωγή του, προέρχεται από τη γυναίκα που τον γέννησε. Ο τοκετός λειτουργούσε ως τεκμήριο αμάχητο ως προς τη βιολογική καταγωγή του παιδιού, προς την τεκούσα αυτό μητέρα του. Ο ν. 3089/2002 «για την ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή» και το άρθρο 1458 που θέσπισε την παρένθετη μητρότητα, άλλαξε την πραγματικότητα αυτή και δημιούργησε τη λεγόμενη «κοινωνικο-συναισθηματική συγγένεια», προκειμένου να καλύψει το νομοθετικό κενό που προέκυψε από τη διάσπαση της μητρότητας .

Ο νομοθέτης, λοιπόν, τόλμησε και αντιμετώπισε τα προβλήματα αυτά χωρίς φοβίες και άκριτους περιορισμούς απέναντι στην επιστημονική πρόοδο, όπως οι περισσότερες ξένες νομοθεσίες. Οι ερμηνευτές οφείλουν να ελέγχουν, αν τηρούνται οι αναγκαίες από τον νόμο προϋποθέσεις, προκειμένου να δοθεί η άδεια τεκνοποίησης μέσω παρένθετης μητρότητας.

Πρώτιστο μέλημα, θα πρέπει να είναι σε κάθε περίπτωση το συμφέρον του παιδιού που θα γεννηθεί, το οποίο είναι ανεπίτρεπτο να γίνεται αντικείμενο δικαστικών διενέξεων. Εξίσου ανεπίτρεπτη, βέβαια, είναι και η χρήση του ανθρώπου ως μέσου για την επίτευξη ενός σκοπού. Η σκυτάλη, επομένως, περνά στα χέρια των υπερασπιστών της Βιοηθικής, προκειμένου να μην αντιμετωπίσει η ελληνική κοινωνία, που πρωτοπόρησε στη νομιμοποίηση του δανεισμού μήτρας, φαινόμενα αναπαραγωγικού τουρισμού, εμπορευματοποίησης πληθώρας κυοφόρων γυναικών, διαφήμισης αναπαραγωγικών ικανοτήτων και παραγγελίας παιδιών.

Η επιθυμία απόκτησης παιδιού, σήμερα, από αυτονόητη πράξη έγινε εγκεφαλική διαδικασία, επιφέροντας διαπλοκή ατομικών ταυτοτήτων και γονεϊκών ρόλων αλλά και δημιουργία νέων μορφωμάτων, κατάλληλων να αντιμετωπίσουν τις συγκρούσεις αυτές.

Σίγουρα, η αυτονομία στην τεκνοποίηση είναι ένα βασικό δικαίωμα και η καταστρατήγησή του αποτελεί πράξη ανήθικη που οδηγεί στον περιορισμό της ατομικής ελευθερίας και παρεμπόδιση στην ολοκλήρωση της προσωπικότητας.

Άραγε, το συνταγματικό αυτό δικαίωμα υπαγορεύει στα άτομα τη δυνατότητα να γίνουν γονείς πάση θυσία;

ABSTRACT

The twentieth century reserved for individuals a top-level achievement in science and in reproductive technology. Between methods that are used for confrontation of subfertility, is “surrogate motherhood “. It is appointed, the birth by “womb leading”.

This project studies the method of surrogate motherhood and serious moral, social and legal problems and dilemmas that have raised in our country.

Both, Law 3089/2002 “Medically Assisted Human Reproduction”, as incorporated into the Civil Code, and the more recent Law 3305/2002 “Implementation of Medically Assisted Reproduction Methods” have introduced important innovations into family order and hereditary succession, including most notably:

- a) the inclusion of “social” relationship in the institution of relationship by blood
- b) the automatic voluntary recognition of a child born through assisted reproduction and the exclusion of any challenge there to
- c) the recognition of surrogate motherhood through “womb lending” (Articles 1458 and 1464 of the Civil Code); an exception to the rule of the provision of Article 1463 of the Civil Code, according to which “The relationship of a person with his/her mother and her relatives is inferred from birth” is introduced by Article 1464 of the Civil Code, according to which “In the event of artificial insemination, if the child has been carried by another woman, subject to the terms of Article 1458 of the Civil Code, the child’s mother shall be presumed to be the commissioning woman authorised to this effect”.

So, childbirth was functioning as the irrefutable argument for the child’s biological descent.

Thus, in addition to legal biological relationship, another form of relationship is now recognised, which is founded on private choices of an emotional nature par excellence. It is the so-called “**socio-emotional relationship**”, which prevails, in our society, over biological relationship. In the former, the importance of origin and biological truth fades, while the will of the parties involved becomes an important factor for the establishment of legal relationship.

The legislator, ventured and faced the “split of motherhood” without misguided limitations as a lot of foreign laws. Explainers, ought to supervise if essential presuppositions of surrogate motherhood are maintained.

The main concern should be the advantage of the prospective child, that it is unreturned to be the object of judicial disputes. It is, equally, unreturned the use of a person / human being as a mean to an end.

Consequently, the torch is passed over to the Bioethics supporters; so that the Greek society won't face reproductive tourism appearances, baby selling, surrogate's commercialization and surrogate's promotion.

Parenthood, in our days, turned from a self – evident action to a brain process resulting into a conflict of multiple identities and roles.

Surely, procreative autonomy is a basic right and its violation is an immoral action that leads to the obstruction of personhood and freedom limitation.

I wonder, if this constitutional right, dictates to individuals the capability to be parents at all costs....

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η αναζήτηση και ανεύρεση τρόπων με τους οποίους αντιμετωπίζεται η ατεκνία είναι δομικό στοιχείο κάθε κοινωνίας. Η υιοθεσία, ο παράλληλος γάμος, η προσφυγή σε άλλον άνδρα ή σε άλλη γυναίκα, ήταν ανέκαθεν μερικοί από αυτούς. Παρόλο που η πρακτική αυτή ήταν γνωστή από παλιά, εν τούτοις, η μέθοδος της παρένθετης μητρότητας, ενόψει της εξέλιξης της βιοτεχνολογίας, όχι μόνο προκαλεί ιδιαίτερη έκπληξη αλλά και σφοδρές αντιδράσεις.

Και τούτο γιατί, ενώ οι παραδοσιακοί τρόποι καταπολέμησης της στειρότητας είχαν κοινωνική υφή, η παρένθετη μητρότητα έχει καθαρά τεχνητό χαρακτήρα, διαχωρίζοντας όχι μόνο τη διαιώνιση του είδους ολοκληρωτικά από τη σεξουαλικότητα, αλλά κυρίως, διασπώντας τη μητρότητα και εμπορευματοποιώντας το γυναικείο σώμα. Το ζήτημα αυτό, προκαλεί αντιδράσεις, παρόλο που και οι παραδοσιακές πρακτικές, συνδέονταν αρκετές φορές με την προσδοκία οικονομικού οφέλους.

Η αλματώδης ανάπτυξη των ιατρικών μεθόδων υποβοήθησης της ανθρώπινης αναπαραγωγής και η συνεχής εφαρμογή τους και στη χώρα μας έθεσαν κρίσιμα ηθικά, κοινωνικά και νομικά προβλήματα. Γενικότερα σε εθνικό επίπεδο, η ανάγκη αντιμετώπισης των συνεπειών της ιατρικώς υποβοηθούμενης αναπαραγωγής στο δίκαιο της συγγένειας, εμφανίστηκε στα ελληνικά δικαστήρια ήδη από τα τέλη της δεκαετίας του 1990.

Στην Ελλάδα ήταν πλέον αναγκαία η αντιμετώπιση του ζητήματος της παρένθετης μητρότητας και των συνεπειών αυτής στο δίκαιο της συγγένειας, μέσω ενός νομοθετήματος, το οποίο θα κάλυπτε με τρόπο άμεσο το νομοθετικό κενό που υπήρχε.

Ο νομοθέτης, ωστόσο είχε πρωταρχικό χρέος να κινηθεί μεταξύ δύο αξόνων, αφενός τη δικαιοσύνη συνείδηση του λαού ως έκφραση και κορύφωση του νομικού πολιτισμού της συγκεκριμένης χώρας και αφετέρου, τη συνταγματική διάταξη του άρθρου 5 παρ.1 του Συντ., στην οποία ανάγεται σε θεμελιώδες ατομικό δικαίωμα η ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας, από την οποία απορρέει το ειδικότερο δικαίωμα καθενός «να αποκτήσει απογόνους σύμφωνα με τις επιθυμίες του». Φραγμοί αυτής της ελευθερίας αποτελούν τα δικαιώματα των άλλων, το Σύνταγμα και τα χρηστά ήθη.

Αντίθεση στους περιορισμούς, που θέτει το Σύνταγμα, είναι δυνατόν να υπάρχει στην χρησιμοποίηση «παρένθετης» κυοφόρου γυναίκας. Σύμφωνα με το νομοθέτη, η πλήρης νομοθετική απαγόρευση δεν θα ήταν δυνατό να επιβληθεί στην πράξη και θα είχε ως θύμα το παιδί, που θα γεννιόταν από μια απαγορευμένη και, άρα, μη ρυθμιζόμενη ως προς τις συνέπειές της ιατρική μέθοδο.

Μπροστά σε αυτή την πραγματικότητα, (που ενδέχεται να χαρακτηρίζεται από την τεχνοκρατία), το δίκαιο βρέθηκε σε έκδηλη αμηχανία. Δεν θα έπρεπε να αντιγράψει ούτε να υποταχθεί, καθώς η απαγόρευση ή η ανεκτικότητα είναι χαρακτηριστικά που μπορεί να οδηγήσουν σε κοινωνική αναρχία. Ιδιαίτερα σήμερα, που η επιλογή του κατάλληλου νομοθετικού πλαισίου είναι εφικτή, ύστερα από ταξίδι εντός ολίγων ωρών στη χώρα όπου επιτρέπεται η επιθυμητή λύση.

Το άρθρο 1458 του Ν. 3089/2002, σχετικά με την παρένθετη μητρότητα, απασχολεί φιλοσόφους, κοινωνιολόγους, βιολόγους, γιατρούς και νομικούς. Για την ερμηνεία του, θα πρέπει να συνεκτιμηθούν οι ηθικές και κοινωνικές παράμετροι όσο και πραγματικότητα, που έχει πλέον παγιωθεί και δεν είναι αναστρέψιμη.

Θα πρέπει να αναγνωρισθεί, ως θετικό στοιχείο, η ευελιξία που οφείλει να επιδείξει το δίκαιο, ώστε να προσαρμόζεται συνεχώς στις νέες προκλήσεις. Θα πρέπει, όμως, και να αντιμετωπιστεί κριτικά η υπέρβαση των ισχυόντων κανόνων και θεμελιακών δικαιϊκών κατηγοριών.

Αυτή η τελευταία στάση, υποστηρίζεται στην παρούσα εργασία, όπου παρουσιάζονται τα βιοηθικά ζητήματα, όπως προκύπτουν διεπιστημονικά, από νομική – κοινωνιολογία – φιλοσοφία, αντίστοιχα. Τα «βλέμματα» των διαφορετικών επιστημονικών πεδίων, εύλογα, είναι διαφορετικά, αλλά η ανησυχία είναι κοινή:

- Πώς θα βρεθεί η καλύτερη δυνατή λύση, ώστε να μη διακυβεύονται βασικές αξίες αλλά και να μην χαρακτηριστεί η κοινωνία μας οπισθοδρομική;
- Πώς θα δοθούν ελπίδες σε εκείνους που βιώνουν την ατεκνία ως υπαρξιακό πρόβλημα;
- Πώς θα προφυλαχθεί το θέμα από την εμπορευματοποίηση;
- Πώς θα διαχειριστούμε ατομικά και κοινωνικά τις συγκρούσεις που ανακύπτουν;
- Πώς θα αντιμετωπισθούν τα παιδιά με δυο ή τρεις μητέρες; (Η σύγκρουση μητροτήτων, είναι, ίσως, το κυριότερο θέμα που προκύπτει από το δανεισμό μήτρας και όπως θα γίνει φανερό, λύνεται βάσει του βουλευτικού/ κοινωνικο-συναισθηματικού στοιχείου. Και αυτό, επειδή, το συμφέρον του παιδιού είναι αυτό που θα πρέπει να επιδιώκεται.

Θα ήταν ευκαίιο, ο σύγχρονος δικαστής, έπειτα από τη θέσπιση του άρθρου 1458 για την παρένθετη μητρότητα, να μη βρεθεί ποτέ σε αντίστοιχη θέση με το λαϊκό δικαστή, Άζντεκ, του θεατρικού έργου του Μπ. Μπρεχτ, «Ο κύκλος με την κιμωλία». Ο Άζντακ έπρεπε να δώσει λύση στη σύγκρουση ανάμεσα στη βιολογική μητέρα και σε εκείνη που το ανέθρεψε. Χάραξε ένα κύκλο, βάζοντας το παιδί στο μέσον και τις κάλεσε να τραβήξουν με δύναμη.

Όποια κατάφερνε να το σύρει προς το μέρος της, θα το κέρδιζε. Η Γκρούσα, η «de facto» μητέρα, κοντοστάθηκε, δίστασε και αρνήθηκε να πάρει μέρος στη μονομαχία. «*Το ανέθρεψα*», είπε, «είναι σωστό να το ξεσκίσω τώρα.» Ο δικαστής της έδωσε το παιδί!

Θα ήταν ευκαίιο οι δυο σύγχρονες γυναίκες (παρένθετη και κοινωνική μητέρα), να μη χρειαστεί να αντιπαρατεθούν για τη διεκδίκηση του ίδιου παιδιού.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

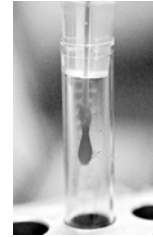
1. I. Υ. Α. και Παρένθετη μητρότητα – Η μέθοδος

Ο εικοστός πρώτος αιώνας σηματοδοτήθηκε από ραγδαία τεχνολογική ανάπτυξη και επιστημονική άνθιση, ιδίως στον τομέα της ιατρικής. Στα ερευνητικά εργαστήρια ανακαλύφθηκαν ιατρικές μέθοδοι, οι οποίες έδωσαν την ευκαιρία σε ζευγάρια, που αντιμετωπίζουν προβλήματα αναπαραγωγικής διαδικασίας να καταφέρουν να τεκνοποιήσουν. Από το 1978, έτος γεννήσεως της Louise Brawn, μέχρι σήμερα, υπολογίζεται ότι έχουν γεννηθεί με τεχνητή γονιμοποίηση περίπου τρία εκατομμύρια παιδιά. Στα στοιχεία αυτά δεν περιλαμβάνεται πληροφόρηση από τις περισσότερες αφρικανικές, καθώς και από ασιατικές χώρες.

Ο όρος Ιατρικά Υποβοηθούμενη Αναπαραγωγή(I. Υ. Α.) σχετίζεται με ένα σύνολο μεθόδων και τεχνολογιών¹, που στοχεύουν στην τεκνοποιία μέσω ιατρικών μεθόδων οι οποίες δεν σχετίζονται πλέον με τη σεξουαλική πράξη². Η ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή είναι δυνατό να σχετίζεται είτε με την ανδρική είτε με τη γυναικεία αδυναμία απόκτησης τέκνων. Ανάμεσα στις ιατρικές μεθόδους που εφαρμόζονται για την αντιμετώπισή της είναι και η ακόλουθη:

---

1. Βλ. Θ. Παπαχρίστου, «Η τεχνητή αναπαραγωγή στον αστικό κώδικα»,2003, σελ. 14-15
2. Βλ. Θ. Παπαχρίστου, όπ. παρ

- Εξωσωματική Γονιμοποίηση (in vitro)

Σύμφωνα με τη μέθοδο αυτή, γίνεται η γονιμοποίηση των ωαρίων (της γυναίκας που επιθυμεί να αποκτήσει παιδί ή και τρίτης δότριας), έξω από το γυναικείο σώμα, σε δοκιμαστικό σωλήνα. Έπειτα το γονιμοποιημένο ωάριο μεταφέρεται στο σώμα της γυναίκας και κυοφορείται κανονικά από αυτήν.

Όμως κάποιες φορές είναι αδύνατη και αυτή ακόμη η κυοφορία, από το σώμα της γυναίκας που επιθυμεί να αποκτήσει το παιδί. Έτσι, η εξωσωματική γονιμοποίηση συνδυάζεται ταυτόχρονα και με τη μεταφορά του γονιμοποιημένου ωαρίου, **όχι στη γυναίκα από την οποία προέρχεται και επιθυμεί να αποκτήσει παιδί, αλλά σε άλλη γυναίκα, που προσφέρεται να κυοφορήσει και να γεννήσει το παιδί για λογαριασμό της.** Η γυναίκα που κυοφορεί αυτό ή αυτά τα έμβρυα ονομάζεται **παρένθετη μητέρα** και η διαδικασία που ακολουθείται, **παρένθετη μητρότητα.**

Είναι, δε, δυνατό το ωάριο να προέρχεται από τρίτη γυναίκα ή ακόμη και από εκείνη που κυοφορεί, οπότε η υποκατάσταση της διαδικασίας αναπαραγωγής είναι πλήρης. Κατ' αναλογία, το σπέρμα μπορεί να ανήκει στο σύζυγο ή σύντροφο της γυναίκας που αδυνατεί να κυοφορήσει ή σε τρίτο δότη.

Οι βασικοί τύποι παρένθετης μητρότητας κατά τη *R. Tong*³ (σχήμα 1) είναι:

- α) **Γονιμοποίηση με σπέρμα συζύγου και ωάριο παρένθετης** (traditional surrogacy- γενετικός πατέρας, κοινωνικοσυναισθηματική/νομική μητέρα, βιολογική και γενετική μητέρα η παρένθετη).
- β) **Γονιμοποίηση με γενετικό υλικό του ζευγαριού** (gestational surrogacy- γενετικοί/νομικοί γονείς, βιολογική η παρένθετη).
- γ) **Γονιμοποίηση με σπέρμα τρίτου και ωάριο παρένθετης** (κοινωνικο-συναισθηματικοί/νομικοί γονείς, γενετικός πατέρα ο δότης, βιολογική και γενετική μητέρα η παρένθετη).
- δ) **Γονιμοποίηση με ωάριο τρίτης και σπέρμα του συζύγου της κοινωνικής μητέρας** (νομικοί/κοινωνικοί γονείς, γενετικοί/βιολογικοί η δότρια και ο κοινωνικός πατέρας).

ΣΧΗΜΑ 1. Οι τύποι της παρένθετης μητρότητας.

---

3. Βλ. Tong R., «Surrogate Motherhood», στο. A Companion to applied ethics, σ.369.

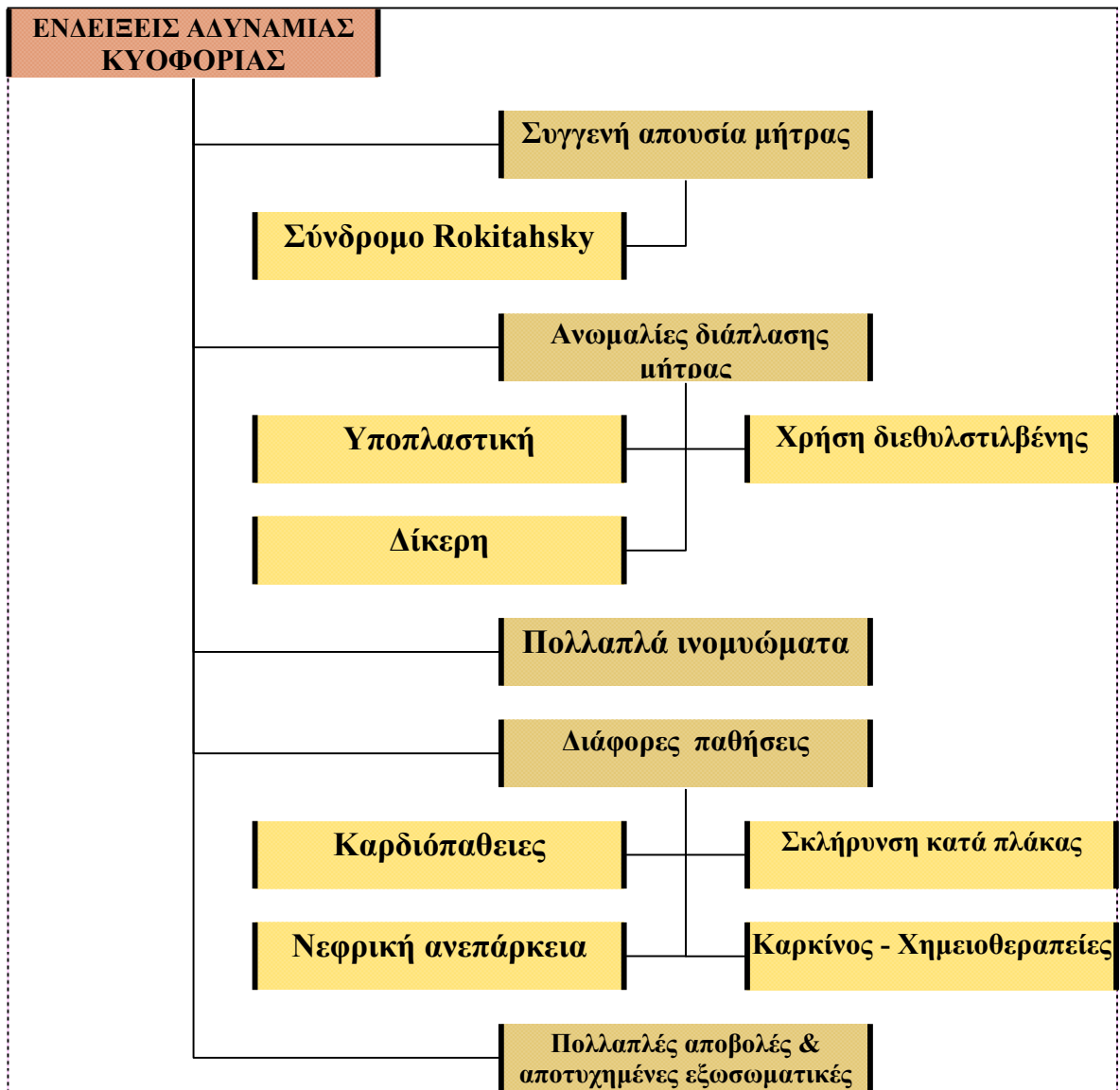
Στην Ελλάδα, επιτρέπεται ο δεύτερος τύπος παρένθετης μητρότητας (gestational surrogacy) με τον οποίο και ασχολείται η παρούσα εργασία, σύμφωνα με το άρθρο 1458 του ν. 3089/2002. Ο πρώτος τύπος όμως, αν αποκαλυφθεί ότι ισχύει, τότε η υποκατάστατη μητέρα δύναται να διεκδικήσει το τέκνο και γίνεται και νομική του μητέρα καθώς είναι ήδη γενετική και βιολογική. Ο τρίτος και τέταρτος και πέμπτος τύπος δεν αποκλείονται από το νόμο απλά δεν είναι συνήθεις περιπτώσεις στην ελληνική πραγματικότητα, καθώς, συνήθως, τα ζευγάρια προσφεύγουν στη μέθοδο αυτή προκειμένου να αποκτήσουν παιδιά με δικό τους γενετικό υλικό.

Οι ενδείξεις για τη χρήση παρένθετης μήτρας περιλαμβάνουν (σχήμα 2, σελ.16):

- **Συγγενή απουσία μήτρας** (σύνδρομο Rokitanski).
- **Συγγενείς ανωμαλίες της διάπλασης της μήτρας** (υποπλαστική, δίκερη, διαφόρων σχημάτων μήτρα κοριτσιών που εκτέθηκαν στην ουσία διεθυστιλβένη κατά την ενδομήτρια ζωή τους).
- **Πολλαπλά ινομυώματα της μήτρας.**
- **Ορισμένες ιατρικές παθήσεις** καθιστούν την εγκυμοσύνη επικίνδυνη για τη ζωή μιας γυναίκας (κάποιες καρδιοπάθειες, σκλήρυνση κατά πλάκας, νεφρική ανεπάρκεια κ.ά).
- **Περιπτώσεις πολλαπλών αποβολών και πολλαπλών αποτυχιών εξωσωματικής γονιμοποίησης.**

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η ανάδοχη μήτρα σε γυναίκες οι οποίες έχουν υποβληθεί σε χειρουργική αφαίρεση της δικής τους μήτρας λόγω πρώιμου καρκίνου ή πολλαπλών ινομυωμάτων. Η εμμηνόπαυση δεν είναι ένδειξη για χρήση της παρένθετης μήτρας.

ΣΧΗΜΑ 2: Ενδείξεις που οδηγούν στη χρήση δανεισμού μήτρας.

2. Ιστορική Αναδρομή

Για την Ι. Υ. Α. όλα άρχισαν τη δεκαετία του '50 όταν έγιναν και οι πρώτες τεχνητές γονιμοποιήσεις με σπερματέγχυση, είτε με σπέρμα του συζύγου είτε με σπέρμα τρίτου. Πραγματική επανάσταση όμως προκλήθηκε με τη γέννηση του πρώτου παιδιού, που η σύλληψή του πραγματοποιήθηκε στο εργαστήριο, το 1978, στη **Μ. Βρετανία**. Εκεί, η επιστημονική ομάδα των **R. Edwards** και **R. Steptoe** πέτυχε την πρώτη εξωσωματική γονιμοποίηση που αποτέλεσμα είχε τη γέννηση της *Louise Brown*, του πρώτου παιδιού του σωλήνα.

Τέσσερα χρόνια αργότερα, το 1982, στη **Γαλλία** γεννιέται η *Amendine*, με τη μέθοδο F.I.V.E.T.E. (Fecondation In Vitro et Transfert d'Embryon) από τον *J. Testard*⁴. Δύο χρόνια αργότερα, το 1984, στην Αυστραλία γεννιέται το πρώτο παιδί με κρυοσυντηρημένο γενετικό υλικό, η *Zoe*. Από τη δεκαετία του '70, στις **ΗΠΑ** εμφανίσθηκαν οι πρώτες γυναίκες που προσφέρθηκαν να κυοφορήσουν για λογαριασμό άτεκνου ζευγαριού.

Στην **Ελλάδα**, οι πρακτικές της Ι. Υ. Α. άρχισαν να εφαρμόζονται από τα μέσα της δεκαετίας του '80⁵.

---

4. Βλ. Θ. Παπαχρίστου, όπ. παρ.

5. Βλ. Ι. Δανέζης, «Σπερματέγχυση και τεχνητή γονιμοποίηση», 1986, σελ. 128.

Το 1986, οι στατιστικές⁶ έδειχναν ότι περίπου 200.000 ζευγάρια με προβλήματα υπογονιμότητας, κατέφευγαν στα 45-50.000 κέντρα εξωσωματικής γονιμοποίησης, όπου πραγματοποιούνταν κάθε χρόνο 10.000-12.000 απόπειρες επίτευξης κύησης, με ιδιαίτερα υψηλό κόστος, οι οποίες κατέληγαν στη γέννηση 1.700 παιδιών.

Ωστόσο, για πρώτη φορά στα ελληνικά χρονικά αντιμετωπίστηκε το θέμα της παρένθετης μητρότητας από το **Πολυμελές Πρωτοδικείο Ηρακλείου Κρήτης** με την πρόσφατη απόφαση με αριθμό **31/5803/176/1999**⁷. Μετά από μια σειρά αξιολογών συλλογισμών, η άνω δικαστική απόφαση κατέληξε, ότι τα δίδυμα τέκνα που γεννήθηκαν με γενετικό υλικό ενός άτεκνου ζευγαριού από μια τρίτη γυναίκα, δηλαδή με «δανεική μήτρα», μπορούν να αποκτήσουν τους γενετικούς τους γονείς μετά την υιοθεσία από αυτούς⁸.

Σίγουρα, κάθε παιδί που γεννιέται σε μια χώρα με τόσο σοβαρό πρόβλημα υπογεννητικότητας, όπως η Ελλάδα, αποτελεί μια κατάκτηση και εύλογα η μέθοδος έχει αποτελέσει αντικείμενο δημόσιας συζήτησης και έντονων αντιπαραθέσεων καθώς αγγίζει μεγάλο αριθμό προσώπων, ώστε τα σχετικά προβλήματα που ανακύπτουν να χρήζουν νομοθετικής παρέμβασης.

-
6. Βλ. Τα Νέα, «Εξωσωματική γονιμοποίηση- Η ώρα της Βουλής», 30/10/2002 Βλ. Π. Αγαλοπούλου, «Παρένθετη μητρότητα (με αφορμή την Πολ. Πρωτ. Ηρακλείου 31/5803/176/1999), στο Ιατρική Υποβοήθηση στην Ανθρώπινη Αναπαραγωγή και Αστικό Δίκαιο, 2002, σελ. 21 Βλ. Π. Αγαλοπούλου, *όπ. παρ.* σελ. 22.
  7. Βλ. Θ. Παπαχρίστου, *όπ. παρ.* σελ., 15.
  8. Βλ. Τ. Βιδάλη, «Βιοηθική και Δίκαιο. Το πρόβλημα της ρύθμισης», στο Επιστήμη και Κοινωνία, 8-9/2002, σελ. 106-118.

Όσο κι αν θεωρείται από κάποιους ότι ο ιατρικός χώρος θα πρέπει να ρυθμίζεται από τους Κώδικες Δεοντολογίας που τον διέπουν, καταλήγοντας σε ένα εύκαμπτο κανονιστικό πλαίσιο με αποτέλεσμα να παρατηρούνται περιπτώσεις αυτορρύθμισης μέσω τυποποιημένων συμφωνιών, η νομοθετική παρέμβαση χρήζει απαραίτητη και αναπόφευκτη⁹.

Οι περισσότερες διεθνείς νομοθεσίες κινούνται περιοριστικά, όπως θα γίνει φανερό παρακάτω, απαγορεύοντας την παρένθετη μητρότητα που μαζί με τη μεταθανάτια γονιμοποίηση αποτέλεσαν και αποτελούν τα σημεία εκείνα του νόμου 3089/2002, τα οποία έχουν διχάσει τους περισσότερους επιστήμονες όλων των επιστημονικών πεδίων της Βιοηθικής.

Παρόλα αυτά, εφόσον η κοινωνία μέσω των ιατρικών μεθόδων και βιολογικών ανακαλύψεων εξελίσσεται και το δίκαιο οφείλει να ρυθμίσει νομοθετικά ό,τι έχει πλέον διεισδύσει στην ανθρώπινη πραγματικότητα καθώς η υιοθέτηση της απαγόρευσης ή της αποχής θα καταλήξει σε καταστρατήγηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αλλά και σε ανισορροπία.

Η βασική αρχή που θα πρέπει να κατευθύνει το νομοθέτη στη δύσκολη αυτή προσπάθεια της ρύθμισης του νέου τρόπου σύλληψης και κυοφορίας, που διαφοροποιεί το πρόσωπο που κυοφορεί από αυτό που προσφέρει το γενετικό υλικό, είναι η κατοχύρωση από το Σύνταγμα του δικαιώματος αναπαραγωγής. Σύμφωνα με αυτό κάθε άτομο είναι ελεύθερο να αποφασίζει αν θα αποκτήσει παιδί, τότε θα αποκτήσει παιδί, πόσα παιδιά επιθυμεί καθώς και τον τρόπο που επιθυμεί να τα αποκτήσει.

---

9. Βλ. Ε. Κουνουγέρη Μανωλεδάκη, «Το δίκαιο ως εργαλείο κοινωνικού ελέγχου της υποβοηθούμενης αναπαραγωγής», 2001 στο *Ίνδικτος*, σ.σ. 146-147.

Το δικαίωμα αυτό αποτελεί, κατά την ορθότερη άποψη έκφραση του δικαιώματος της ελεύθερης προσωπικότητας, που προστατεύεται από το άρθρο 5 παρ. 1 του Συντάγματος. Τα γενικό αυτό δικαίωμα κατοχυρώνει τη δυνατότητα αυτοκαθορισμού και αυτοδιάθεσης του ατόμου μέσα από την ελευθερία του να προγραμματίζει και να διαμορφώνει τη ζωή του σύμφωνα με τις φυσικές και τις ψυχοπνευματικές δυνατότητες και αντιλήψεις του και δεν υπάρχει αμφιβολία ότι το άτομο αναπτύσσει και ολοκληρώνει την προσωπικότητά του με την παραπάνω έννοια, μέσω της απόκτησης απογόνων¹⁰. Το δικαίωμα αυτό δεν αναφέρεται μόνο στη φυσική δυνατότητα αναπαραγωγής αλλά και στην τεχνητή¹¹.

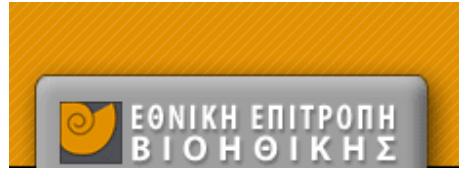
Ταυτόχρονα το δικαίωμα της αναπαραγωγής συμβαδίζει με την προστασία της ιδιωτικής ζωής, καθώς η απόκτηση τέκνων είναι ζήτημα ιδιωτικής διαχείρισης¹². Με το άρθρο 5 παρ. 1 του Συντάγματος προστατεύεται, όπως αναφέρθηκε, η απόκτηση απογόνων μέσω εξωσωματικής γονιμοποίησης, αλλά η προστασία αυτή είναι **σχετική και όχι απόλυτη**, καθώς το ίδιο το Σύνταγμα ορίζει ότι « καθένας έχει δικαίωμα να αναπτύσσει ελεύθερα την προσωπικότητά του... εφόσον δεν προσβάλλει τα δικαιώματα των άλλων και δεν παραβιάζει τα χρηστά ήθη» . Συμπερασματικά, η σχετική με την Ι. Υ. Α. ρύθμιση, οφείλει να κινείται μέσα από το συνταγματικό αυτό πλαίσιο.

---

10. Βλ. Stefano Rottonda, «Le droit face aux dillèmes moraux de la vie et de la mort», Conseil de l' Europe, Actes du 20o Congr`es du troit europ`een, 1999, σελ. 12-32.

11. Βλ. Τ. Κ. Βιδάλης, «Η ζωή χωρίς πρόσωπο», 2003, σελ. 118.

12. Βλ. Ε. Κουνουγέρι Μανωλεδάκη, όπ. παρ., σελ. 148 και πρβλ. Παπαχρίστου Θ.Κ, «Η τεχνητή αναπαραγωγή στον αστικό κώδικα», 2003, σελ. 55.

3. Η Θέση της Εθνικής Επιτροπής Βιοηθικής

Η έναρξη της δεκαετίας του 2000 σηματοδότησε μια νέα περίοδο για την Ι. Υ. Α. στην Ελλάδα. Το Νοέμβριο του 2001 το Υπουργείο Δικαιοσύνης συνέστησε ομάδα εργασίας με αντικείμενο «τη μελέτη των επιπτώσεων της βιογενετικής στο αστικό και ιδίως στο οικογενειακό δίκαιο», της οποίας οι εργασίες οδήγησαν στην ψήφιση του ν. 3089/2002 για την Ι. Υ. Α¹³.

Βέβαια, η αντιμετώπιση των ζητημάτων, τα οποία θέτουν οι πρακτικές της Ι. Υ. Α., έχει διεθνώς προκαλέσει αμηχανία στους γιατρούς¹⁴ καθώς αυτό καλείται να διαχειριστεί πρακτικά τις κοινωνικές προϋποθέσεις και συνέπειες μιας θεραπευτικής πρακτικής.

Η ανάδυση της Βιοηθικής εκφράζει την αναζήτηση ενός νέου τρόπου της επιστημονικής δραστηριότητας με αντικείμενο την ανθρώπινη ζωή και την υγεία, βοηθώντας το δίκαιο να αποφύγει ίσως τους «σκοπέλους» που φαινομενικά εισάγει η νέα μέθοδος. Η Βιοηθική δεν αρνείται όλες τις ιατρικές μεθόδους και στόχος της δεν είναι η απαγόρευση αλλά η προσεχτική και καίρια νομοθετική ρύθμιση έχοντας στο κέντρο της φιλοσοφίας της τον άνθρωπο ως αυτοσκοπό και ποτέ ως μέσο. Όμως δεν έχει αναπτυχθεί η Βιοηθική μονάχα ως δημόσια συζήτηση αλλά και ως πεδίο συστηματοποιημένων κανόνων, οργάνων και διαδικασιών, με τη δυναμική να αποτελέσει το σημείο τομής μεταξύ ρύθμισης και αυτορρύθμισης των βιοϊτρικών πρακτικών¹⁵.

---

13. Βλ. Ι. Κριάρη - Κατράνη, « Βιοϊτρικές εξελίξεις και συνταγματικό δίκαιο», 1994 και Θ.Κ. Παπαχρίστου, όπ. παρ.

14. Βλ. Ελένη Ι. Ρεθυμιωτάκη, «Ρύθμιση ή αυτορρύθμιση; Το παράδειγμα της ιατρικά υποβοηθούμενης αναπαραγωγής», 2003, σελ. 70.

15. Βλ. Σαρής Μ., «Κοινωνιολογία της υγείας και ποιότητα ζωής», 2001, σελ. 47.

Με το ν. 2667/1998 (Φ.Ε.Κ. Α-281/1998), συστήθηκε η «**Εθνική Επιτροπή Βιοηθικής**», η οποία άρχισε να λειτουργεί ουσιαστικά από το έτος 2000, οπότε και επεξεργάστηκε διάφορα ζητήματα¹⁶, ανάμεσά τους και αυτό της παρένθετης μητρότητας. Η Εθνική Επιτροπή Βιοηθικής συνεδρίασε, προκειμένου να εξετάσει τα ηθικοκοινωνικά ζητήματα που εγείρονται με το σχέδιο νόμου " Ιατρική Υποβοήθηση στην Ανθρώπινη Αναπαραγωγή " κατά το άρθρο 10 του Ν. 2667/1998. Οι ρυθμίσεις του σχεδίου νόμου οδήγησαν στην υποστήριξη δύο απόψεων:

- 1) υπέρ της αναγνώρισής της, αποδεκτής δυνατότητας άσκησης του δικαιώματος για τη δημιουργία οικογένειας τάχθηκε ο Πρόεδρος της Επιτροπής, καθηγητής κ. *Κουμάντος*.
- 2) Αντίρρηση διατυπώθηκε από τους άλλους καθηγητές, οι οποίοι έκριναν ότι βάσει των σημερινών κοινωνικών αντιλήψεων και της προκαλούμενης επιβάρυνσης στις βιολογικές λειτουργίες του οργανισμού της γυναίκας που κυοφορεί, η εισαγωγή της μεθόδου είναι πρόωρη. Μια διαφορετική επιφύλαξη διατυπώθηκε σχετικά με το γεγονός ότι η συγκεκριμένη ρύθμιση δεν προφυλάσσει από το ανεπιθύμητο ενδεχόμενο της εμπορευματοποίησης των εμβρύων και της παρένθετης.¹⁷

---

16. Βλ. Ελένη Ι. Ρεθυμιωτάκη, «Ρύθμιση ή αυτορρύθμιση; Το παράδειγμα της ιατρικά υποβοηθούμενης αναπαραγωγής», 2003, σελ. 70.

17. Βλ. Μ. Σαρρής, «Κοινωνιολογία της υγείας και ποιότητα ζωής», 2001, σελ. 47.

Όπως διαφαίνεται η πρακτική της παρένθετης μητρότητας δίχασε τα μέλη της Επιτροπής, αφού τα μισά εξέφρασαν την αντίρρηση της νομιμοποίησής της με βάση τις σημερινές μη επαρκώς γνωστές, κοινωνικές αντιλήψεις, την βιολογική επιβάρυνση του γυναικείου οργανισμού από την κυοφορία και τον κίνδυνο της εμπορευματοποίησης των εμβρύων και της κυοφόρου γυναίκας¹⁸. Μέσα από την αντιμετώπιση όμως της παρένθετης μητρότητας, εμφανίζεται μια πιο πλουραλιστική τοποθέτηση, η οποία αναφέρεται σε επιστημονικές και κοινωνικές αντιλήψεις καθώς και στην ανάγκη διερεύνησης της ελληνικής πραγματικότητας.

Είναι βέβαια απόλυτα αναμενόμενο ο νεοσύστατος θεσμός να αναζητά το ρόλο του στο ευαίσθητο πεδίο τομής μεταξύ δικαίου και ηθικής. Η δε αποστολή του είναι εξ ορισμού δύσκολη, επειδή η Επιτροπή καλείται να διατυπώσει μια ηθική επιχειρηματολογία μέσα από ένα διεπιστημονικό λόγο.

Αυτό προϋποθέτει την «όσμωση» πολλαπλών θεωρήσεων, με σκοπό να αναδείξει όχι τόσο το «τι» επιτρέπεται και το «τι» απαγορεύεται, αλλά περισσότερο τα επιχειρήματα τα οποία στηρίζουν τη μια ή την άλλη άποψη¹⁹.

Η Επιτροπή άφησε να διαφανεί μέσα από τις προσεγγίσεις της, η αμηχανία του νομοθέτη να ρυθμίσει θέματα τα οποία άπτονται της αποστολής του. Από την άλλη όμως διαπιστώνεται η προσπάθεια του νομοθέτη να διευρύνει την αξιολογική πρακτική του και να αναζητήσει ηθικά ερείσματα, προκειμένου να παρέμβει σε ένα πεδίο βιοτικών σχέσεων, του οποίου η θέση μεταξύ ιδιωτικής και δημόσιας σφαίρας δεν θεωρείται εκ προοιμίου δεδομένη²⁰.

---

18. Βλ. Εθνική Επιτροπή Βιοηθικής, Εισήγηση για το Σχέδιο Νόμου, « Ιατρική Υποβοήθηση στην Ανθρώπινη Αναπαραγωγή», 2002, σελ. 1-4.

19. Βλ. Ελένη Ι. Ρεθυμιωτάκη, *όπ. παρ.*, σελ. 73.

20. Βλ. Ελένη Ι. Ρεθυμιωτάκη, *όπ. παρ.*, σελ. 7.

4. Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Συμβάσεις

Σύμφωνα με το άρθρο 2 της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της αξιοπρέπειας του ατόμου σε σχέση με τις εφαρμογές της ιατρικής: Σύμβαση για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τη Βιοϊατρική, που κυρώθηκε με τον ν. 2619/98, «τα συμφέροντα και η ευημερία του ανθρώπινου όντος θα υπερισχύουν έναντι μόνου του κοινωνικού συμφέροντος ή της επιστήμης».

Στη Διεθνή, δε, Σύμβαση για τα δικαιώματα του παιδιού²¹ στο άρθρο 3 παρ.1 ορίζεται ότι «σε όλες τις αποφάσεις που αφορούν τα παιδιά, είτε αυτές λαμβάνονται από δημόσιους ή ιδιωτικούς οργανισμούς κοινωνικής προστασίας, είτε από τα δικαστήρια, τις διοικητικές αρχές ή από τα νομοθετικά όργανα, πρέπει να λαμβάνεται, πρωτίστως, υπόψη το συμφέρον του παιδιού».

---

21. Βλ. Σύμβαση Ν. Υόρκης της 26.1.1990, κυρωτικός ν.2101/2002

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ – Η ΘΕΜΕΛΙΩΣΗ ΤΗΣ ΜΗΤΡΟΤΗΤΑΣ

1. Σύγκρουση δυνητικών μητροτήτων

Σύμφωνα με το άρθρο 1463 παρ.2 του ΑΚ (πριν από το νόμο 3089/2002) η συγγένεια του προσώπου με τη μητέρα του και τους συγγενείς της ιδρύεται με μόνη τη γέννηση. Αυτό αποτυπωνόταν επακριβώς στο απόφθεγμα «Μητέρα είναι αυτή που τίκτει» που οδηγούσε στο νομικό αξίωμα, σύμφωνο με το ρωμαϊκό κανόνα:

«*Mater semper certa est*». Όλα αυτά ίσχυαν μέχρι τη στιγμή που ψηφίστηκε ο νόμος 3089/2002 για την ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή.

Η εξωσωματική γονιμοποίηση και η μεταφορά του γονιμοποιημένου ωαρίου στη μήτρα προς κυοφορία διαφοροποίησαν την γυναίκα που προσέφερε το ωάριο (γενετική μητέρα) από εκείνη που κυοφόρησε και γέννησε το παιδί (κυοφόρος μητέρα). Από βιολογική άποψη και οι δυο αυτές γυναίκες θεωρούνταν μητέρες εφόσον και οι δυο συμμετείχαν στη διαδικασία σύλληψης, κυοφορίας και γέννησης. Η βιολογική διάσπαση της μητρότητας ήταν πλέον γεγονός και έθετε το δίλημμα, ποια από τις δυο βιολογικές μητέρες ήταν και η νομική μητέρα του παιδιού.

Μέχρι τότε, στην ιστορία του δικαίου η μόνη διάσπαση της μητρότητας που ήταν δυνατό να συμβεί ήταν η κοινωνική, που προέκυπτε από την υιοθεσία ή από άλλες άτυπες καταστάσεις. Ποτέ όμως δεν υπήρχε αμφιβολία για το ότι η νομική μητρότητα προέκυπτε αποκλειστικά με τον τοκετό.

Η βιολογική διάσπαση της μητρότητας (σχήμα 3, σελ. 31) εμφανίζεται στις παρακάτω δυο περιπτώσεις :

α) **Σ' αυτή της δωρεάς ωαρίου**, όπου η γυναίκα που επιθυμεί να αποκτήσει παιδί κυοφορεί το γονιμοποιημένο ωάριο άλλης γυναίκας.

β) **Σ' αυτή του δανεισμού μήτρας**, όπου εμφυτεύεται το γονιμοποιημένο ωάριο της γυναίκας που επιθυμεί να αποκτήσει το παιδί, στη μήτρα άλλης γυναίκας που θα το κυοφορήσει και θα το γεννήσει.

Η πρώτη περίπτωση της δωρεάς ωαρίου, δεν έθετε ιδιαίτερα προβλήματα, εφόσον η γυναίκα που ήθελε να αποκτήσει παιδί ήταν και εκείνη που κυοφορούσε και γεννούσε. Αντίθετα, στη δεύτερη περίπτωση του δανεισμού μήτρας, αν εφαρμοζόταν ως είχε ο κανόνας της νομικής μητρότητας, η νομική μητέρα θα ήταν η κυοφόρος και όχι εκείνη που επιθυμούσε να αποκτήσει παιδί.

Το παραπάνω άρθρο επομένως, που περιλάμβανε τον παλαιό ρωμαϊκό κανόνα, έλυνε το πρόβλημα, που είχε τεθεί με τη σύγκρουση μητροτήτων από την περίπτωση δανεισμού μήτρας, υπέρ της κυοφόρου μητέρας. Η περίοδος κυοφορίας ως περίοδος ψυχολογικής προετοιμασίας της μητρότητας, θεωρείτο ότι είχε τελικά μεγαλύτερη σημασία από την παροχή του ωαρίου ή του εμβρύου. Σύμφωνα με την άποψη αυτή,²² η κυοφορία εκτιμήθηκε ως δικαιολογητικός παράγοντας της μητρότητας και υποτιμήθηκε κάπως η σημασία της βιολογικής καταγωγής.

---

22. Βλ. Φ. Ευαγγελίδου - Τσιρίκα, «Ζητήματα από τη βιολογική διάσπαση της μητρότητας», στο Ελλην. Δικαιοσύνη, 2002, τόμος 43, τ. 1, σελ. 37.

Η διάταξη όμως αυτή δεν υπήρχε στην αρχική μορφή του ΑΚ μάλλον γιατί ο νομοθέτης θεωρούσε αυτονόητη τη θεμελίωση της μητρότητας με τον τοκετό και θέλησε να καταστήσει σαφές, το 1983, ότι δεν απαιτείται καμία άλλη νομική πράξη, όπως η αναγνώριση που προβλέπεται σε ορισμένες περιπτώσεις από το γαλλ.ΑΚ²³.

Η βιολογική προέλευση δεν αποτελούσε πρόσθετο προαπαιτούμενο αλλά κάτι το αυτονόητο, εφόσον δεν ήταν νοητό ο άνθρωπος να μην κατάγεται βιολογικά από τη μητέρα του.

Το συμπέρασμα όμως που οδήγησε και σε δυσεπίλυτα προβλήματα ήταν, ότι ακολουθώντας το γράμμα της συγκεκριμένης διάταξης, στην περίπτωση του δανεισμού μήτρας, νομική μητέρα ήταν η κυοφόρος που γέννησε το παιδί και όχι η γενετική που έδωσε τα ωάρια της και επιθυμούσε να το αποκτήσει. Τέθηκε λοιπόν το ερώτημα αν ήταν δυνατό να ξεπεραστεί το γράμμα του νόμου και νομική μητέρα να θεωρηθεί η γενετική²⁴.

Από τον παραπάνω κανόνα με τις πολύ παλιές ρίζες, απομακρύνθηκε το νέο άρθρο 1464 του Α.Κ, σύμφωνα με το οποίο σε περίπτωση τεχνητής γονιμοποίησης, αν η κυοφορία έγινε από άλλη γυναίκα υπό τους όρους του άρθρου 1458, μητέρα του τέκνου τεκμαίρεται η γυναίκα στην οποία δόθηκε η σχετική δικαστική άδεια.

---

23. Βλ. Θ. Κ. Παπαχρίστου, «Ιατρική Υποβοήθηση στην Ανθρώπινη Αναπαραγωγή και Αστικό Δίκαιο», 2002, σελ.113-117.

24. Βλ. Θ. Κ. Παπαχρίστου, «Η τεχνητή αναπαραγωγή στον αστικό κώδικα», 2003, σελ.67-68 και Θ. Κ. Παπαχρίστου, «Ιατρική Υποβοήθηση στην Ανθρώπινη Αναπαραγωγή και Αστικό Δίκαιο», 2002, σελ.117.

Εκτός δηλ. από τον τοκετό, που παραμένει βέβαια το κύριο γεγονός για τη θεμελίωση της μητρότητας, το νέο δίκαιο αποδέχθηκε και μια τεκμαιρόμενη μητρότητα, η οποία δεν συνάγεται από τον τοκετό, που έγινε από άλλη γυναίκα, αλλά από την κάτοχο της σχετικής άδειας δικαστηρίου. Ήταν από τις μοναδικές φορές στην ιστορία του δικαίου της συγγένειας, που δέχθηκε τόσο ριζική τομή, καθώς **η μητρότητα δεν θα θεμελιωνόταν πλέον με τη γέννηση**²⁵.

Το ελληνικό δίκαιο βρέθηκε σε μεγάλη αμηχανία αλλά έλυσε το γόρδιο δεσμό –καλώς ή κακώς - προκαλώντας απορίες, καθώς οι περισσότερες νομοθεσίες που νομιμοποίησαν την παρένθετη μητρότητα, παρέμειναν πιστές στη θεμελίωσή της, δηλ. στη θεμελίωση που προκύπτει από τον τοκετό, λύνοντας με διαφορετικό τρόπο το πρόβλημα της μητρότητας.

Για παράδειγμα στη Μεγάλη Βρετανία ενώ επιτρέπεται η παρένθετη μητρότητα υπό όρους, ανατίθεται στο δικαστή να αποφασίσει ποια θα είναι η μητέρα του παιδιού²⁶. Επιπλέον έχει διατυπωθεί η άποψη, σύμφωνα με την οποία²⁷ η ΑΚ1463 παρ.2 εδ. α', συνάγει τη συγγένεια του παιδιού με τη μητέρα του και τους συγγενείς της χωρίς να προσδιορίζει τη νομική μητρότητα.

---

25. Βλ. Θ. Κ. Παπαχρίστου, οπ. παρ. σελ. 68.

26. Βλ. Θ. Κ. Παπαχρίστου, οπ. παρ. σελ. 68.

27. Βλ. Κ. Χριστοδούλου, «Γενετική αλήθεια και φαινόμενο δικαίου στη συγγένεια», 1995, σελ. 253.

Η συγγένεια του παιδιού με τη μητέρα και τους συγγενείς της συνδεόταν με δυο βασικά γεγονότα: τον τοκετό- γέννηση και τη μητρότητα. Για να ιδρυθεί δηλ. η συγγένεια του παιδιού με τη μητέρα του, θα έπρεπε η γυναίκα που γέννησε το παιδί να ταυτίζεται με τη μητέρα του (τοκετός & μητρότητα – κυοφόρος ≡ μητέρα) .

Στην περίπτωση της δανεικής μήτρας όμως η γενετική μητέρα δεν έχει κυοφορήσει και γεννήσει το παιδί άρα ισχύει μόνο η μια προϋπόθεση. Η άποψη αυτή έχει ως αρχή της, ότι πραγματική μητέρα είναι η γενετική. Άρα η γυναίκα που κυοφορεί δεν είναι η αληθινή μητέρα (η συγγένεια του παιδιού με τη μητέρα του και τους συγγενείς της δεν θεμελιώνεται από την ΑΚ 1463 παρ. 2 εδ. α')²⁸.

Διαπιστώθηκε η ύπαρξη γνήσιου νομοθετικού κενού. Το επιγενόμενο κενό έγινε προσπάθεια να καλυφθεί με αναλογία δικαίου από τις διατάξεις περί προσβολής της πατρότητας η οποία θα εφαρμοζόταν στη συγκεκριμένη περίπτωση προκειμένου να προσβληθεί η μητρότητα της κυοφόρου και να αναγνωρισθεί εκείνη της γενετικής μητέρας . Όπως το τεκμήριο πατρότητας ανατρέπεται με δικαστική απόφαση έτσι και η γέννηση, ως τεκμήριο της αληθινής μητρότητας. Έπειτα από την ανατροπή του τεκμηρίου θα ακολουθούσε αναγνωριστική αγωγή της γενετικής μητρότητας, οπότε και θα ιδρυόταν η συγγένεια του παιδιού με τη νομική μητέρα του.

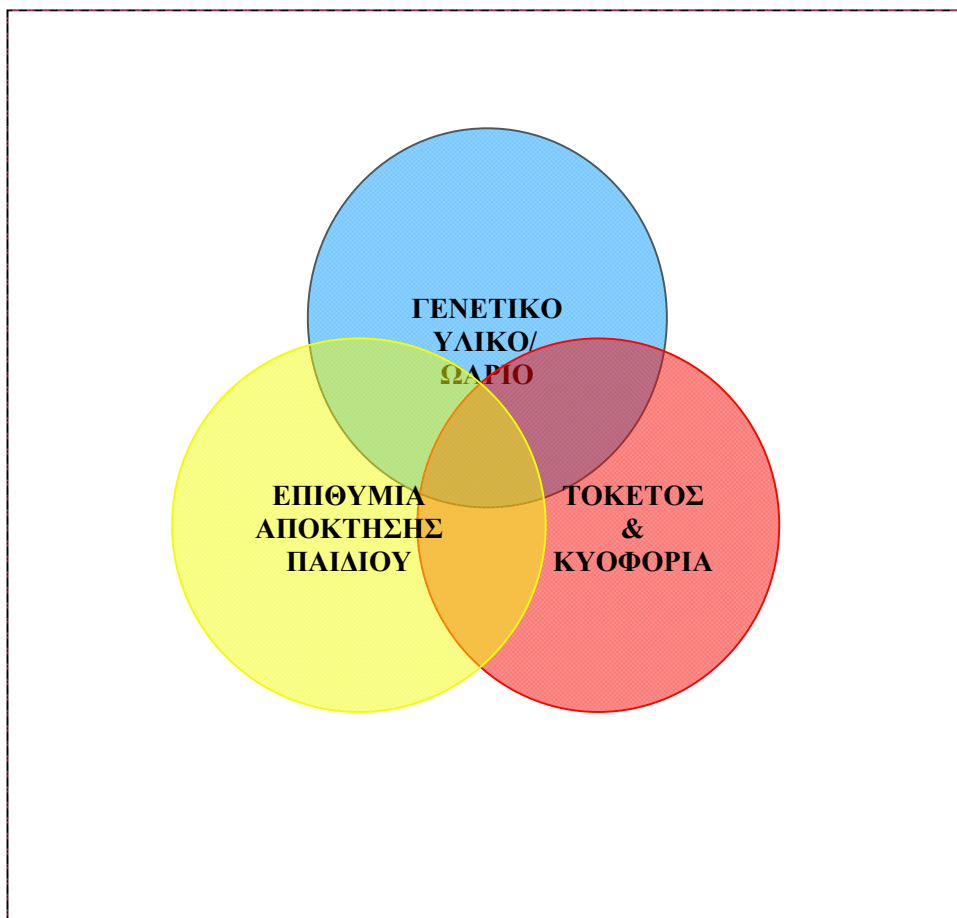
Η πρωτότυπη κατά τα άλλα αυτή ερμηνευτική κατασκευή κατέληγε αναπόφευκτα και στο συμπέρασμα ότι και στην περίπτωση δωρεάς ωαρίου αληθινή μητέρα ήταν η δότρια,²⁹ κάτι που φυσικά δεν θα ήταν δυνατό να ισχύσει.

---

28. Βλ. Θ. Κ. Παπαχρίστου, *όπ. παρ.* σελ. 68.

29. Βλ. Κ. Χριστοδούλου, «Γενετική αλήθεια και φαινόμενο δικαίου στη συγγένεια», 1995, σελ. 253.

Η άποψη αυτή εισήγαγε μια νέα έννοια στο νομικό όρο γέννηση, υποστηρίζοντας ότι, από τελολογική άποψη, ο όρος θα έπρεπε να εξομοιωθεί με τη γενετική καταγωγή του παιδιού, με συνέπεια, μητέρα του να θεωρείται εκείνη, από το γονιμοποιημένο ωάριο της οποίας προήλθε (**γέννηση ≡ γενετική καταγωγή**). Κατά συνέπεια φορείς της γονικής μέριμνας θα ήταν πάντα οι γενετικοί γονείς, οι οποίοι άλλωστε θα θεωρούνταν και νομικοί γονείς του³⁰.

ΣΧΗΜΑ 3. «Η διάσπαση της μητρότητας».

---

30. Βλ. Θ. Κ. Παπαχρίστου, «Ιατρική Υποβοήθηση στην Ανθρώπινη Αναπαραγωγή και Αστικό Δίκαιο», 2002, σελ.117 και Ε. Κουνουγέρη - Μανωλεδάκη, «Η ίδρυση της συγγένειας με τη μητέρα στην περίπτωση του δανεισμού μήτρας: Μια νομοθετική πρόταση», στο Αρμενόπουλος, 1994, τ.11, σελ. 1233-1234.

2. Οι ενδεχόμενες λύσεις πριν από τη λύση του νόμου

Οι πιο πάνω απόψεις ευθυγραμμίστηκαν με το γράμμα του νόμου και επιχείρησαν περαιτέρω να υπερσκελίσουν το νομοθετικό εμπόδιο να αναγνωρίζεται πάντα η κυοφόρος ως νομική μητέρα, προτείνοντας ως διέξοδο τις λύσεις παρακάτω πιθανές λύσεις:

2.1 Η υιοθεσία από κοινωνικούς γονείς

Αρχικά προτάθηκε η λύση της υιοθεσίας του παιδιού από τους κοινωνικούς του γονείς, ιδίως μάλιστα στην περίπτωση που οι ίδιοι ετύγχανε να είναι και οι γενετικοί του γονείς.

Η λύση αυτή προσέδωσε μια νέα ερμηνευτική διάσταση στην αόριστη έννοια του συμφέροντος, του προς υιοθεσία παιδιού, διευρύνοντας τον ίδιο το θεσμό της υιοθεσίας. Η χρήση των διατάξεων της υιοθεσίας η οποία θα συνδυαζόταν με ταυτόχρονη προσβολή της πατρότητας του συζύγου της κυοφόρου, εάν αυτή ήταν έγγαμος, δε φάνηκε να λειτουργεί ως πανάκεια. Ήδη ως συμφέρουσα λύση φάνηκε να αξιολογείται **η υιοθεσία** από τους βιολογικούς γονείς οι οποίοι άλλωστε επεδίωξαν να αποκτήσουν το παιδί.

Θα έπρεπε βέβαια να διερευνάται σε κάθε περίπτωση αν συνέτρεχαν και οι λοιποί νόμιμοι όροι για την τέλεση της υιοθεσίας. Ο θεσμός της υιοθεσίας δεν θα χρησιμοποιούνταν για να δημιουργήσει τεχνητή σχέση μεταξύ των προσώπων αλλά ως μέσο για να παρακαμφθεί ένα νομοθετικό εμπόδιο. Παρόλα αυτά, υπήρχε το ενδεχόμενο να αποβεί σε ορισμένες περιπτώσεις μη αποτελεσματικός.

Αρχικά, η αναμονή του απαιτούμενου χρονικού διαστήματος ώστε να συντρέξουν οι προϋποθέσεις για να κηρυχθεί η υιοθεσία, μπορεί να ήταν ψυχοφθόρος για τους κοινωνικούς γονείς, πέρα από το γεγονός ότι αύξανε τον κίνδυνο η κυοφόρος να αλλάξει γνώμη και να μη συναινέσει στην υιοθεσία.

Επίσης η υιοθεσία θα μπορούσε να εμποδιστεί, από μόνη την άρνηση της κυοφόρου να παράσχει, με την ιδιότητά της ως νόμιμης μητέρας, την απαιτούμενη συναίνεση. Το ενδεχόμενο αυτό δεν ήταν, σπάνιο, ενόψει του ψυχικού δεσμού της κυοφόρου μητέρας προς το παιδί. Στην περίπτωση αυτή θα μπορούσε να χαρακτηριστεί η άρνηση ως καταχρηστική³¹.

Η παραπάνω λύση της υιοθεσίας προϋπέθετε ότι ο θεσμός δεν θιγόταν από τυχόν ανηθικότητα των συμφωνιών περί δανεισμού μήτρας. (Έχει υποστηριχθεί η άποψη ότι οι συγκεκριμένες συμφωνίες ενδέχεται να χαρακτηριστούν ως ανήθικες και ίσως αντισυνταγματικές εφόσον είναι αντίθετες με το άρθρο 2 παρ. 1 του Συντάγματος για την προστασία της αξίας του ανθρώπου).

Στην υιοθεσία έχει περαιτέρω υποστηριχθεί, ότι το δικαίωμα του φυσικού γονέα για τη συναίνεση δεν αποτελεί εκδήλωση του λειτουργικού δικαιώματος της γονικής μέριμνας αλλά συνδέεται με την πραγματική κατάσταση της βιολογικής του συγγένειας με το προς υιοθεσία τέκνο. Στην περίπτωση όμως του δανεισμού μήτρας, η βιολογική καταγωγή ήταν ακριβώς το ζητούμενο, εφόσον, μοιραζόταν ανάμεσα σε δυο γυναίκες και ήταν αμφίβολο αν μπορούσε η ίδια διάταξη να λειτουργήσει χωρίς να προκαλούσε αντιφάσεις.

---

31. Βλ. Θ. Κ. Παπαχρίστου, *οπ. παρ.* σελ. 68: Θα επρόκειτο ίσως για μια προσθήκη στην ΑΚ 1552 η οποία δέχεται τον έλεγχο της καταχρηστικότητας υπό προϋποθέσεις. Ωστόσο η ιδιορρυθμία της παρένθετης μητρότητας και το γεγονός ότι υπάρχουν δυο μητέρες, κυοφόρος και γενετική, αποτελούν εξαίρεση και επιτρέπουν την εφαρμογή, μόνο στην περίπτωση αυτή της ΑΚ 281 όπως αναφέρει ο Κ. Χριστοδούλου, *Γενετική αλήθεια και φαινόμενο δικαίου στη συγγένεια*, 1995, σελ. 253.

2. 2 Η αναγνώριση της πατρότητας

Στην περίπτωση, επίσης, που η κυοφόρος μητέρα πρόβαινε σε άρνηση της συναίνεσής της, τότε το δικαστήριο μπορούσε να τη χαρακτηρίσει καταχρηστική και να προβεί στην κήρυξη της υιοθεσίας. Αν, λοιπόν, η νομική μητέρα ήταν η κυοφόρος, ο σύζυγος της γενετικής θα πρόβαινε σε αναγνώριση της πατρότητας. Μετά την αναγνώριση, καθίστατο και αυτός φορέας του δικαιώματος της γονικής μέριμνας, μαζί με την κυοφόρο μητέρα στην οποία ανήκε καταρχήν η μέριμνα.

Ο πατέρας θα αποκτούσε τη γονική μέριμνα έπειτα από δικαστική απόφαση και αν ήταν για το συμφέρον του παιδιού. Το συμφέρον του παιδιού στην περίπτωση του δανεισμού μήτρας επέβαλλε να ανατίθεται η άσκηση της γονικής μέριμνας αποκλειστικά στον πατέρα³². Αλλά και η δικαστική απονομή της μητρότητας, λύση που ισχύει στη Μεγάλη Βρετανία, δεν θα έλυne το πρόβλημα. Στην περίπτωση αυτή οι δυο γυναίκες θα υπέβαλλαν αίτημα από κοινού, βάσει του οποίου το δικαστήριο θα αποφάσιζε ποια από τις δυο θα ήταν η νομική μητέρα του παιδιού έχοντας πάντοτε βέβαια ως κριτήριο το συμφέρον του³³.

---

32. Βλ. Θ. Κ. Παπαχρίστου, «Ιατρική Υποβοήθηση στην Ανθρώπινη Αναπαραγωγή και Αστικό Δίκαιο», 2002, σελ.117.

33. Βλ. Ι. Σπυριδάκης, «Η υιοθεσία ανηλίκων», 1997, σελ. 47-48 και πρβλ. Κ. Φουντεδάκη, «Υιοθεσία», 1998, σελ. 163-164.

2. 3 Η προσβολή μητρότητας κυοφόρου

Μια ακόμη διαφορετική λύση, με διαφορετικά βέβαια προβλήματα, ήταν αυτή που προτάθηκε στη νομοπαρασκευαστική επιτροπή, σύμφωνα με την οποία μητέρα θα ήταν η κυοφόρος. Η γενετική μητέρα, θα μπορούσε να προσβάλει τη μητρότητα αν αποδύκνειε ότι το ωάριο ήταν της πρώτης, δηλαδή, ότι γενετικά της ανήκε το παιδί, όπως ακριβώς συμβαίνει με την πατρότητα.

Το αντεπιχείρημα που προβλήθηκε στην περίπτωση αυτή, ως σοβαρό μειονέκτημα, ήταν το γεγονός ότι, ως τη στιγμή που η γενετική μητέρα θα έφθανε στο σημείο να προσβάλει τη μητρότητα της κυοφόρου, το παιδί θα μεγάλωνε με την τελευταία και, πιθανώς, θα βίωνε την αντιδικία που, προφανώς, οι δυο γυναίκες θα είχαν. Αμέσως μετά την αμετάκλητη δικαστική απόφαση η κατάσταση αυτή θα άλλαζε οριστικά, καθώς νομική μητέρα θα ήταν πλέον η κοινωνική και η αλλαγή αυτή δεν θα ήταν η πλέον ομαλή για τη ζωή του παιδιού.

Ακόμη και η ενδιάμεση λύση της ανάθεσης του παιδιού στη γενετική μητέρα ώσπου να οριστικοποιηθεί η απόφαση, δεν θα έλυne το πρόβλημα καθώς θα επικρατούσε καθεστώς αβεβαιότητας που θα δημιουργούσε αρνητικά συναισθήματα στην ψυχική κατάσταση τόσο του παιδιού όσο και των δυο γυναικών³⁴.

---

34. Βλ. Θ. Κ. Παπαχρίστου, «Ιατρική Υποβοήθηση στην Ανθρώπινη Αναπαραγωγή και Αστικό Δίκαιο», 2002, σελ. 120.

3. Οι ξένες νομοθεσίες

Οι περισσότερες ξένες νομοθεσίες (πίνακας 1, σελ. 43) έχουν αρνητική στάση απέναντι στην παρένθετη αλλά και στην υποκατάστατη μητρότητα. Η κυοφορία από γυναίκα άλλη από αυτή που επιθυμεί να αποκτήσει παιδί **δεν επιτρέπεται στην Αυστρία και Γερμανία.**

Αυστηρή είναι η νομοθεσία στη **Γερμανία**, όπου μάλιστα ειδικός νόμος, ο Embryonenschutzgesetz, που άρχισε να ισχύει από 1-1-1991, απαγορεύει κάθε μορφή κυοφορίας μέσω γυναίκας ξένης- παρένθετης/υποκατάστατης μητρότητας, απειλουμένων μάλιστα και ποινικών κυρώσεων (άρθρο 1 παρ. 1 του παραπάνω νόμου)³⁵. Αξιοσημείωτη είναι η αναφορά στη νέα διάταξη του άρθρου 1591 του γερμ. ΑΚ, σύμφωνα με την οποία μητέρα είναι μόνο αυτή που γεννά το παιδί.

Στη **Γαλλία**, από το 1983, είχαν ιδρυθεί σύλλογοι που διαμεσολαβούσαν μεταξύ άτεκνων ζευγαριών και κυοφόρων γυναικών, για διευκόλυνση της κυοφορίας μέσω τρίτης γυναίκας. Οι σύλλογοι αυτοί διαλύθηκαν με σειρά δικαστικών αποφάσεων, με το αιτιολογικό ότι ο σκοπός τους ήταν ανήθικος. Σήμερα, αξίζει να αναφερθεί αφενός η προσθήκη ενός άρθρου στο γαλλ. ΑΚ (άρθρο 16-7), σύμφωνα με το οποίο είναι άκυρες οι συμφωνίες για κυοφορία από ξένη γυναίκα και, αφετέρου, μια προσθήκη διάταξης (στο άρθρο 227-12 του γαλλ. ΠΚ), σύμφωνα με την οποία απειλούνται ποινικές κυρώσεις για εκείνους που καταρτίζουν τέτοιου είδους συμφωνίες³⁶.

---

35. Βλ. Π. Αγαλοπούλου, «Παρένθετη μητρότητα στο Ιατρική Υποβοήθηση στην Ανθρώπινη Αναπαραγωγή και Αστικό Δίκαιο», 2002, σελ. 24 όπου αναφέρει ότι ο γερμανικός και αυστριακός νόμος απαγορεύουν ρητά τη γονιμοποίηση ωαρίου, το οποίο θα κυοφορήσει άλλη γυναίκα από εκείνη από την οποία προέρχεται- παρ. 1 άρθρου 1 διάτ. του ESchG και άρθρο 1. παρ. 3 διάτ. 3 του FMedG αντίστοιχα.

36. Βλ. Π. Αγαλοπούλου, οπ. παρ. σελ. 24-25 όπου αναφέρει ότι ο νόμος είναι ειδικά αναφερόμενος στις μεθόδους της τεχνητής γονιμοποίησης της 18^{ης} Δεκεμβρίου 1998, ο οποίος προβλέπει και ποινικές κυρώσεις 9 άρθρα 31 και 37 του παραπάνω νόμου.

Στην **Ελβετία** η πρακτική της κυοφορίας μέσω ξένης γυναίκας απαγορεύεται αφενός από το Σύνταγμα (άρθρο 24 παρ.2), αλλά και από ειδικό νόμο, τον L.P.M.A.³⁷ που άρχισε να ισχύει από 1-1-2000 και προβλέπονται ποινικές κυρώσεις. Το ίδιο ισχύει και για την **Ισπανία**³⁸, όπου ο ν. 35/1998 στο άρθρο 10 απαγορεύει την παρένθετη μητρότητα. Στη **Σουηδία**³⁹, απαγορεύεται επίσης. Σε άλλες χώρες υπάρχει νομοθετική ασάφεια σχετικά με το επιτρεπτό ή μη της μεθόδου, όπως στο **Βέλγιο**, τη **Φιλανδία** και τις **Ινδίες**⁴⁰. Συμβάσεις για κυοφορία μέσω ξένης γυναίκας θεωρούνται, υπό προϋποθέσεις, έγκυρες στη **Δανία**, στην **Ολλανδία** και στο **Ισραήλ**⁴¹.

Στις **Η. Π. Α.**, η μέθοδος της παρένθετης μητρότητας είναι διαδεδομένη και σε πολλές Πολιτείες οι συμφωνίες είναι επιτρεπτές, κυκλοφορούν δε, ακόμα και μέσω internet, πρότυπα συμβάσεων. Από τις αρχές της δεκαετίας του 1980, εμπορικά γραφεία παρένθετης μητρότητας, άρχισαν να λειτουργούν παρέχοντας τις υπηρεσίες τους στα άτεκνα ζευγάρια⁴². Σήμερα, οι νομοθεσίες των Η.Π.Α⁴³ δεν αντιμετωπίζουν ενιαία το θέμα. Καθεμία αντιμετωπίζει διαφορετικά τα ζητήματα της τεχνητής αναπαραγωγικής διαδικασίας. Έξι από αυτές **Indiana**, **Kentucky**, **Louisiana**, **Michigan**, **Nebraska** και Βόρειος **Dakota** προβλέπουν ότι τα συμβόλαια μεταξύ γενετικής μητέρας και κυοφόρου είναι άκυρα. Στην τελευταία, μάλιστα, θεωρείται ότι η γυναίκα που γέννησε το τέκνο είναι πάντοτε η νομική μητέρα του⁴⁴.

---

37. Βλ. Π. Αγαλοπούλου, *οπ. παρ.* σελ. 25 για άρθρο 13 ν. 460 της 10.6.1997, Commercial Surrogacy Act της 1.11.1993 και Commercial Surrogacy Act της 1.11.1993 αντίστοιχα.

38. Βλ. Αγαλοπούλου Π., *ό.π.*, σ. 5.

39. International Encyclopedia of Laws - Medical Law –Israel, σ. 123.

40. Βλ. Prof. L. Westerhall Sweden σε συλλογικό έργο International Encyclopedia of Laws - Medical Law, σ. 102.

41. Βλ. H. Ragone, «Surrogate Motherhood Conception in the Heart Boulder, 1994, Westview Press, Resolve 1984 “ Surrogating : What Do You Think? Fact Sheet” Fall.

42. Sm. Cretney, J.M. Masson, R.Bailey, Family Law, Sweet and Maxwell, 7th edition, σ.853

43. Βλ. Π. Αγαλοπούλου, *οπ. παρ.*

44. Βλ. Cynn Wardle and C. Nolan, USA σε International Encyclopedia of Laws Medical Law, σ. 143.

Έχει ωστόσο ψηφιστεί, η «Uniform Status of Children o Assisted Conception Act Approach»⁴⁵, το 1993, όπου προβλέπει ότι οι παραγγείλαντες πρέπει να είναι σύζυγοι, ετερόφυλοι και ένας τουλάχιστον να έχει γενετική σχέση με το παιδί. Η άτεκνη μητέρα θα πρέπει να έχει ιατρική αδυναμία απόκτησης τέκνου με φυσιολογική τεκνοποίηση. Εάν η παρένθετη είναι ταυτόχρονα και δότρια του ωαρίου, τότε μπορεί εντός 180 ημερών από την τελευταία προσπάθεια τεχνητής σύλληψης να παύσει τη συμφωνία.

Στη **Florida**, στη **Virginia** και στο **New Hampshire** εγκρίνονται συμβόλαια που περιέχουν υποχρεωτικούς όρους και δημιουργούν μια κατάσταση νομικών σχέσεων πριν την «παραγγελία». Στη Virginia, οι παραγγείλαντες και οι κυοφόρος θα πρέπει να είναι έγγαμοι ενώ στη Florida⁴⁶ και στο New Hampshire απαιτείται να είναι έγγαμοι μόνο οι παραγγείλαντες. Στη Florida⁴⁷ εντός τριών ημερών, εάν το δικαστήριο κρίνει ως έγκυρο το συμβόλαιο, αναγνωρίζει ως γονείς του παιδιού τους παραγγείλαντες. Στο New Hampshire επιτρέπεται δικαστική προέγκριση της συμφωνίας και έτσι παύουν τα δικαιώματα της παρένθετης επί της γονικής μέριμνας του παιδιού. Όμως, ορίζεται ότι εντός 72 ωρών μετά από τον τοκετό, η παρένθετη μπορεί να αποφασίσει να κρατήσει το παιδί. Υπάρχουν πολιτείες όπως η **California**⁴⁸, όπου επιτρέπεται η ρύθμιση της παρένθετης μητρότητας με συμβάσεις. Ο **Καναδάς** απορρίπτει όλους τους τύπους της παρένθετης και αντιτίθενται στην πληρωμή της. Επιτρέπεται, όμως, η παρένθετη μητρότητα για αλτρουιστικούς λόγους. Χαρακτηρίζεται σαν φιλανθρωπία και χάρισμα αγαθών και θαυμάζουν τη σχέση που αναπτύσσεται ανάμεσα στους άτεκνους γονείς και στην παρένθετη μητέρα .

---

45. Βλ. Radhika Rao, Surrogacy Law in the USA, σε συλλογικό έργο Surrogate motherhood όπ. σ.28-29

46. Βλ. Cynn Wardle and C. Nolan, ό.π., σ. 145 .

47. Βλ. Αγαλλοπούλου Π., ό.π., σ. 5 136.

48. Cynn Wardle and C. Nolan, ό.π., σ. 142.

Αρκετές γυναίκες καθολικές και άλλες ασπαζόμενες τον Προτεσταντισμό, με μέσο όρο ηλικίας τα 27 έτη, έχοντας παιδιά οι ίδιες, αμείβονται με το ποσό των 10-15.000 δολαρίων περίπου για να γίνουν παρένθετες. Το 1993 γεννήθηκαν περίπου 8.000 παιδιά από παρένθετη μητέρα ⁴⁹ στις Η. Π. Α.. Ελάχιστες από τις υποθέσεις αυτές έφτασαν στα δικαστήρια για τη σχετική άδεια. Αξιοσημείωτο είναι, ότι μέχρι σήμερα στις ΗΠΑ έχουν επιτευχθεί 35.000⁵⁰ γεννήσεις με τη μέθοδο της παρένθετης μητρότητας.

Σε παρένθετη μητρότητα αναφέρεται μεταξύ άλλων, η γνωστή υπόθεση του «Baby M»⁵¹, στο New Jersey, το 1988, στις ΗΠΑ και η υπόθεση Johnson V. Calvert, το 1993, στην California.

Στην υπόθεση Baby M, ο W. Stern, σύζυγος μιας γυναίκας που έπασχε από βαριά ασθένεια, υπέγραψε συμβόλαιο υποκατάστατης μητρότητας με την M. B. Whitehead, σύμφωνα με το οποίο εκείνη θα γονιμοποιούνταν με το σπέρμα του πρώτου, επ' αμοιβή 10.000 δολαρίων και μετά τη γέννηση του τέκνου θα του το παρέδιδε προς υιοθεσία, παραιτούμενη των δικαιωμάτων επιμέλειας του παιδιού. Μετά τη γέννηση όμως η κυοφόρος αρνήθηκε να παραδώσει το παιδί.

---

49. Βλ. Πηγή πληροφοριών : <http://adopting.adoption.com> και <http://surromomslines.com> Για λόγους πληρότητας αναφέρεται ότι η σχετικές συμφωνίες εγκρίνονται από το δικαστήριο αφού διαπιστωθεί η αδυναμία κυοφορίας λόγω υγείας και η ικανότητα της φέρουσας για κυοφορία της οποίας η υγεία δεν θα κινδυνέψει και η οποία θα πρέπει να έχει ήδη ένα παιδί.

50. Βλ. B. M. Baker, «A case for Permitting Altruistic Surrogacy», http://www.hsph.harvard.edu/rt21/procreative/BAKER_Altruistic_Surrogasy.html .

51. Βλ. 537 A.2d 1227 (N.J. 1988) .Η υπόθεση αυτή θα αναφερθεί και κατωτέρω.

Πρωτόδικα το δικαστήριο έκρινε ότι το συνταγματικό δικαίωμα απόκτησης τέκνων καλύπτει και την προσφυγή σε υποκατάστατη μητέρα και ότι το δικαίωμα αυτό θα πρέπει να προστατεύεται ανεξαρτήτως των χρησιμοποιούμενων μέσων. Έτσι, η επιμέλεια δόθηκε στον Stern και η άδεια υιοθεσίας στη σύζυγό του. Ακολούθως, όμως, το Supreme Court το 1998, αποφάσισε ότι το συμβόλαιο που προέβλεπε αμοιβή ήταν αντίθετο στη δημόσια τάξη και ότι απαγορευόταν η υιοθεσία επ' αμοιβή κρίνοντας εν τέλει τη συμφωνία άκυρη.

Άλλη πολύκροτη δίκη στις ΗΠΑ, ήταν η Johnson v. Calvert στην California το 1993⁵⁵. Στην υπόθεση αυτή κυοφορήθηκε από τρίτη γυναίκα το γονιμοποιημένο ωάριο του ζευγαριού με γενετικό υλικό δικό του. Στη συμφωνία προβλεπόταν και αμοιβή της κυοφόρου. Το δικαστήριο έκρινε, ότι τα σχετικά συμβόλαια παρένθετης μητρότητας δεν ήταν αντίθετα προς το δημόσιο συμφέρον, παρά το γεγονός ότι μπορούν να οδηγήσουν στην εκμετάλλευση γυναικών, ιδίως χαμηλών κοινωνικών στρωμάτων. Έκρινε, επίσης, ότι η φέρουσα δεν ασκεί το δικό της δικαίωμα αναπαραγωγής αλλά συμφωνεί να προσφέρει σημαντικές υπηρεσίες χωρίς την προσδοκία να αποκτήσει δικό της παιδί.

---

52. Βλ. Πηγή πληροφοριών : <http://adopting.adoption.com> και <http://surromomslines.com>

Στη **Victoria**, θεωρείται ότι είναι άκυρες και δυσεκτέλεστες οι σχετικές συμφωνίες της παρένθετης μητρότητας. Παρόλα αυτά, επιβάλλονται κυρώσεις μόνο στην επί πληρωμή παρένθετη μητρότητα. Η **Αυστραλία**, από την άλλη, απαγορεύει την υποκατάστατη μητρότητα και την παρένθετη επί πληρωμή ενώ αποδέχεται την παρένθετη μητρότητα ανάμεσα σε συγγενικά πρόσωπα και φίλους⁵³. Στο **Queensland**, ενώ δεν υπάρχει σαφής διάκριση μεταξύ αλτροουιστικής ή μη παρένθετης, όπως και στη Victoria, εν τούτοις είναι η μόνη πολιτεία στην οποία παραπέμφθηκε σε δίκη γιατρός, ο οποίος έλαβε μέρος στη διαδικασία της παρένθετης⁵⁴. Η **Tasmania**, ολοκληρώνει αυτή τη νομοθετική ασάφεια, καθώς απορρίπτει κάθε μορφή παρένθετης μητρότητας αλλά προβλέπει ποινικές κυρώσεις μόνο στην περίπτωση της επί πληρωμής παρένθετης⁵⁵.

Αντίθετα, ενώ οι παραπάνω χώρες, είτε ρητά είτε έμμεσα, απαγορεύουν την παρένθετη μητρότητα, στη **Μεγάλη Βρετανία**⁵⁶ υπάρχει θετική αντιμετώπιση του θέματος. Τον Ιανουάριο του 1985, η γέννηση του μωρού Cotton ως επακόλουθο της εμπορικής συμφωνίας παρένθετης μητρότητας, προκάλεσε «πανικό ηθικής»⁵⁷. Συνέπεια ήταν η σύνταξη της «Surrogacy Arrangements Act», το 1985. Η πράξη αυτή προέβλεπε τη διαπραγμάτευση αμοιβής για τη μητέρα και απαγόρευσε τη διαφήμιση των πρακτορείων παρένθετης μητρότητας. Η πράξη όμως αυτή δεν ήταν αρκετή για να εμποδίσει την ύπαρξη παράνομων πρακτορείων.

---

53. Βλ. A. Stuhmcke, «For Love or Money: The Legal Regulation of Surrogate Motherhood», 1995, Journal of Law, τ. 2, νουμ. 3, <http://www.murdoch.edu.au/elaw/issues/v2n3/stuhmcke23.html>

54. Βλ. A. Stuhmcke, *όπ. παρ.*

55. Βλ. A. Stuhmcke, *όπ. παρ.*

56. Βλ. A. Stuhmcke, *όπ. παρ.* Νομοθετική πρόβλεψη για τη ρύθμιση όλου του θέματος περιλαμβάνει ο νόμος Surrogacy Arrangements Act 1985, όπως συμπληρώθηκε από το νόμο «Human Fertilisation and Embryology Act» του 1990, ο οποίος απαγορεύει τη σε επαγγελματική βάση ανάληψη υποχρεώσεως κυοφορίας παιδιού π.χ. μέσω πρακτορείων και τη διαφήμιση των σχετικών δραστηριοτήτων με κάθε τρόπο (άρθρο 2 και 3 του ίδιου νόμου).

57. Βλ. Sm. Cretney, J.M. Masson, R.Bailey, Family Law, Sweet and Maxwell, 7th edition, σ.854.

Έτσι, ακολούθησε η «Human Fertilization and Embryology Act»⁵⁸ του 1990, η οποία θεσμοθέτησε την «Human Fertilization and Embryology Authority», αρχή η οποία έχει καθήκον να εποπτεύει την έρευνα και θεραπεία στην ανθρώπινη στειρότητα και εμβρυολογία. Υπό τον όρο «surrogacy», στο Ηνωμένο Βασίλειο, εννοείται τόσο η παρένθετη μητρότητα (womb leasing) όσο και η υποκατάστατη μητρότητα. Η παρένθετη θεωρείται μητέρα ακόμη και αν δεν έχει καμία γενετική σχέση με το τέκνο (§27.1). Έγγραφα ενήλικα άτομα μπορούν να λάβουν εντολή γονικής επιμέλειας αρκεί τουλάχιστον ο ένας να είναι γενετικός γονέας του παιδιού⁵⁹. Πάνω από όλα, τοποθετείται το συμφέρον του τέκνου. Υπάρχει ειδικός ελεγκτής, διαφορετικός σε κάθε περίπτωση ο οποίος εποπτεύει τη διαδικασία και συλλέγει πληροφορίες.

Είναι αξιοσημείωτο πάντως ότι στο Σχέδιο Οδηγίας του Συμβουλίου της Ευρώπης R (87)⁶⁰, στην αρχή 15, ενώ αρχικά απαγορεύεται η προσφυγή σε υποκατάστατη μητέρα κάθε τύπου, προβλέπεται τελικώς η δυνατότητα εξαιρέσεως, υπό τον όρο της μη καταβολής ανταλλάγματος και υπό την προϋπόθεση ότι, η υποκατάστατη μητέρα θα έχει τη δυνατότητα να αποφασίσει αν θέλει να κρατήσει το παιδί.

---

58. Βλ. Sm. Cretney, J.M. Masson, R.Bailey, ό.π. σ. 855.

59. Βλ. Μαργαρίτης Μ, Το δίκαιο της συγγένειας στην ιατρικά υποβοηθούμενη αναπαραγωγή, Συμβολές ΙΙΙ, Εταιρία Δικαστικών Μελετών, 2002, σ. 105-106.

60. Βλ. Κριάρη – Κατράνη Ισμ. , «Βιοιατρικές εξελίξεις και Συνταγματικό Δίκαιο», 1994, σελ. 12.

ΓΕΡΜΑΝΙΑ	Ρητή απαγόρευση παρένθετης μητρότητας.
ΑΥΣΤΡΙΑ	Ρητή απαγόρευση παρένθετης μητρότητας.
ΕΛΒΕΤΙΑ	Ρητή απαγόρευση παρένθετης μητρότητας.
ΓΑΛΛΙΑ	Ρητή απαγόρευση παρένθετης μητρότητας.
ΣΟΥΗΔΙΑ	Ρητή απαγόρευση παρένθετης μητρότητας.
ΙΣΠΑΝΙΑ	Ρητή απαγόρευση παρένθετης μητρότητας.
ΙΤΑΛΙΑ	Ρητή απαγόρευση παρένθετης μητρότητας.
ΒΕΛΓΙΟ	Υπάρχει νομοθετική ασάφεια.
ΙΝΔΙΕΣ	Υπάρχει νομοθετική ασάφεια
ΦΙΛΑΝΔΙΑ	Υπάρχει νομοθετική ασάφεια.
ΤΑΣΜΑΝΙΑ	Απαγορεύεται η παρένθετη έμμεσα.
ΚΟΥΗΣΛΑΝΤ	Απαγορεύεται αλλά υπάρχει ασάφεια.
ΒΙΚΤΩΡΙΑ	Απαγορεύεται η παρένθετη έμμεσα.
ΗΠΑ	Δεν υπάρχει ενιαία αντιμετώπιση. Αλλού απαγορεύεται ρητά, αλλού επιτρέπεται υπό προϋποθέσεις .
ΙΣΡΑΗΛ	Επιτρέπεται υπό προϋποθέσεις.
ΔΑΝΙΑ	Επιτρέπεται υπό προϋποθέσεις.
ΟΛΛΑΝΔΙΑ	Επιτρέπεται υπό προϋποθέσεις.
ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ	Επιτρέπεται η παρένθετη ενώ απαγορεύεται η υποκατάστατη.
ΚΑΝΑΔΑΣ	Επιτρέπεται η παρένθετη μητρότητα μεταξύ συγγενών και φίλων.
ΑΓΓΛΙΑ	Επιτρέπεται η παρένθετη μητρότητα.
ΕΛΛΑΔΑ	Επιτρέπεται υπό όρους. Απαγορεύεται η υποκατάστατη μητρότητα.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1. Το νομοθετικό πλαίσιο των ξένων χωρών για την παρένθετη μητρότητα.

4. Η «κρίση» του Οικογενειακού Δικαίου

Εναντίον του ν. 3089/2002 έχει ασκηθεί εντονότατη κριτική είτε στο σύνολό του είτε στις διάφορες ρυθμίσεις του. Και αυτό διότι το ρήγμα το οποίο επήλθε είναι βαθύ και οι ρυθμίσεις αυτές μετέβαλαν το χαρακτήρα του οικογενειακού δικαίου, προκαλώντας ιδιαίτερη κρίση στους κόλπους του. Η κρίση αυτή οφείλεται στο γεγονός ότι ο νέος αυτός νόμος μετέβαλε το χαρακτήρα του Οικογενειακού Δικαίου από ανθρωποκεντρικό σε προσωποκρατικό.

Η ατομοκρατική - προσωποκρατική Ανθρωπολογία, εισάγει στο Οικογενειακό Δίκαιο το γνωσιολογικό και ηθικό βιολογισμό. Σύμφωνα με τον πρώτο, η επιστήμη της Βιολογίας έχει απόλυτο κύρος και είναι η μόνη πηγή αξιόπιστων γνώσεων. Κατά τον δεύτερο, η ηθική έχει βιολογική καταγωγή και δεν είναι προϊόν πολιτισμού. Αυτό σημαίνει ότι η συμπεριφορά του ανθρώπου είναι βιολογικά προσδιορισμένη, δεν υπάρχει ελευθερία βουλήσεως και επομένως ούτε ηθική υποχρέωση και ευθύνη καθώς ο άνθρωπος είναι μέσον και όχι σκοπός⁶¹.

Οι δύο αυτές αντιλήψεις απολήγουν στο αξίωμα πως ό,τι είναι βιολογικά εφικτό είναι και ηθικά επιτρεπτό. Οι νέες μέθοδοι της γενετικής, αφού είναι τεχνικά εφικτές είναι και ηθικά επιδοκιμαστές, γιατί δίνουν διέξοδο στη βιολογική ανάγκη του ανθρώπου για αναπαραγωγή. Επομένως, μπορούν και νομικά να αναγνωριστούν ως νόμιμες μέθοδοι ανθρώπινης αναπαραγωγής, εφόσον ο νέος νόμος νομιμοποιεί, συλλήβδην, τις μεθόδους αυτές και φυσικά την παρένθετη μητρότητα, αναγνωρίζοντας στο άτεκνο ζεύγος έγγαμο ή μη, τη δυνατότητα να αποκτήσει παιδί μέσω άλλης γυναίκας.

---

61. Βλ. Ε. Π. Παπανούτσος, «Ηθική», 1956,σελ. 247-288.

Η Εισηγητική Έκθεση του νόμου 3089/2002 είναι κάθετη στην άποψη ότι το δικαίωμα της αναπαραγωγής βρίσκει την κατοχύρωσή του στο άρθρο 5 παρ. 1 του Συντάγματος, το οποίο αναφέρει ότι καθένας έχει το δικαίωμα με βάση την ανάπτυξη της προσωπικότητάς του, να αποκτήσει απογόνους σύμφωνα με τις επιθυμίες του.

Η μέθοδος λοιπόν βρίσκεται υπό την προστασία του Συντάγματος αρκεί η άσκηση του δικαιώματος αυτού να μην προσκρούει σε δικαιώματα άλλων, να μην παραβιάζει το Σύνταγμα και να μην προσβάλλει τα «χρηστά ήθη».

Θέμα αντίθεσης στους περιορισμούς αυτούς, κατ' ουσίαν, δεν υφίσταται. Άλλωστε μια πλήρης νομοθετική απαγόρευση δεν θα ήταν το καλύτερο μέτρο, αφού, σε τελική ανάλυση, θα είχε ως θύμα το ανυπεράσπιστο από τα εμπλεκόμενα μέρη, το παιδί που θα γεννιόταν από μια απαγορευμένη και άρα μη ρυθμιζόμενη ως προς τις συνέπειές της μέθοδο.

Στην παραπάνω άποψη αποκαλύπτεται η αλήθεια και το ψέμα της βιολογικής ανάγκης για αναπαραγωγή. Η αλήθεια είναι, ότι η ανάγκη αυτή αποτελεί πράγματι αντικείμενο ατομικού συνταγματικού δικαιώματος (που θεμελιώνεται στο ά. 5 παρ. 1 του Συντάγματος), ως ειδικότερη εκδήλωση του δικαιώματος ελεύθερης ανάπτυξεως της προσωπικότητας.

Το ψέμα είναι, ότι η ανάγκη αυτή ανάγεται σε αντικείμενο απόλυτου συνταγματικού δικαιώματος, ενώπιον του οποίου υποχωρεί κάθε άλλο⁶².

---

62. Βλ. Μαριανού Δ. Καρασίη, «Η κρίση του Οικογενειακού Δικαίου μετά το νόμο 3089/2002 για την «Ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή», στο Αρμενόπουλος, 2004, τ.9, σελ.1234-1235.

Καθώς η αναγωγή αυτού του δικαιώματος, σε απόλυτο, φέρνει σε σύγκρουση τις νέες ρυθμίσεις του Οικογενειακού Δικαίου (ά.21 παρ. 1 Συντ. που προστατεύει γάμο, οικογένεια, παιδική ηλικία) και αποτελεί την συνταγματική βάση του προσωποκρατικού συστήματος του δικαίου αυτού. Κατ' αυτό τον τρόπο το σύστημα προσβάλλεται εις διπλούν: ως οντολογική τάξη και ως συνταγματικώς προστατευόμενη τάξη⁶³. Σύμφωνα με τη δεύτερη αυτή μορφή προσβάλλεται ο γάμος και η οικογένεια. Το Σύνταγμα εγγυάται και κατοχυρώνει το γάμο και την οικογένεια ως θεσμούς, των οποίων το περιεχόμενο μπορεί να αναμορφώνεται αλλά και να διαφυλάσσεται η ουσία αυτού, ό,τι δηλ. εννοείται με τη φράση «θεσμική εγγύηση» - πυρήνας του θεσμού⁶⁴. Αυτά είναι τα συγκεκριμένα στοιχεία που έχουν διαμορφωθεί πολιτιστικά και καθιερώθηκαν στη σύγχρονη νομική και ηθική συνείδηση. Στην περίπτωση του γάμου, δομικό στοιχείο είναι κατ' εξοχήν ο σκοπός του, που είναι πρωτίστως η κοινωνία βίου και όχι η τεκνοποιία⁶⁵.

Η ενότητα και η συνοχή της κοινωνίας βίου ως ιερής, ηθικής και κοινωνικής σχέσης, προσβάλλεται όταν με τη μέθοδο της παρένθετης μητρότητας παρεμβάλλεται ένα τρίτο, τέταρτο ή και πέμπτο πρόσωπο στη διαδικασία της φυσικής αναπαραγωγής. Αυτό ισχύει τόσο για το θρησκευτικό όσο και για τον πολιτικό γάμο, αφού η ιερότητα του θεσμού αναγνωρίζεται όχι μόνο από τη θρησκεία αλλά και από τη φιλοσοφία των αξιών.

---

63. Βλ. Μαριανού Δ. Καράση, *οπ. παρ.* σελ. 1235.

64. Βλ. Μαριανού Δ. Καράση, *Μελέτες γενικής θεωρίας Δικαίου και Αστικού Δικαίου I*, 2002, σελ. 629-648.

65. Βλ. W. Durant, «Παγκόσμια Ιστορία του Πολιτισμού», Α μεταφρ. Ανδρ. Φραγκιά, 1957, σελ. 48.

Εκτός από το γάμο, όμως, προσβάλλεται και η οικογένεια, βάση της οποίας είναι η φυσική συγγένεια μεταξύ γονέων και τέκνων⁶⁶ (εκτός της θετής οικογένειας, της εξώγαμης οικογένειας και της μη άρτιας οικογένειας)⁶⁷.

Αυτή ακριβώς η οικογενειακή συνοχή διασαλεύεται, καθώς η διείσδυση τρίτου στη διαδικασία της φυσικής τεκνοποιίας προκαλεί στην ουσία υποβιβασμό της έννοιας της μητρότητας και της πατρότητας αφού δύναται να οδηγήσει σε εξασθένηση ή και αμφισβήτηση της σχέσης γονέα – παιδιού, στη δημιουργία αδελφών αγνώστων μεταξύ τους και στην πιθανότητα αιμομικτικών σχέσεων. Έμμεσα, η οικογένεια και ο γάμος διασαλεύονται καθώς αναγνωρίζοντας το δικαίωμα της παρένθετης μητρότητας και σε ζευγάρια που συμβιούν αλλά και στην άγαμη γυναίκα αναβιώνουν αφενός η **παλλακεία** και αφετέρου η **χωλή** οικογένεια.

Παράλληλα, εγκαταλείπεται ο παιδοκεντρικός χαρακτήρας του Οικογενειακού Δικαίου και προσβάλλεται η παιδική ηλικία, καθώς είναι δυνατό να υπάρχουν από έναν έως και πέντε δυνητικοί γονείς (δύο πατέρες: ο άτεκνος και ο δότης και τρεις μητέρες: η άτεκνη, η δότρια ωαρίου και η κυοφόρος, βλ. σχήμα 4,σελ.84).

Αν η άγαμη γυναίκα συγκεκριμένα προσφύγει στη μέθοδο της παρένθετης το παιδί που θα γεννηθεί θα έχει δύο μητέρες (την άτεκνη και την κυοφόρο), χωρίς βέβαια να αποκλείεται οι δυο γυναίκες να βρίσκονται σε ομοφυλοφιλικές σχέσεις και επομένως δεν θα υπάρχει κανένας πατέρας (οπότε θα πρόκειται όχι απλώς για φυσική ανωμαλία αλλά και για ηθική διαστροφή με ανυπολόγιστες συνέπειες για την κοινωνική συνοχή).

---

66. Βλ. Μαριανού Δ. Καράση, «Γάμος και Οικογένεια ως δικαιοίκοι θεσμοί», 1994, σελ. 11-22.

67. Βλ. Μαριανού Δ. Καράση, οπ. παρ. σελ. 62.

Εκτός τούτων, εγκαταλείπεται η βιολογική συγγένεια και υποκαθίσταται από μια νεότευκτη «κοινωνικο-συναισθηματική συγγένεια».

Το παιδί αποκόπτεται από το βιολογικό του κορμό και παραδίδεται σε μια ερμαφρόδιτη σχέση, μισο-βιολογική και μισο-κοινωνική, με αδιευκρίνιστη για το παιδί, τη βιολογική ταυτότητα των γονέων του. Πρόκειται για μια αφύσικη, πλασματική κατασκευή, χωρίς ιστορικό προηγούμενο.

Ως προηγούμενο αναφέρεται συνήθως η υιοθεσία. Αλλά η υιοθεσία είναι μια γνήσια οικογενειακή- κοινωνική σχέση, που προϋποθέτει τη βιολογική συγγένεια και δεν την καταργεί, δεν τη θίγει και δεν τη νοθεύει. **Στην υιοθεσία υπάρχει υπέρβαση και όχι κατάργηση της φυσικής γονεϊκής σχέσης.**

5. Η πρακτική της παρένθετης μητρότητας στη Λογοτεχνία

Το γνωστότερο παράδειγμα που συνηθίζεται να αναφέρεται⁶⁸ για να κατανοηθεί ότι η κοινωνικοσυναισθηματική συγγένεια έχει μακράν ιστορία, είναι αυτό που εξιστορεί ο *Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης* στο διήγημά του «**Ο γάμος του Καραχμέτη**»⁶⁹.

Ακολουθεί το απόσπασμα :

«... Την χρονιά εκείνη είχε κολλήσει στο νου του Κουμπή, ότι έπρεπε να χωρίσει τη γυναίκα του, επειδή ύστερα από 15 χρόνων συζύγαν δεν του είχε κάμει παιδί. Ο Κουμπής δεν εννόει να έχει παλλακίδα- «πόρνο» και μοιχούς κρίνει ο Θεός».

---

68. Βλ. .Ε. Κουνουγέρη - Μανωλεδάκη/ Θ. Κ. Παπαχρίστου, «Πρόλογος», στον τόμο «Ιατρική Υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή και Αστικό Δίκαιο»,2002, σελ. 9-11 και πρβλ. Ε. Κουνουγέρη - Μανωλεδάκη, «Νεοελληνική Λογοτεχνία και Οικογενειακό Δίκαιο», στο Αρμενόπουλος,1999,τ.20, σελ.221,228.

69. Βλ. Αλεξ. Παπαδιαμάντης, «Άπαντα», κριτική έκδοση Ν. Δ. Τριανταφυλλόπουλου, 1998, τόμος Δ΄.

...Αλλά πώς να υιοθετήσει ξένο γέννημα;...Η Σεραϊνώ ήτο σαράντα χρόνων, και μετά τόσα χρόνια, 15 περίπου, δε γέννησε τίποτε... Αυτός ήτο πενηντοτούτης ως έγγιστα. Η Λελούδα, η αντικρινή του ήτο μόλις τριάντα χρόνων ίσως – ωραία, ροδόπλαστος, σεμνή, ταπεινή, πτωχή και άμεμπτος, απροστάτευτη και πεντάρφανη. ... Εσκέφθη να την απαγάγει και να δωροφορήσει έναν παπά, ή και να τον βιάσει με φοβέραν...να τους στεφανώσει. ....Όταν τας ημέρας εκείνας συνέβη να καταπλεύσει ο Πασάς με την αρμάδα του, ο Κουμπής το αποφάσισε». Ο γάμος ετελέσθηκε στο πλοίο .

«Την επαύριον πρωί ο Κουμπής, καθώς εξήλθε, διερχόμενος προ της θύρας του πενιχρού οικισμού, έκραζε την γυναίκα του και της είπε:

- Σεράινα ...., πάρε τα ρούχα σου, τ' ατομικά σου, πάρε κα κάμποσα δικά μου, όσα θέλεις, και σύρε να καθίσεις στο σπίτι το δικό σου, εκεί στο Πρεγάδι. Θα στείλω μαστόρους να το μερεμετίσουν, ό,τι χρειάζεται, σήμερα. Και σε παρακαλώ, όσο μπορείς να τα 'χεις καλά με την Κουμπίνα.

- Εγώ θα τα έχω καλά με τη νέα Κουμπίνα όπως τα είχα καλά και με τη Λελούδα, απήντησε η απλή ψυχή. Και σε παρακαλώ, Κουμπή, να μ' αφήσεις να καθήσω στο σπίτι σου, να σου ανατρέφω τα παιδιά που θα κάμεις.

- Καλά, ο Θεός να σε φωτίσει να φέρεσαι έτσι, αγία ψυχή, είπε, μη δυνάμενος να κρατήσει, ο σκληρός, την συγκίνησίν του».

Ο Κουμπής απέκτησε έξι παιδιά, «τον Κονόμον (Αλέξανδρον)τον Μόσκοβον, τον Γεώργιον, τον Θωμάν και άλλας τόσας θυγατέρας».

Το έργο του Παπαδιαμάντη γενικά, είναι κατάμεστο από στοιχεία ανθρώπινων σχέσεων αλλά και κοινωνικών και πολιτικών καταστάσεων. Στην προκειμένη περίπτωση, γίνεται προσπάθεια να εξηγηθεί η σχέση – το κοινό που υπάρχει ανάμεσα στον «Γάμο του Καραχμέτη» και την κοινωνικοσυναισθηματική συγγένεια του ν. 3089/2002.

Κατά το νόμο αυτό η κοινωνικοσυναισθηματική συγγένεια προκύπτει από την υποβοηθούμενη αναπαραγωγή που ασκείται με τις μεθόδους της ετερόλογης εξωσωματικής γονιμοποίησης ή της παρένθετης μητρότητας.

Στο διήγημα του Παπαδιαμάντη, όμως, θα υπήρχε η περίπτωση της παρένθετης μητρότητας αν κυοφορούσε η Λελούδα με ωάριο της Σεραϊνώς(δυο μητέρες, ένας πατέρας) ή με ωάριο τρίτης γυναίκας και σπέρμα τρίτου άνδρα (δύο μητέρες, δύο πατέρες) ή με ωάριο της γυναίκας και σπέρμα τρίτου άνδρα (τρεις μητέρες, δυο πατέρες). Τίποτα από αυτά δεν συμβαίνει εδώ και ούτε θα ήταν εφικτό να συμβεί στην εποχή του Παπαδιαμάντη. Επομένως, οι δυο περιπτώσεις δεν είναι συγκρίσιμες καθώς το μόνο κοινό που έχουν είναι η ατεκνία της Σεραϊνώς.

Η ατεκνία όμως ικανοποιείται όχι ατομοκρατικά, με την παραγγελία του παιδιού από την παρένθετη Λελούδα, αλλά προσωποκρατικά, με την εκούσια ανάληψη της ανατροφής των παιδιών του πρώην άνδρα της από τη νέα γυναίκα του. Η ατεκνία αυτή ικανοποιείται με υπέρβαση και όχι με διάσπαση των νόμων της βιολογικής μητρότητας. Πρόκειται για πράξη άτυπης υιοθεσίας και όχι τυπικής, εφόσον ο Παπαδιαμάντης δεν ενδιαφέρεται για τους τύπους και τα δόγματα⁷⁰.

---

70. Βλ. Μαρριανού Δ. Καράση, «Η κρίση του Οικογενειακού Δικαίου μετά το νόμο 3089/2002 για την Ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή», στο Αρμενόπουλος, 2004, τ.9, σελ.1241.

Η σκέψη ότι η περίπτωση της Σεραϊνός αποτυπώνει μια σταθερή κοινωνική πρακτική, ότι η Λελούδα είναι δανεική μητέρα και η Σεραϊνώ κοινωνική μητέρα με την έννοια του ν. 3089, είναι ξένη με το γράμμα και το πνεύμα της διηγήσεως του ανοξείδωτου⁷¹ κυρ. Αλεξ. Παπαδιαμάντη⁷².

Αντίθετος παρουσιάζεται ο Θ. Κ. Παπαχρίστου⁷³ ο οποίος θεωρεί ότι: *«το νομοσχέδιο για την Ιατρική Υποβοήθηση στην Ανθρώπινη Αναπαραγωγή έρχεται να δικαιώσει τη Σεραϊνώ, καθώς η γυναίκα που δεν μπορεί να τεκνοποιήσει έχει το δικαίωμα να ζητήσει τη βοήθεια μια άλλης να τεκνοποιήσει για λογαριασμό της(όπως και η Σεραϊνώ που όχι μόνο συμφώνησε αλλά και παρακάλεσε τον Κουμπή να την αφήσει να αναθρέψει τα παιδιά που θα έκανε με τη Λελούδα, τη δανεική όπως θα λέγαμε σήμερα μητέρα)».*

---

71. Βλ. Ν. Κουρούζος, «Ο ακέραιος κυρ Αλέξανδρος», από τη συλλογή «Χορταριασμένα χάσματα», 1974.

72. Βλ. Μαρριανού Δ. Κάρηση, οπ. παρ. σελ. 1242.

73. Βλ. Θ. Κ. Παπαχρίστου, «Η δικαίωση της Σεραϊνώ», 2002, στην εφημ. Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ – ΔΗΜΟΣΙΟΣ ΔΙΑΛΟΓΟΣ

1. Πως αντιμετωπίστηκε το θέμα στον πολιτικό χώρο

Η οριακή πρακτική της παρένθετης μητρότητας αποτέλεσε σημείο σοβαρής αντιπαράθεσης, μεταξύ βουλευτών όλων των παρατάξεων. Η δε κάθετη ρήξη αποφεύχθηκε, λόγω των τροποποιήσεων των αρχικά προτεινόμενων σχετικών διατάξεων αλλά και λόγω της διαδικασίας ψήφισης του νομοσχεδίου. Όσον αφορά την συμφωνία περί παρένθετης μητρότητας και το μαχητό τεκμήριο μητρότητας υπέρ της γυναίκας που έλαβε την άδεια, (σύμφωνα με τα άρθρα 1458 και 1464 ΑΚ), σε αυτήν αναφέρθηκαν όλοι σχεδόν οι βουλευτές οι οποίοι έλαβαν το λόγο.

Οι βουλευτές της ΝΔ υποστήριξαν, ότι η πρακτική προσβάλλει τα δικαιώματα των παιδιών λόγω της πιθανότητας ανάμειξης υπερβολικά μεγάλου αριθμού προσώπων στη γέννησή του και της υποτίμησης του δεσμού, άγνωστου στην πραγματικότητα εύρους, με την γυναίκα που τα κυοφορεί. Ανέφεραν, επίσης, ότι οδηγεί αναπόφευκτα στην εμπορευματοποίηση του γυναικείου σώματος, επειδή αποτελεί υποκρισία η άνευ ανταλλάγματος εκτέλεση της σχετικής συμφωνίας, εκτός εάν αυτή πραγματοποιείται μεταξύ συγγενικών προσώπων⁷⁴.

---

74. Βλ. Α. Λυκουρέζος, Π. Παυλόπουλος, Ε. Πολύζος και Β. Πολύδωρας, Συνεδρίαση ΚΔ' της Βουλής των Ελλήνων, Πέμπτη 21 Νοεμβρίου 2002, <http://www.parliament.gr/ERGASIES/showfile.asp?file=es1121.txt>, σελς, 18, 26, 27, 32, Α. Λυκουρέζος, Α. Αγγελής, Κ. Τσιπλάκης, Ν. Κατσαρός, Α. Χρυσανθακόπουλος και Κ. Κιλιτίδης Συνεδρίαση ΚΖ', Ε. Παπανικολάου και Π. Παυλόπουλος, Συνεδρίαση ΚΗ' της Βουλής των Ελλήνων, Τετάρτη 27 Νοεμβρίου 2002, <http://www.parliament.gr/ERGASIES/showfile.asp?file=1127.txt>, σελς 12, 16.

Απαραίτητο θα ήταν σε κάθε περίπτωση να υπάρχει ρητή πρόβλεψη ώστε η δότρια ωαρίου να μην συμπίπτει με την κυοφόρο και η τελευταία να έχει ήδη γίνει μητέρα. Αυτές οι προϋποθέσεις θα καθιστούσαν το τεκμήριο μητρότητας υπέρ της δότριας ωαρίου αμάχητο, προκειμένου να μη γινόταν το παιδί αντικείμενο δικαστικών διενέξεων.

Στην ουσία, καθώς υποστηρίχθηκε, η συγκεκριμένη πρακτική δημιουργεί περισσότερα προβλήματα από όσα κλήθηκε να επιλύσει. Η δε υποτιθέμενη διασφάλιση του ελέγχου της πρακτικής από τον δικαστή ήταν κενή περιεχομένου επειδή, λόγω της έλλειψης οργανωμένων υπηρεσιών κοινωνικής πρόνοιας, η έρευνα της συνδρομής των νόμιμων προϋποθέσεων στις συγκεκριμένες περιπτώσεις είναι επιφανειακή⁷⁵.

Μερικοί βουλευτές του Π Α. ΣΟ .Κ. αναφέρθηκαν στην αναχαίτιση και εκπλήρωση του βιολογικού προορισμού της γυναίκας, η οποία επιθυμεί να γίνει μητέρα, παρά την αδυναμία της να κυοφορήσει, σε συνδυασμό με την επιθυμία της κυοφόρου να προσφέρει το σώμα της, να επιτελέσει δηλαδή διαμεσολαβητικό ρόλο, προς την υποστήριξη της εκπλήρωσης της επιθυμίας της δότριας ωαρίων να γίνει μητέρα⁷⁶.

Αρκετοί ήταν οι βουλευτές του Π Α. ΣΟ. Κ., που εξέφρασαν επιφυλάξεις για την εμπορευματοποίηση της διαδικασίας, σε περίπτωση μη ύπαρξης συγγενικής σχέσης και τόνισαν την ανάγκη της μη σύμπτωσης της δότριας ωαρίων με την κυοφόρο γυναίκα, ώστε το τεκμήριο υπέρ της πρώτης να καταστεί αμάχητο⁷⁷.

---

75. Βλ. Μ. Γιαννάκου Κουτσίκου, Συνεδρίαση ΚΖ΄ της Βουλής των Ελλήνων, Πέμπτη 28 Νοεμβρίου 2002, <http://www.parliament.gr/ERGASIES/showfile.asp?file=es1128.txt>, σελ. 12, 16.

76. Βλ. Α. Ασκητής και Χ. Σπυράκη Συνεδρίαση ΚΔ΄, όπ. παρ. σελ. 16 και Α. Ασκητής, Συνεδρίαση ΚΖ΄, όπ. παρ. σελ. 12, 16.

77. Βλ. Κ. Γείτονας, Συνεδρίαση ΚΔ΄, όπ. παρ. σελ. 26, Κ. Κουλούρης, Γ. Κωνσταντόπουλος, Φ. Ιωαννίδης και Δ. Λιντζέρης, Συνεδρίαση ΚΖ΄, όπ. παρ. σελ. 12, 16.

Αναφέρθηκαν δε, στην απαγόρευση της πρακτικής στις περισσότερες από τις χώρες, οι οποίες προχώρησαν στη νομοθετική ρύθμιση της Ι. Υ. Α. , με το σκεπτικό ότι αντίκειται στο συμφέρον του παιδιού, λόγω της ανάμειξης πολλών προσώπων και τις πιθανές δικαστικές διενέξεις για την μητρότητά του⁷⁸ .

Οι συγκεκριμένοι κίνδυνοι, περί ανάμειξης πολλών προσώπων και περί εμπορευματοποίησης, αναφέρθηκαν και από βουλευτές του **Κ.Κ.Ε.**⁷⁹ . Επιπλέον, αναφέρθηκε και η αναγκαιότητα της πρόβλεψης της συγγενικής σχέσης ως ασφαλιστικής δικλείδας κατά της εμπορευματοποίησης και της προσθήκης της προϋπόθεσης της κυοφορίας ξένων ωαρίων, σε συνδυασμό με το αμάχητο τεκμήριο υπέρ της δότριας⁸⁰ . Γενικότερα, επισημάνθηκε η ανάγκη της εχεμύθειας της διαδικασίας της παροχής της σχετικής δικαστικής άδειας, πριν από τη σύναψη της συμφωνίας κυοφορίας από άλλη γυναίκα⁸¹ .

Εν τούτοις, δεν ήρθαν οι επιφυλάξεις σχετικά με τη νομιμοποίηση της παρένθετης μητρότητας, παρά το γεγονός ότι η σχετική διάταξη τροποποιήθηκε περισσότερο από οποιαδήποτε άλλη. Όλοι συμφώνησαν ότι ο νόμος δημιουργεί νομική συγγένεια, απρόσβλητη ως προς την πατρότητα και τεκμαιρόμενη ως προς την μητρότητα στην περίπτωση της διάσπασής της, κατασκευάζοντας με αυτό τον τρόπο την ελλείπουσα βεβαιότητα του βιολογικού υποβάθρου της συγγένειας.

---

78. Βλ. Κ. Γείτονας, Συνεδρίαση ΚΔ', όπ. παρ. σελ. 26, Κ. Γείτονας, Κ. Κουλούρης, Γ. Κωνσταντόπουλος, Φ. Ιωαννίδης και Δ. Λιτζέρης, Συνεδρίαση ΚΖ' όπ. παρ. σελς. 12, 16 και Φ. Ιωαννίδης, Συνεδρίαση ΚΗ' όπ. παρ. σελ. 9.

79. Βλ. Π. Κοσιώνης, Συνεδρίαση ΚΗ' όπ. παρ. σελ. 7.

80. Βλ. Φ. Κουβέλης, Συνεδρίαση ΚΔ' όπ. παρ. σελ. 21.

81. Βλ. Β. Πολύδωρας, Συνεδρίαση ΚΔ', όπ. παρ. σελ. 32, Κ. Τσιπλάκης και Π. Κουρουμπλής, Συνεδρίαση ΚΖ', όπ. παρ. σελς. 12, 16. Αποτέλεσμα του παραπάνω διαλόγου ήταν η αναδιατύπωση του άρθρου 1458 ΑΚ προσθέτοντας την προϋπόθεση της κυοφορίας ξένων ωαρίων, από την παρένθετη μητέρα καθώς και η έλλειψη ανταλλάγματος στην σχετική συμφωνία. Επιπλέον, προστέθηκε με το 8^ο άρθρο η προϋπόθεση της μόνιμης κατοικίας των δυο γυναικών στην Ελλάδα προκειμένου να αποφευχθεί ο αναπαραγωγικός τουρισμός.

Αναγνώρισαν τον κοινωνικοσυναισθηματικό δεσμό μεταξύ γονέων και τέκνων και επεδίωξαν τη διασφάλιση του συμφέροντος του μελλοντικού παιδιού, να γεννιέται με την εκ των προτέρων θεσμικά κατοχυρωμένη βεβαιότητα ότι θα έχει τουλάχιστον ένα γονέα, υπεύθυνο για την ανατροφή του⁸³.

2. Ημερήσιος Τύπος – έντυπος και ηλεκτρονικός (πριν από το νόμο)

Το θέμα της παρένθετης μητρότητας έχει παρουσιαστεί, όπως είναι φυσικό, από τον ελληνικό Τύπο. Στην **Ελευθεροτυπία**⁸², στο άρθρο με τίτλο: «**Η γονιμότητα στη διατίμηση-Εννιάμηνα συμβόλαια- Ενοικιάζονται μητέρες**», αναφέρεται ότι η προσφυγή σε μια νοικιασμένη γυναίκα προκειμένου ένας άντρας να αποκτήσει το πολυπόθητο παιδί που δεν μπορεί να κυοφορήσει η νόμιμη σύζυγός του, έχει δώσει έδαφος στις πιο αντιφατικές προσεγγίσεις. Για πολλούς, στους οποίους πρέπει να συμπεριλάβουμε και τα περισσότερα φεμινιστικά ρεύματα, η θεσμική κατοχύρωση της δυνατότητας να δανείζει μια γυναίκα τη μήτρα της συνιστά νομιμοποίηση της αναπαραγωγικής πορνείας. Αυτό αποτελεί μεταφορά στην πραγματικότητα της ζοφερής εικόνας που προφήτευσε η *Μάργκαρετ Άτγουντ* στο μυθιστόρημά της «*Η ιστορία της πορφυρής δούλης*»: η άτεκνη νόμιμη σύζυγος παριστάνει ότι γεννά, την ώρα που η γυναίκα σκλάβο φέρνει στον κόσμο το παιδί του συζύγου. Τέλος, προστέθηκε με τη διάταξη του άρθρου 799 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας η δυνατότητα να συνεδριάζει το δικαστήριο κεκλεισμένων των θυρών όταν το κρίνει αναγκαίο αλλά και για την προστασία του μελλοντικού παιδιού.

---

82. Βλ. Ε. Κουνουγέρη - Μανωλεδάκη, «Ο νέος νόμος για την ιατρικά υποβοηθούμενη αναπαραγωγή», 2002, στο *Συνήγορος* τ. 34, σελ. 440.

83. Βλ. *Ελευθεροτυπία*, 19/3/1995, <http://www.iospres.gr/ios19950319b.htm>

Δεν είναι όμως και λίγοι, αναφέρει το άρθρο, εκείνοι που θεωρούν υπερβολική την όλη παραφιλολογία. Εκφράζεται η άποψη μιας μειοψηφικής φεμινιστικής κριτικής που θεωρεί ότι αν το πρόβλημα είναι η εκμετάλλευση του γυναικείου σώματος, τότε οι δανεικές μήτρες δεν αποτελούν σε καμία περίπτωση τη χειρότερη εκδοχή της. Κατά την άποψη αυτή εκατοντάδες χιλιάδες πόρνες πουλάνε καθημερινά το σώμα τους σε συνθήκες δουλείας και βασανιστηρίων χωρίς καν δικό τους οικονομικό όφελος. Οι νοικιασμένες μήτρες, αντίθετα ,είναι μόλις μερικές εκατοντάδες, η εκμετάλλευσή τους διαρκεί μόνο εννέα μήνες και το κέρδος είναι δικό τους .

Στην ίδια εφημερίδα, ένα δεύτερο άρθρο με τίτλο: «(ΚΤΗΝ) ΙΑΤΡΙΚΗ – Παιδάκια γάλακτος» αναφέρεται ότι τα διαθέσιμα τεχνικά μέσα για την τροποποίηση του τεκνοποιητικού πεπρωμένου ενός στείρου ατόμου προέρχεται εξ ολοκλήρου από τις προόδους της ζωοτεχνίας. Η μεταφορά του σπέρματος και η εξωσωματική γονιμοποίηση δεν κάνουν τίποτα άλλο, παρά αναπαράγουν, με καθυστέρηση λίγων δεκαετιών, τις μεθόδους που χρησιμοποιούνται στην κτηνοτροφία, υποστηρίζεται παρακάτω.

Η συστηματική αποφυγή των ερωτημάτων που καθένας θα ήταν δικαιολογημένος να υποβάλλει, προσδίδει μια κάπως κτηνιατρική διάσταση στη χρήση αυτών των μεθόδων από τα ζευγάρια που έχουν δυσκολίες. Στον πόλεμο κατά της στειρότητας όλα τα μέσα είναι νόμιμα, υποστηρίζει ο ψυχαναλυτής *Jean – Claude Emperaire* και υιοθετούνται από τον *Michel Tord* στην μελέτη του «*Le desir froid*», όπου επισημαίνεται η συνάφεια των ανθρώπινων εφαρμογών αναπαραγωγής με τις κτηνιατρικές μεθόδους⁸⁴.

---

84. Βλ. Ελευθεροτυπία, όπ. παρ.

Ο *Jacques Testart* διαλέγει έναν προκλητικό τρόπο να αποκαλύψει την τεχνική αυτή λέγοντας: **«Πριν από δεκαπέντε χρόνια προκαλούσα βίαιη εγκυμοσύνη σε δύστροπα θηλυκά βοοειδή, χρησιμοποιώντας έναν καταπέλτη, ο οποίος προωθούσε στη μήτρα των καημένων ζώων έμβρυα».**

Το πρόβλημα, για το συντάκτη του άρθρου, δεν εντοπίζεται στις γενικές επιστημολογικές προϋποθέσεις του πειραματισμού από το πέρασμα από το ζώο στον άνθρωπο, αλλά έγκειται στην τάση που διαφαίνεται σε αυτές τις πρακτικές να αναχθεί η γυναικεία αναπαραγωγή και σεξουαλικότητα σε δραστηριότητες μιας «αγελάδας ή κουνέλας».

Έτσι, πολύ πριν καταστεί, κατά παράδοξο τρόπο, αντικείμενο διεκδίκησης από ορισμένες γυναίκες ως λύση στο πρόβλημα της στειρότητας, η φέρουσα μητρότητα είναι πρώτα απ' όλα προέκταση μιας επιτυχίας του I.N.R.A. (Ινστιτούτου, Αγρονομικών Ερευνών), της εμφύτευσης εμβρύων στα βοοειδή: **«Ο σκοπός είναι να παραχθούν πολλά ωάρια από μια αγελάδα υψηλής γενετικής ποιότητας, γονιμοποιημένη με το σπέρμα ενός επιλεγμένου ταύρου. Μόλις αναπτυχθούν πολλά έμβρυα, συλλέγονται μέσω πλύσης της μήτρας. Δε μένει παρά να διαμοιραστούν στις μήτρες πολλών άλλων αγελάδων, απλής ποιότητας, που παίζουν το ρόλο των φορέων μέχρι τη γέννηση των μοσχαριών υψηλής ποιότητας. Για ιατρικούς λόγους η μέθοδος αυτή εφαρμόζεται ήδη στο ανθρώπινο είδος»**, αναφέρεται από τους επιστήμονες.

Το κεντρικό ερώτημα του άρθρου βρίσκεται ακριβώς σε αυτό το σημείο, στη σχέση δηλαδή ανάμεσα στην αναγκαιότητα να αντιμετωπιστεί η απουσία ή η δυσπλασία της μήτρας, με τη μεταφορά των εμβρύων από τη μια μεριά και την επέκταση του μοντέλου των βοοειδών στη γυναίκα.

«Που τελειώνει η κτηνιατρική και που αρχίζει η ιατρική;» είναι ένα ερώτημα που τίθεται, ιδιαίτερα, όταν μιλάει κανείς για πλύση της μήτρας.

Παρακάτω, ο *Rene Frydman*, εξηγεί τους λόγους που τον οδήγησαν να εγκαταλείψει την πρακτική αυτή: *«Πριν τη γέννηση της Αμαντίν, ο Jacques Testart κι εγώ σκεφθήκαμε να χρησιμοποιήσουμε αυτή τη μέθοδο που είναι τόσο συνηθισμένη για τα βοοειδή. Μετά από κάποιους πειραματισμούς με καθετήρες ξεκινήσαμε τη δουλειά. Ακολουθώντας την επιθυμία δυο αδελφών, εκ των οποίων η μια ήταν στείρα, εμφυτεύσαμε στη γόνιμη το σπέρμα του γαμπρού της. Η πρώτη πλύση δεν μας απέδωσε γονιμοποιημένο ωάριο ούτε και η δεύτερη.*

*Εκείνη τη στιγμή το βλέμμα μου διασταυρώθηκε με το βλέμμα της δότριας και είδα τον φόβο, την αγωνία, μήπως μείνει έγκυος από το γαμπρό της. Και αν συνέβαινε κάτι τέτοιο θα μπορούσε να κρατήσει το παιδί; Ή μήπως θα έπρεπε να κάνει έκτρωση σε ένα παιδί που τόσο πολύ το ήθελε η αδελφή της; Αυτή η ανταλλαγή των σιωπηλών βλεμμάτων δεν κράτησε περισσότερο από ένα κλάσμα του δευτερολέπτου, όμως το διάστημα ήταν αρκετό για να αποφασίσω την άμεση διακοπή αυτής της κτηνιατρικής μεθόδου»*⁸⁵.

Η εφημερίδα **Το Βήμα**, στις 5/12/1999, σε ρεπορτάζ του αναφέρει: *«Ελληνικό δικαστήριο ανέτρεψε για πρώτη φορά παγκοσμίως το δεδομένο της μητρότητας»*, αναφερόμενο βέβαια στην δικαστική απόφαση που είχε εκδοθεί στο Ηράκλειο της Κρήτης όταν είχε εκδικασθεί η υπόθεση υπ' αριθ. 31/5803/176 του 1999 και ανήκει στο Πολυμελές Πρωτοδικείο Ηρακλείου.

---

85. Βλ. Ελευθεροτυπία, 19/3/1995, <http://www.iospres.gr/ios19950319b.htm>

Η δικαστής που συνέλαβε τη λύση και «γέννησε», σύμφωνα με το άρθρο την απόφαση, η κυρία *Καλατζή Άννα*, εισηγήτρια της υπόθεσης που έφτασε στη Δικαιοσύνη, ξεπέρασε ό,τι ως σήμερα ίσχυε και ό,τι ως σήμερα γνωρίζαμε για τη μητρότητα, ανοίγοντας το δρόμο σε νέες, ασύλληπτες μέχρι πρότινος προσεγγίσεις και της νομικής και της ηθικής και της πραγματικότητας⁸⁶.

Το ίδιο άρθρο επισημαίνει, ότι πρώτη φορά στη χώρα μας το δεδομένο της μητρότητας ανατράπηκε με τη δικαστική απόφαση και το παιδί είναι τέκνο της γενετικής και όχι της βιολογικής μητέρας του! Αποφασίστηκε να ανήκει σε εκείνη που το θέλησε, που αποφάσισε τη γέννησή του, που πρόσφερε το υλικό ζωής γι' αυτό, που το παρήγγειλε. **Το παιδί που ήλθε στον κόσμο δεν θα ήταν εκείνης που εννέα μήνες το κυοφόρησε, το έθρεψε και το γέννησε αλλά εκείνης που το παρήγγειλε.**

Η λύση της υιοθεσίας φωτίστηκε και από μια πανεπιστημιακή, επίκουρη καθηγήτρια της Νομικής Σχολής Αθηνών κυρία *Φώνη Παπαρηγοπούλου - Σκορίνη*, η οποία ανέφερε την απόφαση, προκαλώντας το ζωνρό ενδιαφέρον δικηγόρων και δικαστικών καθώς και τον έντονο προβληματισμό όλων. Ο πανεπιστημιακός κ. *Μιχάλης Σταθόπουλος*, οιονεί πρύτανης στο Αστικό Δίκαιο, πρότεινε στις περιπτώσεις υποκατάστατης μητρότητας, πριν από το ν. 3089, να δίδεται λύση στην αναζήτηση της γενετικής μητέρας μέσα από την εφαρμογή των διατάξεων που ίσχυαν τότε και εφαρμόζονταν, για να προσβάλλει ο πραγματικός πατέρας την πατρότητα του παιδιού. Επίσης έκρινε σκόπιμο να επισημάνει ότι η εφαρμογή της υιοθεσίας και στην υποκατάστατη μητρότητα θα οδηγούσε σε κατάχρηση του θεσμού⁸⁷.

---

86. Βλ. Το Βήμα, , 5/12/1999, σελ.Α:52, <http://tovima.dolnet.gr/print.php?e=B&f=12778&m=A52&aa=1>

87. Βλ. Το Βήμα, όπ. παρ.

Σε ένα δεύτερο άρθρο, με τίτλο: «*Το μετέωρο βήμα του νομοθέτη*», αναφέρεται ότι η επιστήμη προοδεύει χάριν του ανθρώπου και δεν χρειάζονται οι κινδυνολογίες και οι αφορισμοί. Στόχος της είναι να κάνει τη ζωή του ευκολότερη, τον ίδιο ευτυχέστερο και να παρέμβει στη φύση εκεί όπου η αναπαραγωγική διαδικασία σκοντάφτει σε εμπόδια ανυπέρβλητα.

Και συνεχίζει παρακάτω αναφέροντας, ότι η επιστήμη δεν κάνει τίποτε άλλο από το να βοηθά τον άνθρωπο να δημιουργήσει νέους ανθρώπους όταν ο ίδιος δεν μπορεί. Τίποτε περισσότερο και τίποτε λιγότερο. Βέβαια η πορεία δεν είναι ευθύγραμμη ούτε ομαλή και μας αναγκάζει να δούμε το γάμο, την οικογένεια, τους γονείς και τα παιδιά υπό άλλο πρίσμα αλλά τα προβλήματα συνολικά τώρα τίθενται, τώρα ζητούν λύσεις και τώρα καλούνται τα δικαστήρια να αποφανθούν. Τέλος, αναφέρεται ότι είναι νωρίς για λύσεις σταθερές και σίγουρες καθώς όλα εξελίσσονται και η γενετική εκτός των άλλων αποτελεί πρόκληση για όλους μας και για τους νομικούς όλου του κόσμου.

Επίσης στην ίδια εφημερίδα υπάρχει άρθρο με τίτλο: «*Οι γρίφοι της γενετικής – Η γιαγιά έτεκε... το εγγόνι της*». Αναφέρεται μία περίπτωση που συνέβη στο Μαρόκο, όπου η κόρη κατέθεσε αγωγή εις βάρος της μάνας της ζητώντας να αναγνωρισθεί αυτή (και όχι η μάνα της) ως μητέρα του παιδιού που γέννησε η μάνα της. Η υπόθεση του Μαρόκου είχε ως εξής σύμφωνα με το άρθρο⁸⁸:

---

88. Βλ. Το Βήμα, όπ. παρ.

«Η κόρη που αναγκάστηκε να προσφύγει στη δικαιοσύνη δεν μπορούσε να κάνει παιδιά και συμφώνησε με τη μάνα της να γεννήσει εκείνη για λογαριασμό της. Να δανείσει δηλαδή τη μήτρα της και να έλθει στον κόσμο το εγγονάκι της». Παρακάτω αναφέρεται ότι έτσι κι έγινε και το ωάριο της κόρης γονιμοποιημένο από το σπέρμα του συζύγου της εμφυτεύθηκε στη μήτρα της γυναίκας και το παιδάκι ήρθε στον κόσμο ανατρέποντας τα πάντα γιατί η γυναίκα που το γέννησε ήταν ταυτόχρονα βιολογική του μητέρα αλλά και γιαγιά του! Και η γενετική του μάνα ήταν και μάνα του και αδερφή του! Ποιος ήταν ο πατέρας του; Άλλος ο βιολογικός που ήταν και ο παππούς του και άλλος ο γενετικός που ήταν και γαμπρός της βιολογικής μητέρας του!

Η συγκλονιστική ιστορία του Μαρόκου, έθεσε με τον πλέον εντυπωσιακό τρόπο τα ανυπέρβλητα προβλήματα που γεννά η γενετική. Αναφέρεται όμως και μια περίπτωση των Ηνωμένων Πολιτειών, όπου η κυοφόρος ζήτησε εκ των υστέρων να κριθεί εκείνη ως μάνα. Η δίκη που έγινε στο New Jersey σε πρώτο βαθμό δικαίωσε τη γενετική μητέρα αλλά το δευτεροβάθμιο δικαστήριο άλλαξε ρότα και δικαίωσε την κυοφόρο καθώς έκρινε ότι μόνο αυτή που γεννά είναι η μάνα ενός παιδιού και κάθε συμφωνία περί δανεικής μήτρας είναι πέρα για πέρα άκυρη ⁸⁹.

---

89. Βλ. Το Βήμα, όπ. παρ.

2. 1. Ημερήσιος Τύπος – έντυπος και ηλεκτρονικός (μετά από το νόμο)

Στην **Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία**, στις 8/12/2002 αναφέρεται ένα άρθρο με τίτλο: **«Η δικαίωση της Σεραϊνώ»** όπου ο **Θ. Κ. Παπαχρίστου**, (καθηγητής Αστικού Δικαίου στο τμήμα Νομικής του Πανεπιστημίου Αθηνών και μέλος της επιτροπής που συνέταξε το σχέδιο νόμου για την ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή), θεωρεί ότι η αναζήτηση τρόπων με τους οποίους μπορεί να αντιμετωπίζεται η ατεκνία, χαρακτηρίζει όλες τις ανθρώπινες κοινωνίες. Υπό το πρίσμα αυτό, οι σύγχρονες εξελίξεις στην ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή δεν θα έπρεπε να προκαλούν ούτε έκπληξη και κυρίως ούτε αποδοκμασίες.

Αναφέρεται στο διήγημα του **Αλέξ. Παπαδιαμάντη «Ο γάμος του Καραχμέτη»** όπου η αδυναμία της Σεραϊνώ να αποκτήσει παιδιά την έκανε να συμφωνήσει αλλά και να παρακαλέσει τον Κουμπή να την αφήσει να αναθρέψει τα παιδιά που θα έκανε με τη δεύτερη σύζυγο του άντρα της.

Στη Μάνη ήταν ευρύτατα διαδεδομένη η **σύγκρια**, δηλαδή η τέλεση δεύτερου γάμου παράλληλου προς τον πρώτο προκειμένου ο σύζυγος να αποκτήσει απογόνους.

Αυτό ακριβώς αποτυπώνεται και στο παραπάνω διήγημα. Το νομοσχέδιο για την ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή έρχεται να δικαιώσει τη Σεραϊνώ.

Στο ίδιο άρθρο, ο γράφων εκφράζει την πεποίθηση ότι: **«...σίγουρα η ρύθμιση έχει προκαλέσει αντιδράσεις σε πολλά πεδία, τόσο από την Εκκλησία όσο και από το χώρο της πολιτικής.**

Ωστόσο αναρωτιέμαι, γιατί άραγε δεν εγείρονται αντίστοιχες αντιρρήσεις όταν μια μητέρα που αμέσως μόλις γεννά ,δίνει το παιδί της για υιοθεσία, χαρακτηρίζοντας την πράξη αυτή ως ηθικά παραδεκτή ενώ η απλή κυοφορία ξένου γονιμοποιημένου ωαρίου είναι απορριπτέα. Σε κάθε περίπτωση πάντως, είναι προτιμότερη η ρύθμιση από την αυτορρύθμιση. Η νομιμοποίηση είναι ορθότερη από την απαγόρευση καθώς τα προβλήματα που συχνά επισημαίνονται δημιουργούνται από την έλλειψη νομοθετικής ρύθμισης και όχι από την παρέμβαση του νόμου»⁹⁰.

Λίγο νωρίτερα, στις 6/11/2002, στην ίδια εφημερίδα δημοσιεύεται άρθρο με τίτλο: «*Και δεύτερη μητέρα αρκεί να είναι Ελληνίδα*», που αναφέρει ότι στην παρένθετη μητρότητα δημιουργούνται έως και τρεις μητέρες: η γενετική που δίνει το ωάριο, η βιολογική που το κυοφορεί και η κοινωνικο-συναισθηματική που επιθυμεί την απόκτηση του τέκνου και έχει σκοπό να του προσφέρει οικογενειακή ζωή.

Ο υπουργός Δικαιοσύνης έδωσε το συγκλονιστικό στοιχείο πως από τα 2.000.000 άτομα που βρίσκονται σε αναπαραγωγική ηλικία, το 20% των ζευγαριών αντιμετωπίζουν πρόβλημα γονιμότητας, ενώ το 2% έως 2,5% των γεννήσεων γίνεται με τις μεθόδους της τεχνητής γονιμοποίησης⁹¹.

---

90. Βλ. Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία, 8/12/2002, <http://www.genderissues.org.gr/InfoFemina/CurrentIssue/PRESS/texniti%20gonimopoiisi>.

91. Βλ. Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία 6/11/2002, <http://www.genderissues.org.gr/InfoFemina/CurrentIssue/PRESS/texniti%20gonimopoiisi>.

Στην ίδια εφημερίδα, 7/11/2002 υπάρχει άρθρο με τίτλο: *«Δεν προφυλάσσεται επαρκώς η εμπορευματοποίηση»*, για να αναφέρει παρακάτω η Βούλα Τσινόρεμα (αναπληρώτρια καθηγήτρια Φιλοσοφίας του Πανεπιστημίου Κρήτης, επιστημονική υπεύθυνος του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Βιοηθικής) ότι *«...Είναι πολύ θετικό το γεγονός ότι τελικά ρυθμίζεται ένα τόσο σημαντικό θέμα. Είναι αρνητικό στοιχείο ο αποκλεισμός κάποιων κοινωνικών ομάδων και ιδιαίτερα των ανύπαντρων μητέρων καθώς είναι πολύ σημαντικό όλες οι κοινωνικές ομάδες να μπορούν να έχουν πρόσβαση στην επιστημονική και τεχνολογική καινοτομία. Δεν μπορεί κανείς να αποκλείσει το δικαίωμα στη μητρότητα στις ανύπαντρες μητέρες εκτός και αν υπάρχουν τεκμηριωμένες κοινωνιολογικές και ψυχολογικές μελέτες που από επιστημονική άποψη να αποδεικνύουν ότι τα παιδιά χωρίς πατέρα αντιμετωπίζουν ισχυρά κοινωνικά ή ψυχολογικά προβλήματα. Αυτή είναι μια νέα δυνατότητα που έχει ο άνθρωπος μέσω της γενετικής καθώς ως τώρα γνώριζε τη φυσική και τη θετή μητέρα. Ουσιαστικά αυτό αλλάζει την αυτο-κατανόησή του εφόσον παρουσιάζεται για πρώτη φορά στην πολιτισμική του διαδρομή να έχει τη δυνατότητα τριών μητέρων. Το στοιχείο αυτό ενδέχεται να επηρεάσει τις κοινωνικές του σχέσεις με τρόπους πρωτόγνωρους, με επιγνώσεις που ίσως δεν μπορεί να ελέγξει και γι' αυτό το λόγο είναι επιβεβλημένος ο κοινωνικός έλεγχος»⁹².*

---

92. Βλ. Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία, όπ. παρ.

Στο άρθρο: «*Σύγχρονος προβληματισμός του Ορθόδοξου χώρου γύρω από τα προβλήματα της Βιοηθικής και Φυσιολογία της αναπαραγωγής και Θεολογία της ανθρώπινης Αρχής*»⁹³, για την αναβολή της ψήφισης του νομοσχεδίου που ζήτησε ο εκπρόσωπος της Αρχιεπισκοπής Αθηνών, πατέρας *Νικόλαος Χατζηνικολάου*, ο *Π. Βιδάλης* τάχθηκε αντίθετος, τονίζοντας ότι η Επιτροπή προσπαθεί να βοηθήσει με βασικό κριτήριο τα ανθρώπινα δικαιώματα γι' αυτό χαρακτήρισε απολύτως ευπρόσδεκτη τη νομοθετική πρωτοβουλία, καθώς είναι ζήτημα ασφάλειας του δικαίου και προστασίας του δικαστή ενώ η άρνηση ρύθμισης θα ήταν «στάχτη στα μάτια» της κοινωνίας. Παραδέχτηκε, όμως, πως και στην Επιτροπή Βιοηθικής υπήρξαν δυο ισοδύναμες απόψεις ως προς την παρένθετη μητέρα.

Οι πολέμιοι της θεσμοθέτησης, είχαν ως επιχειρήματα ότι η ελληνική κοινωνία δεν είναι ακόμη ώριμη για την πρακτική αυτή, ότι η επιβάρυνση της κυοφορούσας μπορεί να οδηγήσει σε ψυχοκοινωνικά προβλήματα και πρόβαλαν το θέμα της εμπορευματοποίησης. Το επιχείρημα των υποστηρικτών ήταν, ότι απαιτείται προηγούμενη δικαστική απόφαση και η ορθή κρίση του δικαστή. Όσο για την προσωπική του άποψη είναι, ότι και αυτή η ρύθμιση θα πρέπει να εισαχθεί στη βάση του δικαιώματος της σύστασης οικογένειας .

---

93. Βλ. Ν. Χατζηνικολάου (Αρχιμ.), «Ελεύθεροι από το γονιδίωμα. Προσεγγίσεις Ορθόδοξης Βιοηθικής», Κέντρο Βιοιατρικής Ηθικής Δεοντολογίας, 2002, σελ. 37 και 157.

Στην ίδια εφημερίδα, σε άρθρο με τίτλο: «*Σε πέντε σημεία διαφωνούν οι ιεράρχες*» αναφέρεται ότι δεν αισθάνονται ικανοποιημένοι οι ιεράρχες, μέλη της Διαρκούς Ιεράς Συνόδου (ΔΙΣ) από τις αλλαγές που έκανε το υπουργείο Δικαιοσύνης στο νομοσχέδιο σχετικά με την παρένθετη μητρότητα, λέγοντας ότι θεσμοθετείται υπό αυστηρούς βέβαια όρους αλλά ούτως ή άλλως μη επαρκείς.

Συνεχίζουν λέγοντας, ότι η πλευρά της Εκκλησίας είχε εκφράσει επιφυλάξεις γιατί υπήρχε το ενδεχόμενο του αναπαραγωγικού τουρισμού και ζήτησε την προϋπόθεση της μόνιμης κατοικίας της Ελλάδας και παρόλο που το υπουργείο ικανοποίησε το αίτημα αυτό συνεχίζουν να εκφράζουν επιφυλάξεις⁹⁴.

Οι υπέρμαχοι των νέων τεχνικών, επικαλούνται ως ηθικό υπόβαθρο της επιλογής των νέων τεχνικών την αρχή της αυτονομίας και μάλιστα την ειδική έκφρασή της. Την αρχή της αναπαραγωγικής αυτονομίας, αναφέρει ο *Νικήτας Κακλαμάνης* σε άρθρο της **Ελευθεροτυπίας**, στις 7/11/2002, με τίτλο: «*Τεχνητή γονιμοποίηση και συγκρουόμενες ηθικές αξίες*». Συνεχίζει λέγοντας ότι «...*Η αρχή της αυτονομίας του ατόμου που αποτελεί το θεμέλιο λίθο των δυτικών κοινωνιών, έχει ως όριο τη μη πρόκληση βλάβης σε άλλους. Ξεχνάει ο άνθρωπος ότι σκοπός πάντα είναι η δημιουργία μιας εξαρτώμενης ύπαρξης, έναντι της οποίας θα πρέπει να αναληφθούν ορισμένες υποχρεώσεις, όπως κατάλληλη και διαρκής φροντίδα και υποστήριξη*»⁹⁵.

---

94. Βλ. Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία, όπ. παρ.

95. Βλ. Ελευθεροτυπία, 7/11/2002,
<http://www.genderissues.org.gr/InfoFemina/CurrentIssue/PRESS/texniti%20gonimopoisi>

Στην ίδια εφημερίδα, στις 22/12/2002, σε άρθρο με τίτλο: *«Τα γονίδιά μας στη Βουλή»*, αναφέρεται η άποψη του Θ. Ασκητή σχετικά με τις άγαμες γυναίκες που προσφεύγουν στη μέθοδο της παρένθετης λέγοντας ότι *«...Αμέσως μετά από την απόκτηση του πολυπόθητου παιδιού διεκδικούν και ένα σύντροφο πατέρα και φτιάχνουν πολύ θετικές οικογένειες, προσφέροντας θαλπωρή και οικογενειακή χαρά στο παιδί τους.*

Αντιθέτως η μη απόκτηση παιδιού τις οδηγεί στη στέρηση, στη μοναξιά, στην κατάθλιψη και στην απελπισία φτάνοντας στα 60 τους χρόνια και να αναζητούν ακόμη τρόπους να γίνουν μητέρες, κάτι που φυσικά δεν είναι δυνατό»⁹⁶.

Ο βουλευτής Δημ. Αιντζέρης, στο ίδιο άρθρο αποφάνθηκε ότι η αναπαραγωγή υπάρχει σαν πληροφορία στα γονίδια μιας γυναίκας και μετά την κάλυψη της ανάγκης της για επιβίωση δεν υπάρχει τίποτε πιο δυνατό, πιο ηθικό και πιο ωραίο από την ανάγκη της γυναίκας να γίνει μητέρα, από την ανάγκη της αναπαραγωγής⁹⁷.

Παρακάτω ξεχωρίζει η ρητή διατύπωση του Νικ. Κατσαρού, βουλευτή της Ν.Δ. ο οποίος θεωρεί ότι : *«Είναι ο σοβαρότερος νόμος των τελευταίων είκοσι χρόνων καθώς αλλοιώνεται η μορφή της οικογένειας και προκαλεί γεννήσεις παιδιών όχι μόνο εκτός οίκου αλλά και εκτός γένους, θεσπίζοντας μια ιδιόρρυθμη μορφή συμβίωσης άσχετης με την οικογένεια»⁹⁸.*

---

96. Βλ. Ελευθεροτυπία, 22/12/2002, <http://www.iospress.gr/ios2002/ios20021222a.htm>

97. Βλ. Ελευθεροτυπία, 22/12/2002, <http://www.iospress.gr/ios2002/ios20021222a.htm>

98. Βλ. Ελευθεροτυπία, 22/12/2002, όπ. παρ.

Αξιοσημείωτη είναι και η παρακάτω άποψη, όπου θεωρεί ότι η σχετική συζήτηση περί παρένθετης έχει οδηγήσει σε ένα καλοστημένο αποτύπωμα αμερικάνικου μοντέλου με στόχο την εμπορευματοποίηση του γυναικείου σώματος. Το άρθρο αναφέρει τις πολυάριθμες σελίδες στο διαδίκτυο που υπόσχονται την καλύτερη δυνατή διευθέτηση του ζητήματος σε πολιτείες που επιτρέπουν τη σύναψη σχετικών συμβολαίων, ενώ πολλές από τις γυναίκες που προσφέρονται να κυοφορήσουν έναντι αμοιβής το παιδί ενός άτεκνου ζευγαριού, διαθέτουν ήδη την προσωπική τους ιστοσελίδα:

«Γεια σας! Είμαι η Λούσι και είμαι παρένθετη μητέρα. Από τα δεκαέξι μου ήξερα τι ήθελα να γίνω όταν μεγαλώσω. Στα είκοσι πέντε μου ήμουν ήδη παντρεμένη και είχα τρεις κόρες. Η οικογένειά μου είχε πια ολοκληρωθεί. Πρώτα έπρεπε να πείσω το σύζυγό μου ότι θα μπορούσα να γίνω παρένθετη μητέρα χωρίς να εμπλακώ συναισθηματικά με το μωρό. Στη συνέχεια ανακάλυψα το τέλειο πρακτορείο. Αυτό που επιδιώκω είναι να σας κάνω να συνειδητοποιήσετε ότι η όλη διαδικασία της παρένθετης είναι μια υπέροχη εμπειρία για όλους τους εμπλεκόμενους. Ελάτε μαζί μου στο ταξίδι της αγάπης», διαβάζει κάποιος σε μια από αυτές, αναφέρει το πολύ ενδιαφέρον άρθρο της Ελευθεροτυπίας⁹⁹.

Στην εφημερίδα **Τα Νέα**, στις 11/1/2005 δημοσιεύεται άρθρο με τίτλο:

«Τουρισμός...γονιμότητας», αναφέροντας ότι περισσότερες από 200-250 γυναίκες κάνουν κάθε χρόνο...αναπαραγωγικό τουρισμό σε κέντρα εξωσωματική γονιμοποίησης στην Αθήνα, τη Θεσσαλονίκη και την Κρήτη. Προέρχονται από τη Γαλλία, την Ιταλία, την Ιρλανδία, την Αγγλία, τη Γερμανία ακόμη και από τις Ηνωμένες Πολιτείες και την Αυστραλία.

---

99. Βλ. Ελευθεροτυπία, 22/12/2002, όπ. παρ.

Παρακάτω αναφέρει, ότι εδώ και μερικά χρόνια κυκλοφορούν εμπιστευτικά στα γραφεία γυναικολόγων στη Γαλλία οι διευθύνσεις κέντρων εξωσωματικής γονιμοποίησης στην Ελλάδα. Σε άλλες περιπτώσεις, παίζει ρόλο η γνωριμία των Ελλήνων γιατρών με συναδέλφους τους στο εξωτερικό. Η χώρα μας, η Ισπανία και το Βέλγιο αποτελούν τους κυριότερους προορισμούς εξωσωματικής γονιμοποίησης (γενικά) στην Ευρώπη. Κι αυτό γιατί η σχετική νομοθεσία στην Ελλάδα είναι πιο φιλελεύθερη σε σχέση με τις άλλες χώρες και ταυτόχρονα το κόστος της είναι υποδιπλάσιο στη χώρα μας.

Όπως αναφέρεται από ειδικούς στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, ο νόμος αυτός είναι πιο ελαστικός και αυτός είναι ο βασικότατος λόγος για τον οποίο η Ελλάδα αποτελεί χώρα υποδοχής αναπαραγωγικού τουρισμού προκειμένου να επιτευχθεί η μέθοδος της δανεικής μήτρας. Στη συνέχεια οι επιστήμονες διατηρούν και τις επιφυλάξεις τους λέγοντας σχετικά με το ζήτημα του αναπαραγωγικού τουρισμού, πως όλες οι διαδικασίες θα πρέπει να γίνονται με βάση το νόμο, η τήρηση του οποίου θα πρέπει να διασφαλίζεται σε κάθε περίπτωση. Εκφράζουν δε επιφυλάξεις όσον αφορά στη λειτουργία των κέντρων εξωσωματικής γονιμοποίησης¹⁰⁰.

Στις 20/1/2005 στην ίδια εφημερίδα, δημοσιεύεται άρθρο με τίτλο: «**Πήρε άδεια για παιδί...από δανεική μητέρα**». Συνεχίζοντας αναφέρεται ότι δόθηκε πράσινο φως σε 39χρονη γυναίκα να χρησιμοποιήσει το νόμο του 2002 για να αποκτήσει παιδί με τη μέθοδο της δανεικής μήτρας.

Ήταν η υπόθεση υπ' αριθμόν 125/2004/726 Εκ.Μ.66/2004 του Μονομελούς Πρωτοδικείου Καβάλας. Επρόκειτο για τη δεύτερη περίπτωση που έφτανε στη δημοσιότητα¹⁰¹.

---

100. Βλ. Τα Νέα, 11/1/1005, <http://www.disabled.gr/portal/modules.php?name=New&file=article&sid=3344>

101. Βλ. Τα Νέα, 11/1/1005, <http://www.disabled.gr/portal/modules.php?name=New&file=article&sid=3400>

Στον **Κυριακάτικο Φιλελεύθερο**, (Κυπριακή εφημερίδα) στις 14/12/2003

δημοσιεύεται άρθρο με τίτλο: *«Τα αμείλικτα ερωτήματα της εξωσωματικής»*. Η τότε πρόεδρος της Κυπριακής Επιτροπής Βιοηθικής, *Ρένα Πετρίδου* αναφέρει εκτός των άλλων ότι: *«Θα χρειαστούμε ένα νέο Σολομώντα προκειμένου να αντιμετωπισθεί το φαινόμενο της δανεικής μήτρας. Διερωτώμαι ως που μπορεί να οδηγήσει αυτό οι σκέψεις μου τριγουρίζουν στο εμπόριου ανθρώπων.*

Όπως προσλαμβάνεις έναν υπάλληλο προσλαμβάνεις και μια γυναίκα για να εγκυμονήσει το παιδί σου. Υπάρχει η πιθανή περίπτωση γυναικών καριέρας να καταφεύγουν στη μέθοδο προκειμένου να τεκνοποιήσουν δίχως να χαλάσουν τη σιλουέτα τους ή να χάσουν τη δουλειά τους. Το κύριο ερώτημα είναι πως θα αντιμετωπιστεί η άρνηση της κυοφόρου να παραδώσει το παιδί. Θα χρειαστούμε έναν νέο Σολομώντα» ¹⁰².

Πιο πρόσφατα, στην εφημερίδα **Ελευθεροτυπία** στις 28/8/2006, δημοσιεύεται η υπόθεση του Μονομελούς Πρωτοδικείου Κορίνθου με αριθμό 224/2006, που συζητήθηκε περισσότερο από όλες τις προηγούμενες υποθέσεις. Και αυτό διότι παρένθετη μητέρα ήταν μια γυναίκα 52 ετών, στην οποία χορηγήθηκε άδεια προκειμένου να γεννήσει το παιδί της 29χρονης κόρης της, η οποία έπασχε από το σύνδρομο Rokitansky. Για το ευαίσθητο θέμα μίλησαν, ο γυναικολόγος μαιευτήρας Θ. *Παράσχος* που τον τελευταίο χρόνο έχει αντιμετωπίσει πέντε τέτοιες υποθέσεις, η δικηγόρος του άτεκνου ζευγαριού *Αριστέα Πλεύρη* και η γενετική μητέρα ¹⁰³.

---

102. Βλ. Φιλελεύθερος, 14/12/12003, <http://www.phileleftheros.com.cy/main/main.asp?gid=345&issuenum=15870>.

103. Βλ. Ελευθεροτυπία, 28/8/2006, <http://www.genderissues.org.gr/InfoFemina/CurrentIssue/PRESS/techniti%20gonimopoiiisi>, σελ. , πρβλ. Τα Νέα, Τετάρτη 19 Ιουλίου 2006, <file://www.taneaonline.htm> με τίτλο: «Δώρο ζωής 52χρονης και με την άδεια δικαστηρίου».

Η δικηγόρος επισημαίνει, ότι ο ρόλος της παρένθετης μητέρας τελειώνει με τον τοκετό και ότι η ίδια είναι υπέρ του θεσμού της υιοθεσίας καθώς υπάρχουν τόσα παιδιά που αξίζουν ήρεμης οικογενειακής ζωής αλλά ταυτόχρονα αναφέρεται και στις χρονοβόρες γραφειοκρατικές διαδικασίες που αποτρέπουν τα ζευγάρια να ακολουθήσουν αυτή την οδό. Εν τούτοις, θεωρεί ότι είναι απόλυτα σεβαστή η επιθυμία ενός ζευγαριού να αποκτήσει παιδί με δικό του γενετικό υλικό¹⁰⁴.

Στην καθημερινή εφημερίδα **Η ΘΕΣΣΑΛΙΑ**, στις 17/2/2005 δημοσιεύεται άρθρο με τίτλο: «**Έξι περιπτώσεις παρένθετων γυναικών στο Βόλο-Μητέρα και θεία του παιδιού της**» και αναφέρεται ότι γυναίκα γέννησε το προεμφυτευτικό έμβρυο της αδερφής της ενώ άλλη κυοφόρησε το έμβρυο της κόρης της και ότι αυτή η μέθοδος δεν είναι πρωτοφανής για την κοινωνία του Βόλου. Προσθέτει, ότι το παιδί ήταν τεσσάρων ετών ενώ είχαν καταγραφεί άλλες πέντε σχετικές περιπτώσεις, όπως αναφέρει ο μαιευτήρας γυναικολόγος κ. *Αλ. Δαφερέας*, μέλος της επιστημονικής ομάδας του Κέντρου Εξωσωματικής Γονιμοποίησης Βόλου «Μητρότητα»¹⁰⁵.

Σε πιθανά προβλήματα και ενστάσεις αναφέρθηκαν το ίδιο άρθρο, επισημαίνοντας τις περιπτώσεις θανάτου των γενετικών γονέων, απρόσεκτης ζωής της κυοφόρου, διάσπασης της μητρότητας, εμπορευματοποίησης, πιθανού συναισθηματικού συνδέσμου της κυοφόρου με το παιδί.

---

104. Βλ. Η Θεσσαλία, Πέμπτη 17/2/2005, <http://www.e-thessalia.gr/newsfeed.asp?Fv1=1&Fv2=17/2/2005&Fv3=&Fv4=70017>

105. Βλ. Η Θεσσαλία, όπ. παρ. 103. Βλ. Πατρίς, 23/1/2008, <http://www.patris.gr/articles/125860/69210>.

Τέλος, σε ένα πρόσφατο άρθρο στην τοπική εφημερίδα του Ηρακλείου Κρήτης, **Πατρίς**, στις 23/1/2008 δημοσιεύεται άρθρο με τον τίτλο: «**Η αδερφή μου μας έκανε δώρο τα δύο παιδιά!**»¹⁰⁶.

Πρόκειται για τη γέννηση δύο δίδυμων κοριτσιών, τη Δευτέρα 22/1/2008 που έλαβε χώρα στο Πανεπιστημιακό Νοσοκομείο Ηρακλείου, επιβλέποντος του αναπληρωτή καθηγητή Μαιευτικής Γυναικολογίας του Πανεπιστημίου Κρήτης *Αντώνη Μακρυγιαννάκη*, ο οποίος έκανε τη διαδικασία της εξωσωματικής και δηλώνοντας ευτυχής που όλα πήγαν καλά.

Στις 24/1/2008, μια μέρα αργότερα, δημοσιεύεται άρθρο στην ίδια εφημερίδα με τίτλο: «**Έως και πέντε δυνητικούς γονείς μπορεί να έχει το παιδί από παρένθετη μητέρα**» αναφερόμενο στα βιοηθικά ζητήματα που δημιουργεί η μέθοδος¹⁰⁷, φωτίζοντας την άλλη πλευρά του ζητήματος και τονίζοντας ότι με απόλυτη και βέβαιη στάση το θέμα της παρένθετης μητρότητας δεν επιλύεται, καταλήγοντας ότι τελικά δεν είναι σίγουρο αν αξίζει να ζει κάποιος αναξιοβίωτη ζωή (αναφερόμενο στο παιδί που έρχεται στον κόσμο) και κατά πόσο η μέθοδος αυτή λύνει ή δημιουργεί πολύπλοκα και δυσεπίλυτα προβλήματα.

---

106. Βλ. Πατρίς, 23/1/2008, <http://www.patris.gr/articles/125860/69210>, σελ. 14

107. Βλ. Πατρίς, 23/1/2008, <http://www.patris.gr/articles/125954/69278>, σελ. 11

Η ΑΛΛΗ ΟΨΙΣ

3. Η θέση της Εκκλησίας

Εξ αφορμής της συζήτησης που θα γινόταν στις 16/9/2005 στα πλαίσια της Επιτροπής Κοινωνικών Ζητημάτων της Κοινοβουλευτικής Συνελεύσεως του Συμβουλίου της Ευρώπης, στο Παρίσι, ύστερα από σχετική πρόταση υποστήριξης της παρένθετης μητρότητας του Βρετανού Ευρωβουλευτή *Michael Hancock*, δημοσιεύθηκαν εκ νέου οι απόψεις της Ι. Συνόδου επί του θέματος αυτού ¹⁰⁸.

Σύμφωνα με αυτές, «...*Η δυνατότητα κυοφορίας από φέρουσα ή υποκατάστατη μητέρα μπορεί μεν να έχει τη θετική της πλευρά, κατά το ότι εξυπηρετείται έτσι η κυοφορία, επειδή όμως ο αναπτυσσόμενος σύνδεσμος με το έμβρυο κατά την κύηση είναι ουσιαστικό και αναπόσπαστο μέρος, όχι μόνο της μητρότητας αλλά και της εμβρυϊκής ανάπτυξης, η συνέχιση της σχέσεως φέρουσας μητέρας – παιδιού αδικεί τους γενετικούς γονείς, η δε διακοπή της αδικεί τη φέρουσα μητέρα, αμφότερες δε οι λύσεις αδικούν προ πάντων το παιδί, διασαλεύοντας έτσι την οικογενειακή συνοχή. Ταυτόχρονα, η παρεμβολή της φέρουσας μητέρας στην ιερή σχέση των γενετικών γονέων με το παιδί δεν είναι άμοιρη ευθυνών. Έτσι τίθενται βασικά ερωτήματα – διλήμματα*»¹⁰⁹:

- Τι θα συμβεί στην περίπτωση θανάτου των γενετικών γονέων ή επιθυμίας τους να διακοπεί η εγκυμοσύνη(για οποιοδήποτε λόγο π.χ. διαζύγιο ή διαπίστωσης σοβαρής ασθένειας στο έμβρυο), ενώ η κυοφόρος διαφωνεί;

---

108. Βλ. Η Ιερά Σύνοδος για την Παρένθετη Μητρότητα, 13/9/2005, http://www.ecclesia.gr/greek/pronaos/pronaos_13.html.

109. Βλ. Ορθόδοξος Τύπος, 8/11/2002, http://www.zoiforos.gr/AFIEROMATA/protaseis_ekklisias.htm και πρβλ. http://www.bioethics.org.gr/03_b.html.

- Πως μπορούν να ρυθμιστούν προβλήματα που ανακύπτουν από την απρόσεκτη ζωή της κυοφόρου (π.χ. κάπνισμα, χρήση αλκοόλ και άλλες υπερβολικές για την κατάστασή της δραστηριότητες) που σίγουρα επηρεάζουν το έμβρυο ή από σοβαρή ασθένεια;
- Η παρένθετη μητρότητα αποτελεί αμειβόμενη προσφορά ή πράξη συναλληλίας;
- Η γυναίκα που θα κυοφορήσει το παιδί είναι λίγο απίθανο να είναι ήδη μητέρα που έχει γεννήσει τα δικά της παιδιά και έχει ικανοποιήσει την ανάγκη της μητρότητας (εκτός αν είναι συγγενής ή πρόκειται να αμειφθεί ικανοποιητικά, άρα ποιος ο λόγος να υποβληθεί στην ταλαιπωρία της εγκυμοσύνης;)
- Η λογική και η εμπειρία λένε ότι το πιθανότερο είναι η φέρουσα μητέρα να είναι γυναίκα που δεν της έχει δοθεί η δυνατότητα της κυοφορίας. Αυτό, όμως, αυξάνει την πιθανότητα έντονου συνδέσμου με το παιδί, με απρόβλεπτες συνέπειες και συναισθηματικές ή πρακτικές δυσκολίες ή εισάγει τον πειρασμό της κυοφορίας με αμοιβή, από γυναίκες με οικονομική ανάγκη, πράγμα που δύσκολα ελέγχεται.
- Τέλος, το γεγονός ότι οι υπόλοιπες χώρες δεν επιτρέπουν κάτι αντίστοιχο, θα διευκόλυνε το φαινόμενο του αναπαραγωγικού τουρισμού, μια που γονείς άλλων χωρών, στις οποίες απαγορεύεται η παρένθετη μητρότητα, θα μπορούσαν να καταφύγουν για να αναθέσουν την κυοφορία των παιδιών τους σε γυναίκα που ζει στη χώρα μας , παρά το γεγονός ότι αυτό απαγορεύεται από το νόμο.

Η Εκκλησία αναφέρει, ότι στα θετικό στοιχείο του άρθρου είναι το ενδιαφέρον της Πολιτείας να διευκολύνει γυναίκες που αδυνατούν να τεκνοποιήσουν καθώς και της απαραίτητης προϋπόθεσης δικαστικής άδειας με τους όρους που προτείνονται. Παρά ταύτα όμως ,δηλώνει ότι η εμπειρία των άλλων χωρών θα μπορούσε να γίνει και ελληνική εμπειρία και η πρωτοπορία του νομοθέτη στο σημείο αυτό είναι άκριτη και αδικαιολόγητη.

Η Εκκλησία αναφέρεται ως κοινωνικά αρμόδιος φορέας για τη ρύθμιση της Ι. Υ. Α. μαζί με το Υπουργείο Δικαιοσύνης και την Εθνική Επιτροπή Βιοηθικής και σπανιότερα τους πανεπιστημιακούς επιστήμονες συγκροτώντας έτσι τη νομοπαρασκευαστική ομάδα του νομοσχεδίου της Ι. Υ. Α. .

Η εφημερίδα **Το Βήμα**¹¹⁰, παρουσιάζει τη θέση της Ορθόδοξης Εκκλησίας της Ελλάδας, εκφραζόμενη από την Επιτροπή Βιοηθικής της Ιεράς Συνόδου της, ως διαφωνία σε ειδικότερα σημεία αλλά και ανυπαρξίας διατύπωσης της επίσημης θέσης της Ιεράς Συνόδου και των αντιπροσώπων των μονών του Α. Όρους σχετικά με την άποψη, ότι ο θεσμός της οικογένειας τερπιλίζεται από την πρακτική της παρένθετης μητρότητας.

Η εφημερίδα **Τα Νέα**¹¹¹, αφήνει να διαφανεί η θετική άποψη της Ιεράς Συνόδου και επισημαίνει τις επιμέρους διαφωνίες της. Σύμφωνα με την εφημερίδα όμως ούτε ο νομοθέτης ούτε και η Εκκλησία νομιμοποιούνται να παραβιάζουν την ιδιωτική ζωή αποκλείοντας αυθαίρετα, κάποιες κοινωνικές ομάδες από τη δυνατότητα χρήσης της αναπαραγωγής, όπως είναι οι ομοφυλόφιλοι και οι άγαμες γυναίκες.

---

110. Βλ. Ι. Ρεθυμωτάκη Ελένη, «Ρύθμιση ή αυτορρύθμιση; Το παράδειγμα της ιατρικά υποβοηθούμενης αναπαραγωγής», 2003, σελ. 112-113.

111. Βλ. Ι. Ρεθυμωτάκη Ελένη, *όπ. παρ.* σελ. 118-120.

Η εφημερίδα **Ελεύθερος Τύπος**¹¹², θεωρεί ότι υπάρχει ριζική ρήξη απόψεων μεταξύ Πολιτείας και Εκκλησία αλλά αυτό δεν σημαίνει ότι οι σχέσεις τους είναι κλωνισμένες. Θεωρεί ότι η Πολιτεία όφειλε να επιδιώξει εκτενέστερο διάλογο με την Εκκλησία, δεδομένου ότι τα ηθικά θέματα που θέτει η δεύτερη σχετικά με την παρένθετη μητρότητα εμπίπτουν στην αρμοδιότητά της.

Από την πλευρά της όμως και η Εκκλησία θα έπρεπε ήδη να έχει εκφράσει κάθετα την οριστική της θέση όπως έκανε και η Καθολική Εκκλησία, σύμφωνα με σχολιασμό της εφημερίδας.

Γενικότερα η παρέμβαση της Εκκλησίας ως, κατεξοχήν, θεσμικού εκφραστή του ηθικού λόγου στον δημόσιο διάλογο είτε γίνεται αποδεκτή, ως κατάθεση ηθικών επιφυλάξεων και όχι ουσιαστικής συμμετοχής στη σχετική ρύθμιση, είτε δημιουργεί επιφύλαξη σχετικά με τις αρχές της παραδοσιακής κοινωνίας.

Στην **Καθημερινή**¹¹³, αναφέρεται ότι οι σχέσεις μεταξύ Πολιτείας και Εκκλησίας οριοθετούνται σαφώς. Η μεν Εκκλησία ανέπτυξε με συγκροτημένο και επιστημονικό τρόπο εντονότατο ηθικό προβληματισμό, η δε Πολιτεία μέσα από γόνιμο διάλογο προέβη ως όφειλε σε ανάλογες ρυθμίσεις και τροποποιήσεις.

---

112. Βλ. Ι. Ρεθυμιωτάκη Ελένη, όπ. παρ. σελ..120-121

113. Βλ. Ι. Ρεθυμιωτάκη Ελένη, όπ. παρ. σελ.. 116

Η εφημερίδα **Ελευθεροτυπία**¹¹⁴ δίνει διαφορετική ερμηνεία και τη στάση αυτή της Εκκλησίας τη σχολιάζει χαρακτηρίζοντάς την ως άμεση επιβολή της θεολογικής και παραδοσιακής προοπτικής σε αντίθεση με την επιστημονική θέση και αρμοδιότητα της Πολιτείας, η οποία υπό την πίεση της πρώτης προέβη σε τροποποιήσεις .

Στο δελτίο τύπου, στις 16/9/2002¹¹⁵, η Ιερά Σύνοδος τονίζει ότι διασαλεύεται η οικογενειακή συνοχή μέσω της πρακτικής της παρένθετης μητρότητας η οποία λειτουργεί και εις βάρος του συμφέροντος του μελλοντικού παιδιού. Σε άλλο δελτίο τύπου, στις 19/9/2002¹¹⁶, η Ιερά Σύνοδος διοχέτευσε σχετική ομιλία του τότε Αρχιεπισκόπου, στην οποία ο ίδιος ζήτησε την απόσυρση όλου του νομοσχεδίου, επειδή αυτό απειλεί την ελληνική οικογένεια, προκειμένου να προηγηθεί της ψήφισής του ευρύτερος διάλογος. Σε διαφορετική περίπτωση, κάλεσε του βουλευτές να ψηφίσουν κατά συνείδηση στη Βουλή.

Επίσης, επισήμανε πέντε σημεία στο όλο νομοσχέδιο, με τα οποία η Εκκλησία διαφωνεί κάθετα: α) **τη διαμεσολάβηση τρίτων ανώνυμων δοτών**, β) **την πιθανή αιμομιξία**, γ) **τη γέννηση παιδιών από ομοφυλόφιλα ζεύγη**, δ) **τη μετατροπή του εμβρύου σε πειραματικό υλικό** και ε) **την παρένθετη μητρότητα**.

Ως επί το πλείστον ,η Εκκλησία εμφανίζεται αντίθετη στη ρύθμιση της παρένθετης μητρότητας διατηρώντας επιφυλάξεις επί της ουσίας, αλλά δέχεται την ομόλογη τεχνητή γονιμοποίηση σε αντίθεση με τη Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία η οποία είναι εντελώς αντίθετη¹¹⁷.

---

114. Βλ. Ι. Ρεθυμνιωτάκη Ελένη, όπ. παρ. σελ. 172-173.

115. Βλ. Ι. Ρεθυμνιωτάκη Ελένη, όπ. παρ.

116. Βλ. Ι. Ρεθυμνιωτάκη Ελένη, όπ. παρ

117. Βλ. Θ. Κ. Παπαχρίστου, «Η τεχνητή αναπαραγωγή στον αστικό κώδικα, 2003, σελ. 20.

4. Αξιολόγηση της στάσης της πολιτικής, των ΜΜΕ και της Εκκλησίας

Από την αναφορά των ανωτέρω απόψεων, εύλογα κατανοεί κάποιος ότι το ζήτημα της παρένθετης μητρότητας απασχόλησε τα δημόσια πρόσωπα κάθε επιστημονικού κλάδου, του πολιτικούς αλλά και την Εκκλησία.

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι η συζήτηση στη Βουλή δεν περιχαρακώθηκε σε στενό κομματικό πλαίσιο. Οι βουλευτές και των τριών μεγάλων κομμάτων εξέφρασαν ανησυχίες και απόψεις που σε αρκετά σημεία συνέκλιναν. Μέσα από την ανταλλαγή επιχειρημάτων σχετικά με τα έννομα συμφέροντα και αγαθά, τα οποία εμπλέκονται ή και συγκρούονται, στο πλαίσιο της εφαρμογής της παρένθετης μητρότητας, προβλήθηκε με ευκρίνεια, η δυνατότητα της επιλογής του ατόμου στην τεκνοποίηση καθώς και οι κοινωνικές της συνέπειες.

Επιπλέον, η αναφορά ηθικού λόγου στη σχετική συζήτηση, καταδεικνύει τη θεσμική αναγνώριση, από την Πολιτεία, της συμβολής της ηθικής στη νομοθετική ρύθμιση της παρένθετης μητρότητας. Η δυναμική της αλληλεπίδρασης στο συγκεκριμένο πεδίο, αναδεικνύεται από την εξέταση της διαδικασίας και του αποτελέσματος του διαλόγου τους, όπου εξέφρασαν αρκετές επιφυλάξεις και ζητήματα περαιτέρω ρύθμισης.

Ταυτόχρονα, τα σχετικά άρθρα των εφημερίδων, αρχικά ενημέρωναν την κοινή γνώμη για την προπαρασκευή και τη συζήτηση του νομοσχεδίου και έπειτα για την ψήφισή του. Υπήρξε πλουραλισμός απόψεων όλων των εμπλεκομένων κλάδων, γνωστοποιώντας προοδευτικά την πρακτική της παρένθετης μητρότητας στην ελληνική κοινή γνώμη, από τις αρχές τις δεκαετίας του '90.

Μέσα από την πληροφόρηση του ελληνικού κοινού διαμορφώθηκαν οι συλλογικές παραστάσεις για τις περιπτώσεις δανεισμού μήτρας. Παράλληλα, ο Τύπος αποτέλεσε βήμα σχετικού δημόσιου διαλόγου, στο πλαίσιο του οποίου ανταλλάσσονταν συστηματικά απόψεις μεταξύ των φορέων της πρακτικής και επιστημόνων. Με τον τρόπο αυτό διαμορφώθηκαν προοδευτικά κάποιες ομάδες ειδικών, οι οποίοι νομιμοποιούνταν να εκφέρουν άποψη και να ευαισθητοποιούν τους πολίτες σχετικά με τα προβλήματα της ρύθμισης της συγκεκριμένης πρακτικής. Έτσι, καλλιεργήθηκε η ευρύτερη κοινωνική συναίνεση η οποία αποτέλεσε την αναγκαία προϋπόθεση της νομοθετικής ρύθμισης της εν λόγω πρακτικής.

Τέλος, η Εκκλησία, όπως ήταν φυσικό αντέδρασε στη μέθοδο της παρένθετης μητρότητας, όμως η αντίδραση ήταν σχετικά ήπια. Δεν απέρριψε τη μέθοδο παρόλο που εξέφρασε τις επιφυλάξεις της, οι οποίες θα πρέπει να αναφερθεί, ότι δεν διαφέρουν και πολύ με εκείνες που διατυπώθηκαν από τους πολιτικούς και τον Τύπο. Η τοποθέτηση της Επιτροπής Βιοηθικής της Ιεράς Συνόδου δεν αφορά στο «τι» αλλά στο «γιατί», δίνοντας κατευθυντήριες γραμμές για το ήθος της προσέγγισης του θέματος, αποφεύγοντας τους αφορισμούς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ – Ο ΝΟΜΟΣ

1. Τα χαρακτηριστικά του νόμου

Όπως είναι γνωστό, ο νόμος **3089/2002** για την *«ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή»*, καταρτίστηκε με βασικό στόχο να προσαρμοστεί στις βιοτεχνολογικές εξελίξεις το αστικό και κυρίως το οικογενειακό δίκαιο, στο ειδικότερο πεδίο της ίδρυσης της συγγένειας. Ο ν. 3089/2002 προσέθεσε και αναθεώρησε σημαντικές διατάξεις του Αστικού Κώδικα για τη συγγένεια, αφού όμως προηγουμένως εισήγαγε και ένα εντελώς νέο κεφάλαιο για τους όρους του επιτρεπτού των επιμέρους των αναπαραγωγικών μεθόδων, καθώς και για τα ιδιόμορφα ζητήματα που συνδέονται με αυτές. Ήταν φυσικό να μην περιλαμβάνονται ούτε ποινικές ούτε πειθαρχικές κυρώσεις για την περίπτωση της παραβίασης των όρων του επιτρεπτού των ιατρικών μεθόδων, ούτε διατάξεις για τη λειτουργία των αντίστοιχων ιατρικών κέντρων.

Τα τελευταία θέματα συνειδητά αφέθηκαν να ρυθμιστούν από μεταγενέστερο νομοθετικό κείμενο, που θα ήταν προσανατολισμένο στις διαδικαστικές, πρακτικές και παραμέτρους της τεχνητής γονιμοποίησης και αυτό είναι ακριβώς ο πρόσφατος νόμος **3305/2005** για την *«εφαρμογή της ιατρικώς υποβοηθούμενης αναπαραγωγής»*. Ο νόμος 3089/2002 και μετά από την ψήφιση του 3305/2005 αποτελεί το κυριότερο νομοθέτημα για την υποβοηθούμενη αναπαραγωγή.

Συγκεκριμένα θέτει νέες ιδεολογικές βάσεις για την αντιμετώπιση της αναπαραγωγής καθώς ανάμεσα στα άλλα¹¹⁸:

- α) Γίνονται αποδεκτά τα εναλλακτικά οικογενειακά σχήματα της ελεύθερης ένωσης και της μονογονεϊκής οικογένειας.**
- β) Εισάγεται η σημασία της κοινωνικοσυναισθηματικής συγγένειας ως αρχή που διέπει την τεχνητή γονιμοποίηση με τη συμμετοχή άνω των δύο προσώπων.**
- γ) Εκφράζεται η ανωνυμία των δοτών.**
- δ) Γίνεται αποδεκτή η παρένθετη μητρότητα.**

Ο νόμος 3305/2005 προσδιορίζει τους ειδικότερους όρους προσφυγής στη συγκεκριμένη μέθοδο αναπαραγωγής και θεσπίζει ποινικές και διοικητικές κυρώσεις των υποβοηθούμενων προσώπων¹¹⁹. Συμπερασματικά, το δεύτερο νομοθετικό κείμενο ήρθε για να συμπληρώσει καταρχήν το πρώτο.

2. Ορολογία

Προκειμένου να κατανοηθεί και να ερμηνευθεί καλύτερα η μέθοδος της παρένθετης μητρότητας, είναι επιτακτική ανάγκη να εξηγηθούν περαιτέρω κάποιοι νεοεισαχθέντες όροι:

- **Δανεική μήτρα**
- **Παρένθετη μητρότητα**
- **Υποκατάστατη μητρότητα**

---

118. Βλ. Ελένη Ι. Ρεθυμωτάκη, *όπ. παρ*, σελ. 75 και σελ. 177.

119. Βλ. Ελένη Ι. Ρεθυμωτάκη, *όπ. παρ*, σελ. 177 – 180.

Στην περίπτωση της **παρένθετης μητρότητας** μεταφέρεται στο σώμα τρίτης γυναίκας, γονιμοποιημένο ωάριο, ξένο προς την ίδια, το οποίο είναι δυνατό να έχει προέλθει, είτε από γεννητικό υλικό του άτεκνου ζευγαριού που επιθυμεί απόκτηση τέκνου, είτε από σπέρμα του συζύγου ή συντρόφου της επιθυμούσας το παιδί και ωάριο άλλης γυναίκας, ή από ωάριο της γυναίκας, που επιθυμεί το παιδί και σπέρμα τρίτου δότη ή ακόμα και από γεννητικό υλικό τρίτων προσώπων¹²⁰. Το γονιμοποιημένο ωάριο δεν πρέπει να ανήκει στη γυναίκα που αναλαμβάνει να κυοφορήσει (**δανεική μήτρα**) και να γεννήσει για χάρη της γυναίκας που επιθυμεί το παιδί. Είναι επιτρεπτή η δωρεά γεννητικού υλικού από τρίτους. Επομένως, είναι πλέον δυνατόν η τεκμαιρόμενη μητέρα να μην έχει ούτε γενετική συγγένεια με το τέκνο αλλά ούτε και να το γέννησε η ίδια¹²¹.

Η παρένθετη μητρότητα διαφέρει της υποκατάστατης. **Υποκατάστατη μητρότητα** υπάρχει όταν υποκαθίσταται τρίτη γυναίκα σε όλη τη διαδικασία της μητρότητας, δηλαδή τόσο της χορήγησης του ωαρίου, όσο και της κυοφορίας. Ο όρος **υποκατάστατη μητέρα**, επομένως, χρησιμοποιείται συνήθως για να δηλώσει την πλήρη υποκατάσταση της γονιμοποίησης από την τρίτη γυναίκα¹²².

---

120. Βλ. Καράκωστας Ι., Τα νομικά προβλήματα της τεχνητής γονιμοποίησης και οι λύσεις του Ν3089/2002, ΔΕΕ 2/2003, σ.132.

121. Βλ. Κουτσουράδης Α., Θέματα παρένθετης μητρότητας, ΝοΒ τόμος 54 τεύχος 3 (2006), σ. 339 όπου παραπομπή σε Agalloroulou, Medically assisted human reproduction in Greece, International family Law 2004 σ. 33.

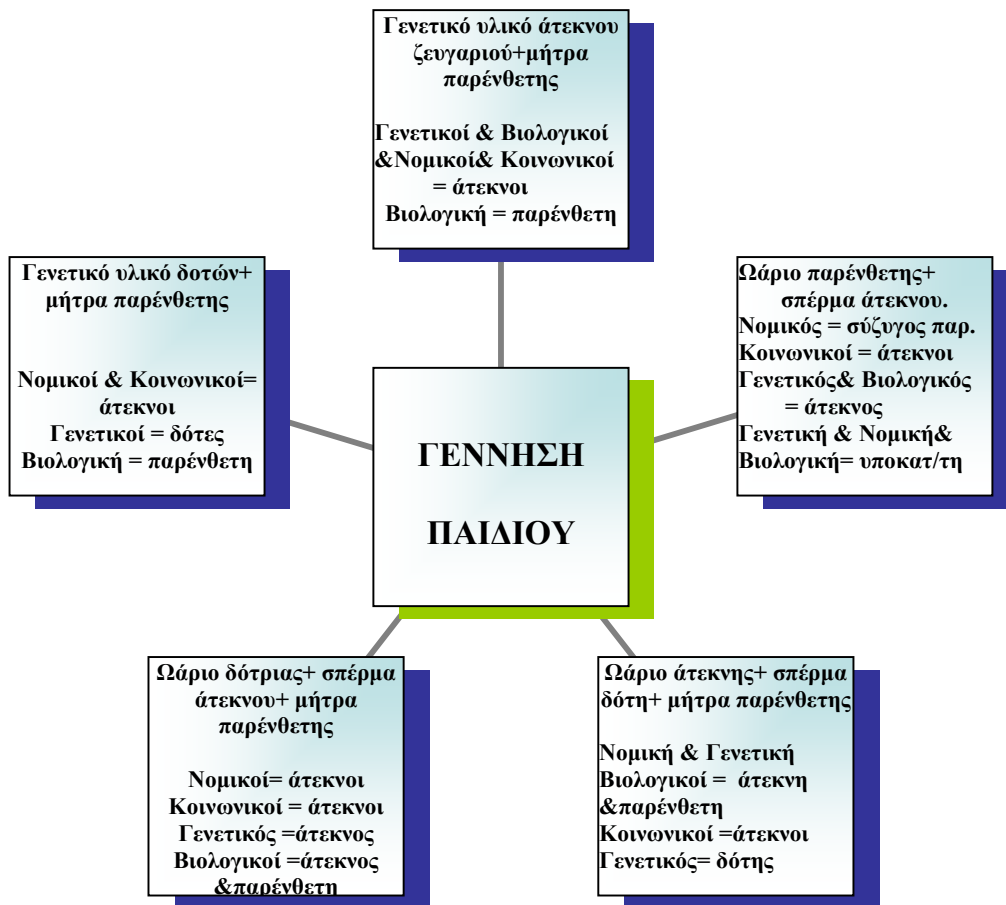
122. Βλ. Π. Αγαλοπούλου, όπ. παρ. σελ.21 αναφέρει ότι στη Γαλλία, Γερμανία και Αγγλία ο όρος υποκατάστατη μητρότητα χρησιμοποιείται και για την παρένθετη μητρότητα και ακολουθείται ενιαία λύση προβλημάτων.

Στην παραπάνω μέθοδο ενδέχεται να αναφέρονται οι όροι (σχήμα 4, σελ. 84):

- **Γενετικοί γονείς:** Αυτοί που δίνουν το γενετικό υλικό προκειμένου να γεννηθεί το παιδί.
- **Κοινωνικοί -συναισθηματικοί γονείς :** Αυτοί που επιθυμούν να αποκτήσουν το παιδί. Συνήθως ταυτίζονται με τους γενετικούς.
- **Βιολογικοί γονείς:** Αυτοί που μετέχουν στη διαδικασία είτε μέσω του γενετικού υλικού είτε μέσω της κυοφορίας. Ταυτίζονται με τους γενετικούς και κοινωνικούς αλλά ο όρος αναφέρεται και για τον προσδιορισμό της παρένθετης μητέρας.
- **Νομικοί γονείς:** Αυτοί που επιθυμούν να αποκτήσουν το παιδί. Αποκτούν τον τίτλο αυτό μετά τη γέννηση του παιδιού. Ταυτίζονται με τους δυο πρώτους όρους.

[Οι παραπάνω όροι, δεν αναφέρονται για να προσδιορίσουν διαφορετικά πρόσωπα αλλά το ζευγάρι που επιθυμεί να αποκτήσει το παιδί].

Ο όρος «**κυοφόρος γυναίκα**», χρησιμοποιείται από το νόμο για να προσδιοριστεί η γυναίκα εκείνη που προσφέρεται να κυοφορήσει και να γεννήσει το παιδί για λογαριασμό άλλης. Οι όροι φέρουσα μητέρα, υποκατάστατη μητέρα, δανεική μητέρα, δεν θα κυριολεκτούσαν από τη στιγμή κατά την οποία η γυναίκα που κυοφορεί και γεννά δεν είναι καταρχήν μητέρα σύμφωνα με το ν. 3089/2002, αφού η μητρότητα ανήκει στη γυναίκα που επιθυμεί να αποκτήσει το παιδί και έλαβε τη σχετική δικαστική άδεια. Ο ελληνικός νόμος δε χρησιμοποιεί του άνω όρους, τους οποίους συναντά κάποιος σε μελέτες σχετικές με την παρένθετη μητρότητα, προκειμένου να μην δημιουργήσει εννοιολογικές συγχύσεις.

ΣΧΗΜΑ 4. Οι «δυναμικοί γονείς» της τεκνοποίησης με παρένθετη μήτρα.

3. Οι προϋποθέσεις της παρένθετης μητρότητας

Η παρένθετη μητρότητα επιτρέπεται κατά το άρθρο **1458 Α Κ** . Σύμφωνα με αυτόν, *«Η μεταφορά στο σώμα άλλης γυναίκας γονιμοποιημένων ωαρίων, ξένων προς την ιδίαν και η κυοφορία από αυτήν επιτρέπεται με δικαστική άδεια που παρέχεται πριν από τη μεταφορά, εφόσον υπάρχει έγγραφη και χωρίς αντάλλαγμα συμφωνία των προσώπων που επιδιώκουν να αποκτήσουν τέκνο και της γυναίκας που θα κυοφορήσει, καθώς και του συζύγου της, αν αυτή είναι έγγαμη. Η δικαστική άδεια παρέχεται ύστερα από αίτηση της γυναίκας που επιθυμεί να αποκτήσει τέκνο, εφόσον αποδεικνύεται ότι αυτή είναι ιατρικώς αδύνατο να κυοφορήσει και ότι η γυναίκα που προσφέρεται να κυοφορήσει είναι, εν όψει της κατάστασης της υγείας της, κατάλληλη για κυοφορία»* .

Συνεπώς το δικαστήριο που θα συνεδριάσει και θα δικάσει την αίτηση για χορήγηση της άδειας της παρένθετης μητρότητας, θα αποφασίσει θετικά αν συντρέχουν οι ακόλουθες προϋποθέσεις (σχήμα 5 σελ.96) :

- 1) Η μητέρα που επιθυμεί να αποκτήσει το τέκνο και η οποία υποβάλλει την αίτηση, είναι ανίκανη προς κυοφορία.
- 2) Η υποψήφια προς κυοφορία μητέρα είναι κατάλληλη για κυοφορία, της οποίας θα προηγηθεί εξωσωματική γονιμοποίηση.
- 3) Πριν από τη μεταφορά των γονιμοποιημένων ωαρίων, θα πρέπει να συναινέσουν εγγράφως η κυοφόρος και ο σύζυγός της (αν είναι έγγαμη) και το ζεύγος των κοινωνικο-συναισθηματικών γονέων.

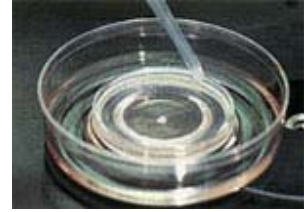
- 4) Πρόκειται να προηγηθεί μεταφορά ωαρίων ξένων προς το σώμα της κυοφόρου δηλ. θα προηγηθεί εξωσωματική γονιμοποίηση από το σπέρμα κοινωνικοσυναισθηματικού πατέρα ή τρίτου δότη και το ωάριο κοινωνικοσυναισθηματικής μητέρας ή τρίτης δότριας.
- 5) Δεν επιτρέπεται να συμφωνηθεί αντάλλαγμα.

Δεν συνιστά αντάλλαγμα:

α) η καταβολή των δαπανών που απαιτούνται για την επίτευξη της εγκυμοσύνης, την κυοφορία, τον τοκετό και τη λοχεία,

β) κάθε θετική ζημία της κυοφόρου εξαιτίας αποχής από την εργασία της, καθώς και οι αμοιβές για εξαρτημένη εργασία, τις οποίες στερήθηκε λόγω απουσίας, με σκοπό την επίτευξη της εγκυμοσύνης, την κυοφορία, τον τοκετό και τη λοχεία .

Στις προϋποθέσεις αυτές που περιλαμβάνει η νέα ΑΚ 1458 θα πρέπει να προσθέσουμε και το γενικό περιορισμό της ΑΚ 1455, σύμφωνα με τον οποίο η τεχνητή γονιμοποίηση επιτρέπεται μόνο μέχρι την ηλικία φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής του υποβοηθούμενου προσώπου, καθώς και την πρόσθετη προϋπόθεση του α. 8 του ν. 3089/2002, δηλ. η μητέρα και η κυοφόρος να έχουν την κατοικία τους στην Ελλάδα.

3.1. Ιατρική αδυναμία κυοφορίας

Η παρένθετη μητρότητα αποκλείεται για οποιονδήποτε άλλο λόγο πλην της ιατρικής αναγκαιότητας¹²³. Μια γυναίκα δεν μπορεί να αποφύγει την εγκυμοσύνη, μέσω μιας δανεικής μήτρας, για λόγους αισθητικής ή για επαγγελματικούς λόγους. Η αδυναμία της γυναίκας να κυοφορήσει μπορεί να οφείλεται σε σοβαρή ασθένεια (π.χ. νεφρική ανεπάρκεια) ή σε περιορισμένη λειτουργικότητα ή απουσία της μήτρας, ενώ δεν αποκλείονται και τα ανεξήγητα αίτια (βλ. σχ. 2 σελ. 10).

Στο άρθρο 13 του ν.3305/2005, τονίζεται ότι ισχύουν και εδώ οι γενικοί κανόνες για τον έλεγχο της υγείας των προσώπων, που επιδιώκουν να τεκνοποιήσουν, οι οποίοι θεσπίζονται στο άρθρο 4§§2 και 3 του ν. 3305/2005. Εκτός, λοιπόν, από την ιατρική εξέταση που θα αποδείξει την αδυναμία για κυοφορία, η γυναίκα θα πρέπει να υποβληθεί και στους ελέγχους ιδίως για τον ιό της ανοσοανεπάρκειας (HIV-1, HIV-2), για ηπατίτιδα Β και C και για σύφιλη. Υποστηρίζεται, ωστόσο, και η γνώμη ότι δεν υπάρχει πρόβλημα αντισυνταγματικότητας στην περίπτωση της επιλογής μιας παρένθετης μητέρας όταν αυτό δεν είναι ιατρικά αναγκαίο¹²⁴.

---

123. Βλ. Θ. Κ. Παπαχρίστου, «Η τεχνητή αναπαραγωγή στον αστικό κώδικα», 2003,σελ.5.

124. Βλ. Τ. Βιδάλης, «Το πρόταγμα της οικογένειας: Η συνταγματικότητα του νόμου για την «ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή», ΝοΒ 51 (2003) σ. 839.

3.2. Καταλληλότητα προς κυοφορία

Η κυοφόρος θα πρέπει να είναι κατάλληλη να κυοφορήσει, γεγονός που θα βεβαιώνεται από την κατάσταση της υγείας της, βάσει της οποίας θα έχει ομαλή εγκυμοσύνη και φυσιολογικό τοκετό. Το δικαστήριο είναι αυτό που θα κρίνει αν κάποιες άλλες καταστάσεις (π. χ. υπερβολικό κάπνισμα, χρήση αλκοόλ, τοξικών ουσιών ή φαρμάκων), θα καταστήσουν τη γυναίκα αυτή κατάλληλη προς κυοφορία. Η καταλληλότητα της υγείας θα πρέπει να αποδεικνύεται με ιατρική γνωμάτευση, ενώ στο ν. 3305/2005 (άρθρο 13§2) ορίζεται ότι και η κυοφόρος υποβάλλεται στους γενικούς ελέγχους του άρθρου 4§§ 2 και 3 και επιπλέον σε ενδελεχή ψυχολογική αξιολόγηση.

Ωστόσο, το κριτήριο θα πρέπει να έγκειται στο αν η κυοφόρος είναι κατάλληλη για τη συγκεκριμένη κυοφορία, αν δηλ. στην προκειμένη κυοφορία ενδέχεται να κινδυνέψει η υγεία και η ζωή τόσο της ίδιας όσο και του παιδιού που θα κυοφορήσει. Σε κάθε περίπτωση πάντως, η προϋπόθεση αυτή θα πρέπει να ερμηνεύεται με μεγάλη φειδώ ώστε να μην γραφτούν στην ιστορία των δικαστικών αποφάσεων αδικαιολόγητες αρνήσεις¹²⁵.

---

125. Βλ. Θ. Κ. Παπαχρίστου, *οπ. παρ.* σελ. 52-53.

3.3. Η συμφωνία

Αν ένα ζεύγος, άγαμο ή έγγαμο, επιθυμεί να αποκτήσει παιδί και προσφύγει στη μέθοδο της παρένθετης γυναίκας, η οποία θα κυοφορήσει και θα γεννήσει το in vitro γονιμοποιημένο ωάριο, προαπαιτείται συμφωνία που θα υπογραφεί μεταξύ των προσώπων που επιθυμούν το παιδί και της γυναίκας που θα το κυοφορήσει και θα το γεννήσει. Αν, βέβαια, η κυοφόρος είναι έγγαμη χρειάζεται και η συμφωνία του συζύγου της.

Η συμφωνία αυτή αφορά στην προσφερόμενη βοήθεια από την κυοφόρο γυναίκα και προαπαιτεί τις συναινέσεις των έγγαμων ενδιαφερομένων για την τεχνητή γονιμοποίηση¹²⁶. Ορίζεται από το νόμο ως ιδιωτική και έγγραφη και απαγορεύεται κάθε είδους αντάλλαγμα.

Στο άρθρο 13§4 του ν. 3305/2005 τονίζεται ότι δεν συνιστούν αντάλλαγμα οι δαπάνες για τον τοκετό και τη λοχεία. Το ύψος αυτών των δαπανών και των αποζημιώσεων καθορίζεται με απόφαση της Αρχής Ιατρικώς Υποβοηθούμενης Αναπαραγωγής. Κατά μια εκδοχή, είναι αναμφίβολο ότι υπό το μανδύα των «δαπανών» θα καλύπτονται και κάποια ανταλλάγματα¹²⁷.

---

126. Βλ. . Ε, Κουνουγέρη - Μανωλεδάκη, «Τεχνητή γονιμοποίηση και Οικογενειακό Δίκαιο (Ο νέος νόμος 3089/2002 για την ιατρικά υποβοηθούμενη αναπαραγωγή)», 2003, σελ.46-47.

127. Βλ. Θ. Κ. Παπαχρίστου, ό.π., σ.51.

Υποστηρίζεται¹²⁸, ότι εάν λόγω της εγκυμοσύνης ή του τοκετού προκληθεί αναπηρία στη φέρουσα, η κυοφόρος μπορεί να αξιώσει από το ζεύγος που επιθυμεί το παιδί, τα αυξημένα έξοδα στα οποία υποβλήθηκε.

Υποστηρίζεται η γνώμη¹²⁹ ότι «για να είναι μια συμφωνία έγκυρη θα πρέπει να μην συμφωνηθεί αμοιβή για την κυοφορία, γιατί το ανθρώπινο σώμα δεν μπορεί να είναι αντικείμενο οικονομικής συναλλαγής. Οι συμφωνίες αυτές με τις οποίες μια γυναίκα αναλαμβάνει την κυοφορία ενός ξένου τέκνου για λόγους αλτρουισμού, είναι σύμφωνες και με το Σύνταγμα (Σ 5παρ. 1 και Σ 21 παρ. 1), διότι διασφαλίζουν την ελευθερία απόκτησης φυσικών απογόνων, που αποτελεί έκφραση της ελευθερίας ανάπτυξης της προσωπικότητας και της ελευθερίας ίδρυσης οικογένειας. Αυτό σημαίνει, ότι οικογένεια μπορούν να δημιουργήσουν ακόμη κι αυτοί που αδυνατούν να τεκνοποιήσουν.

Αν διαπιστωθεί ότι η συμφωνία έγινε με αντάλλαγμα, τότε κρίνεται άκυρη ως παράνομη. Πρακτικά, αυτό σημαίνει ότι η κυοφόρος δεν μπορεί να αναζητήσει το αντάλλαγμα των υπηρεσιών της, έστω και αν γέννησε το παιδί. Πρόβλημα ανακύπτει σχετικά με την αναζήτηση του ανταλλάγματος, όταν αυτό καταβλήθηκε είτε πριν , είτε και μετά την παροχή των υπηρεσιών από την κυοφόρο.

---

128. Βλ. Αγαλλοπούλου Π., Παρένθετη μητρότητα, περιοδικό Digesta, ό.π, σ. 8-9.

129. Βλ. Αγαλλοπούλου Π., ό.π., σ. 25.

Από τη στιγμή κατά την οποία το ανήθικο της αιτίας αφορά και τον δότη, αναζήτηση με τις διατάξεις του αδικαιολόγητου πλουτισμού δεν είναι δυνατή. Η κυοφόρος θα κρατήσει το αντάλλαγμα, είτε κυοφόρησε και γέννησε είτε όχι¹³⁰.

Οι όροι που θα περιέχονται στην καταρτιζόμενη σύμβαση είναι δυνατόν να αναφέρουν τις ειδικές προφυλάξεις που θα πρέπει να παίρνει η κυοφόρος, χωρίς όμως οι όροι αυτοί να δεσμεύουν υπερβολικά την ελευθερία της. Θα πρέπει να θεωρηθούν άκυρες οι τυχόν πρόσθετες ρήτρες για υπερβολικές προφυλάξεις της, κατά τη διάρκεια της κυοφορίας, οι οποίες θα υπερέβαιναν τις συνηθισμένες προφυλάξεις που συνιστώνται σε κάθε κυοφορία και γι' αυτό θα έθιγαν τον πυρήνα του αυτοκαθορισμού της κυοφόρου¹³¹ δεσμεύοντας υπερβολικά την ελευθερία της (ΑΚ 179). Το αν η ακυρότητα αυτή θα επηρεάσει το κύρος ολόκληρης της συμφωνίας, θα κριθεί κατά την ΑΚ 181¹³². Η κυοφόρος έχει το δικαίωμα να προβεί σε άμβλωση. Ειδικά, εάν ύστερα από ιατρικές εξετάσεις κριθεί ότι υπάρχει κίνδυνος ως προς την υγεία του παιδιού, είναι δυνατόν να τεθεί ρήτρα¹³³, η οποία θα υποχρεώνει την κυοφόρο σε άμβλωση, γιατί σημαντικό είναι το συμφέρον του παιδιού.

Τέλος, αν η κυοφόρος δεν τήρησε τους όρους και επηρεάστηκε η υγεία του τέκνου, γίνεται δεκτό ότι το ζεύγος των τεκμαιρόμενων γονιών έχει αξίωση αποζημίωσης¹³⁴. Έχει διατυπωθεί η γνώμη ότι μια αδικαιολόγητη (και παράνομη) άμβλωση εκ μέρους της κυοφόρου δεν αποκλείεται να συνιστά συμβατική παράβαση απέναντι στα πρόσωπα που επιθυμούν να αποκτήσουν τέκνο¹³⁵.

---

130. Βλ. Παπαχρίστου Θ., ό.π., σ. 51.

131. Βλ. Βιδάλη Τ., Ζωή ..., ό.π. σ.118 επ., και Παπαχρίστου Θ., Η τεχνητή αναπαραγωγή..,ό.π. σ.55 71

132. Βλ. Παπαχρίστου Θ., ό.π., σ. 55.

133. Βλ. Αγαλλοπούλου Π., ό.π., σ. 9.

134. Βλ. Αγαλλοπούλου Π., ό.π., σ. 9.

135. Βλ. Κουτσουράδης Α., Θέματα παρένθετης μητρότητας, ΝοΒ Μάρτιος –Απρίλιος 2006, τόμος 54 τεύχος 3, σ.345 76.

3.4 Ωάριο ξένο προς την κυοφόρο

Η πλήρης υποκατάσταση δεν είναι επιτρεπτή, για το λόγο προφανώς ότι το να στερηθεί η κυοφόρος τη νομική μητρότητα για χάρη της γυναίκας, η οποία επιθυμεί ένα παιδί, είναι υπερβολικά δεσμευτικό, και όχι κοινωνικά ανεκτό (ΑΚ 179)¹³⁶. Στις προϋποθέσεις της ΑΚ 1458 περιλαμβάνεται ότι πρέπει να πρόκειται για δανεισμό μήτρας, ώστε εκ πρώτης άποψης φαίνεται πως το τεκμήριο δεν θα έπρεπε να λειτουργεί επί πλήρους υποκατάστατης μητρότητας¹³⁷. Όμως, η διαπίστωση της δεύτερης παραγράφου του άρθρου 1464 ΑΚ μάλλον οδηγεί στην παραδοχή ότι και στην περίπτωση αυτή ισχύει το τεκμήριο μητρότητας και μόνο με δικαστική απόφαση θα είναι εφικτή η ανατροπή του¹³⁸.

Επομένως, το ωάριο που πρόκειται να γονιμοποιηθεί μπορεί να προέρχεται είτε από τη γυναίκα που επιθυμεί το παιδί είτε από τρίτη δότρια (δηλ. στη διαδικασία δεν εμπλέκονται πλέον δύο αλλά τρεις γυναίκες). Το σπέρμα θα προέρχεται είτε από το σύντροφο ή σύζυγο της γυναίκας που επιθυμεί το παιδί είτε από τρίτο δότη. Υπάρχει βέβαια και η σπάνια αλλά όχι ανύπαρκτη πιθανότητα το γονιμοποιημένο ωάριο να προέρχεται από άλλη εξωσωματική γονιμοποίηση τρίτων και να πλεονάζει.

---

136. Βλ. Παπαχρίστου, *οπ.παρ.* σελ. 538.

137. Βλ. Αγαλλοπούλου Π., Παρένθετη μητρότητα (Με αφορμή την Πολ.Πρ.Ηρακλείου31/5803/176/1999) Τόμος «Ιατρική Υποβοήθηση & ανθρώπινη αναπαραγωγή», Βιβλιοθήκη κριτικής επιθεώρησης, 2002, σ. 57 Βλ. Αρμ 58 (2004) σ. 374.

138. Βλ. Σαμαρά Ν., Η νομική θέση της τρίτης δότριας γενετικού υλικού (ωαρίου) στην τεχνητή γονιμοποίηση, στον τόμο «Ιατρική Υποβοήθηση στην Ανθρώπινη Αναπαραγωγή και Αστικό Δίκαιο» (2002) 148, 149. Η απόφαση 1320/2004 Πρωτοδικείου Αθηνών χορήγησε άδεια για παρένθετη μητρότητα, προκειμένου να κυοφορηθούν από την αδελφή της συζύγου ωάρια της τελευταίας, τα οποία θα έχουν γονιμοποιηθεί εξωσωματικά με το σπέρμα του συζύγου.

3.5. Και οι δύο γυναίκες μόνιμοι κάτοικοι Ελλάδας

Ως προς το ζήτημα της κατοικία της κυοφόρου και της κοινωνικοσυναισθηματικής μητέρας, η ρύθμιση αποσκοπεί στο να μη καταστεί η χώρα μας κέντρο εκμετάλλευσης αλλοδαπών γυναικών και γενικά εμπορίου βρεφών υπό μοντέρνα εκδοχή. Κριτήριο είναι η κατοικία και όχι η ιθαγένεια. Άρα και η Ελληνίδα που κατοικεί εκτός της χώρας της μόνιμα, δεν μπορεί να έλθει στη χώρα της και να αποκτήσει παιδί με τη βοήθεια κυοφόρου γυναίκας¹³⁹.

Η κατοικία επομένως θα πρέπει να ερμηνευθεί, αυστηρά, και όχι η απλή διαμονή των δύο γυναικών στην Ελλάδα. Και οι δύο θα πρέπει να έχουν εγκατασταθεί για ικανό χρονικό διάστημα στο παρελθόν και με προοπτική για το μέλλον στην Ελλάδα. Τόσο η διαβίωση όσο και η επαγγελματική εγκατάσταση που δεν είναι εύκολο να αλλάξει διαρκώς, δεν είναι δύσκολο να διαπιστωθούν¹⁴⁰.

3.6. Ηλικία φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής

Ο ν. 3305/2005, στο άρθρο 4 § 1 εδ.β' έθεσε συγκεκριμένο όριο ως προς την ηλικία φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής, ορίζοντας επί λέξει ότι: «Σε περίπτωση που το υποβοηθούμενο πρόσωπο είναι γυναίκα, ως ηλικία φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής νοείται το πενητηκοστό έτος», χωρίς να ορίσει τίποτα αναφορικά με την ηλικία της κυοφόρου, για τις περιπτώσεις της παρένθετης μητρότητας.

---

139. Βλ. Ε. Κουνουγέρι- Μανωλεδάκη, «Ζητήματα του νέου θεσμού της "παρένθετης" μητρότητας, 2004, σελ.979-980.

140. Βλ. Ε. Κουνουγέρι – Μανωλεδάκη, οπ. παρ. σελ. 978-979.

Επομένως, ανέκυψε το ερώτημα εάν το ως άνω ηλικιακό όριο θα έπρεπε να τηρείται και για την κυοφόρο, ή εάν ήταν δυνατόν να υπάρξει απόκλιση και να επιτρέψει το δικαστήριο η κυοφόρος να είναι άνω των 50 ετών. Η απόφαση του ΜονΠΚορίνθου224/200662 έκανε δεκτή την αίτηση μιας γυναίκας ηλικίας 29 ετών να αποκτήσει παιδί μετά από κυοφορία του γονιμοποιημένου ωαρίου του ζεύγους από τη μητέρα της αιτούσας η οποία είχε ηλικία 52 ετών.

Εφόσον επιθυμία του νομοθέτη είναι να δημιουργήσει μια πλήρη σχέση μεταξύ γονέα και τέκνου και επιπλέον να καταφεύγουν σε αυτήν γυναίκες που έχουν εξακριβώσει ιατρικά ότι δεν μπορούν να τεκνοποιήσουν φυσιολογικά, τότε θα πρέπει να γίνει δεκτό ότι οι υποψήφιοι γονείς θα έχουν την ηλικία των τριάντα ετών αναλογικά με την υιοθεσία .

Κατά αυτό τον τρόπο θα έχει παρέλθει και ένα ικανό διάστημα ώστε να αποκλεισθεί πλέον οποιαδήποτε πιθανότητα φυσιολογικής τεκνοποίησης και η προσφυγή στην παρένθετη μητρότητα να αποτελεί κατά το μέγιστο, προϊόν ώριμης απόφασης. Το maximum της ηλικίας έχει ως σκοπό να δώσει κατά το δυνατό νέους γονείς στο παιδί που θα κυοφορήσει η παρένθετη.¹⁴¹

Σε άλλες χώρες του εξωτερικού ισχύουν τα ακόλουθα αναφορικά με το όριο ηλικίας¹⁴²: Στο Ηνωμένο Βασίλειο δεν τίθεται ηλικιακό όριο για την τεχνητή γονιμοποίηση.

Στη Γαλλία, ο νόμος για τη Βιοηθική του 1994 απαγόρευσε την τεχνητή γονιμοποίηση μετά την εμμηνόπαυση και μέχρι σήμερα δεν έχει ρυθμιστεί κάτι διαφορετικό. Στο Βέλγιο και την Ολλανδία δεν υπάρχει ρύθμιση.

---

141. Βλ. Ε. Κουνουγέρη – Μανωλεδάκη, οπ. παρ. σελ. 978-979.

142. Βλ. Ε. Κουνουγέρη – Μανωλεδάκη, οπ. παρ. σελ. 978-979.

3.7. Η δικαστική άδεια

Αρμόδιο δικαστήριο για τη χορήγηση της δικαστικής άδειας είναι το Μονομελές Πρωτοδικείο (ΚΠολΔ 740) του τόπου, όπου έχει τη συνήθη διαμονή της η γυναίκα που υποβάλλει τη σχετική αίτηση ή η γυναίκα που θα κυοφορήσει το παιδί (ΚΠολΔ 799§ 1 όπως προστέθηκε με το άρθρο 6 του ν. 3089/2002). Το δικαστήριο, μάλιστα, μπορεί να διατάξει να γίνει η συζήτηση «κεκλεισμένων των θυρών»¹⁴³, αν κρίνει ότι η δημοσιότητα πρόκειται να είναι επιβλαβής στα χρηστά ήθη ή ότι συντρέχουν ειδικοί λόγοι προστασίας της ιδιωτικής ή οικογενειακής ζωής των διαδίκων (ΚΠολΔ 799§2).

Η απόφαση ΜονΠΚαβάλας125/2004¹⁴⁴ χορήγησε άδεια στην αιτούσα, όπως προβεί στη μεταφορά στο σώμα άλλης γυναίκας γονιμοποιημένων ωαρίων, ξένων προς την ίδια (κυοφόρο), προκειμένου να κυοφορήσει τέκνο που η αιτούσα και ο σύζυγος της επιθυμούν να αποκτήσουν.

Σύμφωνα και με την εισηγητική έκθεση του ν.3089/2002 το δικαστήριο θα ελέγξει μεταξύ των άλλων και αν οι δυο γυναίκες είναι έγγαμες. Έτσι, αντιμετωπίζεται το ενδεχόμενο η αιτούσα και η κυοφόρος να κατέληξαν σε συμφωνία, παρακάμπτοντας τους συζύγους τους ή αποσιωπώντας ότι είναι έγγαμες¹⁴⁵. Τούτο συμβαίνει, ούτως ώστε, αφενός να μην παραβιασθεί ο κανόνας του ουσιαστικού δικαίου της ΑΚ 1458 και αφετέρου να μην επηρεαστεί η έννομη θέση των συζύγων, χωρίς τη δυνατότητα να ακουστούν σ' αυτή τη φάση¹⁴⁶.

---

143. Βλ. Θ. Κ. Παπαχρίστου, *οπ. παρ.* σελ. 53-55.

144. Βλ. Πηγή dsa.gr

145. Βλ. Εισηγητική έκθεση ν.3089/2002, *ό.π.* 78.

146. Βλ. Ι. Σπυριδάκης, *Η νέα ρύθμιση της τεχνητής γονιμοποίησης και της συγγένειας*, 2003, σ. 32.

ΣΧΗΜΑ 5. Βασικοί όροι παρένθετης μητρότητας.

4. Ποινικές κυρώσεις

Η παράβαση οποιουδήποτε από τους όρους της ΑΚ1458, είτε πρόκειται για το βασικό όρο της δικαστικής άδειας είτε πρόκειται για τις επιμέρους προϋποθέσεις που ελέγχει το δικαστήριο, επισύρονται ποινικές κυρώσεις. Αν λοιπόν για παράδειγμα, δόθηκε άδεια παρά το γεγονός ότι καταβλήθηκε αντάλλαγμα, η συγγένεια του παιδιού με τη μητέρα του θα ιδρυθεί, σύμφωνα με την ΑΚ1464 § 1 και μητέρα θα γίνει η γυναίκα που θέλησε το παιδί και πήρε τη δικαστική άδεια. Θα επιβληθούν όμως ποινές σε βάρος των προσώπων που συμμετείχαν στη σχετική διαδικασία.

Ειδικότερα επισύρονται οι ποινικές κυρώσεις του άρθρου 26 § 8 ν. 3305/2005, σύμφωνα με το οποίο όποιος μετέχει στη διαδικασία απόκτησης τέκνου μέσω παρένθετης μητρότητας, χωρίς να τηρηθούν οι όροι της ΑΚ1458 και του άρθρου 8 του ν. 3089/2002 και του άρθρου του ν. 3305/2005, τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον δύο ετών και με χρηματική ποινή τουλάχιστον 1500 ευρώ. Με την ίδια ποινή τιμωρείται και όποιος προβάλλει ή διαφημίζει την απόκτηση τέκνου μέσω τρίτης γυναίκας καθώς και όποιος παρέχει κατ' επάγγελμα σχετικές μεσιτικές υπηρεσίες με αντάλλαγμα ή προσφέρει με αντάλλαγμα σχετικές υπηρεσίες, δικές του ή αλλού.

Οι τελευταίες ποινές, πρέπει να ερμηνευθεί ότι επιβάλλονται όχι μόνο αν δεν υπάρχει η δικαστική άδεια της ΑΚ 1458, αλλά και στις περιπτώσεις που έχει εκδοθεί η δικαστική απόφαση της 1458 και έχει γίνει αμετάκλητη παρά την έλλειψη των υπολοίπων επιμέρους όρων της ίδιας διάταξης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ – ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΘΕΣΜΟΥ ΤΗΣ ΠΑΡΕΝΘΕΤΗΣ

1. Ανάκληση της απόφασης

Ο νέος θεσμός, γεννά πολλά και δυσεπίλυτα ζητήματα (σχήμα 6 σελ. 106) τα οποία οφείλονται τόσο στην άδεια κυοφορίας όσο και στη δημιουργία τεκμηρίου μητρότητας προκαταβολικά. Ο νόμος ορίζει ρητά, ότι η δικαστική άδεια χορηγείται πριν από τη μεταφορά των γονιμοποιημένων ωαρίων στο σώμα της κυοφόρου, ώστε να ελεγχθεί ότι συντρέχουν πράγματι όλες οι προϋποθέσεις.

Κανονικά, στο ίδιο χρονικό σημείο, θα πρέπει να αρχίζει και η λειτουργία του τεκμηρίου μητρότητας αλλά και η ικανότητα δικαίου του κυοφορούμενου¹⁴⁷. Εάν η δικαστική άδεια χορηγηθεί μετά την κυοφορία δεν λειτουργεί το τεκμήριο μητρότητας υπέρ της κοινωνικοσυναισθηματικής μητέρας καθώς είναι ανέφικτο να ελεγχθεί η έλλειψη ανταλλάγματος και η αδυναμία κυοφορίας της ίδιας. Το ίδιο πρόβλημα θα ίσχυε και αν η εξωσωματική προηγείτο της δικαστικής άδειας.

Επιπλέον τίθενται ερωτήματα¹⁴⁸ για την πιθανότητα ανάκλησης της απόφασης, σε κάθε περίπτωση που η συμφωνία των ενδιαφερομένων προσώπων διέρχεται κρίση. Επί παραδείγματι, αν το παιδί γεννηθεί με κάποιο σοβαρό πρόβλημα υγείας και οι κοινωνικο-συναισθηματικοί γονείς δεν το επιθυμούν, αν η προσωπική τους σχέση ανατρέπεται από ένα επικείμενο διαζύγιο, αν ο ένας εκ των δυο αποβιώσει και το παιδί είναι ανεπιθύμητο.

---

147. Εάν π.χ. αποβιώσει ο σύζυγος της μητέρας πριν γεννηθεί τότε αποκτά κληρονομικό δικαίωμα και αξίωση ψυχικής οδύνης, εφόσον γεννηθεί ζωντανό.

148. Βλ. Καλλιρόη Δ. Παντελίδου, «Ζητήματα του νέου θεσμού της "παρένθετης μητρότητας"», στο Αρμενόπουλος, 2004, τ.7, σελ. 980.

Σε κάθε περίπτωση, η ανάκληση της απόφασης θα πρέπει να είναι φειδωλή και να έχει τεκμήριο το συμφέρον του παιδιού. Έτσι, στην περίπτωση που το παιδί παρουσιάσει πρόβλημα υγείας, η ανάκληση της απόφασης θα πρέπει να αποκλείεται καθώς η αιτούσα υποψήφια μητέρα ανέλαβε με την αίτησή της το ρίσκο και γι' αυτή, την όχι σπάνια περίπτωση.

Ως εκ τούτου, είναι πολύ εγωιστικό και αντίθετο με τον παιδοκεντρικό χαρακτήρα του Οικογενειακού Δικαίου να υπαναχωρεί, εκ των υστέρων, εφόσον αυτό είναι συμφερότερο γι' αυτήν. Φυσικά είναι δυνατό να μην ζητήσουν ανάκληση της απόφασής τους αλλά να αδιαφορήσουν και να εγκαταλείψουν το παιδί, οπότε θα πρόκειται για κακή άσκηση της γονικής τους μέριμνας. Στην περίπτωση αυτή όμως κανένας δεν μπορεί να υποχρεώσει κάποιον να είναι σωστός γονέας. Στην περίπτωση του διαζυγίου, η άσκηση της γονικής μέριμνας θα κριθεί με πιθανό φορέα της επιμέλειας τη μητέρα ¹⁴⁹.

Προκύπτει το ερώτημα της υποβολής αιτήσεως ανάκλησης από την κυοφόρο στην περίπτωση που δεθεί συναισθηματικά πολύ με το κυοφορούμενο και της είναι ιδιαίτερα δύσκολο να το αποχωριστεί. Λύση δεν υπάρχει καθώς το τεκμήριο της μητρότητας δημιουργήθηκε υπέρ της γυναίκας που έλαβε τη σχετική άδεια και είναι αρχικά αμάχητο, ακόμη και στην περίπτωση όπου η σχετική άδεια δόθηκε παρά την έλλειψη κάποιων από τους όρους του νόμου(π.χ. ανυπαρξία αδυναμίας κυοφορίας, κυοφορία μέσω ανταλλάγματος κ.λπ.). **Μητέρα τεκμαίρεται να είναι η γυναίκα που έλαβε την άδεια και που επιθυμεί το παιδί.**

---

149. Βλ. Καλλιρόη Δ. Παντελίδου, οπ. παρ. σελ. 9.

Παρά ταύτα υπάρχει μια περίπτωση που το τεκμήριο αυτό είναι μαχητό. Ο νομοθέτης θέλησε **ανατροπή του τεκμηρίου μητρότητας μόνο όταν το τέκνο κατάγεται από την κυοφόρο**. Και αυτή δεν είναι άλλη παρά όταν διαπιστωθεί ότι, παρά τη ρητή απαγόρευση του νόμου, η υποκατάσταση είναι πλήρης. Στην περίπτωση λοιπόν αυτή κατά την οποία μια γυναίκα υποκαθιστά πλήρως στην αναπαραγωγική διαδικασία μια άλλη γυναίκα, η τεκμαιρόμενη μητρότητα της αδειούχου μπορεί να ανατραπεί, με δικαστική απόφαση, έχοντας ως απόδειξη ότι το ωάριο πράγματι προέρχεται από την κυοφόρο η οποία θα είναι και η μοναδική βιολογική μητέρα του παιδιού.

Η άσκηση της αγωγής μπορεί να γίνει είτε από την κυοφόρο, είτε από τη γυναίκα που έλαβε τη σχετική άδεια. Η κυοφόρος λόγω του πλήρους βιολογικού δεσμού που θα έχει με το παιδί (**ωάριο & κυοφορία & τοκετός**) θα έχει λογικά αλλάξει συναισθηματικά και θα επιθυμεί να είναι και η νομική μητέρα του παρά την αρχική της συναίνεση.

Από την άλλη, η προσβολή της τεκμαιρόμενης μητρότητας από τη γυναίκα που έλαβε την άδεια δύναται να συμβεί όταν διαπιστώσει την πλήρη υποκατάσταση της γονιμοποίησης ή στην περίπτωση που η κυοφόρος απέκτησε το παιδί όχι εξωσωματικά αλλά φυσιολογικά με σεξουαλική επαφή. Το θύμα στην όλη κατάσταση βέβαια θα είναι το παιδί το οποίο στην περίπτωση αυτή θα είναι ανεπιθύμητο και από τις δυο γυναίκες πλέον (αποκλείεται βέβαια ως καταχρηστική η περίπτωση εκείνη κατά την οποία η παραγγέλουσα το παιδί γνώριζε για την πιθανότητα της πλήρους υποκατάστασης).

Η ενεργητική νομιμοποίηση στη δίκη για την προσβολή της μητρότητας γίνεται αποκλειστικά και μόνο από τις δυο ενδιαφερόμενες γυναίκες (και όχι από νόμιμο αντιπρόσωπο της μιας ή της άλλης πλευράς).

Εξαιρείται η περίπτωση που υπάρξει απώλεια της δικαιοπρακτικής ικανότητας οπότε και η προσβολή θα ασκηθεί από δικαστικό συμπαραστάτη, ύστερα από γνωμοδότηση εποπτικού συμβουλίου και σχετική άδεια του δικαστηρίου) και όχι από το σύζυγο της μητέρας ή από την τρίτη δότρια .

Η αγωγή για προσβολή της μητρότητας γίνεται ενός έξι μηνών μετά τον τοκετό και η συντομία αυτή έχει ως στόχο να εξυπηρετείται, καταρχήν, το συμφέρον του παιδιού ώστε τόσο η μητρότητα όσο και η πατρότητα γενικά να μην είναι αντικείμενο δικαστικής διαμάχης για μεγάλο χρονικό διάστημα. Αποδεικτικό στοιχείο αποδοχής της αγωγής είναι ο γενετικός έλεγχος και η ταυτοποίηση του ωαρίου με την κυοφόρο και όχι με τη νομική μητέρα. Το παιδί αυτόματα παύει να έχει μητέρα του την αδειούχο, μεταβάλλεται η ληξιαρχική του κατάσταση και νομική μητέρα πλέον θεωρείται η κυοφόρος.

Επομένως το δικαστήριο πρέπει να είναι εξαιρετικά φειδωλό αλλά όχι σκληρό προς την κυοφόρο στις περιπτώσεις αυτές.

Είναι επίσης δυνατό η συμφωνία να είναι προϊόν εκβιασμού (από την αδειούχο προς την κυοφόρο και αντίστροφα) ή ανταλλάγματος. Πρέπει η ανάκληση να υποβληθεί σε εύλογο χρονικό διάστημα από τον τοκετό για να μην έχει η ανατροπή της κατάστασης δυσάρεστες συνέπειες στο παιδί.

Τέλος, αξίζει να τονιστεί ότι η συναίνεση και η ανάκλησή της , αφορούν το ζευγάρι που επιθυμεί να αποκτήσει παιδί και όχι την παρένθετη μητέρα η οποία όμως θα πρέπει να συμφωνήσει εγγράφως για το ζήτημα αυτό με τους υποψήφιους κοινωνικούς γονείς και με το σύζυγό της (1458, εδ.1). Συνεπώς η δυνατότητα μονομερούς εξωδικαστικής ανακλήσεως από την παρένθετη μητέρα δεν προβλέπεται.

2. Αποκλεισμός της προσβολής της πατρότητας

Ερωτήματα μπορεί να διατυπωθούν και από τη στάση του πατέρα ή των πατέρων του τέκνου. Όσο λειτουργεί το τεκμήριο της καταγωγής από το γάμο (Α. Κ. 1456, παρ. 1), πατέρας θεωρείται ο σύζυγος της κοινωνικο-συναισθηματικής μητέρας και αν αυτό ανατραπεί, είναι ο σύζυγος της κυοφόρου. Κανένας από αυτούς δεν έχει το δικαίωμα να προσβάλλει την πατρότητα εφόσον είχε συναινέσει στην τεχνητή γονιμοποίηση της συζύγου του (ΑΚ.1471, παρ. 2, περ. 2).

Είναι εμφανέστατη κάποια υποβάθμιση της πατρότητας, καθώς τόσο η κυοφόρος όσο και η κοινωνικοσυναισθηματική μητέρα είναι δυνατό να προσβάλουν τη μητρότητα αν και είχαν συναινέσει σ' αυτήν, ενώ οι σύζυγοί τους αδυνατούν¹⁵⁰. Αν αναλογιστεί όμως κάποιος ότι αυτό το παιδί δυνητικά ενδέχεται να έχει πέντε γονείς (δότρια ωαρίου, κοινωνικο-συναισθηματική μητέρα, κυοφόρος, δότης σπέρματος, κοινωνικο-συναισθηματικός πατέρας), τότε εύλογα κατανοεί, ότι είναι ανορθόδοξο να γίνεται διαρκώς αντικείμενο προσβολών. Επομένως, ο αποκλεισμός των πατέρων, κοινωνικο-συναισθηματικού και συζύγου της κυοφόρου, είναι ορθός και λειτουργεί προς το συμφέρον του παιδιού.

---

150. Βλ . Εισηγητική Έκθεση στο Σχέδιο νόμου για την Ιατρική Υποβοήθηση στην Ανθρώπινη Αναπαραγωγή, 2, 1 και Χρ. / Δ Β/2002, σελ. 76.

3. Άρνηση αποδόσεως του τέκνου

Δεν αποκλείεται, πέρα από ό,τι προαναφέρθηκε, η κυοφόρος να αρνηθεί να αποδώσει το παιδί καθώς θα έχει μετανιώσει, παρά τη δική της συναίνεση. Επίσης, η ανάκληση στην περίπτωση της μπορεί είναι φειδωλή χωρίς όμως να αποκλείεται.

Εκτός από την πιθανότητα αυτή, τίθεται το ερώτημα τι θα γίνει αν η κυοφόρος αρνηθεί να αποδώσει το παιδί αφότου γεννηθεί, εφόσον η ίδια θα είναι και η νομική μητέρα. Υποστηρίζεται ότι το δικαστήριο καταδικάζει την κυοφόρο σε προσωπική κράτηση και σε χρηματική ποινή. Το ζήτημα όμως δεν είναι τόσο απλό όσο φαίνεται, καθώς, και η κυοφόρος είναι μητέρα παρένθετη ή υποκατάστατη.

Μπορεί να απαγορεύεται από το νόμο 1458 ο οποίος κάνει λόγο για μεταφορά ωαρίων ξένων προς την κυοφόρο, αλλά δεν είναι αδύνατο να συμβεί πρακτικά καθώς αναγνωρίζεται και στην κυοφόρο δικαίωμα προσβολής της μητρότητας εφόσον είναι αυτή βιολογική μητέρα (ΑΚ 1464, παρ 2).

Το ερώτημα είναι αν θα διατηρηθεί η αρχική συμφωνία μεταξύ των γυναικών και η σχετική δικαστική άδεια ή αν θα της επιτραπεί στην πράξη η υπαναχώρηση. Είναι δύσκολη μια σύντομη και απόλυτη απόφαση υπέρ της κοινωνικο-συναισθηματικής μητέρας διότι στη μητρότητα δεν προηγούνται και δεν έπονται συναισθήματα¹⁵¹.

Μια πιθανή απάντηση είναι να μην αποκλείεται η περίπτωση αυτή όταν το ωάριο είναι της κυοφόρου ή όταν είναι τρίτης δότριας δηλ. και στις δυο περιπτώσεις ξένο προς την κοινωνικο-συναισθηματική μητέρα.

Η επιλογή αυτή επιβάλλεται για ανθρωπιστικούς λόγους και δεν αποκλείει αξίωση αποζημίωσης της αιτούσας εναντίον της κυοφόρου για την αθέτηση της συμφωνίας της.

4. Ανυπαρξία δικαστικής άδειας

Βάση του τεκμηρίου μητρότητας είναι η δικαστική άδεια και όχι οι όροι που απαιτούνται για τη χορήγησή της. Πρόβλημα ανακύπτει όταν η προσφυγή στην κυοφορία μέσω παρένθετης έγινε χωρίς την απαιτούμενη δικαστική άδεια, είτε γιατί δεν ζητήθηκε ποτέ είτε γιατί ζητήθηκε και δεν δόθηκε. Στην πιθανή αυτή περίπτωση (εφαρμόζεται ο κανόνας της ΑΚ 1463, εδ. α'), καθορίζεται ότι **μητέρα είναι αυτή γέννησε δηλ. η κυοφόρος.**

---

151. Βλ. Θ,Κ Παπαχρίστου, οπ . παρ. σελ. 75.

Η κοινωνικο-συναισθηματική/γενετική μητέρα για να γίνει και νομική μητέρα θα πρέπει να υιοθετήσει το παιδί. Η υιοθεσία όμως στην περίπτωση αυτή θεωρείται ότι είναι καταστρατήγηση του νόμου, εφόσον η γυναίκα πρόστρεξε στη μέθοδο συνδρομής σε άλλη γυναίκα χωρίς δικαστική άδεια και επομένως δεν θα πρέπει να τελεσθεί από το δικαστήριο¹⁵². Στην περίπτωση, όμως, που το δικαστήριο απαγγείλει τελικά την υιοθεσία αυτή θα υπάρχει ο κίνδυνος να θεωρηθεί άκυρη¹⁵³.

Το δικαστήριο είναι σίγουρο ότι θα πρέπει σε κάθε περίπτωση να σταθμίσει προσεκτικά τα πραγματικά γεγονότα (αν π.χ. η παράλειψη οφείλεται σε πρόθεση των ενδιαφερομένων να παρακάμψουν κάποιον από τους όρους του νόμου και ιδιαίτερα στην περίπτωση της πλήρους υποκατάστασης), προκειμένου να αποφασίσει αν θα απαγγείλει την υιοθεσία ή θα την ακυρώσει. Βέβαια, θα πρέπει να συνυπολογισθεί ότι οι ενδιαφερόμενοι θα αποφύγουν να αποκαλύψουν την πραγματική κατάσταση και θα καλύψουν τον τρόπο σύλληψης και κυοφορίας του τέκνου.

Από την άλλη, είναι δύσκολο να υποστηριχθεί, πλέον, ότι μητέρα του τέκνου πάντοτε είναι η κυοφόρος ειδικά μετά από την κάλυψη του κενού που είχε ο νόμος, θεσπίζοντας ορισμένους περιορισμούς και καθιερώνοντας ορισμένη διαδικασία¹⁵⁴.

Άρα, στο ζευγάρι που επιθυμεί να υιοθετήσει το παιδί που γεννήθηκε από την παρένθετη στην οποία προσέφυγε χωρίς την απαιτούμενη δικαστική άδεια, η μόνη λύση που προτείνεται να ακολουθήσει είναι να ανατεθεί η αποκλειστική άδεια γονικής μέριμνας στο σύζυγο της γυναίκας που επιθυμεί να αποκτήσει το παιδί και αν η κυοφόρος είναι έγγαμη, στο σύζυγό της.

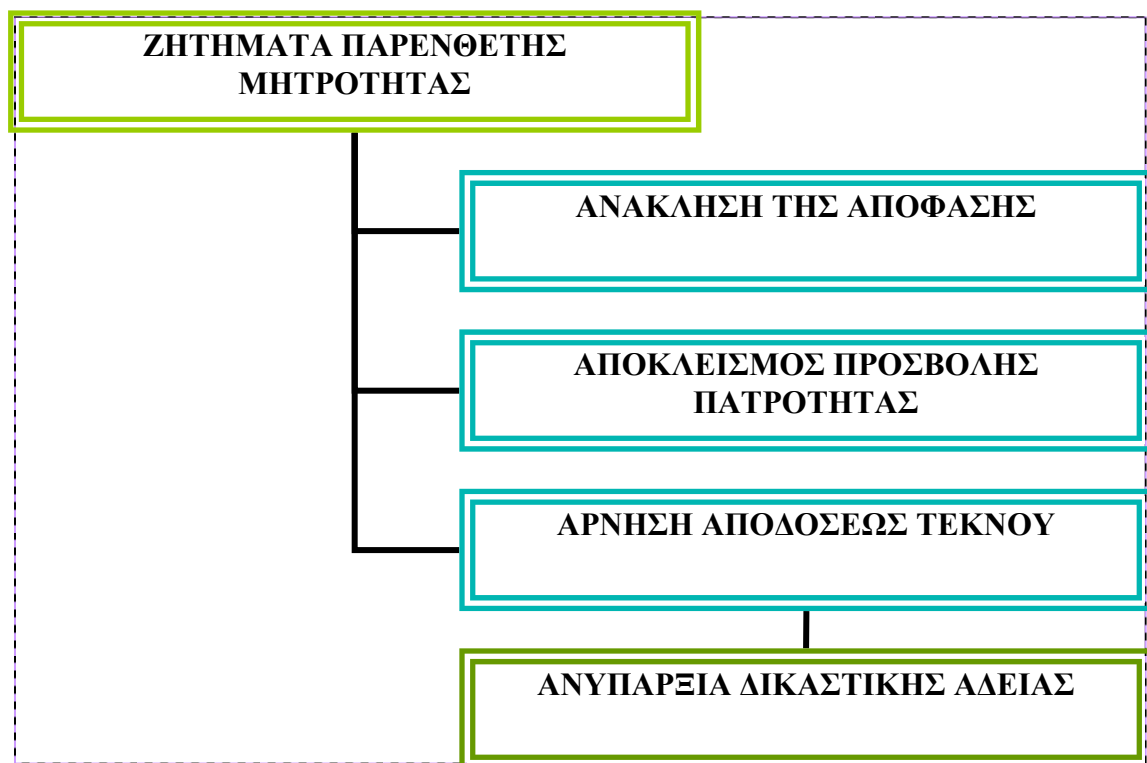
---

152. Βλ. Θ,Κ Παπαχρίστου, *οπ. παρ.* σελ. 76.

153. Βλ. .Κριάρη - Κατράνη Ισμ., Το Σύνταγμα και το σχέδιο του Νόμου της Ειδικής Νομοπαρασκευαστικής επιτροπής του Υπουργείου Δικαιοσύνης «Ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή», Χρ/Δ 2002, 668 και Παντελίδου, «Παρατηρήσεις στο σχέδιο νόμου για την ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή», Χρ/Δ 2002, 587.

154. Βλ. Π. Αγαλοπούλου, «Παρένθετη μητρότητα, στον τόμο ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή», σελ. 21-33.

Για να αποφευχθούν όλες οι παραπάνω διαδικασίες θα πρέπει να ακολουθούν οι ενδιαφερόμενοι τη νόμιμη οδό, ώστε σε κάθε περίπτωση να θεωρείται μητέρα η αδειούχος και οποιαδήποτε πιθανά προβλήματα να αντιμετωπίζονται βάσει αυτής της παραδοχής.

ΣΧΗΜΑ 6 : Ζητήματα που προκύπτουν από το νέο θεσμό του Δανεισμού Μήτρας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ – ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ

1. Η Παρένθετη ως ανθρωπολογικό φαινόμενο

Η ατεκνία, ήταν ένα φαινόμενο που απασχολούσε όλες τις κοινωνίες όλων των εποχών. Σίγουρα η αντιμετώπισή της μέσω των μεθόδων της υποβοηθούμενης αναπαραγωγής ήταν ανέφικτη, αλλά οι κοινωνίες εφηύραν άλλους κοινωνικούς μηχανισμούς που καθιστούσαν δυνατό κάτι τέτοιο: *την παρεμβολή τρίτων προσώπων.*

Στην **Παλαιά Διαθήκη** αναφέρεται: *«Σάρα δε γυνή Αβραάμ ουκ έτικτεν αυτό. Ην δε παιδίσκη Αιγυπτία, η όνομα Άγαρ. Είπε δε Σάρα προς Αβραάμ: Ιδού συνέκλεισέ με Κύριος του μη τίκτειν. Είσελθε ουν προς την παιδίσκην μου, ίνα τεκνοποιήσωμαι εξ αυτής. Υπήκουσε δε Αβραάμ της φωνής της Σάρας»¹⁵⁵.*

Επίσης, σε άλλο σημείο αναφέρεται: *«Είπε δε Ραχήλ τω Ιακώβ. Ιδού η παιδίσκη μου Βάλλα. Είσελθε προς αυτήν και τέξεται επί των γονάτων μου και τεκνοποιήσομαι καγώ εξ αυτής. Και έδωκεν αυτό Βάλλαν την παιδίσκη αυτής αυτό γυναίκα. Και εισήλθε προς αυτήν ο Ιακώβ και συνέλαβε Βάλλα η παιδίσκη...»¹⁵⁶.*

Τα παραδείγματα αυτά φανερώνουν τη διαχρονικότητα της παρένθετης μητρότητας, έστω κι αν η παρεμβολή μιας άλλης γυναίκας απαιτούσε σεξουαλική σχέση με το σύζυγο¹⁵⁷. Στη **Μάνη** συναντάται ο θεσμός της **«σύγκριας»** (σύγκρια = συν + κυρία) όπου εξυπηρετεί ανάλογη αποστολή. Ο συγκεκριμένος θεσμός απέβλεπε στην απόκτηση αρρένων απογόνων.

---

155. Βλ. Γένεσις 30, 3-5.

156. Βλ. Θ.Κ Παπαχρίστου, όπ.παρ., σελ. 20.

157. Βλ. Γένεσις 16, 1-2.

Όταν η σύζυγος δεν είχε αποκτήσει αγόρι, ο σύζυγός της μπορούσε να συνάψει δεύτερο γάμο, παράλληλα με τον πρώτο, παρά την απαγόρευση της διαγαμίας.

Η σύγκρια, η δεύτερη δηλ. κυρία του ίδιου άντρα, είχε ως αποστολή να κυοφορήσει και να γεννήσει τον πολυπόθητο γιο¹⁵⁸. Ήταν τόσο μεγάλη η διάδοση δε του θεσμού ώστε ο Επίσκοπος Γυθείου στην Ιερά Σύνοδο, την 12^η Ιανουαρίου 1864, καταγγέλλει τριάντα ζεύγη, που συμβίωναν με τρίτη γυναίκα¹⁵⁹.

Η τότε κοινωνία θεωρούσε το θέμα φυσιολογικά αναπόφευκτο, προκειμένου να αντιμετωπισθεί το πρόβλημα της ατεκνίας και αυτό διαφαίνεται ακόμη και μέσα από τη λογοτεχνία. Στο διήγημα του Αλέξ. Παπαδιαμάντη: «Ο γάμος του Καραχμέτη», αποτυπώνεται μέσα από τη μυθοπλασία, μια σταθερή κοινωνική πρακτική.

Επίσης η **Margaret Atwood**, στο μυθιστόρημά της: «*Η ιστορία της πορφυρής δούλης*», η άτεκνη νόμιμη σύζυγος παριστάνει ότι γεννά την ώρα που η γυναίκα σκλάβα φέρνει στον κόσμο το παιδί του συζύγου¹⁶⁰.

Όσο κι αν αλλάζουν τα μέσα που αντιμετωπίζεται η ατεκνία σήμερα, η κοινωνική σκοπιμότητα εντούτοις εξυπηρετείται παρόμοια¹⁶¹.

Παρόλα αυτά θεωρείται, ότι η μέθοδος αυτή διαταράσσει τη δομή της οικογένειας και ανατρέπει τις κοινωνικές σταθερές της. Βάσει αυτής της επιφυλακτικότητας, οι κοινωνίες αντιμετωπίζουν το ζήτημα είτε με τη θέσπιση απαγορευτικών κανόνων, γεγονός που οδηγεί τα υποκείμενα στην παραβατικότητα είτε με νομοθετικούς περιορισμούς αμφίβολης σκοπιμότητας μέσα σε πνεύμα καχυποψίας και δυσπιστίας απέναντι στις νέες τεχνολογίες.

---

158. Βλ. Π. Δασκαλάκης, «Ο θεσμός της σύγκριας εις Μάνην», Πελοποννησιακά, 1974, τ. Γ, σελ. 81-82.

159. Βλ. Θ. Κ Παπαχρίστου, *όπ.παρ.* και E. Rouland, «Anthropologie Juridique», 1998, σελ. 431.

160. Βλ. Ελευθεροτυπία, 19/3/1995, <http://www.iospres.gr/ios19950319b.htm>

161. Βλ. Θ. Κ Παπαχρίστου, *όπ.παρ.*, σελ. 21 και P. Legendre, «L' object inestimable de la transmission», 1985 και* E. Rouland, *όπ. παρ.* σελ. 433.

2. Η επιθυμία απόκτησης παιδιού – Από Αυτονόητη πράξη έγινε εγκεφαλική διαδικασία

Η έκφραση «επιθυμία τεκνοποίησης» και όλα όσα αυτή συνεπάγεται είναι - από ιστορική άποψη- πολύ πρόσφατη. Η δυνατότητα απόκτησης παιδιού βάσει προγράμματος, η αποφυγή ή η αναβολή του έργου αυτού, άλλαξε ριζικά την οικογενειακή ζωή και ειδικά τον μητρικό ρόλο.

Οι παντρεμένες γυναίκες της προβιομηχανικής εποχής δεν ένιωθαν την επιθυμία τεκνοποίησης, έτσι όπως αυτή νοείται σήμερα. Ήταν κάτι παραπάνω από αυτονόητο ότι από τη στιγμή που θα παντρεύονταν, θα αποκτούσαν και παιδιά. Τόσο για τις αγρότισσες και εργάτριες όσο και για τις αριστοκράτισσες, η μη απόκτηση απογόνων αποτελούσε σοβαρό πλήγμα για το ζευγάρι και μπορούσε να σημάνει μέχρι και την κοινωνική του καταστροφή.

Γιατί μόνο η γέννηση ενός παιδιού και κατά προτίμηση αγοριού, αναδείκνυε τη γυναίκα σε πραγματικό ενήλικο και υπεύθυνο άτομο, προσδίδοντάς της παράλληλα και το κύρος της κυρίας του σπιτιού και εδραιώνοντάς την στην οικογένεια του συζύγου, στην οποία με το γάμο είχε εισέλθει ως ξένη. Η απουσία παιδιών ήταν πολύ δυσάρεστη και για τον άνδρα, γιατί αυτό σήμαινε ότι το σπιτικό του δεν είχε ευλογία και ότι ο ίδιος δεν ήταν ικανός να αποκτήσει απογόνους και γνήσιους κληρονόμους για να συνεχίσουν το έργο του.

Αν στο παρελθόν η απόκτηση απογόνων θεωρείτο αυτονόητη, αυτό δε συνεπάγεται ότι όλα τα παιδιά ήταν επιθυμητά. Ανεπιθύμητα ήταν τα παιδιά των ανύπαντρων μητέρων, αλλά και τα παιδιά που ανήκαν σε πολύτεκνες οικογένειες και ήταν δύσκολη η ανατροφή τους.

Η ύπαρξη τόσων ανεπιθύμητων παιδιών, παρείχε στα άτεκνα ζευγάρια τη δυνατότητα να υιοθετήσουν κάποιο απ' αυτά και να το αναθρέψουν σαν δικό τους.

Ήταν κάτι που συνέβαινε με μεγάλη συχνότητα τη στιγμή κιόλας που δεν υπήρχε η σημερινή γραφειοκρατική διαδικασία.

Η επιθυμία απόκτησης ή όχι απογόνων προέκυψε στη δική μας εποχή, από τότε που έγινε δυνατή η συζυγική συμβίωση χωρίς παιδιά, αλλά και οι «αντι-συμβατικές» μορφές οικογένειας (π.χ. μονογονεϊκές οικογένειες) καθώς και οι διάφορες μορφές αντισύλληψης.

Με βάση τα στατιστικά δεδομένα¹⁶², στην πορεία του 20^{ου} αιώνα, ο αριθμός των παιδιών ανά οικογένεια έχει υποχωρήσει αισθητά: από 4,1% που ήταν το 1900 έφτασε σήμερα στο 1,7%. Σήμερα, το έργο των ανθρώπων δομείται σε ατομική βάση και ενεργοποιούν ένα εντελώς διαφορετικό συλλογισμό: το παιδί που θα έρθει στον κόσμο θα πρέπει να είναι καθ' όλα επιθυμητό με όποιο τρόπο και αν το αποκτήσουν.

Οι γυναίκες προκειμένου να ικανοποιήσουν την ψυχοκοινωνική ανάγκη τους για μητρότητα επιθυμούν να αποκτήσουν παιδί χρησιμοποιώντας όλες τις μεθόδους που η σημερινή ιατρική επιστήμη τους δίνει τη δυνατότητα. Η ανάγκη αυτή είναι πολύ εύπλαστη κοινωνικά αλλά δεν αποτελεί ικανοποιητική απάντηση στο ερώτημα του γιατί οι γυναίκες και ιδιαίτερα οι άτεκνες επιθυμούν να αποκτήσουν παιδί.

---

162. Βλ. H. Schenk, «Πόση μητέρα χρειάζεται ο άνθρωπος; - Η καλή μητέρα: Μύθος και πραγματικότητα», 2003, σελ. 49.

Η κοινωνική πίεση που ωθούσε τα ζευγάρια παλιότερα να αποκτήσουν παιδί έχει υποχωρήσει. Όμως θεωρείται ότι, ακόμα και στις μέρες μας, τα άτεκνα ζευγάρια μεγαλώνοντας σε ηλικία διακατέχονται από εγωιστική συμπεριφορά, η οποία τα ωθεί στη χρήση των πιο εξελιγμένων τεχνολογιών προκειμένου να αποκτήσουν το πολυπόθητο παιδί.

Για όλο και περισσότερες γυναίκες, όμως, ορισμένων κοινωνικών στρωμάτων, η μητρότητα αποτελεί μια κατάσταση στην οποία μπαίνουν συνειδητά και μετά από σκέψη. Αυτή η τοποθέτηση στο ζήτημα της τεκνοποίησης θα μπορούσε να αναπτυχθεί μόνο υπό το πρίσμα της ελευθερίας επιλογής. Οι σύγχρονες γυναίκες των στρωμάτων αυτών μπορούν να τεκνοποιήσουν όποτε θέλουν, να αποκτήσουν όσα παιδιά θέλουν και επιπλέον, κάνοντας χρήση όποιας μεθόδου αναπαραγωγής θέλουν.

Καινοτομία, εν τούτοις, αποτελεί η ψυχική εκδήλωση της επιθυμίας απόκτησης παιδιών, που αυξάνεται διαρκώς καθώς μειώνεται το άλλοτε αυτονόητο γεγονός της τεκνοποίησης. Ζευγάρια που παραμένουν άτεκνα, χωρίς τη θέλησή τους, εμφανίζουν συχνά, μια υπερτιμημένη επιθυμία απόκτησης παιδιών. Δηλαδή, μια μακρόχρονη και ανεκπλήρωτη επιθυμία για τεκνοποίηση που μετατρέπεται σε υποκατάστατο όλων των επιθυμιών της ζωής των γυναικών που ανάγεται σε μια πραγματικά δυσβάσταχτη υποθήκη για το παιδί.

Εν όψει αυτής της υπερτιμημένης επιθυμίας, η μέθοδος της παρένθετης μητρότητας ήρθε να «ταράξει τα νερά» και να διαχωρίσει την κυοφορία και τον τοκετό από τη γενετική και την κοινωνική μητέρα του παιδιού κάνοντας τα παιδιά, προϊόντα μιας πολύπλευρης εγκεφαλικής επεξεργασίας από τη γυναίκα που τα παραγγέλνει.

3. Το φεμινιστικό κίνημα και η ιδεολογία της μητρότητας

Στο γυναικείο κίνημα της δεκαετίας του '80 υπήρξε μια σημαντική στροφή από την πρώην κριτική στάση απέναντι στη μητρότητα σε μια πιο ευχάριστη εκδοχή. Αν ο μητρικός ρόλος θεωρήθηκε αρχικά απειλή για την προσωπική εξέλιξη της γυναίκας, ξαφνικά μετατράπηκε, όπως αναφέρθηκε, σε μια συνειδητή επιλογή φορτισμένη με μεγάλη ένταση και σημασία (σχήμα 7 σελ. 114).

Οι φεμινίστριες της δεκαετίας του '60 και του '70 διαδήλωναν ότι θα καθορίσουν οι ίδιες το πότε θα αποκτήσουν παιδιά καθώς η επιτυχία τους δεν καθοριζόταν από την απόκτηση παιδιών και τη διαδικασία της μητρότητας. Ασπάζονταν απόλυτα τις απόψεις της **Simone de Beauvoir**¹⁶³, η οποία θεωρούσε ότι η κοινωνική δέσμευση των γυναικών τις καθιστούσε αυτομάτως αποκλειστικά συζύγους, σε βάρος των δικών τους προσωπικών ικανοτήτων.

Η Αμερικανίδα **Shulamith Firestone**¹⁶⁴, επεκτάθηκε ακόμη περισσότερο σε ό,τι αφορά την αναπαραγωγική διαδικασία. Έβλεπε την κατάσταση της εγκυμοσύνης ζώδη και βάρβαρη και τον τοκετό βασανιστικό και επίπονο.

Διαχώριζε τη σεξουαλικότητα από την αναπαραγωγή και πίστευε στη δυνατότητα ετερόφυλων σχέσεων χωρίς εγκυμοσύνη αλλά και στη δυνατότητα απόκτησης παιδιού από μια γυναίκα, εφόσον το επιθυμούσε, χωρίς να προηγηθεί σεξουαλική πράξη και χωρίς να πρέπει να κυοφορήσει για εννέα μήνες, παίρνοντας έτσι οι γυναίκες στα χέρια τους τον έλεγχο της αναπαραγωγής. Στη δεκαετία του '70, οι γυναίκες αγωνίζονταν ενάντια στην πίεση που δέχονταν προκειμένου να φέρουν παιδιά στον κόσμο.

---

163. Βλ. S. Beauvoir de, «Ich habe mich radikalisiert», Interview mit Alice Schwarzer, 1986, στο Emma, 6-1986, σελ. 26-30

164. Βλ. H. Schenk, «Πόση μητέρα χρειάζεται ο άνθρωπος; - Η καλή μητέρα: Μύθος και πραγματικότητα», 2003, σελ. 216

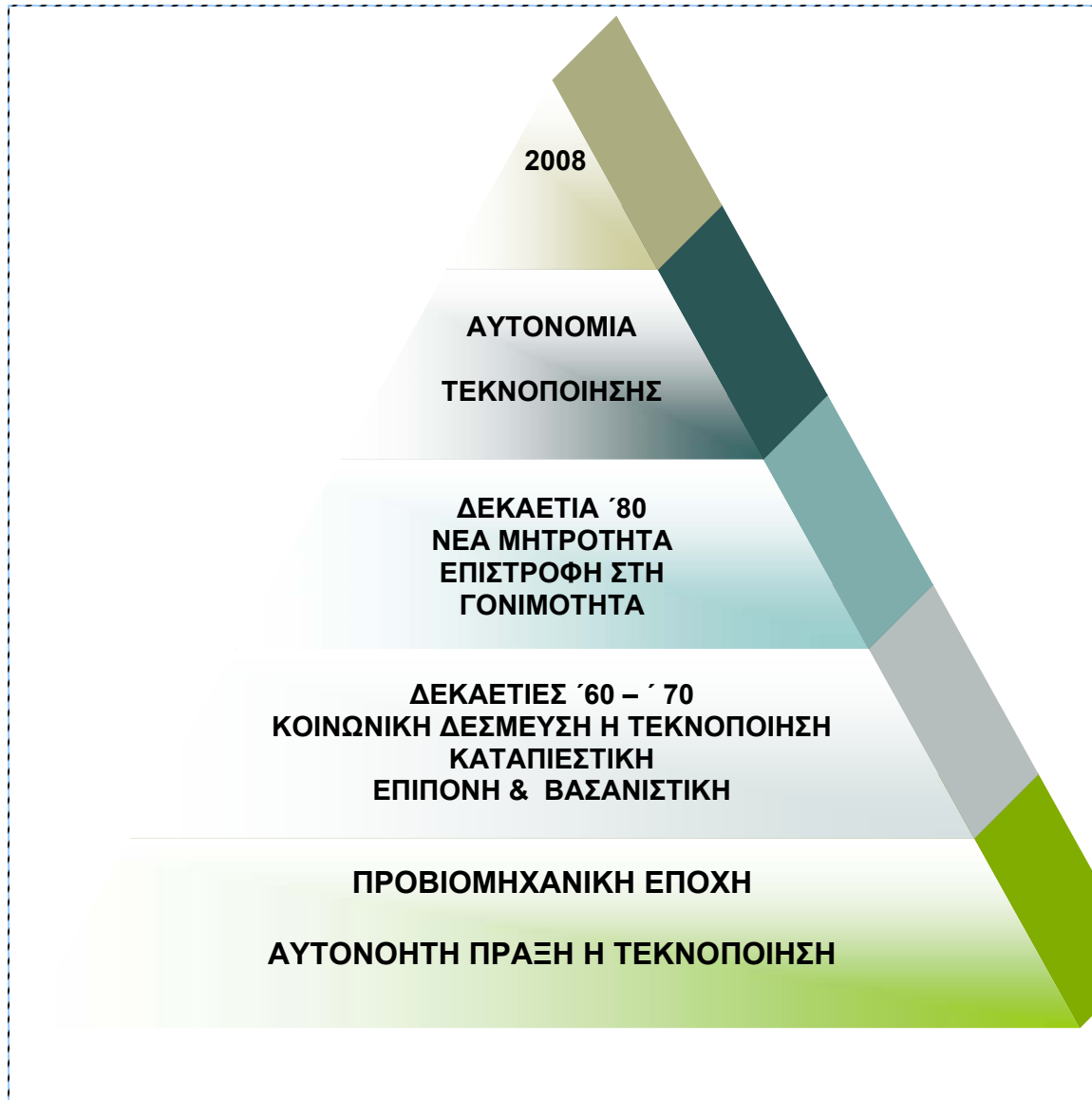
Αντίθεση στις παραπάνω απόψεις αποτέλεσε, αργότερα, μια νέα εκδοχή που ήθελε τις γυναίκες να εναντιώνονται σε όσους προσπαθούσαν να τις κάνουν να αποποιηθούν το μητρικό τους ρόλο. Η νέα εκδοχή θεωρούσε, ότι οι γυναίκες που απέβλεπαν μόνο στην επαγγελματική καταξίωση και στην ατομική επιτυχία μιμούνταν τους άνδρες και έχαναν το μέτρο της γυναικείας φύσης τους. Η γέννηση των παιδιών ήταν ένα μοναδικό προνόμιο των γυναικών ,που τους έδινε δύναμη και όχι κάτι για το οποίο θα έπρεπε να ντρέπονται¹⁶⁵ .

Στα επόμενα χρόνια γινόταν λόγος για επιστροφή στη γονιμότητα. Αναπτύχθηκε έτσι μια νέα τάση, η νέα μητρότητα, ενώ υπερεκτιμήθηκε η φυσική πλευρά της: η κυοφορία, ο τοκετός, η λοχεία, ο θηλασμός. Οι γυναίκες, πλέον, διαισθάνονται πως η διαδικασία της αναπαραγωγής δεν βιώνεται σήμερα πλέον κατά τρόπο καταπιεστικό, αλλά συχνά οικειοθελώς.

Δυστυχώς, όμως, η σύγχρονη γυναίκα αντιμετωπίζει την ατεκνία πολύ συχνότερα από ότι η φεμίνιστρια του '70 και του '80 και έτσι η απώλεια του μητρικού ρόλου δεν προσδίδει πια στη γυναίκα αυτή, ασφαλή προσωπική ταυτότητα για όλη της τη ζωή. Η τεκνοποίηση μέσω παρένθετης μητρότητας αποτελεί ένα είδος αντίδρασης στην ανασφάλεια της ταυτότητας των γυναικών, στην απώλεια της παλιάς θηλυκής τους ταυτότητας.

---

165. Βλ. A. Rich, «Von Frauen geboren», Frauenoffensive, Μόναχο, 1979.

ΣΧΗΜΑ 7 : Η μητρότητα ως κοινωνική δομή .

4. Παρένθετη και Φεμινισμός

Η φεμινιστική ιδεολογία αναπτύχθηκε με βάση διάφορα ξεχωριστά πιστεύω ή πεποιθήσεις. Εξελίχθηκε σε ένα κίνημα, που περιλαμβάνει διαφορετικές και συγχρόνως, αποκλίνουσες προοπτικές. Έχει δημιουργήσει ακόμη και εντάσεις μεταξύ των μελών του κινήματος και μεταξύ διαφόρων τομέων της κοινωνίας. Η επανεμφάνιση της έννοιας της ταυτότητας τη δεκαετία του '80, οδηγεί στην ανάγκη για έναν πιο συνεκτικό φεμινισμό.

Οι περισσότερες φεμινίστριες αισθάνονται, ότι η εσωτερική επανάσταση δεν έχει κανένα αποτέλεσμα σε ό,τι αφορά στην αλλαγή του κόσμου γι' αυτές που χρειάζονται να αλλάξει ο κόσμος και επιπλέον, είναι και οι λιγότερο ικανές να το πράξουν. Γιατί πάντοτε υπάρχει μια μικρή μειοψηφία, που έχει συνείδηση της ηγεμονίας των ανδρών έναντι των γυναικών και μπορεί να προκαλέσει το σύστημα. Όμως, από την άλλη μεριά υπάρχει μια μεγάλη πλειοψηφία, η οποία δεν είναι σε θέση να αντιδράσει, γιατί έχει ιδεολογικά αποδεχτεί την κατωτερότητά της.

Το σύστημα από την πλευρά του, το εκμεταλλεύεται αυτό και προωθεί δομικές αλλαγές, ώστε η μέση γυναίκα να μην επαναστατεί ή αν το κάνει, να γίνει μέσα από το πλαίσιο του συστήματος (π. χ. μέσω των πολιτικών κομμάτων).

Η ατεκνία σαν γεγονός, ανέκαθεν αντιμετωπιζόταν σαν προβληματική κατάσταση η οποία έχρηζε της καλύτερης λύσης. Τότε, χρησιμοποιώντας διάφορες αυτοσχέδιες κοινωνικές πρακτικές (οι οποίες επιβιώνουν μέχρι τις μέρες μας στα διάφορα χωριά της ελληνικής υπαίθρου) και σήμερα θεσπίζοντας νόμους σχετικούς με την χρήση εναλλακτικών μεθόδων ανθρώπινης αναπαραγωγής.

Προωθώντας, δηλαδή, δομικές αλλαγές τέτοιες, που αρκετές φορές η σχετική πρακτική δημιουργεί περισσότερα προβλήματα από εκείνα που ισχυρίζεται ότι επιλύει.

Δομική αλλαγή θεωρείται και από τις φεμινίστριες η μέθοδος της παρένθετης μητρότητας, οι οποίες διαφωνούν για τη θετικότητα ή όχι της συγκεκριμένης μεθόδου ανάλογα με τις πεποιθήσεις και τα πιστεύω τους (πίνακας 2 σελ. 121).

Ως εκ τούτου, οι *φιλελεύθερες φεμινίστριες*, βασιζόμενες στην ιδέα του **John Locke** σχετικά με την ατομική ζωή και την ελευθερία θεωρούν ότι βασικός στόχος κάθε κοινωνίας είναι η προστασία της αυτονομίας του ατόμου. Η αυτονομία θα πρέπει να διαφυλάσσεται με τέτοιο τρόπο, ώστε να μην αμφισβητηθεί από κάποιο τεχνητό ατομικό ή ομαδικό εμπόδιο¹⁶⁶.

Ένα τέτοιο τεχνητό εμπόδιο είναι κατά τις φεμινίστριες αυτές η πατριαρχία, που έχει δημιουργηθεί εντέχνως από τους άνδρες, προκειμένου να εμφανιστεί ένα μοντέλο διαφυλικών σχέσεων δήθεν φυσιολογικών. Βασισμένοι σε έναν από τη φύση υποτιθέμενο καταμερισμό αναγκών και εσωτερικών επιλογών, αναφερόμενοι στην εσωτερική ανάγκη της γυναίκας να γίνει μητέρα, νομιμοποιούν μια διάκριση μεταξύ των φύλων, με αποτέλεσμα την εκμετάλλευση του ενός φύλου από το άλλο και στην προκειμένη περίπτωση της γυναίκας από τον άνδρα¹⁶⁷.

Κατά συνέπεια χρησιμοποιείται η ανάγκη και ο διακαής πόθος της γυναίκας να γίνει μητέρα, ως πρόσχημα για να διαιωιστεί το είδος του συζύγου – συντρόφου και να επιβεβαιωθεί η ανδρική του ταυτότητα.

---

166. Βλ. E. Rouland, *όπ. παρ.* σελ. 433.

167. Βλ. J. Locke, «Concerning Human Understanding», (Frazer, A., ed.), 1959, N. York: Dover και του ίδιου «Two Treatises of Government», 1960, London: Cambridge University Press.

Τόσο τη σωματική, όμως, όσο και την ψυχική ταλαιπωρία είναι υποχρεωμένη να την περάσει η γυναίκα: α) η κοινωνικο-συναισθηματική μητέρα η οποία, προσπαθεί μέσω της μεθόδου αυτής να ικανοποιήσει το σύζυγό της και β) η παρένθετη μητέρα, της οποίας η αυτονομία και η ελευθερία περιορίζονται στο έπακρο.

Κάποιες από αυτές, υποστηρίζουν ότι οι σχετικές πρακτικές τεκνοποίησης εμφανίζονται σαν μεταμορφωμένη αντίσταση προς τις καταστρεπτικές αξίες και συνήθειες της πατριαρχικής κουλτούρας¹⁶⁸. Η στρατηγική που επιλέγουν, είναι να εντοπιστεί και να καταπολεμηθεί η θεσμοθετημένη ανισότητα μεταξύ των φύλων και στόχος γι' αυτό θα είναι οι νομικοί και πολιτικοί θεσμοί της δημόσιας σφαίρας.

Πιστεύεται δηλαδή, ότι οι σχετικές μέθοδοι εξωσωματικής γονιμοποίησης είναι το απαύγασμα της ανδρικής κυριαρχίας τόσο στο χώρο της ιατρικής και της βιολογίας όσο και στο δίκαιο. Είναι σίγουρο ότι αν η μητρότητα ήταν επιλογή και όχι έμμεσος εξαναγκασμός, οι σχετικές επιστήμες δεν θα κέρδιζαν την επιθυμία της γυναίκας για τεκνοποίηση¹⁶⁹. Άρα οι σχετικοί θεσμοί (οικογένεια, μητρότητα, πατρότητα), οφείλουν αν όχι να αλλάξουν, σίγουρα να αναπροσαρμοστούν στην κατεύθυνση της ισοτιμίας και της δικαιοσύνης και για τα δυο φύλα.

Οι *ριζοσπάστριες φεμινίστριες*, θεωρούν ότι δε χρειάζεται αναπροσαρμογή των θεσμών, των ιατρικών μεθόδων και των νομικών άρθρων αλλά παντελής κατάργησή τους. Οι γυναίκες, ούσες διαφορετικές και όχι το άλλο μισό από το ίδιο είδος (όπως υποστηρίζουν οι φιλελεύθερες), θεωρούνται κατώτερες εξαιτίας του φύλου τους από τους άνδρες και από τους θεσμούς που οι ίδιοι δημιούργησαν.

---

168. Βλ. Γ. Παπαγεωργίου, «Ηγεμονία και φεμινισμός», 2004, σελ. 108-109.

169. Βλ. M.W.Meredith, «Other Mothers: Toward an Ethic of Postmaternal Practice», <http://www.hsph.harvard.edu/rt21/procreative/MICHAELS.htm>

Η μητρότητα κατ' αυτές είναι καταστρεπτική και επιφέρει τον εκμηδενισμό των γυναικών μέσω των νέων τεχνολογιών. Εκφράζουν την αντίθεσή τους στις νέες αναπαραγωγικές πρακτικές και ειδικά στη μέθοδο της παρένθετης μητρότητας, θεωρώντας τες, καινούρια και εξελιγμένα παραδείγματα ανδρικής τυραννίας και διωγμού (όπως συμβαίνει π. χ. στο βιασμό, στην πορνογραφία, στην πορνεία που στηρίζονται στην επιθυμία των ανδρών να ελέγξουν πλήρως τη γυναικεία σεξουαλικότητα)¹⁷⁰.

Έρχονται σε αντίθεση με την ιδεολογία του **M. Foucault**, λέγοντας ότι οι νέες αναπαραγωγικές τεχνολογίες είναι ύπουλες φόρμες κοινωνικού ελέγχου του γυναικείου φύλου¹⁷¹. Τα γυναικεία σώματα μετατρέπονται σε παθητικά αντικείμενα, μέσω των οποίων η ανδρική κυριαρχία με την ιατρική καθοδηγεί και ελέγχει πλήρως τη διαδικασία της γέννησης.

Σε αντίθεση με τις ριζοσπάστριες φεμινίστριες που θεωρούν τη διαφυλική καταπίεση ως αρχή όλων των κοινωνικών κακών, οι *μαρξίστριες φεμινίστριες*, πιστεύουν ότι η ύπαρξη του πλούτου είναι η αιτία της καταπίεσης¹⁷². Η ταξική κυριαρχία προηγείται της διαφυλικής.

Άρα ο εχθρός των γυναικών δεν είναι ο άνδρας per se αλλά το καπιταλιστικό ταξικό σύστημα, το οποίο χρησιμοποιεί την επιθυμία της γυναίκας να γίνει μητέρα ως πρόσχημα της δικής του επιθυμίας να μπει στη λίστα του καπιταλιστικού, πατριαρχικού πεζικού¹⁷³.

---

170. Βλ. M.W.Meredith, όπ. παρ

171. Βλ. E. F. S. Roberts, «Native, Narratives of Connectedness: Surrogate Motherhood and Technology», <http://www.hsph.harvard.edu/rt21/procreative/roberts.html>

172. Βλ. Γ. Παπαγεωργίου, όπ. παρ.

173. Βλ. M.W.Meredith, όπ. παρ

Οι *σοσιαλίστριες φεμινίστριες*, αντίθετα, θεωρούν ότι οι γυναίκες είναι αυτές που διαθέτουν λιγότερες ικανότητες και προσόντα και συνεπώς, τοποθετούνται σε κατώτερη βάση της κοινωνικής και οικονομικής πυραμίδας. Άρα, ο αναπαραγωγικός έλεγχος και η υπεροχή στην αναπαραγωγική τεχνολογία δείχνει, ότι η μητρότητα δεν είναι τίποτα άλλο από μια διαιώνιση της ανδρικής παραγωγής¹⁷⁴.

Σύμφωνες με την άποψη αυτή, τάσσονται οι *φροϋδικές φεμινίστριες* (ή μάλλον οι αντιφροϋδικές), οι οποίες θεωρούν ότι οι γυναίκες διαφέρουν απλώς ανατομικά από τους άνδρες και όλα τα προβλήματα που παρουσιάζονται μπορούν να διορθωθούν στη βάση αυτής της ομοιότητας¹⁷⁵. Το γεγονός αυτό κάνει τους άνδρες να μην σκέφτονται με βάση το φύλο αλλά με βάση την ιδιότητά τους ως ατόμων.

Οι φεμινίστριες αυτές είναι υπέρ της αλτρουιστικής παρένθετης μητρότητας, δηλ. μεταξύ συγγενών ή φίλων και προσπαθούν να «θηλυκοποιήσουν» τους άνδρες ώστε να δείχνουν πιο μεγάλη αγάπη, φροντίδα και κατανόηση και μέσα από την ψυχολογική υποστήριξη να ξεπεραστούν οι τωρινές κοινωνικές διακρίσεις.

Για τον ίδιο λόγο και εκείνες που είναι υπέρ της μεθόδου, προσπαθούν να πείσουν όσους από το αντίθετο φύλο δεν κατανοούν την ανάγκη της γυναίκας για τεκνοποίηση, ότι αυτή είναι μια έμφυτη ανάγκη όπως ακριβώς είναι έμφυτες και οι βιολογικές διαφορές των δυο φύλων.

---

174. Βλ. Γ. Παπαγεωργίου, *όπ. παρ.*, σελ. 113-114.

175. Βλ. Γ. Παπαγεωργίου, *όπ. παρ.*, σελ. 115.

Αντίθετη άποψη είχαν οι *φεμινίστριες του Lacan*, που διακήρυτταν ότι η διαφοροποίηση της γυναίκας μεταφέρεται σιωπηρά από τη μια γενιά στην άλλη, όπως ακριβώς συμβαίνει με τη γλώσσα και την κουλτούρα. Συνεπώς, τα κορίτσια κοινωνικοποιούνται σε έναν αρσενικό κόσμο και σε έναν πολιτισμό που βασίζεται στο Δίκαιο του Πατέρα, δηλαδή στο δίκαιο του άνδρα¹⁷⁶.

Έτσι, οι γυναίκες που υποφέρουν από την ατεκνία, έχουν βαθειά ενστερνιστεί ότι για να γίνουν αποδεκτές από την ανδροκρατούμενη κοινωνία θα πρέπει να γίνουν μητέρες χρησιμοποιώντας τις μεθόδους που οι ίδιοι οι άνδρες έχουν εφεύρει, νομίζοντας ότι με αυτό τον τρόπο θα μειώσουν, θα εξοβελίσουν και σταδιακά θα ελαττώσουν τις διακρίσεις και την εκμετάλλευση από την προκατάληψη που οι ίδιες αφήνουν τον εαυτό τους να παρασυρθεί αναζητώντας στη συνέχεια λύσεις. Για τις φεμινίστριες αυτές, η μέθοδος της παρένθετης είναι η σύνδεση των άτεκνων γυναικών με τους συζύγους - συντρόφους και κατ' επέκταση με την κοινωνία, που θα γίνει τεκνοποιώντας και αποκαθιστώντας την εικόνα τους, μια σύνδεση όμως που έχει συμβολική και όχι πραγματική σημασία, κωδικοποιημένη από τη γλώσσα.

Τέλος, οι *μεταμοντέρνες φεμινίστριες* έχουν δικά τους κριτήρια αλήθειας και πραγματικότητας. Θεωρούν ότι είναι απαραίτητος ο διάλογος μεταξύ ανδρών και γυναικών, γυναικών και γυναικών, ανδρών και ανδρών προκειμένου οι νόμοι να επαναπροσδιορίζονται, προκειμένου και η κοινωνία θα πρέπει να ξεφύγει από τις απολυτοποιήσεις διαφορετικά θα πρέπει να αποδομηθεί ή να καταστραφεί¹⁷⁷.

---

176. Βλ. Davies M., (ed.), «Women, Race and Class», 1982, London: Women Press και Minsky. R., «Lacan», in Knowing women: Feminism and Knowledge, H. Crowley and S Himmelweit , (eds) 1992, Cambridge, UK: Polity Press και Rowley H., & Grosz E., «Psychoanalysis and Feminism», in Feminist Knowledge: Critique and Construct(S Gunew ed., 1994, London: Routledge.

177. Βλ. Γ. Παπαγεωργίου, *όπ. παρ.*, σελ. 118-119.

Θεωρούν ότι δεν είναι δυνατό η τυχαιότητα της τεκνοποίησης να αντικατασταθεί από τη λογική και τον προγραμματισμό, ούτε το συναίσθημα της μητέρας που γεννά, από τη λογική της γυναίκας που παραγγέλνει το παιδί και που θα πρέπει να της παραδοθεί επειδή η ίδια το επιθυμεί και διακίνησε την όλη διαδικασία.

Ιδεολογία	Κύριες θέσεις
Φιλελεύθερες Φεμινίστριες	Η παρένθετη είναι το απαύγασμα της ανδρικής κυριαρχίας.
Ριζοσπάστριες Φεμινίστριες	Η παρένθετη είναι ένα εξελεγμένο παράδειγμα ανδρικής τυραννίας.
Μαρξίστριες Φεμινίστριες	Η παρένθετη είναι το πρόσχημα του καπιταλιστικού πατριαρχικού πεζικού.
Σοσιαλίστριες Φεμινίστριες	Η παρένθετη είναι η διαιώνιση της ανδρικής παραγωγής.
Φροϋδικές Φεμινίστριες	Η παρένθετη εξυπηρετεί κάνει πραγματικότητα την έμφυτη ανάγκη της μητρότητας της γυναίκας.
Φεμινίστριες Lacan	Η παρένθετη αποκαθιστά την κοινωνική ταυτότητα της άτεκνης γυναίκας.
Μεταμοντέρνες Φεμινίστριες	Η παρένθετη είναι η εκλογίκευση της τεκνοποίησης.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2 . Οι φεμινιστικές θέσεις για την παρένθετη μητρότητα.

Παρ' όλες τις διαφορές που έχουν οι φεμινίστριες, συγκλίνουν στο γεγονός ότι οι αναπαραγωγικές τεχνολογίες ελέγχουν τη μητρότητα, δημιουργώντας μητέρες γενετικές, παρένθετες, νομικές, καθιστώντας περιττές τις βιολογικές μητέρες¹⁷⁸. Όλα αυτά δεν είναι πια ουτοπικές πιθανότητες αλλά πραγματικότητα καθημερινή.

---

178. Βλ. Bordo S., «Feminism, postmodernism and genderscepticism», in *Feminism Postmodernism* (ed. by L.Nicholson), 1990, London: Routledge και Williams R., «Keywords. A Vocabulary of Culture and Society», 1976, Glasgow, Fontana.

Η παρένθετη μητρότητα είναι μια επίπονη διαδικασία, περισσότερο για την ψυχική υγεία της γυναίκας. Οι άνδρες, δίνουν μόνο το γενετικό υλικό τους ενώ οι γυναίκες εξαναγκάζονται να αποδείξουν ότι είναι άξιες σύζυγοι και σύντροφοι. Η εγκυμοσύνη μέσω συμφωνίας, είναι κατ' αυτή την άποψη εκπόρνευση και πατριαρχική επιλογή και η γυναίκα παρομοιάζεται με αγελάδα. Προωθείται η παραγωγή ωαρίων και η διαλογή του καλύτερου για την εξυπηρέτηση των δικών τους «αρσενικών αναγκών».

Η ανδρική κυριαρχία της παρένθετης παράγει γυναίκες – θύματα. Σαν ιδεολογία, η μητρότητα συνδέεται με την ιδεολογία της οικογένειας και αυτή με τη σειρά της με την ιδεολογία του καπιταλισμού και οι φεμινίστριες είναι αντίθετες με τις νέες αναπαραγωγικές πρακτικές που εξυπηρετούν τους παραπάνω θεσμούς. Οι τεχνικές που προωθούν τη μητρότητα έχουν ως στόχο να ασκήσουν έλεγχο στα γυναικεία σώματα και η παρένθετη μητρότητα έχει ως στόχο να διχάσει τις γυναίκες, ακόμη και αυτές τις φεμινίστριες ¹⁷⁹.

Στην αντίπερα όχθη, βρίσκονται οι φεμινίστριες που θεωρούν ότι η παρένθετη μητρότητα δεν έχει να συγκριθεί σε τίποτα με την πορνεία καθώς στη δεύτερη αυτή περίπτωση οι γυναίκες βασανίζονται και καταπιέζονται για χρονικό διάστημα πολύ μεγαλύτερο από εννέα μήνες που διαρκεί μια κυοφορία και με τρόπους εξευτελιστικούς για την ανθρώπινη αξιοπρέπειά τους.

Παρόλα αυτά, γεγονός είναι ότι η παρένθετη μητέρα αποκαλείται εναλλακτικό τμήμα στο μηχανισμό της γέννας, κτηνοτροφικό εμπόρευμα και ανθρώπινο εκκολαπτήριο. Παρουσιάζεται σαν σκεύος το γυναικείο σώμα της παρένθετης και αποτελεί το έσχατο σημείο της αποξενωμένης επιστήμης .

---

179. Βλ. M.W. Meredith, *οπ. παρ* και E. F. S. Roberts, «Native, Narratives of Connectedness: Surrogate Motherhood and Technology», <http://www.hsph.harvard.edu/rt21/procreative/roberts.html>

Και η ίδια η παρένθετη γυναίκα θεωρεί τον εαυτό της σαν σκεύος. «Το παιδί δεν είναι δικό μου. Είμαι ένα εκκολαπτήριο, μια μηχανή...»¹⁸⁰, αναφέρει μια παρένθετη στις Η.Π.Α. .Αυτές οι γυναίκες έχουν διαφορετική άποψη για την ταυτότητά τους.

Επιπλέον, ανοίγει ο δρόμος, μέσω της παρένθετης μητρότητας, για τη δημιουργία εναλλακτικών μορφών οικογένειας καθώς η μέθοδος δύναται να χρησιμοποιηθεί από άγαμες γυναίκες και από ομοφυλόφιλες γυναίκες, κάνοντας φανερό ότι ο πατέρας δεν είναι απαραίτητος.

Αρκετές φεμινίστριες είναι υπέρ της παρένθετης μητρότητας μεταξύ συγγενών ή φίλων, δηλ. της λεγόμενης αλτρουιστικής παρένθετης μητρότητας. Θεωρούν, ότι είναι η καλύτερη δυνατή μέθοδος προκειμένου να γεννώνται επιθυμητά παιδιά, καθώς οι γονείς που τα παραγγέλλουν είναι σίγουροι ότι τα θέλουν, ενώ πολλές φορές στην φυσιολογική τεκνοποίηση γεννώνται ανεπιθύμητα παιδιά.

Στην περίπτωση αυτή, οι γυναίκες μπορεί να βοηθηθούν ώστε να μετακινηθεί ο έλεγχος των ιατρικών αναπαραγωγικών τεχνολογιών και να τοποθετηθεί στα σίγουρα χέρια των γυναικών. (Όσες είναι αντίθετες και με την αλτρουιστική παρένθετη μητρότητα θεωρούν ότι πίσω και από αυτόν ακόμη τον αλτρουισμό κρύβονται οι ανδρικές νόρμες οι οποίες τον χρησιμοποιούν σαν ηθικό περιτύλιγμα). Η συγκεκριμένη μέθοδος δίνει περισσότερες ευκαιρίες στις γυναίκες να αποφασίσουν για την αναδόμηση των αναπαραγωγικών τους ικανοτήτων έτσι ώστε να βελτιωθούν οι ίδιες σαν οντότητες¹⁸¹.

---

180. Βλ. M.W. .Meredith, *οπ. παρ και* E. F. S. Roberts, «Native, Narratives of Connectedness: Surrogate Motherhood and Technology», <http://www.hsph.harvard.edu/rt21/procreative/roberts.html>

181. Βλ. Ε. Βαρίκα, «Με διαφορετικό πρόσωπο. Φύλο, διαφορά και οικουμενικότητα», 2000, Αθήνα: Κατάρτι, σελ.352-377 και Α. Τσαούση – Χατζή, «Φεμινισμός και δίκαιο: Σύγχρονες τάσεις της Αμερικάνικης φεμινιστικής νομικής σκέψης», 1998, στο *Επιστήμη και κοινωνία*, τ. 1, σελ. 101-111.

Τα ζευγάρια που επιθυμούν να αποκτήσουν παιδί, έχουν δικαίωμα να χρησιμοποιούν την ιατρική τεχνολογία. Αρκεί αυτό, να είναι προσωπική επιλογή της γυναίκας, τόσο της άτεκνη όσο και της παρένθετης. Ανεξάρτητα από το τι πρεσβεύουν, οι φεμινίστριες συμφωνούν στο ότι το Δίκαιο δεν θα μπορούσε σε καμία περίπτωση να θεωρηθεί τίποτε άλλο παρά ένα κατεξοχήν «αρσενικό παράδειγμα» σύμφωνα με τη γενική θεωρία του Kuhn¹⁸², στα θέματα που αφορούν την επιστήμη και τις γυναίκες, μια επιστήμη δηλαδή που την έχουν δημιουργήσει και έχουν δουλέψει αποκλειστικά ανθρώπινα όντα που ανήκουν κατεξοχήν στο άρρεν φύλλο. Εκφράζονται επομένως οι εμπειρίες, οι αξίες, οι δοξασίες και οι κρίσεις των ανδρών, παρουσιάζοντάς τες σαν να ήταν το παράδειγμα της ανθρώπινης εμπειρίας αξιόπιστο και για τα δύο φύλα.

Κατά συνέπεια, η φράση της **Simone de Beauvoir**¹⁸³, ότι «*Η αναπαράσταση του κόσμου, όπως και ο ίδιος ο κόσμος, είναι έργο των ανδρών: τον περιγράφουν από τη δική τους άποψη την οποία συγχέουν με την απόλυτη αλήθεια*», θα μπορούσε κάλλιστα να ισχύει και στην περίπτωση αυτή του δικαίου.

Εκ του αντιθέτου, οι φεμινίστριες που ασπάστηκαν τη θεωρία του **Foucault**¹⁸⁴, κηρύττουν ότι η τεχνολογία της παρένθετης μητρότητας δεν σημαίνει την πάγια αντίληψη ανδρικής κυριαρχίας στο γυναικείο σώμα. Σίγουρα η νέα αναπαραγωγική τεχνολογία ενέχει δύναμη, την ονομαζόμενη βιο-δύναμη την οποία οι γυναίκες διευκολύνουν να παγιωθεί¹⁸⁵, καθώς οι ίδιες δεν διαθέτουν κάποια μορφή ανάλογης δύναμης.

---

182. Βλ. E. F. S. Roberts, «Native, Narratives of Connectedness: Surrogate Motherhood and Technology», <http://www.hsph.harvard.edu/rt21/procreative/roberts.html> και M. K. Blakely, «Surrogate Mothers: For Whom Are They Working?», σελ. 18-20.

183. Βλ. B. M. Baker, «A Case for Permitting Altruistic Surrogacy», 108. http://www.hsph.harvard.edu/rt21/procreative/BAKER_Altruistic_Surrogacy.html

184. Βλ. Α. Τσαούση – Χατζή, όπ. παρ, σελ. 50.

185. Βλ. Α. Τσαούση – Χατζή, όπ. παρ.

Αναγνωρίζουν τον ενδεχόμενο αλλά όχι και τον πλήρη έλεγχο των ανθρώπινων σωμάτων. Το γυναικείο σώμα παρουσιάζεται σαν έννοια – κλειδί στην ιστορία της βιο -δύναμης. Η πειθαρχική μέθοδος της παρένθετης δεν επεμβαίνει βίαια στο γυναικείο σώμα αλλά το ελέγχει παραδίδοντάς το χρησιμότερο, δυνατότερο και πιο υπάκουο.

Οι γυναίκες, άτεκνες και παρένθετες είναι, κατ' αυτή την έννοια, επιστρατευμένες στην κυρίαρχη υπερδύναμη και μπορεί να χρησιμοποιηθούν από το «εργαστήριο αναπαραγωγής και μητρότητας». Η στειρότητα, η γυναικεία ανικανότητα και η σωματική αδυναμία δεν έχουν θέση στην κοινωνία της βιο- δύναμης κατά τον Foucault ¹⁸⁶ .

Τα άτομα μπροστά στο συναισθηματικό δέος που νιώθουν για τη μέθοδο, αδυνατούν να καθορίσουν το διπλό εναλλακτικό κοινωνικό μοντέλο: την απελευθερωτική ανδρική επιστήμη έναντι του γυναικείου μηχανιστικού υλισμού. Οι επιστήμονες χρησιμοποιώντας την ανάγκη της γυναίκας να γίνει μητέρα κατατρώνουν την αναπαραγωγική τους ικανότητα και την υποδουλώνουν. Σαν ταυτότητα, ιδεολογία και θεσμό η μητρότητα είναι πηγή δύναμης και υποδούλωσης των γυναικών όλων των κοινωνιών.

Παρόλα αυτά, οι φεμινίστριες κατά τον συγγραφέα, δεν θα πρέπει να συγχέουν την έννοια της μητρότητας με τη θηλυκότητα και τον τοκετό¹⁸⁷ . Στις ίδιες τις ενδιαφερόμενες έγκειται το γεγονός της αποδοχής ή της απόρριψης της μεθόδου αλλά και των εκπορευόμενων ρόλων και ταυτοτήτων. Οι ίδιες θα αναπτύξουν άμυνα αντίστασης προς την κατάληψη του σώματος και του πνεύματός τους από την ιατρική

---

186. Βλ. J. Sawicki, «Disciplining Mothers: Feminism and the New Reproductive Technologies», http://www.hsph.harvard.edu/rt21/procreative/sawicki_Jana.html

187. Βλ. H. Ragone, «Surrogate Motherhood Conception in the Heart Boulder, 1994, Westview Press, Resolve 1984 “ Surrogating : What Do You Think? Fact Sheet” Fall.

Η δυσμενέστερη συνέπεια της μεθόδου αυτής δεν είναι ότι θρυμματίζει την μητρότητα αλλά ότι είναι *σχεδιασμένη* για να το πετύχει. Οι γυναίκες δεν δύνανται να επιλέξουν τις νέες τεχνολογίες ούτε και να δημιουργήσουν νέες πολιτικές στρατηγικές επίλυσης. Είναι εφικτό όμως, να αποκτήσουν την ικανότητα αξιολόγησης του ρίσκου και του οφέλους και να μην κινδυνολογούν άσκοπα.

Σύμφωνα με την άποψη των φεμινιστριών, θα πρέπει να ληφθούν υπόψη οι διαφορετικές οπτικές και προοπτικές σχετικά με τη μέθοδο της παρένθετης μητρότητας και κάθε περίπτωση να εξετάζεται ως μοναδική που δεν μπορεί να γενικευθεί εκ των προτέρων και να επιδεχθεί λύση μονόκερω. Τα νομικά προβλήματα δεν είναι αντιληπτά ως διλήμματα και διχοτομικές συγκρούσεις, που πρέπει να υιοθετήσουν τη μια λύση απορρίπτοντας την άλλη. Θεωρούνται μάλλον, ως προβλήματα με πολλαπλές προοπτικές επίλυσης, συχνά μάλιστα αντιθετικές.

Η προσέγγιση αυτή, αμφισβητεί τη νομιμοποίηση των κανόνων που θέλουν να μιλήσουν στο όνομα των πάντων και ταυτόχρονα θέλει να δείξει, ότι υπάρχουν όχι μια αλλά περισσότερες κοινότητες, μεταξύ των οποίων βρίσκονται και οι γυναίκες οι οποίες θα πρέπει να σταματήσουν πια να είναι υποχείρια και να γίνουν κοινωνοί στη διαδικασία λήψεως αποφάσεων.

Συμπερασματικά, το πρόβλημα δεν είναι η μητρότητα και οι φυσικές επιπτώσεις της, αλλά το πολιτικό και το κοινωνικό πλαίσιο που την καθορίζει, εξ αρχής, ως αντιφατική με τις έννοιες της ελευθερίας και της ισότητας. Το πρόβλημα λύνεται με την επινόηση ενός τεχνάσματος, μιας νέας κοινότητας που να περιλαμβάνει στον ορισμό του πολίτη το αντικειμενικό δεδομένο ότι η εγκυμοσύνη και ο τοκετός δεν αφορούν, εν δυνάμει, μία μονάχα κατηγορία πολιτών.

5. Ταυτότητες – Ρόλοι στην παρένθετη μητρότητα

Η συμπεριφορά κάθε ατόμου βασίζεται σε μεγάλο βαθμό σε εκείνα τα χαρακτηριστικά της αυτό-εικόνας του, που τον βοηθούν να σκέφτεται, να δρα και να αυτό-καθορίζεται¹⁸⁸. Εν ολίγοις, υποστηρίζεται,¹⁸⁹ ότι οι όψεις του εαυτού κάθε ατόμου είναι αυτές που καθορίζουν τη συμπεριφορά του. Όταν το άτομο δρα σε κάποια συγκεκριμένη κατάσταση, ανάλογα με το στόχο που έχει θέσει κάθε φορά, ενεργοποιείται το σύστημα των αξιών και των αρχών που τον διέπουν σαν οντότητα και εκτιμά τις κινήσεις του.

Οι ταυτότητες και οι ρόλοι των ατόμων δεν έχουν συγκεκριμένο αριθμό. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει για τους ερευνητές του είδους, ο τρόπος που οργανώνονται και ιεραρχούνται οι διαφορετικές ταυτότητες κάθε υποκειμένου.

Ο εαυτός οργανώνεται μέσω πολλαπλών ταυτοτήτων¹⁹⁰ (σχήμα 8 σελ.128):

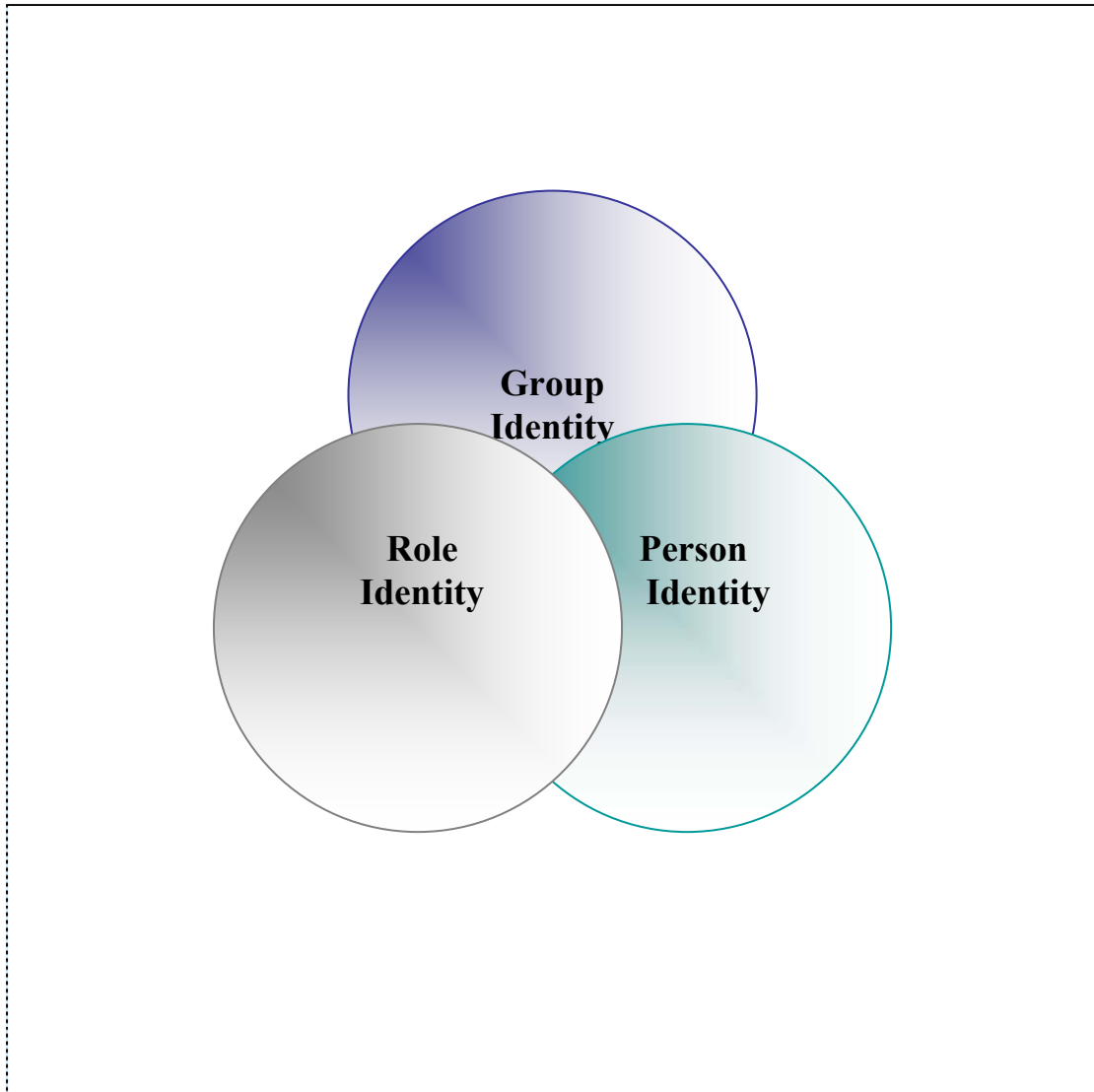
- Την ταυτότητα που έχει καθένας ανάλογα με την κοινωνική ομάδα στην οποία συμμετέχει και δρα κάθε φορά (**group identity**), π. χ. λευκός, μαύρος, Χριστιανός, Εβραίος κ.λπ..
- Την ταυτότητα που απορρέει από το ρόλο που έχει το υποκείμενο στις προσωπικές του σχέσεις (**role identity**) π. χ. δάσκαλος, μαθητής, γονέας παιδιό κ.ά.
- Την ταυτότητα που αποδίδει ο ίδιος στο πρόσωπό του (**person identity**) που απορρέει από τον τρόπο που τον αντιμετωπίζουν οι άλλοι.

---

188. Βλ. W. T. Powers, «Behavior: The Control Of Perception», 1973, Chicago: Aldine Publishing

189. Βλ. Α. Τσαούση – Χατζή, όπ. παρ. σελ. 56 και Μ. Evans, «Φύλο και Κοινωνική Θεωρία», εκδ. Μεταίχμιο, σελ. 17-22

190. Βλ. P. J. Burke, « Identity Processes and Social Stress», 1991, American Sociological Review, τ. 56, σελ. 836-849

ΣΧΗΜΑ 8: Ο εαυτός διαμέσου των ταυτοτήτων.

Οι τρεις όψεις της ταυτότητας, συνεπώς, είναι: η ομάδα, ο ρόλος και το πρόσωπο¹⁹¹, συμπεριλαμβάνοντας τις αξίες, τις αρχές, τους στόχους, τους κοινωνικούς και ατομικούς ρόλους τους, τα χαρακτηριστικά της συμπεριφοράς τους. Οι άνθρωποι γίνονται γνώστες των πολλαπλών ταυτοτήτων τους από την συναναστροφή τους με τους άλλους.

---

191. Βλ. S. Stryker and P. Burke, «The Past, Present and Future of Identity Theory», 2000, *Social Psychology Quarterly*, τ. 63, σελ. 284-297

192. Βλ. J. E. Stets and P. J. Burke, «Identity Theory and Social Identity Theory», 2000, *Social Psychology Quarterly*, τ. 63, σελ. 224-237 και «A social approach to self and identity», 2002, in *Handbook of self and identity*, edited by M. Leary and J. Tangney, σελ. 128-152

Όψη της προσωπικής ταυτότητας (person identity) αποτελεί η ηθική ταυτότητα (**moral identity**)¹⁹². Οι άνδρες συνήθως τείνουν να δίνουν στην ηθική ταυτότητα την έννοια της δικαιοσύνης ενώ οι γυναίκες την έννοια της φροντίδας¹⁹³.

Αυτή η όψη της ταυτότητας έχει ενδιαφέρον όσον αφορά στον τρόπο που ο εαυτός, μια έννοια με πολλές πτυχές, καταφέρνει να ιεραρχήσει τα χαρακτηριστικά του ατόμου ώστε οι ενέργειες και οι αντιδράσεις του να διακατέχονται από ομαλότητα.

Οι προσωπικές ταυτότητες του κάθε υποκειμένου τοποθετούνται στην υψηλότερη βαθμίδα όλων των εννοιών της ταυτότητας (ρόλου και ομάδας), καθοδηγώντας τις κινήσεις του σαν κοινωνικό ον¹⁹⁴. Η έννοια της ηθικής ταυτότητας κάποιου αποτελεί την πιο αξιόπιστη πρόβλεψη της ηθικής του δράσης, μέσω της διάδρασης που έχει με το υπόλοιπο κοινωνικό σύνολο¹⁹⁵.

Όσο πιο υγιώς είναι διευθετημένη και οργανωμένη η ταυτότητα του ατόμου, δηλ. όσο πιο δομημένο εαυτό διαθέτει, τόσο καλύτερα δύναται να ανταποκριθεί στους διάφορους ρόλους που καλείται να εκτελέσει μέσα στην κοινωνία. Αυτό σημαίνει ότι το άτομο ιεραρχεί τα κίνητρά του, ώστε οι πολλαπλές του ταυτότητες και ρόλοι να μην εμποδίζουν την ψυχολογική του ευεξία και την κοινωνική του υπόσταση.

---

193. Βλ. P. J. Burke, «The Self: Measurement Implications from a Symbolic Interactionist Perspective», 1990, *Social Psychology Quarterly*, τ. 43, σελ. 18-29.

194. Βλ. J. E. Stets and M. J. Carter, «The moral identity: A Principle Level Identity», Department of Sociology University of California, Riverside.

195. Βλ. C. Gilligan, «In a Different Voice: Psychological Theory and Womens Development», 1982, Cambridge, MA: Harvard University Press.

Το άτομο, εύλογα, κατέχει πολλαπλές ταυτότητες και μέσα από τη δέσμευση και τον συνδυασμό τους, αυτοεπιβεβαιώνεται και εξελίσσεται, στηρίζοντας παράλληλα και την κοινωνική δομή στην οποία εντάσσεται. Οι ταυτότητες ανάγονται στους προσδόκιμους ρόλους οργανώνοντάς τους σε εξέχουσα ιεραρχία. Οι ρόλοι, εξασφαλίζουν και τη συνοχή της κοινωνίας εφόσον από αυτήν έχουν εκπορευθεί¹⁹⁶ και ουσιαστικά αυτήν εξυπηρετούν.

Ενώ η ταυτότητα είναι έννοια της εσωτερικής δομής του εαυτού, ο ρόλος είναι έννοια συνδεδεμένη με την εξωτερική κοινωνική δομή. Βάσει αυτής της προοπτικής, η κοινωνική δομή είναι καλυμμένη από αλληλοσυνδεόμενες θέσεις και συσχετιζόμενους ρόλους που ελέγχονται διαδοχικά και αμοιβαία από το ίδιο το άτομο.

Επομένως, το άτομο από τη μια προσπαθεί να συνδέσει τις πολλαπλές έννοιες των ταυτοτήτων του όσο γίνεται καλύτερα και από την άλλη να τις φέρει σε συμφωνία με τους ρόλους που τα ίδια άτομα διακατέχουν. Με τον τρόπο αυτό αποφεύγει τόσο τις *ενδο-ρολικές* αλλά και τις *εξω-ρολικές* συγκρούσεις προστατεύοντας το *εγώ* του και τις σχέσεις ανάμεσα στις ταυτότητες.

Οι άνθρωποι είναι τυπικά βαλμένοι σε πολλαπλούς ρόλους και διαθέτουν πολλές ταυτότητες. Αυτοί οι πολλαπλοί ρόλοι και ταυτότητες ενδέχεται να ενισχύουν ο ένας τον άλλο αλλά πολύ συχνότερα, όχι.

Όταν συμβαίνει αυτό, υπάρχει ανταγωνισμός ταυτοτήτων και αντιθέσεις μεταξύ των δεσμεύσεών τους¹⁹⁷. Επιπλέον οι πολλαπλοί ρόλοι δημιουργούν ασυμβίβαστες ή μεταβαλλόμενες καταστάσεις οι οποίες συγχέονται¹⁹⁸.

---

196. Βλ. P. J. Burke, «Identities and Social Structure: The 2003 Cooley – Mead Award Address», 2004, *Social Psychology Quarterly*, τ. 67, σελ. 5-15.

197. Βλ. P. J. Burke, *όπ. π.*

198. Βλ. P. A. Thoits, «Accumulation of Role – Identities», 2001, Vanderbilt University, Draft.

Μια κατάσταση παρόμοιας σύγχυσης για τα εμπλεκόμενα μέλη, είναι και η μέθοδος που εξετάζει η παρούσα εργασία, η παρένθετης μητρότητα. Η συγκεκριμένη μέθοδος τεκνοποίησης αποτελεί παράδειγμα πολλαπλών συγκρούσεων ταυτοτήτων και ρόλων, λόγω του αριθμού των ατόμων που ενδέχεται να εμπλακούν αλλά και του σκοπού που πρόκειται να επιτευχθεί .

Αυτό γίνεται άμεσα αντιληπτό από τη δημιουργία των πολλαπλών γονεϊκών ρόλων (κυοφόρος γυναίκα, γενετική μητέρα/ τρίτη γυναίκα, νομική μητέρα, γενετικός πατέρας, νομικός πατέρας, δότης σπέρματος, κοινωνικο-συναισθηματικοί γονείς), καθένας από τους οποίους διαθέτει διαφορετικές ταυτότητες αλληλοσυγκρουόμενες. Επέρχεται διάσπαση και όχι συνοχή, της συνήθως παραδοσιακής ενιαίας ταυτότητας (η μητρότητα και η πατρότητα δεν υφίστανται πλέον σαν ενιαίο όλον).

Ανάλογη είναι και η σύγκρουση των ρόλων των ατόμων στις νέες αυτές καταστάσεις. Άμεση συνέπεια είναι τα εμπλεκόμενα μέλη να υποστούν απώλεια μέρους της αυτοαντίληψής τους με συνεπαγόμενη απώλεια του αυτό-προσδιορισμού τους. Τα άτομα πάσχουν, βρίσκονται σε δυσμενή θέση και διακατέχονται από stress και οργή, χαρακτηριστικά που καθυστερούν την επίλυση της προβληματικής αυτής κατάστασης¹⁹⁹.

---

199. Βλ. S. Stryker and P. J. Burke, όπ. παρ.

Η παρένθετη μητρότητα όμως δεν δημιουργεί συγκρούσεις μόνο για το ίδιο το άτομο. Όταν τα πρόσωπα αλληλεπιδρούν σε μια κοινή κατάσταση (πόσο μάλλον όταν πρόκειται για μια κυοφορία - δηλ. ευαίσθητη κατάσταση - όπου ο αριθμός των ατόμων που συμμετείχαν μέχρι πρότινος ήταν αυστηρά συγκεκριμένος και οι ρόλοι τους σαφώς διαχωρισμένοι), όπως, εν προκειμένω, η εξωσωματική γονιμοποίηση, η κυοφορία και ο τοκετός ενός παιδιού, οι υπάρχοντες δεσμοί διασπώνται όπως και οι κοινωνικές δομές που τους στηρίζουν. Υπάρχει τόσο η δυσκολία ενσυναίσθησης του εαυτού και του εγώ, όσο και η απόσταση του πρώτου από τους συγκρουόμενους ρόλους τους. Η αντίφαση αυτή ενίοτε ενδέχεται να ενισχύσει την αρνητική κατάσταση και να την επιτείνει.

Τόσο οι γονείς που επιθυμούν το παιδί και εκκινούν την όλη διαδικασία (γενετικοί γονείς) όσο και οι διαμεσολαβητές (παρένθετη και σύζυγος – σύντροφος), έρχονται αντιμέτωποι με κάτι καινούριο που επιβάλλεται να απορρίψουν ή να αποδεχτούν, προκειμένου να προφυλάξουν τον εαυτό τους από τη σύγχυση αλλά και να δημιουργήσουν αργά ή γρήγορα νέα μορφώματα – νέες έννοιες προσωπικής ταυτότητας και ταυτότητας ρόλου²⁰⁰.

Οι πολλαπλοί γοκεϊκοί ρόλοι και ταυτότητες δεν είναι κατάσταση εντελώς καινούρια για την ελληνική οικογένεια. Όπως προαναφέρθηκε, πολλά ήταν τα ανεπιθύμητα παιδιά (εξωσυζυγικών σχέσεων ή πολύτεκνων οικογενειών) τα οποία υιοθετούσαν άτεκνα ζευγάρια. Ωστόσο, οι συγκρούσεις ρόλων και η διαμόρφωση νέων ταυτοτήτων ακολουθούσε πιο ομαλή πορεία καθώς οι καταστάσεις αυτές εμπειρείχαν δεσμούς εμπιστοσύνης.

---

200. Βλ. P. J. Burke, «Identity Processes and Psychological Stress», 1991, American Sociological Review, τ. 56, σελ. 836-849 και του ίδιου «Social Identities and Psychological stress», 1996, in Psychological stress: Perspectives on Structure, Theory, Life Course and Methods, σελ. 141-174, edited by H. B. Kaplan, Orlando, FL: Academic Press.

Στη μέθοδο της παρένθετης μητρότητας, όμως, οι γονείς που παραγγέλλουν το παιδί διακατέχονται από διαρκές *stress* και ανασφάλεια, ώσπου να λήξει η διαδικασία και να τους αποδοθεί το παιδί. Ταυτόχρονα έχουν να αντιμετωπίσουν το πρόβλημα της αδυναμίας τεκνοποίησης. Η στειρότητα τους υπαγορεύει να αποκαταστήσουν την εικόνα τους απέναντι στο κοινωνικό σύνολο (οικογένεια προέλευσης, επαγγελματικός χώρος, προσωπικές σχέσεις) και να απομακρύνουν τον στιγματισμό και την προκατάληψη, στοιχεία που θα προκαλέσουν μεγαλύτερες και δυσχερέστερες συγκρούσεις ταυτότητας και ρόλων.

Από την αρνητική αυτή κατάσταση απειλούνται τόσο οι άνδρες όσο και οι γυναίκες, παρόλο που οι πρώτοι, εκλαμβάνουν τη στειρότητα σαν ταπείνωση της ανδρικής τους ταυτότητας και την παρένθετη το μέσο για την αποκατάστασή της. Και οι γυναίκες, όμως, διακατέχονται από αρνητικά συναισθήματα καθώς η μητρότητα είναι μια βασική γυναικεία ανάγκη και η στέρησή της επιφέρει στο άτομο απώλεια σημαντικού μέρους της ταυτότητας ρόλου του και δυσκολία αυτό-προσδιορισμού του.

Η όλη διαδικασία, θέτει σε κίνδυνο την ηθική ταυτότητα (*moral identity*)²⁰¹ και την προσωπική ταυτότητα των εμπλεκόμενων γονέων. Η ενδεχόμενη εμπορευματοποίηση, η ανηθικότητα των συμβάσεων, η αμοιβή της παρένθετης, η προσβολή της προσωπικής της αξιοπρέπειας, η ζωή του μελλοντικού παιδιού, η διάσπαση της μητρότητας είναι χαρακτηριστικά που θέτουν σε αμφισβήτηση το αίσθημα της δικαιοσύνης που διακατέχει την ηθική ταυτότητα, κυρίως των γενετικών γονέων.

---

201. Βλ. K. Aquino and Americus II Reed, «The Self Importance of Moral Identity», 2002, *Journal of Personality and Social Psychology*, τ.83, σελ. 1423-1440.

(Η **Nora**, μια άτεκνη μητέρα στην **California**, εκμυστηρεύεται ότι προσπαθούσε να συνηθίσει στην ιδέα ότι η κόρη της θα έμοιαζε στην υποκατάστατη μητέρα, της οποίας το ωάριο είχε γονιμοποιηθεί εξωσωματικά με το σπέρμα του συζύγου της. Αντικρίζοντας τον υπέρηχο προσπάθησε να πιστέψει ότι το έμβρυο ήταν δικό της αλλά τελικά το κατάφερε με τη βοήθεια ψυχολόγου τον οποίο επισκεπτόταν μέχρι τη γέννηση του παιδιού²⁰² .)

Ανάλογη θα είναι η κατάσταση για το μελλοντικό άτομο, το παιδί, το οποίο θα βιώσει τις πολλαπλές ταυτότητες και τις συγκρούσεις ρόλων έντονα, όταν πληροφορηθεί, (είτε γιατί θα το ζητήσει ο ίδιος είτε από τρίτους), τον τρόπο γέννησής του. Η γνώση της προέλευσής του θα του υπαγορεύσει να αναζητήσει, να απορρίψει ή να δεχτεί να ζει ενδεχομένως με τρεις ή τέσσερις γονείς Κατάσταση, που θα του υπαγορεύσει τη διαμόρφωση ανάλογων ταυτοτήτων και υιοθέτηση νέων ρόλων. Αυτό δεν είναι κατά ανάγκη δυσάρεστο αλλά προϋποθέτει την ύπαρξη οργανωμένου και υγιούς εαυτού.

Βέβαια, σήμερα, πολλά υιοθετημένα παιδιά έχουν βρεθεί και συνεχίζουν να βρίσκονται σε ανάλογη θέση και μάλιστα στα περισσότερα από αυτά ενδείκνυται η αποκάλυψη της αλήθειας σχετικά με την καταγωγή τους, προκειμένου να έχουν πλήρη και υγιή εικόνα του εαυτού τους και να διαμορφώσουν ολοκληρωμένες ταυτότητες, αναλαμβάνοντας ανάλογους ρόλους.

Επιπρόσθετα, αξιοσημείωτο είναι ότι σε πολλές οικογένειες σε αρκετές οικογένειες τα παιδιά μεγαλώνουν και ανατρέφονται μερικώς ή και εξ ολοκλήρου από τη γιαγιά και τον παππού (και στις μέρες μας). Έχουν δηλ. στο άμεσο περιβάλλον τους δυο μητέρες (βιολογική και γιαγιά) και δυο πατέρες (βιολογικό και παππού).

---

202. Βλ. E. F. S. Roberts, «Native, Narratives of Connectedness: Surrogate Motherhood and Technology», <http://www.hsph.harvard.edu/rt21/procreative/roberts.html>.

Το γεγονός αυτό μάλιστα ήταν απαραίτητο για την κοινωνικοποίηση του παιδιού παλαιότερα, καθώς εντός της οικογένειάς του το παιδί μπορούσε να αποκτήσει μια αρκετά πλήρη εικόνα για την μελλοντική του ταυτότητα και τους ρόλους που θα αναλάμβανε σαν κοινωνικό άτομο, βλέποντας τον εαυτό τους μέσα από όλες τις γενιές: γιος-πατέρας-παππούς αν ήταν αγόρι και κόρη-μητέρα-γιαγιά, αν ήταν κορίτσι.

Ο παραπάνω αντίλογος είναι αποδεκτός αλλά δε συνεπάγεται ότι το κοινωνικό σύνολο, που υπαγορεύει την υιοθέτηση τέτοιων μεθόδων αναπαραγωγής, θα αποδεχτεί τα παιδιά αυτά αμέσως. Υπάρχει η σοβαρή πιθανότητα στιγματισμού και περιθωριοποίησης των ατόμων αυτών βιώνοντας τον κοινωνικό ρατσισμό στις ομάδες με τις οποίες αλληλεπιδρούν (σχολείο, ομάδες αναφοράς, σχέσεις με το άλλο φύλο - παιδιά δεύτερης κατηγορίας;).

Η κατάσταση αυτή πιθανότατα να είναι παροδική αλλά η οποιαδήποτε επιχειρηματολογία θα είναι απλή εικασία καθώς προς το παρόν η κοινωνία είναι μάρτυς των γεννήσεων των παιδιών αυτών αλλά όχι γνώστης της συμπεριφοράς και των αντιδράσεών τους ως ενήλικα άτομα. Αναφέρεται η έννοια της συμπεριφορά, εφόσον η ταυτότητα κάποιου αντανακλάται στη συμπεριφορά του.

Η συμπεριφορά²⁰³ είναι οργανωμένη να λειτουργεί με τέτοιο τρόπο, ώστε, όταν διαπιστώσει ότι προέκυψαν αντιφατικές έννοιες, οι οποίες συγκρούονται με την ταυτότητα του ατόμου που είναι υπεύθυνη για τις αντιλήψεις του, ενεργοποιείται άμεσα, προκειμένου να φέρει σε συμφωνία τις ιδιο-σχετικές αυτές έννοιες με την καθιερωμένη ταυτότητα του υποκειμένου (identity standard).

---

203. Βλ. S. Stryker and P. J. Burke, όπ. παρ

Με τον τρόπο αυτό το άτομο κατορθώνει την αυτό-επιβεβαίωση διαμέσου της μεταβολής της παρούσας κατάστασης ή της αναζήτησης και δημιουργίας νέων εννοιών/ μορφωμάτων και επιλύει την προβληματική κατάσταση . Η **Ragone** το 1994 έλεγε ότι « ... *οι παρένθετες γυναίκες συγκεκριμένα είναι συνηθισμένες γυναίκες με παραδοσιακά πιστεύω και δίνουν την ευκαιρία στους εαυτούς τους να έχουν μια καθαρτική εμπειρία, αλλάζοντας τη δομή των προσωπικών τους ταυτοτήτων και ανοίγοντας νέες οδούς σε άλλους πιθανούς τρόπους ύπαρξης*»²⁰⁴ . Στην ουσία αρνούνται τα σωματικά τους δικαιώματα και διαχωρίζουν την ταυτότητά τους εμπλέκοντάς την με την αναπαραγωγική τους ικανότητα, γεγονός που θέτει σε επανεξέταση τους όρους της γυναικείας εμπειρίας και ταυτότητας²⁰⁵ .

Η παραπάνω πολύπλοκη διαδικασία δεν αφήνει αμέτοχα τα συναισθήματα των υποκειμένων τα οποία έχουν σημαντική θέση στην κατασκευή της ταυτότητάς τους. Υπάρχουν τα βιολογικά και τα κοινωνικά συναισθήματα αναφέρει ο **Coolley** το 1902²⁰⁶ .

Ο **Coffman**, το 1959, παρατήρησε και σημείωσε την κεντρικότητα του "εγώ" στην παραγωγή των συναισθημάτων, ενώ ο **Kemper**, το 1991, επιχειρηματολογεί ότι τα συναισθήματα είναι επακόλουθα των αλλαγών των προσώπων μέσα στην κοινωνική δομή²⁰⁷ . Ο **Higgins**, το 1986, ανέφερε ότι διαφορετικοί τύποι ταυτότητας απαντώνται σε διαφορετικά είδη συναισθηματικής κατάστασης, όπου συνήθως η αυτό-επιβεβαίωση αποτυγχάνει²⁰⁸ .

---

204. Βλ. E. F. S. Roberts, «Native, Narratives of Connectedness: Surrogate Motherhood and Technology», <http://www.hsph.harvard.edu/rt21/procreative/roberts.htm> και H. Ragone, «Surrogate Motherhood Conception in the Heart Boulder, 1994, Westview Press, Resolve 1984 “ Surrogating : What Do You Think? Fact Sheet” Fall.

205. Βλ. E. F. S. Roberts, *όπ. παρ.*

206. Βλ. P. J. Burke, 1991, *όπ. παρ.*

207. 215. Βλ. S. Stryker and P. J. Burke, *όπ. παρ.*

208. 216. Βλ. S. Stryker and P. J. Burke, *όπ. παρ.*

Γίνεται φανερό επομένως, ότι τα συναισθήματα είναι σημαντικές έννοιες τόσο για τον εαυτό όσο και για τους άλλους, εφόσον αλληλεπιδρούν. Η ατεκνία ενδέχεται να επιφέρει δυστυχία, μελαγχολία και κατάθλιψη από τη δυσκολία αυτό-επιβεβαίωσης της μητρικής και πατρικής ταυτότητας αλλά και του γονεϊκού ρόλου. Όμως και η απόκτηση παιδιού μέσω παρένθετης μητρότητας ενδέχεται να δημιουργήσει αρνητικά συναισθήματα από τη διάσπαση μητρότητας και πατρότητας και από την προσπάθεια των υποκειμένων να συνδυάσουν αρμονικά τους αλληλοδιαπλεκόμενους νέους ρόλους, οι οποίοι δεν κάνουν την εμφάνιση τους με τη γέννηση του παιδιού αλλά πριν τη διαδικασία, κατά τη διάρκεια των διαφόρων σταδίων της αναπαραγωγικής μεθόδου και μετά από αυτήν²⁰⁹ .

Η μητρότητα είναι πλέον μια προβληματική κατάσταση η οποία είναι εντελώς αντίθετη με τη έως τώρα κουλτούρα της²¹⁰ :

- Μια γυναίκα κυοφορεί, χωρίς να θέλει να κρατήσει το μωρό.
- Το παραδίδει στο ζευγάρι που το παρήγγειλε, αφού αμειφθεί.
- Η νομική μητέρα δεν κυοφορεί το μωρό, το οποίο θα γίνει δικό της.

Υπαγορεύονται νέοι κανόνες και νόμοι, με τους οποίους θα πρέπει να συμβιβαστούν τα άτομα προκειμένου να αποφύγουν τις ενδεχόμενες συγκρούσεις με την ισχύουσα νομοθεσία, αλλά κυρίως με την κοινωνική δομή, καθώς καμία άλλη λειτουργία δεν κατέχει τόσο σημαντική θέση για την αυτοαντίληψη του ατόμου αλλά και την βελτιστοποίηση της κοινωνίας, όσο η τεκνοποίηση.

---

209. Βλ. G. H. Golt, «Science and Surrogacy: Searching for a Biological Child on the High – Tech Frontier», Life 10, σελ. 36-42.

210. Βλ. Brecher Bob. , «Surrogacy, Liberal Individualism and the Moral Climate», στο Moral Philosophy and Contemporary Problems, σ. 187 και A. E. Stumpf, «Redefining Mother: A Legal Matrix for New Reproductive Technologies», 1986, The Yale Law Journal, τ. 96, σελ. 187-208.

Το χειμώνα του 1995, στη **Φιλαδέλφεια** των Η.Π.Α. ο **James Austin** ξυλοκόπησε μέχρι θανάτου το γιο του **Jonathan** ο οποίος είχε γεννηθεί από παρένθετη μητέρα την οποία είχε συναντήσει μόνο μια φορά. Τα επιστημονικά άρθρα στην περιοχή, ασχολήθηκαν κυρίως με τον τρόπο που οι νέες τεχνολογίες εμποδίζουν τη φυσιολογική δημιουργία της οικογένειας, ρίχνοντας ευθύνες στη μέθοδο καθ' αυτή και όχι στη δολοφονία²¹¹. Η αμερικάνικη κοινωνία θεώρησε, ότι η τεχνολογία της παρένθετης εμποδίζει τη διαδικασία της τεκνοποίησης, η οποία πρέπει να είναι αυστηρά βιολογική.

Η παρένθετη μητέρα βοήθησε αυτό τον μοναχικό ετερόφυλο άνδρα να γίνει πατέρας. Γενικά, στις Η. Π. Α. επιτρέπεται η μέθοδος στα ετερόφυλα μοναχικά άτομα αλλά έχουν παρατηρηθεί και περιπτώσεις, όπου οι παρένθετες θέλουν να βοηθήσουν ομοφυλόφιλους άνδρες να αποκτήσουν παιδί επιδεικνύοντας παγερή αδιαφορία για το φαινόμενο της μητρότητας.

Το παιδί, επομένως, ενδέχεται να στιγματιστεί από τον ίδιο τον πατέρα του, ο οποίος, προφανώς, δεν κατάφερε να εξομαλύνει τις εσωτερικές συγκρούσεις των πολλαπλών ταυτοτήτων αλλά και των διαφορετικών ρόλων που είχε να επιτελέσει και έφτασε σε αυτή την ακραία πράξη λόγω της ψυχολογικής πίεσης και του stress που τον είχε καταβάλλει. Σημειωτέων, ότι η μέθοδος ήταν προσωπική του επιλογή, όταν αποφάσισε να αποκτήσει παιδί όντας μόνος του, δίχως σύντροφο.

---

211. Βλ. E. F. S. Roberts, «Native, Narratives of Connectedness: Surrogate Motherhood and Technology», <http://www.hsph.harvard.edu/rt21/procreative/roberts.html>

Η αναφορά όλων των παραπάνω επιχειρημάτων και θεωριών φανερώνει την πολυπλοκότητα της μεθόδου της παρένθετης μητρότητας. Η πολυπλοκότητα αυτή έγκειται, καταρχήν, στη σημασιολογία καθαυτή της τεκνοποίησης. Έννοια κοινωνικά κατασκευασμένη, εγκλωβίζει τα άτομα και ιδιαίτερα τις γυναίκες στην επίτευξή της με κάθε σύγχρονο μέσο.

Στα κοινωνικά χαρακτηριστικά που οφείλει να έχει ο σύγχρονος άνθρωπος είναι και η απόκτηση παιδιών γενετικά δικών του, προκειμένου να είναι συνεπής στη σχέση του με την κοινωνία, διαμορφώνοντας ταυτότητες και αναλαμβάνοντας ρόλους που του εξασφαλίζουν την κοινωνική εκτίμηση²¹² και αναγνώριση αλλά και την ψυχική του υγεία. Ως εκ τούτου, η εκάστοτε κοινωνία παλαιότερα και πρόσφατα, επηρεάζει και επηρεάζει τη ζωή των ατόμων δεσμεύοντάς τα να αναλάβουν ρόλους - ταυτότητες καθηκόντων, ανάγοντας κατ' αυτό τον τρόπο την απόκτηση παιδιού, με στόχο την κοινωνική ευημερία, σε καθήκον κάθε υγιούς ατόμου. Η ψυχική εξάντληση στην οποία εύλογα θα περιέλθει, θα αντικατασταθεί από την αυτό-επιβεβαίωση και την κοινωνική επιδοκιμασία²¹³. Γενικότερα, οι ανακατατάξεις ταυτοτήτων, οι συγκρούσεις ρόλων και η δημιουργία νέων μορφωμάτων συνεπάγεται, παραδόξως, να κάνει τους ανθρώπους πιο ελεύθερους²¹⁴.

---

212. Βλ. S. Stryker, «Symbolic Interactionism: A Social Structural Version», 1980, Menlo Park, Benjamin Cummings.

213. Βλ. Ch. S. Carver and M. F. Scheier, «On the self – Regulation of Behavior», 1998, New York, Cambridge University Press.

214. Βλ. P. A. Thoits, «Accumulation of Role – Identities», 2001, Vanderbilt University, Draft.

Επιπλέον, η κατάσταση αυτή χαρακτηρίζεται ως σύνθετη και πολύπλοκη, καθώς ανατρέπει ριζικά τα όσα ίσχυαν ως σήμερα για το θεσμό της μητρότητας αλλά και για τη διαδικασία της τεκνοποίησης. Με τη συμμετοχή περισσότερων από δυο ατόμων και τη συνεπαγόμενη εμπλοκή ανάλογων ταυτοτήτων και ρόλων, η τεκνοποίηση, έχασε τον ιδιωτικό χαρακτήρα της και εξαρτάται από την υπευθυνότητα και την ευσυνειδησία όσων συμμετέχουν σ' αυτήν.

Ως εκ τούτου, ενώ κοινωνικο-ιστορικά, η ανάλογη πρακτική, όπως αναφέρθηκε, οριζόταν προσωπικά, ανάμεσα στα άτομα και εντασσόταν σε πλαίσιο συνεχούς εμπιστοσύνης, σήμερα, μειώνονται ολοένα οι συναισθηματικοί αυτοί δεσμοί αλλά και η συλλογικότητα. Τη θέση τους καταλαμβάνουν συναισθήματα διαρκούς ανασφάλειας και φόβου, τα οποία και επιτείνονται συνεχώς.

Η παραπάνω συνέπεια, εύλογα, αναζητά λύσεις, οι οποίες θα δοθούν από την παρέμβαση των θεσμών κοινωνικού ελέγχου, θέτοντας το νομικό πλαίσιο, εντός του οποίου τα άτομα θα κινηθούν αλλά και τις κυρώσεις που θα υποστούν σε αντίθετη περίπτωση, ορίζοντας «τα δέοντα».

Στο σημείο αυτό, είναι επιτακτική η ανάγκη της ηθικής, προκειμένου να μην προκληθεί βλάβη και προσβολή της αξίας ζωής των ατόμων, από τον περιορισμό της αυτονομίας ή την υπέρμετρη ελευθερία.

6. « Το Δίκαιο και η Βιοηθική ρυθμίζουν τη μέθοδο της παρένθετης» - Κοινωνιολογική προσέγγιση

Η ανεπάρκεια του Δικαίου να ρυθμίσει την παρένθετη μητρότητα διαφαίνεται από την ύπαρξη νομοθετικών κενών, όχι μόνο στο ελληνικό Δίκαιο αλλά και σε ξένα (π.χ. στη Γαλλία)²¹⁵. Το θέμα, βέβαια, έγκειται περισσότερο στο εάν το δίκαιο νομιμοποιείται και προσφέρεται να ρυθμίσει τη μέθοδο αυτή σε αντιδιαστολή με τη βιοηθική.

Σύμφωνα με μια άποψη²¹⁶, το δίκαιο δε νομιμοποιείται να το πράξει καθώς παρουσιάζει ετερονομία στους κανόνες του ενώ η βιοηθική μέσω του πλουραλισμού των αξιών και του σεβασμού της προσωπικής αυτονομίας των ζευγαριών και των φορέων που εμπλέκονται στην πρακτική, ενδύκνεται.

Επιπλέον, ο αργός ρυθμός εξέλιξης του δικαίου δεν συνάδει με τη ραγδαία εξέλιξη της βιοηθικής, η οποία δίνει άμεσες λύσεις στα προβλήματα που ανακύπτουν. Δεν αποσκοπεί η τελευταία στο να δείξει τι επιτρέπεται και τι απαγορεύεται αλλά να αναδείξει το *minimum consensus*, δηλαδή το κατά κοινή παραδοχή και κατ' ελάχιστα ασφαλιστέο²¹⁷.

Σύμφωνα με αντίθετη άποψη²¹⁸, η οργανωτικού χαρακτήρα επέμβαση του δικαίου είναι απαραίτητη. Αφενός, μεν, για να σταθμίσει τα αντικρουόμενα συμφέροντα και αφετέρου για να εξισορροπήσει τις ατομικές ελευθερίες, την άσκηση των οποίων διαμορφώνει *de facto* η αναπαραγωγική τεχνολογία.

---

215. Βλ. Ε. Ρεθυμνωτάκη, «Ρύθμιση ή αυτορρύθμιση; Το παράδειγμα της Ι. Υ. Α.», 2003, σελ. 28 -29

216. Βλ. S. Regourd, «Les droits de l'homme devant les manipulations vie et de la mort», *Revue du droit public*, 1981, σελ. 403.

217. Βλ. Ε. Ρεθυμνωτάκη, *όπ. παρ.*

218. Βλ. M-T Meulders-Klein, «La production des norms en matiere bioethique», 1994, Neirinck (dir), *De la bioethique au bio-droit*, L.G.D.J., Paris.

Μόνο ο νομοθέτης θέτει τις προϋποθέσεις και επιτρέπει τις κοινωνικές πρακτικές, λειτουργία που δεν μπορεί να επιτελεστεί από τη βιοηθική λόγω της αυτορρυθμιστικής λογικής της. Ακόμη, ο αργός ρυθμός εξέλιξης του δικαίου επιτρέπει την ωρίμανση των ζητημάτων και αποτρέπει την αυτόματη αποδοχή οιαδήποτε τεχνολογικά δυνατού νεωτερισμού, χωρίς τη σφαιρικότερη εκτίμηση των κοινωνικών του επιπτώσεων. Αυτό δεν μπορεί να το εγγυηθεί η βιοηθική, η οποία δεν διαθέτει τη νομιμοποιητική βάση για να επιτρέπει και να απαγορεύει πρακτικές²¹⁹ .

Επιπρόσθετα, η δυσκολία επίτευξης της κοινωνικής συναίνεσης αποτελεί ευρύτερο χαρακτηριστικό των σύγχρονων κοινωνιών, λόγω του πλουραλιστικού τους χαρακτήρα. Αλλά η απώλεια κοινών αξιολογικών αναφορών δεν αίρει την ευθύνη της κοινωνίας να εκφράζει νομοθετικά τις συλλογικές επιλογές. Ακόμη και αν ο νόμος της παρένθετης είναι αποτελεσματικός δεν εγγυάται την εφαρμογή ηθικών προσταγών.

Ως εκ τούτου, ο πλουραλιστικός χαρακτήρας των σύγχρονων κοινωνιών μάλλον επιβάλλει παρά αποκλείει τη συνδυαστική λειτουργία της βιοηθικής και του δικαίου για τη ρύθμιση των κοινωνικών δραστηριοτήτων²²⁰ . Ανεξαρτήτως, όμως, από τα επιχειρήματα που ανταλλάχθηκαν και συνεχίζουν να ανταλλάσσονται για την παρένθετη μητρότητα και από τις δυο πλευρές, το ζήτημα παρουσιάζει μείζον κοινωνιολογικό ενδιαφέρον²²¹ .

---

219. Βλ. Ε. Ρεθυμιωτάκη, *όπ. παρ.*, σελ. 31.

220. Βλ. P. X. Thenevot, «Reflexions d' un theologien catholique», στο Actes du colloque Genetique, Procreation et Droit, Actes Sud, 1985, Arles, σελ. 518.

221. Βλ. F. Terre, (dir)/ J. Costa – Lascaux / F. Giraud . de Lapasse, 1986, «Les nouvelles techniques de la procreation artificielle dans les pays occidentaux», Laboratoire de Sociologie Juridique de Paris II, Paris.

Ενδιαφέρον, το οποίο δε συνίσταται στον προσδιορισμό του ρόλου του δικαίου και της βιοηθικής και των ορίων της ρύθμισης στον κοινωνικό έλεγχο της μεθόδου της παρένθετης. Εστιάζεται, κυρίως, στην κοινωνική αμφισβήτηση του δικαίου να σταθμίσει τις αξίες και να εξισορροπήσει τα έννομα συμφέροντα των πολιτών, ώστε να οργανώσει τις κοινωνικές σχέσεις οι οποίες υφαίνονται από την παραπάνω πρακτική τεκνοποίησης.

Η αμφισβήτηση αυτή ανάγεται, υπό τη θεωρητική προοπτική της Κοινωνιολογίας, στα γενικότερα χαρακτηριστικά της κανονιστικής οικονομίας των σύγχρονων κοινωνιών, τα οποία βρίσκονται στο επίκεντρο του σύγχρονου θεωρητικού προβληματισμού της²²².

Τέλος, εστιάζεται στην ανάπτυξη και τη λειτουργία της βιοηθικής ως πεδίου ρύθμισης των βιοϊτρικών πρακτικών, συμπεριλαμβανομένης και της παρένθετης μητρότητας, προκειμένου να περιγράψει και να κατανοήσει σφαιρικά το σύστημα ρύθμισής της και τις άμεσες κοινωνικές της συνέπειες.

Αφενός, μιν, ενδιαφέρεται να επεξεργαστεί τα κατάλληλα θεωρητικά εργαλεία προκειμένου να ερμηνεύσει την πολυπλοκότητα του σύγχρονου κανονιστικού φαινομένου. Αφετέρου, δε, επιθυμεί να είναι σε θέση να περιγράψει, με θεωρητική πληρότητα, τη σφαιρική ρύθμιση του πεδίου των κοινωνικών σχέσεων, ατομικών ταυτοτήτων και ρόλων, το οποίο διαγράφεται και από τη μέθοδο της παρένθετης μητρότητας.

---

222. Βλ. Ε. Ρεθυμιωτάκη, όπ. παρ., σελ. 32.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ – ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ

1. Οι Πολέμιοι

Οι αντιρρήσεις και οι επιφυλάξεις που διατυπώνονται εναντίον του θεσμού της παρένθετης μητρότητας προέρχονται και από φιλοσόφους. Τα επιχειρήματά τους εμπεριέχουν κυρίως τις ηθικές επιπτώσεις της μεθόδου τόσο στην παρένθετη μητέρα ως αυτόνομο άτομο όσο και στο παιδί που θα γεννηθεί.

Αρχικά, αναφέρθηκε η σύμβαση που καταρτίζεται ανάμεσα στην παρένθετη και το ενδιαφερόμενο ζευγάρι σύμφωνα με την οποία η πρώτη αναλαμβάνει την υποχρέωση, αφού πρώτα γονιμοποιηθεί τεχνητά με το ήδη γονιμοποιημένο ωάριο του ζεύγους, να κυφορήσει και να γεννήσει ένα παιδί. Το παιδί αυτό οφείλει να το παραδώσει προς υιοθεσία αμέσως μετά τη γέννησή του και να αποξενωθεί νομικά από αυτό.

Αντίστοιχα, το ενδιαφερόμενο ζευγάρι αναλαμβάνει (συνηθέστερα) την υποχρέωση να καταβάλλει κάποιο χρηματικό ποσό στην τεκούσα, όπως επίσης να παραλάβει το παιδί που θα γεννηθεί και να το υιοθετήσει.

Το πρώτο αδιευκρίνιστο ζήτημα, στην περίπτωση αυτή, είναι εκείνο της φύσης των συμφωνιών. Πώς μπορεί να χαρακτηριστεί άραγε μια συμφωνία με την οποία αναλαμβάνεται η υποχρέωση δημιουργίας και παράδοσης ενός παιδιού (έναντι ανταλλάγματος); Τα παραπάνω στοιχεία προσιδιάζουν σ' εκείνα της σύμβασης πώλησης! (Όσο και αν ισχυρίζονται ότι ο χαρακτηρισμός είναι βαρύς καθώς το αποτέλεσμα, δηλαδή η γέννηση ενός παιδιού είναι ιερή. Δεν αντισταθμίζονται τα πάντα στο όνομα αυτής της απάντησης).

Ασφαλώς βέβαια μια τέτοια εκδοχή δε δύναται να γίνει ποτέ δεκτή, γιατί ο άνθρωπος είναι υποκείμενο και όχι αντικείμενο δικαίου και ως τέτοιος δεν μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο συναλλαγής. Θα πρέπει να είναι όργανο της δικής της βούλησης και όχι των άλλων, θα πρέπει να είναι ορθολογικό ον .

2. Η ανηθικότητα των συμφωνιών

Μέσα στο πλαίσιο της σύμβασης έργου που η παρένθετη έχει αναλάβει, δηλαδή τη «δημιουργία» του παιδιού, υποχρεούται [έμμεσα εξαναγκάζεται] να ζει κάτω από συγκεκριμένες συνθήκες και να ακολουθεί ορισμένες οδηγίες-εντολές. Θα πρέπει να έχει δώσει τη συγκατάθεσή της για σεξουαλική αποχή, κάπνισμα, χρήση αλκοόλ και ναρκωτικών ουσιών, επικίνδυνων σπορ, χρήση φαρμάκων καθώς και του ρίσκου της πιθανής επιβάρυνσης της υγείας της.

Η εκμετάλλευση της φέρουσας με την επιβολή ιδιαίτερα περιοριστικών όρων στη σχετική συμφωνία, προκύπτει συνήθως από πειστικές ανάγκες που την υποχρεώνουν να ενδώσει σε μια συρρίκνωση της προσωπικής αυτονομίας της. Πρόκειται για ανάγκες που κατά κύριο λόγο μπορεί να είναι οικονομικές χωρίς να αποκλείεται να είναι και συναισθηματικές ιδιαίτερα στην περίπτωση που η φέρουσα έχει κάποια συγγένεια με εκείνη στην οποία πρόκειται να παραδώσει το παιδί. Υπό αυτή την έννοια είναι αμφίβολο το αν μπορεί να γίνει λόγος για αποδοχή της συμφωνίας με την ελεύθερη βούλησή της.

Δεν εξουσιάζει τον εαυτό της αυτή, ως αυθύπαρκτη προσωπικότητα, αλλά υφίσταται τις ενέργειες της δράσης των άλλων, δεν είναι παράγων δράσης αποφασίζοντας αυτή για τη ζωή της²²³.

Πράγματι, η αλλαγή του τρόπου ζωής κάθε γυναίκας που κυοφορεί μπορεί να εκτιμηθεί με αντικειμενικά μέτρα, δηλ. βάσει ενός minimum προφυλάξεων. Επομένως οι όροι που είναι θεμιτό να συμπεριληφθούν στη συμφωνία θα πρέπει να περιορίζονται αποκλειστικά σε αυτό το minimum των προφυλάξεων. Μόνο αν είναι προβλέψιμη από ιατρική άποψη η πιθανότητα εμφάνισης επιπλοκών σε μια συγκεκριμένη εγκυμοσύνη δικαιολογείται να συμφωνηθούν αυστηρότεροι όροι.

Αντίθετα, οι υποκειμενικές εκτιμήσεις συνήθως της γυναίκας που επιθυμεί το παιδί, αναφορικά με τις προφυλάξεις και τους περιορισμούς στους οποίους πρέπει να υποβληθεί η φέρουσα κατά το μέτρο που υπερβαίνουν το minimum των περιορισμών πρέπει να θεωρηθούν αδιάφορες από τη δεύτερη. Ακόμη και όταν οι εν λόγω εκτιμήσεις είναι ειλικρινείς, με την έννοια του ότι εφόσον κυοφορούσε η ίδια η παραγγέλουσα θα υπέβαλε τον εαυτό της σε τέτοιους ακριβώς περιορισμούς παραμένουν αδικαιολόγητες, διότι δε συναρτώνται με προβλέψιμες δυσκολίες της συγκεκριμένης κυοφορίας.

Αν, συνεπώς, αυτό το minimum των προφυλάξεων είναι υπερβολικό με αποτέλεσμα να γίνει minimum το πεδίο δράσης της παρένθετης, τότε η τελευταία θα είναι ανελεύθερη αν όχι υπόδουλη²²⁴.

---

223. Βλ. Isaiah Berlin, , [μετ. Παπαδημητρίου Γ.], «Τέσσερα δοκίμια περί ελευθερίας», Αθήνα, έκδ. Scripta, 2001, σελ. 272.

224. Βλ. Isaiah Berlin, , όπ. παρ. , σελ. 257-258.

Η παρένθετη, ακόμη και στην περίπτωση που είναι πλήρως ενημερωμένη και δώσει τη συγκατάθεσή της, είναι διατεθειμένη να θυσιάσει την ελευθερία της (εκούσια) προκειμένου να λυθεί ένα πρόβλημα ανισότητας (να αποκτήσει παιδί το στείρο ζευγάρι) και να αποδοθεί δικαιοσύνη. Όμως ουσιαστικά το ό,τι απαρνείται την ελευθερία της χάριν της ισότητας και της δικαιοσύνης, χρησιμοποιώντας το σώμα της ως μέσο για την επίτευξη κάποιου στόχου, δεν σημαίνει ότι η πράξη της νομιμοποιείται, καθώς δεν αντισταθμίζονται τα συγκεκριμένα αγαθά με την ελευθερία²²⁵.

Όποια όμως κι αν είναι η συγκεκριμένη ηθική της αναγκαιότητα ή το αντιστάθμισμά της, μια θυσία καθόλου δεν αυξάνει αυτό που θυσιάζεται, την ελευθερία εν προκειμένω. Καθετί είναι αυτό που είναι: η ελευθερία είναι ελευθερία, η ισότητα είναι ισότητα και η δικαιοσύνη είναι δικαιοσύνη. Διαφορετικά, ο αντίθετος συλλογισμός θα εξυπηρετούσε τους περισσότερους από τους ανθρώπους καθώς πάντοτε θα πρόβαλλαν ένα αγαθό χάριν του οποίου θα θυσίαζαν την ελευθερία.

Ταυτόχρονα, ως έλλογον, η παρένθετη διαθέτει θέληση και λογική, δηλαδή έχει την ιδιότητα (ή θα πρέπει να την έχει) ώστε να αυτοκαθορίζεται έχοντας την ιδέα ότι είναι ελεύθερη. Δεν προστατεύεται το δικαίωμα αυτοκαθορισμού της γυναίκας που αναλαμβάνει τη λειτουργία της φέρουσας μητέρας υπό την έννοια της αναγνωρίσεώς της ως μητέρας: στην προκειμένη περίπτωση η γυναίκα δεν ασκεί το δικό της δικαίωμα αναπαραγωγής, δηλ. την ελευθερία της στην αναπαραγωγή χάριν του εαυτού της, αλλά το ενδιαφερόμενο ζευγάρι ασκεί την ατομική του ελευθερία εις βάρος της και εκείνη συμφωνεί να προσφέρει σημαντικές και απαραίτητες υπηρεσίες χωρίς την προσδοκία να αποκτήσει δικό της παιδί.

---

225. Βλ. Isaiah Berlin, , όπ. παρ. , σελ. 262.

Την παρακινεί, επομένως, κάποιο συμφέρον ή κάποιο άλλο ενδιαφέρον και περιορίζεται η λογική της χάριν κάποιας ηθικής διαγωγής και ενός «πρέπει» θυσιάζοντας έτσι τη θέλησή της και την αυτονομία της .

Αξιοσημείωτη είναι η έγερση του αισθήματος ευθύνης της παρένθετης καθώς το να γεννηθεί ένας νέος άνθρωπος προϋποθέτει τουλάχιστον υπευθυνότητα και ενσυνείδηση της **αξίας** της ζωής. Σημαντική όμως θεωρείται και η περίπτωση κινδύνου της ζωής της παρένθετης, κατά την οποία η ευθύνη μεταφέρεται στους γονείς (π. χ. οι καθολικοί θα επέλεγαν να σωθεί το μωρό σε ενδεχόμενο κίνδυνο) . Οι γονείς επίσης θα πρέπει να αναλάβουν το ρίσκο και την πιθανότητα το παιδί που θα γεννηθεί να έχει κάποιο πρόβλημα υγείας. Θα πρέπει να είναι υπεύθυνοι για τις πράξεις τους. Όπως ακριβώς αν ήταν φυσικοί γονείς θα ήταν δυνατό να τεκνοποιήσουν ένα παιδί που κανείς δεν θα μπορούσε να τους εγγυηθεί ότι θα ήταν υγιές, έτσι και στην περίπτωση της παρένθετης οφείλουν να κατανοήσουν ότι δεν εμπίπτει στο εύρος των δικαιωμάτων τους η απαίτηση για ένα τέλειο παιδί, επειδή τώρα **χρησιμοποιούν** έναν άλλο άνθρωπο για την επίτευξη του σκοπού τους. Δεν είναι καθήκον της παρένθετης να είναι υγιές το παιδί αλλά ούτε είναι και υπεύθυνη για τυχόν προβλήματα υγείας του. Οι ενδιαφερόμενοι είναι φορείς των καθηκόντων και των υποχρεώσεων και οφείλουν να είναι προετοιμασμένοι για μια επιθυμητή αλλά και μια ανεπιθύμητη κατάσταση.

Αναφορικά στα παραπάνω ο Kant²²⁶ θα έλεγε, ότι κεντρική ιδέα στην ηθική είναι ο σεβασμός στους ανθρώπους και η αίσθηση ότι πρέπει να τους μεταχειριζόμαστε με την οφειλόμενη αξιοπρέπεια, για να δείχνουμε την ηθική μας ευθύνη, η οποία είναι ανύπαρκτη αν δεν σεβόμαστε την αξιοπρέπεια του άλλου.

---

226. Βλ. Immanuel Kant, « Τα θεμέλια της μεταφυσικής των ηθών», μτφρ. Γ. Τζαβάρα, σε΄. 108 – 111.

Ως εκ τούτου, αν σκεφτούμε ότι το ζευγάρι χρησιμοποιεί την παρένθετη για την επίτευξη του σκοπού του, επικαλούμενο την αξία της ζωής με την εργαλειακή της έννοια, στην ουσία την καταστρατηγεί, θίγοντας ταυτόχρονα και την αξιοπρέπεια της ως άτομο. Μεταφέρονται οι προσωπικές αντιλήψεις και η ψυχοσύνθεση του ζεύγους στην ψυχοσύνθεση της φέρουσας αναιρώντας τη δική της υποκειμενικότητα: ο παραγκωνισμός αυτός της ιδιαίτερης προσωπικότητάς της, την μετατρέπει τελικά σε αντικείμενο εκμετάλλευσης. Ασκεί (το άτεκνο ζεύγος) την ελευθερία του εις βάρος της αυτονομίας και της αξιοπρέπειας της παρένθετης. Και η αξιοπρέπεια [**dignity όχι price**] και η αυτονομία είναι χαρακτηριστικά που παρουσιάζονται **άνευ όρων** και δεν είναι διαπραγματεύσιμα.

Παρόλη την αίσθηση της αυτοθυσίας που η ίδια μπορεί να νιώθει, ουσιαστικά νοικιάζει τη μήτρα της και πλασάρει τον εαυτό της ως αναπαραγωγική μηχανή (baby farming!). Εμπορευματοποιεί το σώμα της και νομιμοποιεί (μέσω του νομοθέτη) την παραγγελία ζωής βάσει συγκεκριμένων οδηγιών.

«Η θετική έννοια της λέξης ελευθερία, πηγάζει από την επιθυμία του ατόμου να νιώθει αυτεξούσιο. Θέλω η ζωή μου και τα θέλω μου να πηγάζουν από εμένα τον ίδιο και όχι από οποιεσδήποτε εξωτερικές επιδράσεις»²²⁷. Η υπερβολική δέσμευση της βούλησής της, την καθιστά αντικείμενο εκμετάλλευσης, σωματικής, ψυχολογικής αλλά και συνηθέστερα οικονομικής. Όσο σκληρός κι αν είναι ο όρος της τεκνοποιητικής μηχανής που χρησιμοποιούν οι πολέμοι της μεθόδου, δεν παύει να αποδίδει την πραγματικότητα.

Δε δύναται κάτι τέτοιο να είναι σύμφωνο το έλλογο ηθικό όν .

---

227. Βλ. Sabine G. H. , [μετ. Κρίσπη Μ.], Ιστορία των πολιτικών θεωριών, Αθήνα, έκδ.Ατλαντίς, σ.762-767.

Θα πρέπει επίσης να τονιστεί, ότι προωθείται ένα ανήθικο αποτέλεσμα το οποίο λειτουργεί τόσο εις βάρος της παρένθετης όσο και εις βάρος του παιδιού (κυρίως), καθώς αγνοούνται τελείως οι τραγικές συνέπειες, τις οποίες μπορεί να έχει ένα τέτοιο γεγονός, στην ψυχολογία των προσώπων αυτών. Τόσο η παρένθετη η οποία αδυνατεί να προβλέψει εκ των προτέρων την ψυχική οδύνη της απώλειας του παιδιού της, όσο και το τέκνο το οποίο μεγαλώνοντας θα μάθει τον τρόπο γέννησής του, πλήττονται κατά τρόπο ανήθικο και ανεπίτρεπτο.

Ταυτόχρονα, αν και στο νόμο αναφέρεται ρητώς η απαγόρευση αμοιβής στην παρένθετη, εν τούτοις άτυπα παρατηρείται το φαινόμενο της επιλογής της παρένθετης από κατώτερα κοινωνικά στρώματα και συνήθως άλλης εθνικότητας. Οι γυναίκες αυτές βέβαια δεν προσφέρουν τις υπηρεσίες τους αμισθεί! Είναι δύσκολο, εκτός από ελάχιστες περιπτώσεις, να φανταστεί κανείς ότι μια γυναίκα θα μπορούσε να μπει στη διαδικασία να συλλάβει, να κυοφορήσει και να γεννήσει ένα παιδί, με σκοπό να το παραδώσει στη συνέχεια, χωρίς κάποιο σοβαρό αντάλλαγμα.

Στις περισσότερες περιπτώσεις παρένθετης μητρότητας αντικείμενο των συμφωνιών είναι και η καταβολή χρηματικής αμοιβής και μάλιστα υψηλής! Επομένως για μια ακόμη φορά, καταστρατηγείται η αυτονομία της και η θέλησή της εφόσον λειτουργεί, δίνοντας τη συγκατάθεσή της, παρακινούμενη σ' αυτή την υποταγή από ένα συμφέρον.

Στην κατ' έφεση απόφασή του, το Supreme Court του New Jersey για την υπόθεση Baby M²²⁸, έκρινε ότι οι ρυθμίσεις του συμβολαίου σχετικά με την πληρωμή των υπηρεσιών της υποκατάστατης μητέρας ήταν παράνομες ίσως και κολάσιμες βάσει των νόμων που απαγορεύουν την υιοθεσία επ' αμοιβή (illegal and perhaps criminal, under laws prohibiting use of money in connection with adoptions).

Το συμβόλαιο ήταν αντίθετο προς τη δημόσια τάξη της Πολιτείας: υπάρχουν ορισμένα πράγματα που τα χρήματα δεν μπορούν να τα αγοράσουν. Κατά συνέπεια δύο είναι τα μελλοντικά σενάρια:

1^ο . Η πλειοψηφία θα επιλέγει ύποπτα τη μειοψηφία και μάλιστα τη μειονοτική, ούσα πρόθυμη να χρησιμοποιήσει το βάρος των αριθμών για να την καταπιέσει .

2^ο . Ακόμη πιο επικίνδυνο θεωρείται το φαινόμενο δυνατές και υγιείς γυναίκες να γεννούν παιδιά με σπέρμα από τράπεζα και να τα πωλούν!

Φαίνεται μελλοντικό, όχι όμως και απίθανο .Ελλοχεύουν κίνδυνοι καταπάτησης αξιοπρέπειας και αυτονομίας του ατόμου που γεννιέται. Η γυναίκα αντιμετωπίζεται ως αντικείμενο εντός του οποίου μεγαλώνει το παιδί και η διαδικασία της κυοφορίας είναι μια ακόμη ανθυγιεινή ή άσχημα αμειβόμενη εργασία, την οποία η γυναίκα μπορεί να δεχθεί ή όχι, αναλόγως των οικονομικών της αναγκών.

---

228. Η υπόθεση είχε εν συνόψει ως εξής: ο σύζυγος μιας γυναίκας, η οποία υπέφερε από βαριά ασθένεια και συνεπώς δεν ήταν δυνατόν να υποβληθεί στην ταλαιπωρία της κυοφορίας υπέγραψε συμβόλαιο «υποκατάστατης μητέρας» με άλλη γυναίκα, ήδη έγγαμη, μητέρα 2 παιδιών, σύμφωνα με το οποίο εκείνη θα γονιμοποιείτο με το σπέρμα του επ' αμοιβή και μετά τη γέννηση θα "παρέδιδε" το τέκνο στο άτεκνο ζεύγος για υιοθεσία, παραιτούμενη των δικαιωμάτων της ως προς την επιμέλεια του παιδιού. Μετά τη γέννηση του παιδιού όμως, αρνήθηκε να το παραδώσει ισχυριζόμενη ότι ως μητέρα του ήταν πλέον κατάλληλη να αναλάβει την ανατροφή του. Μάλιστα απήγαγε το 4 μηνών μωρό και το έκρυψε στο σπίτι των γονιών της. Με τη δίκη το άτεκνο ζεύγος επεδίωξε την αναγκαστική συμμόρφωση της υποκατάστατης μητέρας ως προς τους όρους του συμβολαίου. Το δικαστήριο που ακολούθησε διήρκεσε 32 μέρες κατά τις οποίες οι δυο πλευρές προσπάθησαν να αποδείξουν ότι το δίκιο ήταν με το μέρος τους: προβάλλοντας τη μητρική αγάπη της υποκατάστατης και την καλή οικονομική κατάσταση του πατέρα αντίστοιχα. Η απόφαση του δικαστή σύμφωνα με την οποία κάθε γυναίκα μπορεί να διαθέτει τη μήτρα της όπως θέλει και κάθε άντρας το σπέρμα του, υποχρέωσε την υποκατάστατη μητέρα να τηρήσει το συμβόλαιο που είχε υπογράψει. Ο δικαστής κατηγορήθηκε για τρομακτική περιφρόνηση στα ανθρώπινα δικαιώματα και ένα δεύτερο δικαστήριο θα αποφάσιζε αργότερα ότι η υποκατάστατη μητέρα είχε δικαίωμα να βλέπει κατά καιρούς το παιδί, το οποίο ήδη ήταν 9 ετών.

Κάτω από αυτές τις συνθήκες ο θεσμός της παρένθετης , για τους πολεμίους της , εμφανίζει αναλογία με τη δουλεία καθώς και στις δύο περιπτώσεις το χρονικό διάστημα είναι καθορισμένο, υπάρχουν όροι και προϋποθέσεις, επιτήρηση και αμοιβή.

Μια δεύτερη αναλογία που επιχειρούν οι εχθροί της μεθόδου είναι αυτή της πορνείας καθώς και στις δύο περιπτώσεις διατίθεται το σώμα της γυναίκας έναντι αμοιβής, υπό όρους και για συγκεκριμένο διάστημα. Κανείς δεν βλάπτεται και καθένας λαμβάνει ό,τι επιθυμεί. Έτσι, πληρείται η αρχή του **Mill: 'The liberty of the individual must be thus far limited; he must not make himself a nuisance to other people'** ²²⁹. Δεν υπερτερούν οι ομοιότητες; Σωστά. Όμως το πλαίσιο συναλλαγής και των δυο πρακτικών είναι ανάλογο στοιχείο, αποδοκιμαστέο αλλά και εξευτελιστικό. Τόσο η πόρνη όσο και η δούλη διαθέτουν το σώμα τους έναντι αμοιβής, για συγκεκριμένη χρονική περίοδο και κάτω από συγκεκριμένες περιστάσεις και όρους.

Εφόσον από νομική άποψη είναι εφικτό να προσδιορισθεί πότε οι συμβάσεις των φερουσών μητέρων υπερβαίνουν ένα αντικειμενικά προσδιορισμένο μέτρο (όπως η διάταξη 2 παρ. 1 του Συντάγματος), μπορεί επίσης να διαγνωσθεί πότε συγκεκριμένα τίθεται ζήτημα εξουσιαστικής εκτροπής στη σχέση της κυοφόρου με το ζευγάρι.

Αναφέρθηκε ανωτέρω, ότι διασφαλίζεται μέσω της σύμβασης ένα minimum προφυλάξεων, το οποίο δεν θα πρέπει να αλλάξει παρά μόνο σε περίπτωση επιλοκής της συγκεκριμένης εγκυμοσύνης. Διατηρεί όμως η κυοφόρος το δικαίωμα της άμβλωσης ή μέσω της σύμβασης παραιτείται από αυτό; Το ερώτημα είναι σημαντικό για τον αυτοκαθορισμό της και σχετίζεται με μια γενικότερη προβληματική για την παραίτηση από την άσκηση θεμελιωδών δικαιωμάτων.

---

229. Βλ. Sabine G. H. , [μετ. Κρίσπη Μ.], Ιστορία των πολιτικών θεωριών, Αθήνα, έκδ.Ατλαντίς, σ.762.

Στην εν λόγω προβληματική, επισημαίνεται ένα δίλημμα: αφενός, η άρνηση κάθε δυνατότητας παραίτησης του υποκειμένου από την άσκηση ενός δικαιώματός του σημαίνει την αποδοχή μιας πατερναλιστικής αντίληψης για τον αυτοκαθορισμό, δηλαδή ένα είδος υποχρεωτικού αυτοκαθορισμού, αλλά αφετέρου και η αποδοχή μιας τέτοιας δυνατότητας, σημαίνει την εκούσια υπαγωγή στον ετεροκαθορισμό από την οποία δεν θα υπάρχουν πλέον περιθώρια υπαναχώρησης²³⁰.

Το δικαίωμα της άμβλωσης βρίσκεται ωστόσο σε στενή σχέση με τον πυρήνα του αυτοκαθορισμού της γυναίκας, υπό την έννοια του ότι αν η τελευταία στερηθεί τη δυνατότητα να το ασκήσει, χάνει τον έλεγχο των βιολογικών της λειτουργιών και μοιραία μετατρέπεται σε μέσον για την επιδίωξη ενός σκοπού. Τελικά, έτσι της επιφυλάσσεται μεταχείριση ασύμβατη προς την ανθρώπινη αξία της. Ένα τέτοιο διακύβευμα για τον αυτοκαθορισμό αποτρέπει από το να υποστηριχθεί ότι η κυοφόρος μπορεί να παραιτείται από το δικαίωμα της άμβλωσης²³¹.

Το **Supreme Court της Καλιφόρνιας**²³², σε μια πρώτη προσπάθεια να εξερευνήσει τα κοινωνικώς και ηθικώς αχαρτογράφητα αυτά ύδατα²³³, προσπάθεια ιδιαίτερα δύσκολη ελλείψει ειδικής νομοθεσίας, έκρινε ότι μόνο η κυοφόρος γυναίκα μπορούσε να αποφασίσει σχετικά με το αν θα υποβαλλόταν σε άμβλωση ή όχι και οποιαδήποτε άλλη ρύθμιση θα ήταν άκυρη. Ανάλογη αντιμετώπιση είχε και το Superior Court του New Jersey, το οποίο προσέγγισε ένα σύνολο θεμάτων σχετικά με την υπόθεση IN RE Baby M, πρωτοδίκως.

---

230. Βλ. Brecher Bob., Surrogacy, Liberal Individualism and the Moral Climate, στο Moral Philosophy and Contemporary Problems, σ. 184.

231. Βλ. Rumbelstiltskin Revisited, «The Inalienable Rights of Surrogate Mothers», 1986, σελ.1941.

232. Βλ. Rumbelstiltskin Revisited, όπ. παρ. σελ.1950 Το δικαίωμα αυτό δέχτηκαν και οι γνωστές αποφάσεις στην υπόθεση Baby M. της αμερικανικής νομολογίας στην οποία αντιμετωπίστηκαν βασικά ζητήματα για τη νομιμότητα των συμβάσεων των φερουσών μητέρων.

233. Βλ. Johnson v. Calvert, 20/5/1993, Supreme Court of California, n Bank, 851 Pacific Reporter, 2d series, σελ. 776.

Η ρήτρα του συμβολαίου σχετικά με την άμβλωση που όριζε²³⁴, ότι σε περίπτωση επιλοκής η άδεια για την άμβλωση θα δινόταν από το φυσικό πατέρα, κρίθηκε άκυρη. Το δικαίωμα αυτό λοιπόν μπορεί να το ασκήσει ανεξάρτητα από τις προβλέψεις της σύμβασης είτε κατά τους πρώτους μήνες της κυοφορίας είτε στο διάστημα της βιωσιμότητας του εμβρύου, υπό τους όρους βέβαια της σχετικής νομοθεσίας²³⁵.

Η διατήρηση της άμβλωσης ως δικαίωμα σημαίνει εξ άλλου, ότι η κυοφόρος δεν μπορεί να υποχρεωθεί να προβεί σε άμβλωση με σχετικό όρο της σύμβασης – π. χ. στην περίπτωση που το φύλο του εμβρύου δεν είναι το επιθυμητό ή έχει εκδηλωθεί κάποια ασθένεια στο έμβρυο – παρά το ότι από την εξακολούθηση της κυοφορίας δεν κινδυνεύει κάποιο δικό της έννομο αγαθό, π. χ. η ζωή της, ή η υγείας της. Και εδώ, ο λόγος είναι προφανής: μια τέτοια «υποχρέωση» θα ισοδυναμούσε με παραίτηση από το δικαίωμα της άμβλωσης και θα οδηγούσε πάλι σε μια μορφή εργαλειακής μεταχείρισης της φέρουσας από το ενδιαφερόμενο ζευγάρι.

Όσοι ασχολούνται με το θέμα, θεωρούν ότι η διαδικασία γεννήσεως ενός παιδιού είναι αντικείμενο οικονομικών συμφωνιών, οι οποίες είναι έγκυρες διότι εκφράζουν τις οικονομικές δραστηριότητες εκείνων, οι οποίοι συνέπραξαν κατά τη σύναψη της συμβάσεως. Θεωρούν, ακόμη, ότι η επικείμενη μέθοδος δεν μπορεί να είναι ανήθικη διότι ο σκοπός είναι να δοθεί ζωή σ' ένα παιδί, κανόνας φύσει ηθικός και κοινωνικά επιθυμητός²³⁶.

---

234. “... socially and morally uncharted waters”, έκφραση του δικαστού Arabian στην concurring opinion, όπ. παρ. Σελ. 788 και πρβλ. Όλο το σκεπτικό της αποφάσεως στο Atlantic Reporter, 2nd Series, σελ. 1128.

235. Βλ. Δηλαδή ελεύθερα κατά τους πρώτους τρεις μήνες της εγκυμοσύνης και μόνο όταν κινδυνεύει η ζωή, η υγεία ή η τιμή της κατά το επόμενο διάστημα σύμφωνα με τα άρθρα 304 παρ.4 γ – δ Π.Κ.

236. Βλ. J – L Bauduin et C. Labrusse – Riou, « Prodvine l’ homme ? De quel droit?», 1987, σελ. 110.

Ωστόσο η παραπάνω άποψη αγνοεί ότι εδώ δεν πρόκειται για τη γέννηση ενός παιδιού υπό φυσιολογικές συνθήκες ή έστω ανεκτές αλλά υπό συνθήκες τέτοιες, ώστε να ανατρέπεται πλήρως η παραδοσιακή έννοια της μητρότητας και της οικογένειας και να δημιουργούνται τεράστιοι κίνδυνοι για την ψυχική ισορροπία του παιδιού που πρόκειται να γεννηθεί αλλά και της φέρουσας. Το παιδί αντιμετωπίζεται ως **πράγμα**, το οποίο παραγγέλλεται και παραδίδεται και τα ψυχικά προβλήματα που ενδέχεται να προκύψουν από τη βίαιη απομάκρυνση ενός παιδιού μετά την κυοφορία, δεν είναι εύκολο να συνειδητοποιηθούν εκ των προτέρων.

Σε αντίθεση με την πορνεία, η γυναίκα στην περίπτωση αυτή δεν εκποιεί μόνο τις αναπαραγωγικές της υπηρεσίες, αλλά και το ίδιο το παιδί, του οποίου μπορεί να είναι και φυσική μητέρα (πλήρης υποκατάσταση). Επομένως, θα ήταν αδιανόητο να γίνει δεκτή η δημιουργία και η απόκτηση ενός παιδιού (στο πλαίσιο του δικαιώματος ανάπτυξης της προσωπικότητας μέσω της ελευθερίας στην τεκνοποίηση) με οποιοδήποτε τίμημα και να χαρακτηριστεί ως ηθικός σκοπός.

Αντιθέτως, είναι ένας σκοπός που προσβάλλει το ηθικό αίσθημα του ηθικού ατόμου και απλά εξυπηρετεί τα εγωιστικά κίνητρα των ενδιαφερομένων, χωρίς να λαμβάνει υπόψη το δικαιολογημένο συμφέρον του παιδιού να γεννηθεί και να μεγαλώσει υπό φυσιολογικές συνθήκες. Οι κοινωνικο-συναισθηματικοί γονείς αποσκοπούν στη γέννηση ενός τέκνου γενετικά δικού τους, χρησιμοποιώντας σαν μέσο άλλο άνθρωπο και όχι αυτοσκοπό, την παρένθετη μητέρα.

Εάν η εμπορευματοποίηση της αναπαραγωγικής δυνατότητας της γυναίκας και η οικονομική εκμετάλλευση της λειτουργίας της μητρότητας δεν είναι αντίθετη προς την ηθική, εάν ο καταταμαχισμός της γυναικείας προσωπικότητας σε ένα τμήμα, το οποίο κυοφορεί παιδιά και σε ένα άλλο το οποίο εργάζεται ή εκμεταλλεύεται τις υπόλοιπες εργατικές του δυνατότητες, δεν είναι αντίθετο με την αρχή της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, τότε διερωτάται κανείς τι είναι αντίθετο προς την ηθική, τι είναι αντίθετο προς την ανθρώπινη αξιοπρέπεια;

Αν καταναγκάζω κάποιον μέσω χρημάτων, αν τον χρησιμοποιώ ως μέσο για να πετύχω τη δική μου ευτυχία, ασφάλεια ή ωφέλεια, και όχι ως αυτοσκοπό, τότε τον αντιμετωπίζω σαν αυτόνομο ον, σαν υποκείμενο δράσης ή σαν αντικείμενο; Κι ακόμη, εγώ ο ίδιος είμαι αυτόνομος ή δούλος του εγωιστικού μου πάθους για απόκτηση απογόνων; Επιδεικνύω ή όχι ευθυκρισία και ορθολογικότητα αν δεν μπορώ να ελέγξω τα κίνητρά μου (καθώς τις συνέπειες των πράξεων μου ποτέ δεν τις ελέγχω);

Το απαράδεκτο της υποτιμήσεως της διαδικασίας κυοφορίας ενός παιδιού επισημάνθηκε και από τη μειοψηφούσα γνώμη, στο ότι μια γυναίκα που αποφασίζει να κυοφορήσει ένα παιδί, συμμετέχει ενεργά στη δημιουργία του, όχι λιγότερο από τη γενετική του μητέρα και δεν είναι ένα απλό σκεύος ή ζώο.

Την ιδιαίτερη σημασία της κυοφορίας έχει τονίσει και ο Πρόεδρος της Γαλλικής Εθνικής Συμβουλευτικής Επιτροπής Ηθικής για τις Επιστήμες της ζωής και της υγείας, καθηγητής **Bernard**, με την επισήμανση ότι « *σημαντικές πληροφορίες νευρολογικής, ενδοκρινολογικής και χαρακτηρισιολογικής φύσεως μεταβιβάζονται από τη γυναίκα στο παιδί κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης*».

Όλοι οι παραπάνω λόγοι συνηγορούν υπέρ της απαγόρευσης εκμεταλλεύσεως του ατόμου, υπό την έννοια της αντιθέσεως προς την ηθική ενός λαού: η εμπορευματοποίηση της ανθρώπινης ζωής δεν είναι δυνατόν να επιτρέπεται υφ' οιοσδήποτε όρους.

Με τις παραπάνω αναλογίες και σκέψεις δεν συνεπάγεται ότι η παρένθετη είναι δούλος ή πόρνη. Επισημαίνεται έμμεσα ο κίνδυνος της ανυπαρξίας ορίων που οι φιλελεύθεροι υπερασπίζονται καθώς και οι συνέπειες από την ανεμπόδιστη επέμβαση στη ζωή του καθενός. Αυτή η φυσική ελευθερία κάποτε θα οδηγήσει σε κοινωνικό χάος και σε διάλυση των αρχών που η ανθρωπότητα θεμελίωσε και δόμησε μέσα από σφαγές. Και στην ηθική είναι αδιανόητος ο εξαναγκασμός και η παρεμπόδιση της έκφρασης της αυτονομίας του ατόμου, όπως μας αφήνει να καταλάβουμε ο Kant. Ο ίδιος θεωρεί ότι εξαναγκασμός δεν επιτρέπεται στο χώρο της ηθικής του αγαθού αρκεί να μην παραβιάζεται κανένα γενικό καθήκον της ηθικής του ορθού.

Η τελευταία αυτή αρχή, δίνει το δικαίωμα στην παρένθετη να αρνηθεί να δώσει την αρωγή και ανοχή της προκειμένου οι φυσικοί γονείς να αποκτήσουν το παιδί που επιθυμούν (δηλ. το αγαθό κατ' αυτούς παρόλο που ακόμη δεν υφίσταται), καθώς η απόκτησή του εμποδίζει την άσκηση αυτονομίας της ίδιας.

Συνεπώς ο νομοθέτης ίσως θα πρέπει να είναι προσεκτικότερος καθώς ναι μεν δεν προκαλεί με τη νομιμοποίηση του θεσμού βλάβη στους άλλους, όμως ταυτόχρονα δεν θα πρέπει να προκαλεί και ατομική βλάβη διότι η αυτοταπείνωση θα αποβεί μοιραία.

3. Οι Υποστηρικτές

Οι υποστηρικτές του τρόπου αυτού τεκνοποίησης θεωρούν ότι κανείς δεν βλάπτεται καθώς καθένας αποκτά ό,τι εκείνη τη στιγμή θεωρεί αγαθό ενώ ταυτόχρονα υπάρχει και η αίσθηση ευχαρίστησης για την παρένθετη. (Βέβαια συναισθήματα όπως ευχάριστο-δυσάρεστο είναι τελείως ακατάλληλα για να στηρίζουν την ηθική).

Απαντούν στους πολεμίους της μεθόδου σχετικά με τις καίριες επιπτώσεις των επικείμενων συμβάσεων, στο γενικό δικαίωμα της προσωπικότητας, της ελευθερίας κίνησης ή την ελευθερία της εργασίας διερωτώμενοι: *«Πως όμως μπορεί άραγε να αποσαφηνισθεί πότε θίγεται ο πυρήνας του αυτοκαθορισμού κάποιου, όταν ο ίδιος με τη δική του θέληση – ακριβώς δηλαδή αυτοκαθοριζόμενος- έχει αποδεχθεί μια συμφωνία με σοβαρές, έννομες συνέπειες για τον τρόπο ζωής του»*²³⁷, (θέληση όμως ή παρακίνηση από συμφέρον ή άλλα ενδιαφέροντα;;)

Οι παρένθετες είναι πλήρως ενημερωμένες για ό,τι ακολουθήσει και πρόθυμα δίνουν τη συγκατάθεσή τους και δεν τίθεται θέμα προσβολής / καταπάτησης της αυτονομίας τους εφόσον *«η ελευθερία της αυτοελεγχόμενης κρίσης και δράσης είναι αφ' εαυτού αγαθό και μαζί με το δικαίωμα να πείθεσαι παρά να εξαναγκάζεσαι, είναι έμφυτες ιδιότητες της ηθικά ώριμης προσωπικότητας»*²³⁸. Άλλωστε μερικές φορές προκειμένου να διασφαλιστεί η ελευθερία κάποιων ανθρώπων, πρέπει να περιοριστεί η ελευθερία κάποιων άλλων.

---

237. Βλ. Μάνεσης, «Ελευθερίες», σελ. 52-32 σχετικά με τη δυσκολία εντοπισμού της εξουσίας στις ιδιωτικές σχέσεις.

238. Βλ. Isaiah Berlin, [μετ. Παπαδημητρίου Γ.], «Τέσσερα δοκίμια περί ελευθερίας», Αθήνα, έκδ. Scripta, 2001, σ.σ.257-271.

Επομένως ο εξαναγκασμός εδώ θα ήταν να παρεμποδιστούν η παρένθετη και οι μελλοντικοί γονείς να πράξουν αυτό που θέλουν, «να νιώσουν ανελεύθεροι και καταπιεσμένοι έμμεσα ή άμεσα»²³⁹. Και κάθε καταναγκασμός στον βαθμό που ματαιώνει μια ανθρώπινη επιθυμία τόσο σοβαρή όσο αυτή της απόκτησης τέκνου, είναι καθαυτό κακός²⁴⁰. Τότε θα ετίθετο θέμα καταστρατήγησης της αυτονομίας τους.

Επιπρόσθετα, το γεγονός ότι υπάρχει αμοιβή, δεν είναι αναγκαστικά κατακριτέο καθώς κατ' αυτό τον τρόπο θα έπρεπε να ήταν κατακριτέα και η αμοιβή του γιατρού στην περίπτωση της εξωσωματικής γονιμοποίησης. Μάλιστα θεωρούν ότι η αμοιβή είναι απαραίτητη καθώς επικυρώνεται η συμφωνία μεταξύ της παρένθετης και τους ενδιαφερόμενου ζεύγους εκτός από την περίπτωση που τα μέλη είναι και συγγενείς ή φίλοι. Αναφορικά στο γεγονός της εμπορευματοποίησης οι υποστηρικτές της μεθόδου είναι κάθετα αρνητικοί λέγοντας ότι ο νόμος έχει προνοήσει για την περίπτωση. Επιπλέον, στην αναλογία της παρένθετης με τη δουλειά απαντούν ότι όποιος ηθελημένα γίνεται δούλος είναι αποδεκτό και λογικά βάσιμο. Εξάλλου «η μόνη ελευθερία που είναι άξια του ονόματός της είναι η ελευθερία να επιδιώκουμε το όφελός μας με τον δικό μας τρόπο»²⁴¹, έλεγε ο **Mill**, ισχυρισμός που ενίοτε δικαιολογεί τον καταναγκασμό. «Εφόσον, σύμφωνα με τις υπαγορεύσεις της δικαιοσύνης, κάθε άτομο πρέπει να διαθέτει ένα *minimum* ελευθερίας, όλα τα άλλα άτομα πρέπει να εμποδίζονται, εν ανάγκη μάλιστα δια της βίας, όταν προσπαθούν να του το στερήσουν»²⁴².

---

239. Βλ. , [μτφρ. Παπαδημητρίου Γ.], «Τέσσερα δοκίμια περί ελευθερίας», Αθήνα, έκδ. Scripta, 2001, σελ.257-271.

240. Βλ. , όπ. παρ. σελ. 267.

241. Βλ. , όπ. παρ. σελ. 265.

242. Βλ. . Isaiah Berlin . , όπ. παρ. σελ. 265.

Άρα οι ενδιαφερόμενοι γονείς προκειμένου να εξασφαλίσουν και να προστατέψουν το δικαίωμα στην ελευθερία της τεκνοποίησής τους δύνανται να εξαναγκάσουν την παρένθετη. Όσον αφορά στη δεύτερη αναλογία της παρένθετης με την πορνεία επιχειρηματολογούν αναφερόμενοι στη γνωστή υπόθεση του Supreme Court της California²⁴³, όπου κατά την άποψη του δικαστηρίου οι ασθενείς οικονομικά γυναίκες δεν γίνονται με τη μέθοδο αυτή περισσότερο αντικείμενα εκμετάλλευσης από όσο στην περίπτωση που αναγκάζονται να δεχθούν άσχημα αμειβόμενες ή ανεπιθύμητες γενικά απασχολήσεις.

Συνεπώς δεν θα ήταν δυνατό να αποδειχθεί ποιοι λόγοι μπορούσαν να δικαιολογήσουν την απαγόρευση της συνάψεως τέτοιας φύσης συμβολαίων, με τα οποία η μεν φέρουσα θα εμποδιζόταν στις προσωπικές οικονομικές της επιλογές, το δε ζευγάρι των υποψηφίων γονέων θα έχανε τη μόνη δυνατότητα να αποκτήσει παιδί γενετικά δικό του .

Αντίθετα, πιστεύουν ότι ο νομοθέτης δεν θα πρέπει να εμποδίζει τις προσπάθειες αυτές των ερευνητών και επιστημόνων να δώσουν λύσεις στα προβλήματα ζωής των ανθρώπων, γιατί εκτός του ό,τι ασκείται βία, επιπλέον αποστερείται και το κοινωνικό σύνολο από τα πλεονεκτήματα που θα αποκόμιζε. Επιπλέον υποστηρίζουν ότι στην προκειμένη σύγκρουση επιμέρους αρχών ,θα πρέπει να επικαλεστούν τον ωφελιμισμό ώστε να ξεπεραστούν τα εμπόδια και να πεισθούν ή να εξαναγκασθούν οι έτεροι ώστε οι πρώτοι να ανακτήσουν τα συμφέροντά τους και να αυξηθεί η ελευθερία τους.

---

243. Βλ. Johnson v. Calvert, 20/5/1993, «Supreme Court of California», n Bank, 851 Pacific Reporter, 2d series, σελ. 776.

Αναφορικά στην πιθανότητα ενδεχόμενων ψυχολογικών προβλημάτων που μπορεί να εμφανίσει μια γυναίκα όταν παραδίδει το παιδί και στην διάβρωση των κοινωνικών αντιλήψεων που μπορεί να προκαλέσει η κυοφορία από φέρουσα μητέρα, ούτως ώστε τα παιδιά να θεωρούνται ως πράγματα και να καθίστανται αντικείμενα εμπορικών συναλλαγών αναλόγως της θελήσεως των γονέων τους, οι υποστηρικτές της μεθόδου θεωρούν ότι δεν αποτελεί αντίθεση προς το δημόσιο συμφέρον. Υποστηρίζουν ότι το κράτος νομιμοποιείται να επέμβει νομοθετικά μόνο στην περίπτωση που χρειαστεί να προστατεύσει κάποιο υφιστάμενο έννομο αγαθό (απαντώντας τους και για το επιχείρημα ότι το παιδί δεν αποτελεί αγαθό καθώς δεν υφίσταται ακόμη) .

Σχετικά με την περίπτωση άρνησης απόδοσης του παιδιού, από την παρένθετη, στους γονείς του και τη διάσπαση της μητρότητας, γενικά, θεωρείται ότι και αυτό έγκειται μέσα στα ήδη συμφωνηθέντα εξ αρχής ανάμεσα στα συμβαλλόμενα μέλη και επομένως η πρώτη θα έπρεπε να είναι σίγουρη για τις επιλογές της. Το κυριότερο όμως είναι ότι το παιδί θα πρέπει να αποδοθεί εκεί όπου το επιθυμούν και όπου ξεκίνησε η διαδικασία «δημιουργίας» του.

Δεν εξαιρούν ούτε την πλήρη υποκατάστατη μητρότητα, καθώς θεωρούν ότι και σε αυτή την περίπτωση ακόμη η γυναίκα που παρεμβαίνει είναι απλώς μια αναπληρώτρια ενός κενού (δηλ. του προβλήματος υγείας που έχει η γυναίκα που παραγγέλλει το παιδί) και ότι η όλη διαδικασία δεν έχει καμία απολύτως διαφορά με την φυσική τεκνοποίηση.

Παρακάτω αναφέρεται το βασικό επιχείρημα υπέρ της αυτονομίας στην τεκνοποίηση, όπως το χρησιμοποιούν οι ευμενώς προσκείμενοι στη μέθοδο.

4. Αυτονομία στην Τεκνοποίηση [Procreative Autonomy]

Ανάμεσα στο πλέγμα των βασικών δικαιωμάτων εμπίπτουν: το δικαίωμα στο γάμο και η δημιουργία οικογένειας, το δικαίωμα για σεβασμό στην οικογενειακή ζωή και η αυτονομία στην τεκνοποίηση, δηλ. το δικαίωμα που προέρχεται από την ελευθερία στην τεκνοποίηση. Ο **Robertson** προτείνει:

“ The moral right to reproduce is respected because of centrality of reproduction to personal identity, meaning and dignity. This importance makes the liberty to procreate an important moral right, both for an ethic of individual autonomy and for the ethics of community or family that view the purpose of marriage and sexual union as the reproduction and rearing of offspring. Because of this importance the right to reproduce is widely recognized as a prima facie moral right that cannot be limited except for a very good reason”²⁴⁴.

Ο Robertson θεωρεί ότι η ελευθερία στην αναπαραγωγή είναι σημαντική για το ιδιαίτερο νόημα που δίνει καθένας στη ζωή του και κατ’ αυτή τη έννοια θα πρέπει να είναι σεβαστή ώστε να προωθείται η αξιοπρέπεια και η προσωπική ταυτότητά του, βοηθώντας τα άτομα να αυτοπροσδιορίζονται. Η ελευθερία στην τεκνοποίηση υπερτερεί πάντα και για να στερήσουμε το δικαίωμα αυτό του ατόμου θα πρέπει να είμαστε σε θέση να αποδείξουμε βλάβες σαφείς και πλήρως μετρήσιμες, τις οποίες αν το άτομο παραβλέψει θα κινδυνεύει η ζωή του.

---

244. Βλ. Harris J., «Cloning», στο. A Companion to Applied Ethics, 2003, σ.393.

Θεωρεί ότι οποιαδήποτε βλάβη κι αν προκαλείται στο παιδί που γεννιέται με αυτή τη μέθοδο, αντισταθμίζεται με το γεγονός της ύπαρξής του καθαυτής. Εν όψει του πιθανού συναισθήματος της εγκατάλειψης που θα νιώσει το παιδί, η επιλογή της ανυπαρξίας του δεν είναι ορθή λύση.

Το συνταγματικό δικαίωμα υπέρ της αποκτήσεως απογόνων εξικνεύεται μέχρι και του σημείου προσφυγής στις υπηρεσίες της υποκατάστατης μητέρας, θεώρησε το Superior Court του New Jersey²⁴⁵. Το δικαστήριο υιοθέτησε τις απόψεις του Robertson σχετικά με την ύπαρξη θεμελιώδους δικαιώματος αποκτήσεως απογόνων, το οποίο θα πρέπει να προστατεύεται ανεξαρτήτως των χρησιμοποιούμενων μέσων .

[Στο σημείο αυτό, θα πρέπει να επισημανθεί, βέβαια, ότι η ζωή έχει αξία όχι απλά και ακαθόριστα αλλά όταν είναι αξιοβίωτη. Αυτό άλλωστε υποστηρίζουν και οι υπερασπιστές της άμβλωσης. Εφόσον οι επιλογές μας δεν αφορούν πάντοτε το πρόσωπό μας- τον εαυτό μας- αλλά και τον έτερο, θα πρέπει να είμαστε προσεκτικοί ώστε να του αναγνωρίσουμε το δικαίωμα στην ελάχιστη ικανοποιητική ζωή. Όταν αυτό δεν είμαστε σε θέση να το εξασφαλίσουμε τότε αντίθετα από το σκληρό φιλελευθεριστή Robertson, καλύτερα να επιλέξουμε την ανυπαρξία του].

O Parfit θα έλεγε:

*“Individuals are morally required not to let any child or other depended person for whose welfare they are responsible experience serious suffering or limited opportunity or serious less of happiness or good, if they can act so that without affecting the number of persons who will exist and without imposing substantial burdens or costs or loss of benefits on themselves or others...”*²⁴⁶ .

---

245. Βλ. Harris J., όπ. παρ.

246. Βλ. Arras J. D., όπ. παρ.

Είναι φανερό ότι κάθε άτομο έχει ευθύνη απέναντι σε παιδιά ή αδύναμα όντα ώστε να μην τους χαρίσει εμπειρίες πόνου (ψυχικού- σωματικού) ή μειονεκτική δυνατότητα βίου. Θα πρέπει να επιδιώκει πάντοτε τη :'' *non- person affecting principle*''! Ο Parfit εξαιρεί , σύμφωνα με την αρχή αυτή τις περιπτώσεις κλωνοποίησης αλλά αποδέχεται την παρένθετη μητρότητα.

Για τη σημασία της αυτονομίας στην αναπαραγωγή κάνει λόγο ο **R. Dworkin**. Μέσω της procreative autonomy το άτομο ελέγχει τον πόλο του στην αναπαραγωγή εκτός από εξαιρετικά σοβαρές περιπτώσεις άρνησης του ρόλου αυτού:

''The right to procreative autonomy has an important place... in Western political culture more generally. The most important feature of that culture is a belief in individual human dignity: that people have the moral right- and the moral responsibility- to confront the most fundamental questions about the meaning and value of their own lives for themselves, answering to their own consciences and convictions... The principle of procreative autonomy, in a broad sense, is embedded in any genuinely democratic culture''²⁴⁷.

Κατέστη σαφές ότι το δικαίωμα στην αναπαραγωγή είναι βασικό και η ελευθερία και αυτονομία είναι το πλαίσιο άσκησής του. Ως εκ τούτου στο ζευγάρι που επιλέγει να τεκνοποιήσει με τη μέθοδο της παρένθετης θα πρέπει να αναγνωρίζεται το δικαίωμά του αυτό. Πόσο μάλλον όταν παρένθετη είναι η γιαγιά του μελλοντικού παιδιού, δηλ. η μητέρα όταν η μητέρα αναλαμβάνει να γεννήσει το παιδί του παιδιού της! Σίγουρα μπροστά σε μια τέτοια περίπτωση πολέμοι και μη της μεθόδου αυτής, υποκλίνονται.

---

247. Βλ. Arras J. D., όπ. παρ.

Φόβοι περί αμοιβής ή εμπορευματοποίησης ή εκμετάλλευσης της ζωής και καταπάτησης των ηθικών αξιών, δεν υφίστανται. Πρόκειται απλώς για την πιο έμπρακτη και ειλικρινή απόδειξη αγάπης και αλtruισμού. Κανένας νομοθέτης, σε καμία χώρα του κόσμου δεν έχει το δικαίωμα να το απαγορεύσει. Επιπλέον δεν είμαστε σε θέση να αποκλείσουμε το γεγονός στο απώτερο μέλλον, γυναίκες, απόλυτα υγιείς σωματικά και ψυχικά, να γίνονται παρένθετες για αλtruιστικούς λόγους, λαμβάνοντας κατάλληλα και απόλυτα νόμιμα μέτρα.

Είναι ευνόητο, επομένως, ότι είναι χειρότερη η απαγόρευση από την επιτρεψιμότητα και τη θεσμοθέτηση υπό αυστηρούς όρους γιατί όπου επικρατεί «σκλαβιά» η σκλαβιά παραμένει και προωθείται σε όλους τους τομείς και καταρχήν στην ηθική ενός λαού. Οι υποστηρικτές της μεθόδου δέχονται τη θεσμοθέτησή της σαν «το μη χείρον βέλτιστον» καθώς η απαγόρευση θα είναι αιτία προβλημάτων και παράνομων χρήσεων.

Εξάλλου, μπορεί, να μην υπάρχουν μοναδικές αλήθειες καθολικής ισχύος και η ανθρώπινη γνώση να είναι ατελής και να υποκύπτει σε σφάλματα. Παρόλα αυτά, οι άνθρωποι αλλάζουν, το ίδιο και οι εμπειρίες και οι τρόποι δράσης μέσω πειραμάτων ζωής, στοιχεία απαραίτητα ώστε η γνώση και η αλήθεια να μην είναι στατικές, αναλλοίωτες, δογματικές.

Ο Mill πίστευε ότι *«πνευματική και πολιτική ελευθερία είναι ευεργετικές για την κοινωνία που τις αφήνει να αναπτυχθούν στους κόλπους της και για τα άτομα που τις απολαμβάνουν αλλά... είναι και βασικά στοιχεία ευημερίας ανώτερου πολιτισμού»*²⁴⁸.

---

248. Βλ. Sabine G. H. , [μτφρ. Κρίσπη Μ.], Ιστορία των πολιτικών θεωριών, Αθήνα, έκδ.Ατλαντίς, σελ. 767-768.

Άλλωστε και το κράτος μέσα από τους νόμους του και η επιστήμη με την τεχνολογία μέσω των επιτευγμάτων τους οφείλουν να δίνουν ένα ευρύ πεδίο δράσης στους πολίτες, ώστε να συζητούν ελεύθερα, να μετέχουν στις πολιτικές αποφάσεις, να έχουν ηθικές πεποιθήσεις, να αναλαμβάνουν την ευθύνη της εφαρμογής, να είναι έλλογα όντα και να επιλέγουν ως αυτεξούσιοι.

Το εκάστοτε λειτούργημα μιας ελεύθερης κοινωνίας δεν είναι αρνητικό αλλά θετικό. Δεν μπορεί να κάνει ελεύθερους τους πολίτες περιορίζοντας την ισχύ του νόμου, ή την υπόθεση ότι οι συνθήκες της ελευθερίας τους υφίστανται μόνο γιατί έχουν αρθεί οι νομικές ανεπάρκειες. Νομοθεσία σημαίνει τρόπος να δημιουργείς, να αυξάνεις, και να εξισώνεις τις ελευθερίες και ο συντηρητισμός δεν μπορεί να περιορίσει αυθαίρετα τη χρήση της. Τα όριά της καθορίζονται από την ικανότητά της, σε συνάρτηση με τα μέσα που έχει στη διάθεσή της, να διατηρεί και να επεκτείνει σε περισσότερα πρόσωπα, τις συνθήκες που κάνουν τη ζωή ανθρωπινότερη και λιγότερο καταναγκαστική.

ΚΡΙΤΙΚΗ- ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΣ

Η ανθρωπότητα αποχαιρέτησε οριστικά την εποχή των δεδομένων και τον τομέα των παραδοσιακών αξιών όπως η μητρότητα και η οικογένεια. Πολλοί βιάζονται να κινδυνολογήσουν και τοποθετούνται αφοριστικά. Ωστόσο οι ειδικοί επιστήμονες ανταπαντούν ότι *«η επιστήμη προοδεύει χάριν του ανθρώπου»*.

Η πορεία του ανθρώπου να καταδυθεί, να ερμηνεύσει και να συλλάβει τα μυστικά της δημιουργίας δεν είναι ούτε ευθύγραμμη, ούτε απλή. Γεννά τεράστια ηθικά και νομικά προβλήματα. Περιπλέκει καταστάσεις, δοκιμάζει νέα δεδομένα, ανατρέπει κανόνες και δίκαια διεθνώς, κλονίζει σχέσεις. Μας αναγκάζει να δούμε το γάμο, την οικογένεια, τους γονείς, τα παιδιά, από άλλη, νέα οπτική.

Παρένθετη μητρότητα, λοιπόν. Ένα δύσκολο θέμα. Ποιος μπορεί να πάρει θέση;

Η επιστήμη και η νομοθεσία αποφάνθηκαν. Είναι όμως τόσο απλό; Όπως αναλύθηκε ανωτέρω, υποστηρίχτηκε από μια μερίδα της θεωρίας ότι η μέθοδος της παρένθετης μητρότητας δεν συμβιβάζεται με το πρότυπο οικογένειας (του Συντ. ά 21). Θα υπέθετε κανείς, ότι η πρακτική της παρένθετης μητρότητας, όσο ιστορική πρακτική και αν είναι, μέσω των νέων μορφών συγγένειας που επιφέρει, «αποβιολογικοποιεί» την οικογένεια. Κάθε κοινωνία, ωστόσο, έχει τις δικές της δομές. Στις αρχές του εικοστού πρώτου αιώνα έχουν γίνει, ήδη, αποδεκτές νέες μορφές κοινωνικών συμβιώσεων και έχουν κριθεί ικανές να μεγαλώσουν στους κόλπους τους παιδιά.

Η σύγκρουση του δικαιώματος κάθε ανθρώπου να αποκτήσει παιδί, με το δικαίωμα του ίδιου του παιδιού να έχει δύο γονείς, πρέπει να λυθεί με τον καλύτερο τρόπο και πάντα σε συνάρτηση με το συμφέρον του πλέον απροστάτευτου μέρους, που δεν είναι άλλο από το παιδί.

Η συνταγματική αρχή του σεβασμού της **αξίας** του και **προσωπικότητάς** του, επιτάσσουν να έχει το παιδί το δικαίωμα να πληροφορηθεί τη βιολογική του καταγωγή. Όμως, χρήζει προστασίας και το δικαίωμα της μητέρας για μια προστατευμένη προσωπική ζωή σε κάθε της πτυχή. Σε όλες τις αποφάσεις που αφορούν παιδιά, είτε αυτές λαμβάνονται από δημόσιους ή ιδιωτικούς οργανισμούς κοινωνικής προστασίας, είτε από τα δικαστήρια, τις διοικητικές αρχές ή από τα νομοθετικά όργανα πρέπει να λαμβάνεται πρωτίστως υπόψη το συμφέρον του παιδιού.

Από τη μια μεριά της ζυγαριάς υπάρχει μια γυναίκα που θα δανείσει τη μήτρα της και θα φιλοξενήσει μέσα της ένα παιδί για εννέα μήνες. ΚΑΙ ΜΕΤΑ;;; Αυτή η γυναίκα δεν εμπλέκεται καθόλου;

Όλοι γνωρίζουν, ιδιαίτερα όσες έχουν γίνει μητέρες, ότι η κυοφορία εξ ορισμού δημιουργεί ένα σύνδεσμο με το κυοφορούμενο που είναι δύσκολο να ραγίσει από οποιοδήποτε συμβόλαιο ή δικαστική απόφαση. Η παρένθετη δεν πρέπει να εμπλακεί συναισθηματικά, λένε οι νομικοί.

Πρέπει να δει τον εαυτό της σαν τεκνοποιητική μηχανή, σαν το μηχάνημα που κλωσάει αυγά, ο ρόλος της θα σταματήσει μετά τον τοκετό, λένε οι γιατροί. Και αν προσπαθήσει σαν «άγρια λύκαινα» να προστατεύσει το παιδί «της», ποιος δύναται να προβλέψει τη συνέχεια;

Οι ψυχολογικές επιπτώσεις στην υγεία της δεν έχουν μελετηθεί αρκετά και ίσως να παραγνωρίζονται, εν όψει του απόλυτου δικαιώματος στην τεκνοποίηση. Είναι πράγματι αξιοσημείωτο, ότι ο νομοθέτης ρύθμισε ό,τι χρειάζεται προκειμένου να προστατευτεί το παραπάνω δικαίωμα επιδεικνύοντας δέος, αλλά δεν ασχολήθηκε καθόλου με τη διασφάλιση της ψυχικής ισορροπίας της παρένθετης μητέρας.

Μας ενδιαφέρει η ολοκλήρωση της προσωπικότητας των άτεκνων μέσω της τεκνοποίησης, αρχή που προστατεύεται από το Σύνταγμα, αλλά στρουθοκαμηλίζουμε στον κατατεμαχισμό της προσωπικότητας της γυναίκας που δέχεται να γίνει παρένθετη μητέρα. Η δημιουργία οικογένειας αποτελεί έκφανση αυτού του δικαιώματος. Η διασάλευση ή και η πλήρης διάλυσή της, τι αποτελεί;

Ανάλογη βέβαια είναι και η στάση της ιατρικής και της βιολογίας. Έσπευσαν να ορίσουν εκ νέου τη μητρότητα και να εφεύρουν νέους όρους προσδιορισμού της. Λες και το πρόβλημα είναι πως θα ονομάζεται κάθε μητέρα ή κάθε πατέρας. Αλήθεια η μητρότητα είναι μαθηματική έννοια, λογάριθμος ή ποσότητα; Και η πράξη αυτή όμως αποδεικνύει την αμηχανία στην οποία έχει περιέλθει η επιστήμη σε κάθε τομέα.

Ο νέος θεσμός γεννά πολλά, ενδιαφέροντα, δυσεπίλυτα, σύνθετα, νομικά, κοινωνιολογικά και βιοηθικά διλήμματα όσο και αν η κοινωνία προσπαθεί να προλάβει και να αποφύγει. Η παρένθετη οπωσδήποτε είναι μια πολύπλοκη κατάσταση που υπαγορεύει νέους κανόνες, ρόλους και βασικά δικαιώματα στα εμπλεκόμενα μέλη.

Ενδέχεται να υπάρχουν πέντε δυνητικοί γονείς, όχι απαραίτητα του ίδιου φύλου αλλά και μοναχικές γυναίκες ή άνδρες. Έγινε η τεκνοποίηση δημόσια υπόθεση που καθορίζεται βάσει συγκεκριμένης συμφωνίας, δικαστικών αποφάσεων και υπογραφών. **Μητέρα πλέον δεν είναι μόνο αυτή που γεννά!** Και προφασιζόμαστε ότι αυτό δε μας ξενίζει καθόλου.

Επιπλέον, το δέλεαρ της οικονομικής δοσοληψίας ελλοχεύει παρά τη ρητή νομική απαγόρευση. Η επίφαση της αλτρουιστικής προσφοράς, είναι μια δυσάρεστη κατάσταση που θα μπορούσε να οδηγήσει σε κάτι ανάλογο με το παραεμπόριο οργάνων για μεταμόσχευση των φτωχών μεταναστών ή προσφύγων που έχουν μόνιμη κατοικία τους την Ελλάδα!

Δεν προστατεύεται επαρκώς η εμπορευματοποίηση!

Η αναδοχή κυοφορίας για καθαρά ανθρωπιστικούς λόγους, από την άλλη, όπως καταγράφει η διεθνής εμπειρία, συμβαίνει συνήθως από την αδελφή ή και τη μητέρα της υπογόνιμης γυναίκας. Οι ενδο-οικογενειακές σχέσεις που προκύπτουν είναι εύθραυστες, ευαίσθητες και πολύπλοκες. Εκτός από τη νομική συμφωνία και τη δικαστική απόφαση, στην περίπτωση αυτή, υπάρχει και η γενετική συμφωνία. Έχουν υποστηριχθεί απόψεις για αιμομιξία και διασάλευση της ηθικής τάξης λόγω χρήσης γενετικού υλικού συγγενών. Οι κάθετες σχέσεις αναμιγνύονται, διαταράσσοντας έντονα τη γενεαλογική σειρά και τη διαδοχή των γενεών και το τριγωνικό σχήμα γονεϊκότητας (γιαγιά – μητέρα – κόρη)²⁴⁹. Επέρχεται, αναμφίβολα, μια ανισοροπία.

Η Ελληνική Δικαιοσύνη κλήθηκε να δώσει λύση και να αντιμετωπίσει τα παραπάνω διλήμματα που προκύπτουν από τη νέα κατάσταση. Πρωτοπόρησε και νομιμοποίησε την παρένθετη μητρότητα, επιδεικνύοντας προοδευτικότητα έναντι άλλων χωρών.

---

249. Terre Fr., «L' Enfant de l' Esclave, Genetique et Troit», 1987, Flamarion, σελ.184 – 185.

Στην ενέργεια αυτή, ο νομοθέτης προχώρησε προφανώς κρίνοντας, δικαίως, ότι η πλήρης απαγόρευση θα οδηγούσε στην άγρα δανεικών μητρων στις χώρες όπου επιτρέπεται αλλά και στην περιθωριοποίηση παιδιών που έχουν γεννηθεί μέσω παρένθετης. Ποιος όμως μπορεί να εγγυηθεί ότι παιδιά που γεννώνται χωρίς πατέρα ή από άγνωστο πατέρα ή από άγνωστους γονείς, παιδιά με δυο, τρεις, τέσσερις ή πέντε γονείς θα αντιμετωπίζονται σαν παιδιά... **πρώτης κατηγορίας;**

Και αν οι απόλυτοι περιορισμοί αντενδείκνυνται, αν οφείλουμε να προβληματιζόμαστε δίχως να φοβόμαστε την εξέλιξη, εν τούτοις θα μείωνε δραστικά τις ακραίες περιπτώσεις αν ταυτόχρονα συνοδεύονταν και με την επιβολή ποινικών κυρώσεων. Ίσως τελικά συμφέρον του παιδιού είναι να μη γεννηθεί μέσω τέτοιων μεθόδων αποκτώντας *αναξιοβίωτη ζωή*.

Και εν πάσει περιπτώσει, όσο κι αν μας απατά το λογικό μας, επηρεαζόμενο από τις εξελίξεις στον επιστημονικό χώρο, η συνείδησή μας δεν θα μας ξεγελάσει ποτέ καθώς παιδιά *κατά παραγγελία* δεν μας επιτρέπεται να φέρουμε στον κόσμο. Εν προκειμένω, το δικαίωμα του αγέννητου παιδιού στη ζωή, δεν μπορούμε να το χρησιμοποιούμε υπέρ της ανυπαρξίας του στην περίπτωση της άμβλωσης και στην περίπτωση της παρένθετης υπέρ της ύπαρξής του!

Δεν μπορούμε δηλ. να προφασιζόμαστε ότι πράττουμε έχοντας μοναδικό μας γνώμονα την αξία της ζωής και να πετυχαίνουμε την απαξία της, γιατί ο χρόνος, ως πατέρας της αλήθειας, θα μας προλάβει και τότε...δεν θα είμαστε σε θέση να δανειστούμε έναν παρένθετο εαυτό για να τον αντιμετωπίσει!

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Τα προβλήματα, που προκάλεσε η πρόοδος της βιοτεχνολογίας και τα οποία δεν αφορούν μόνο στο χώρο της διπλής μητρότητας, δύσκολα επιλύονται από την ερμηνευτική του δικαίου, χωρίς να προκαλείται, δικαιολογημένα, ένα αίσθημα ανασφάλειας, που είναι απευκαταίο, ειδικά στο χώρο της οικογένειας και της γονεϊκότητας. Το ερώτημα που έθεσε η βιολογική διάσπαση της μητρότητας, είναι γνήσια τραγικό και άλυτο.

Είναι ελάχιστοι αυτοί, που θα διαφωνούσαν με τούτη την παρατήρηση, που παραπέμπει στη σκέψη, ότι τα ζητήματα, που έθεσε στο νομικό, κοινωνιολογικό και φιλοσοφικό κόσμο, η πρόοδος της βιοτεχνολογίας, δεν επιλύονται, τουλάχιστον κατά τρόπο ασφαλή, με τις μεθοδολογικές εκτιμήσεις, που με δυσκολία και αίσθημα ευθύνης διατυπώνει ο κάθε ερμηνευτής.

Από την παρούσα εργασία διαφάνηκε η ύπαρξη μια ποικιλίας απόψεων και διλλημάτων αναφορικά στο θέμα της παρένθετης μητρότητας. Δεν είναι τυχαίο το γεγονός, ότι από την πρώτη στιγμή της ψήφισης του ν. 3089/2002, η παρένθετη μητρότητα ήταν ένα από τα σημεία, που εκφράστηκε προβληματισμός και δεν αποδέχθηκαν άκριτα.

Ωστόσο, η λύση των ζητημάτων αυτών, θα ήταν ανορθόδοξο να παραπαίει επ' άπειρων ανάμεσα σε συζητήσεις, που τελικά ανάγονται ακόμα και στη σφαίρα της μετα-θεωρίας και από την άλλη μεριά να παραμένουν αρρυθμιστοι βασικοί τομείς των βιοτικών σχέσεων.

Αν επομένως, η διάσπαση της μητρότητας, ως κοινωνικό, καταρχήν, φαινόμενο εμφανίζεται με τέτοια συχνότητα στην κοινωνία, ώστε η τελευταία να είναι προετοιμασμένη να το αποδεχθεί, τότε είναι καιρός πλέον, για το νομοθετικό επανακαθορισμό των εννοιών «οικογένεια», «συγγένεια» και «μητρότητα», όχι εντός συμπληρωματικών άρθρων, αλλά συγκεκριμένα, εντός διατάξεων του θετικού δικαίου.

Κατ' αυτό τον τρόπο, το δίκαιο θα είναι σε θέση, να προβεί σε ιδιαίτερα δυσχερείς σταθμίσεις, προκειμένου να ισορροπήσει την αυτονομία των ατόμων και να εξασφαλίσει ένα καλύτερο μέλλον στις επόμενες γενιές, αποφεύγοντας ανεπανόρθωτες βλάβες. Σταθμίσεις, που θα πρέπει να λάβουν υπόψη τους και να συνυπολογίσουν όλες τις ηθικές, κοινωνικές και νομικές παραμέτρους της πρόκλησης της παρένθετης μητρότητας.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 3089 (ΦΕΚ Α 327/23-12-2002)

ΙΑΤΡΙΚΗ ΥΠΟΒΟΗΘΗΣΗ ΣΤΗΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΗ.

Άρθρο πρώτο

Στη θέση των ήδη καταργημένων με το άρθρο 17 του Ν. 1329/1983 άρθρων 1455 - 1460 του Αστικού Κώδικα τίθεται νέο κεφάλαιο όγδοο με το ακόλουθο περιεχόμενο:

"ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΟΟ"

ΙΑΤΡΙΚΗ ΥΠΟΒΟΗΘΗΣΗ ΣΤΗΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΗ

Άρθρο 1458

Η μεταφορά στο σώμα άλλης γυναίκας γονιμοποιημένων ωαρίων, ξένων προς την ιδίαν, και η κυοφορία από αυτήν επιτρέπεται με δικαστική άδεια που παρέχεται πριν από τη μεταφορά, εφόσον υπάρχει έγγραφη και χωρίς αντάλλαγμα συμφωνία των προσώπων που επιδιώκουν να αποκτήσουν τέκνο και της γυναίκας που θα κυοφορήσει, καθώς και του συζύγου της, αν αυτή είναι έγγαμη. Η δικαστική άδεια παρέχεται ύστερα από αίτηση της γυναίκας που επιθυμεί να αποκτήσει τέκνο, εφόσον αποδεικνύεται ότι αυτή είναι ιατρικώς αδύνατο να κυοφορήσει και ότι η γυναίκα που προσφέρεται να κυοφορήσει είναι, εν όψει της κατάστασης της υγείας της, κατάλληλη για κυοφορία.

ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 3305 (ΦΕΚ Α'17 27.1.2005)
Εφαρμογή της Ιατρικώς Υποβοηθούμενης Αναπαραγωγής.
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α' - ΓΕΝΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Άρθρο 1

Γενικές αρχές

1. Οι μέθοδοι της ιατρικώς υποβοηθούμενης αναπαραγωγής (Ι.Υ.Α.) εφαρμόζονται με τρόπο που εξασφαλίζει το σεβασμό της ελευθερίας του ατόμου και του δικαιώματος της προσωπικότητας και την ικανοποίηση της επιθυμίας για απόκτηση απογόνων, με βάση τα δεδομένα της ιατρικής και της βιολογίας, καθώς και τις αρχές της βιοηθικής.
2. Κατά την εφαρμογή των παραπάνω μεθόδων πρέπει να λαμβάνεται κυρίως υπόψη το συμφέρον του παιδιού που θα γεννηθεί.

Άρθρο 2

Μέθοδοι και συναφείς τεχνικές

9. Παρένθετη μητρότητα: η περίπτωση κατά την οποία μία γυναίκα κυοφορεί και γεννά (φέρουσα ή κυοφόρος), ύστερα από εξωσωματική γονιμοποίηση και μεταφορά γονιμοποιημένων ωαρίων, με χρήση ωαρίου ξένου προς την ίδια, για λογαριασμό μίας άλλης γυναίκας, η οποία επιθυμεί να αποκτήσει παιδί αλλά αδυνατεί να κυοφορήσει για ιατρικούς λόγους.

Άρθρο 13

Παρένθετη μητρότητα

1. Η παρένθετη μητρότητα επιτρέπεται υπό τους όρους που προβλέπονται στα άρθρα 1458 Α.Κ. και όγδοο του Ν. 3089/2002.

2. Η γυναίκα που πρόκειται να κυοφορήσει υποβάλλεται στις ιατρικές εξετάσεις του άρθρου 4 και σε ενδελεχή ψυχολογική αξιολόγηση.

3. Το άρθρο 4 παράγραφοι 2 και 3 εφαρμόζεται επίσης για τον έλεγχο της υγείας των προσώπων που επιδιώκουν να αποκτήσουν τέκνο.

4. Η συμφωνία για κυοφορία από τρίτη γυναίκα γίνεται χωρίς οποιοδήποτε αντάλλαγμα. Δεν συνιστά αντάλλαγμα:

α. η καταβολή των δαπανών που απαιτούνται για την επίτευξη της εγκυμοσύνης, την κυοφορία, τον τοκετό και τη λοχεία,

β. κάθε θετική ζημία της κυοφόρου εξαιτίας αποχής από την εργασία της, καθώς και οι αμοιβές για εξαρτημένη εργασία, τις οποίες στερήθηκε λόγω απουσίας, με σκοπό την επίτευξη της εγκυμοσύνης, την κυοφορία, τον τοκετό και τη λοχεία.

Το ύψος των καλυπτόμενων δαπανών και αποζημιώσεων καθορίζεται με απόφαση της Αρχής.

Άρθρο 26 **Ποινικές κυρώσεις**

8. Όποιος μετέχει στη διαδικασία απόκτησης τέκνου μέσω παρένθετης μητρότητας, χωρίς να τηρηθούν οι όροι των άρθρων 1458 Α.Κ., 8 του Ν. 3089/2002 και 13 του παρόντος, τιμωρείται με ποινή φυλάκισης τουλάχιστον δύο (2) ετών και με χρηματική ποινή τουλάχιστον 1.500,00 ευρώ. Με την ίδια ποινή τιμωρείται όποιος δημόσια ή με την κυκλοφορία εγγράφων, εικόνων ή παραστάσεων αναγγέλλει, προβάλλει ή διαφημίζει, έστω και συγκαλυμμένα, την απόκτηση τέκνου μέσω τρίτης γυναίκας ή παρέχει κατ' επάγγελμα μεσιτικές υπηρεσίες με οποιοδήποτε αντάλλαγμα ή προσφέρει με τον ίδιο τρόπο υπηρεσίες δικές του ή άλλου για την επίτευξη του σκοπού αυτού.

Άρθρο 1455

Η ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή (τεχνητή γονιμοποίηση) επιτρέπεται μόνο για να αντιμετωπίζεται η αδυναμία απόκτησης τέκνων με φυσικό τρόπο ή για να αποφεύγεται η μετάδοση στο τέκνο σοβαρής ασθένειας. Η υποβοήθηση αυτή επιτρέπεται μέχρι την ηλικία φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής του υποβοηθούμενου προσώπου.

Άρθρο 1456

Κάθε ιατρική πράξη που αποβλέπει στην υποβοήθηση της αναπαραγωγής, σύμφωνα με τους όρους του προηγούμενου άρθρου, διενεργείται με την έγγραφη συναίνεση των προσώπων που επιθυμούν να αποκτήσουν τέκνο.

Αν η υποβοήθηση αφορά άγαμη γυναίκα, η συναίνεση αυτής και, εφόσον συντρέχει περίπτωση ελεύθερης ένωσης, του άνδρα με τον οποίο συζεί παρέχεται συμβολαιογραφικό έγγραφο.

Η συναίνεση ανακαλείται με τον ίδιο τρόπο μέχρι τη μεταφορά των γαμετών ή των γονιμοποιημένων ωαρίων στο γυναικείο σώμα. Η συναίνεση θεωρείται ότι ανακλήθηκε, αν ένα από τα πρόσωπα που είχαν συναινέσει πέθανε πριν από τη μεταφορά.

Άρθρο 1460

Η ταυτότητα των τρίτων προσώπων που έχουν προσφέρει τους γαμέτες ή τα γονιμοποιημένα ωάρια δε γνωστοποιείται στα πρόσωπα που επιθυμούν να αποκτήσουν τέκνο. Ιατρικές πληροφορίες που αφορούν τον τρίτο δότη τηρούνται σε απόρρητο αρχείο χωρίς ένδειξη ταυτότητάς του. Πρόσβαση στο αρχείο αυτό επιτρέπεται μόνο στο τέκνο για λόγους σχετικούς με την υγεία του.

Η ταυτότητα του τέκνου, καθώς και των γονέων του δε γνωστοποιείται στους τρίτους δότες γαμετών ή γονιμοποιημένων ωαρίων.

Άρθρο 1462

Αγχιστεία

Οι συγγενείς εξ αίματος του ενός από τους δύο συζύγους είναι συγγενείς εξ αγχιστείας του άλλου στην ίδια γραμμή και στον ίδιο βαθμό. Η συγγένεια εξ αγχιστείας εξακολουθεί να υπάρχει και μετά τη λύση του γάμου που προηγήθηκε.

Το άρθρο 1463 αντικαθίστανται ως εξής:

Άρθρο 1463

Η συγγένεια του προσώπου με τη μητέρα του και τους συγγενείς της συνεπάγεται από τη γέννηση. Η συγγένεια με τον πατέρα και τους συγγενείς του συνεπάγεται από το γάμο της μητέρας με τον πατέρα ή ιδρύεται με την αναγνώριση, εκούσια ή δικαστική.

Το άρθρο 1464 αντικαθίστανται ως εξής:

Άρθρο 1464

Σε περίπτωση τεχνητής γονιμοποίησης, αν η κυοφορία έγινε από άλλη γυναίκα, υπό τους όρους του άρθρου 1458, μητέρα του τέκνου τεκμαίρεται η γυναίκα στην οποία δόθηκε η σχετική άδεια.

Το τεκμήριο αυτό ανατρέπεται με αγωγή της μητρότητας που ασκείται μέσα σε προθεσμία έξι μηνών από τον τοκετό, είτε από την τεκμαιρόμενη μητέρα, είτε από την κυοφόρο γυναίκα, εφόσον αποδειχθεί ότι το τέκνο κατάγεται βιολογικά από την τελευταία. Η προσβολή γίνεται από τη δικαιούμενη γυναίκα αυτοπροσώπως ή από ειδικό πληρεξούσιο ή ύστερα από άδεια δικαστηρίου από νόμιμο αντιπρόσωπό της. Με την αμετάκλητη δικαστική απόφαση που δέχεται την αγωγή το τέκνο έχει αναδρομικά από τη γέννησή του μητέρα τη γυναίκα που το κυοφόρησε.

Άρθρο 1471

Η προσβολή της πατρότητας αποκλείεται επίσης μετά το θάνατο του τέκνου, εκτός αν είχε ήδη ασκηθεί η σχετική αγωγή.

1. ο σύζυγος της μητέρας, αν αυτός αναγνώρισε ότι το τέκνο είναι δικό του πριν γίνει αμετάκλητη η απόφαση για την προσβολή.
2. .... αν ο σύζυγος συγκατατέθηκε στην υποβολή της συζύγου του σε τεχνητή γονιμοποίηση.

Σύνταγμα

Άρθρο 2

Ο σεβασμός και η προστασία της αξίας του ανθρώπου αποτελούν πρωταρχική υποχρέωση της Πολιτείας.

Άρθρο 5

Καθένας έχει δικαίωμα να αναπτύσσει ελεύθερα την προσωπικότητά του και να συμμετέχει στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της Χώρας, εφόσον δεν προσβάλλει τα δικαιώματα των άλλων και δεν παραβιάζει το Σύνταγμα.

Άρθρο 21

Η οικογένεια, ως θεμέλιο της συντήρησης και προαγωγής του Έθνους καθώς και ο γάμος, η μητρότητα και η παιδική ηλικία τελούν υπό την προστασία του κράτους.

ΔΙΚΑΣΤΙΚΕΣ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ

ΤΡΑΠΕΖΑ ΝΟΜΙΚΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΠΟΦΑΣΗΣ

Δικαστήριο: ΜΟΝΟΜΕΛΕΣ ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟ

Τόπος: ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

Αριθ. Απόφασης: 678/2755/671

Έτος: 2003

ΠΕΡΙΛΗΨΗ Ιατρικά υποβοηθούμενη αναπαραγωγή - Τεχνητή γονιμοποίηση - Άδεια παρένθετης μητρότητας -.

Η παρένθετη μητρότητα, δηλαδή η μεταφορά γονιμοποιημένων ωαρίων στο σώμα άλλης γυναίκας και η κυοφορία από αυτήν επιτρέπεται με δικαστική απόφαση που παρέχεται πριν από τη μεταφορά, ύστερα από αίτηση της γυναίκας που επιθυμεί το παιδί. Οι προϋποθέσεις για να χορηγηθεί η άδεια είναι καταρχήν η γυναίκα που επιθυμεί το παιδί να μην μπορεί να κυοφορήσει η ίδια, πλην όμως να βρίσκεται σε ηλικία φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής, ενώ η γυναίκα που αναλαμβάνει να κυοφορήσει πρέπει να είναι, ενόψει της κατάστασης της υγείας της, κατάλληλη για κυοφορία. Στο δικαστήριο πρέπει να προσκομίζεται έγγραφη και χωρίς αντάλλαγμα συμφωνία μεταξύ των μερών, δηλαδή των προσώπων που επιθυμούν το παιδί και της κυοφόρου γυναίκας, καθώς και του συζύγου της τελευταίας αν αυτή είναι έγγαμη, με την οποία εκτός από την συμφωνία τους για την διενέργεια της πράξης, να δηλώνουν ότι τα γονιμοποιημένα ωάρια, που εμφυτεύονται στη μήτρα της κυοφόρου, δεν θα ανήκουν στην ίδια. Τέλος η γυναίκα που επιθυμεί το παιδί (και υποβάλλει την αίτηση) και η κυοφόρος γυναίκα θα πρέπει να έχουν την κατοικία τους στην Ελλάδα.

Κείμενο Απόφασης

Αριθ. Απόφασης: 678/2755/671/2003

ΤΟ ΜΟΝΟΜΕΛΕΣ ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟ ΚΑΒΑΛΑΣ
ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΕΚΟΥΣΙΑΣ ΔΙΚΑΙΟΔΟΣΙΑΣ

Αποτελούμενο από τη Δικαστή Αντωνία Βαρελά., Πρωτοδίκη, που ορίστηκε από τον Πρόεδρο και τη Γραμματέα Ι.Μ.

Συνεδρίασε δημόσια στο ακροατήριο του στις 9 Ιουλίου 2003, για να δικάσει τη με χρονολογία 14.6.2003 και αρ. καταθ. Γ.Α. .../2003 αίτηση της ..., κατοίκου Ηρακλείου, παραστάθηκε μετά της πληρεξουσίου της δικηγόρου Αριστέα Πλεύρη, για άδεια παρένθετης μητρότητας.

Αφού εκφωνήθηκε η υπόθεση από τη σειρά του οικείου πινακίου κατά τη δημόσια συνεδρίαση που αναφέρεται στην αρχή της παρούσας, κατόπιν της με χρονολογία 14.6.2003 και αρ. καταθ. Δικ. ΓΑ .../2003 αίτησης κατ' εξαίρεση συζήτησης στο τμήμα δικαστικών διακοπών της ανωτέρω αιτούσας και της από 17.6.2003 πράξης της Προέδρου της Διοίκησης του Πρωτοδικείου Ηρακλείου με την οποία κήρυξε αυτήν κατεπείγουσα..

Αφού άκουσε την πληρεξούσια δικηγόρο της αιτούσας η οποία ζήτησε να γίνουν δεκτά όσα αναφέρονται στο σχετικό πρακτικό και τις προτάσεις της.

ΑΦΟΥ ΜΕΛΕΤΗΣΕ ΤΗ ΔΙΚΟΓΡΑΦΙΑ
ΣΚΕΦΤΗΚΕ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΝΟΜΟ

Σύμφωνα με την διάταξη του άρθρου 1458 ΑΚ, όπως αυτό τροποποιήθηκε με το πρώτο άρθρο του νόμου 3089/2002, για την "Ιατρική υποβοήθηση στην ανθρωπίνη αναπαραγωγή", ορίζεται ότι η μεταφορά στο σώμα άλλης γυναίκας γονιμοποιημένων ωαρίων, ξένων προς την ίδια και η κυοφορία από αυτήν, επιτρέπεται με δικαστική άδεια που παρέχεται πριν από τη μεταφορά, εφόσον υπάρχει έγγραφη και χωρίς αντάλλαγμα συμφωνία των προσώπων που επιδιώκουν να αποκτήσουν τέκνο και της γυναίκας που θα κυοφορήσει, καθώς και του συζύγου της αν αυτή είναι έγγαμη. Η δικαστική άδεια παρέχεται ύστερα από αίτηση της γυναίκας που επιθυμεί να αποκτήσει τέκνο, εφόσον αποδεικνύεται ότι αυτή είναι ιατρικώς αδύνατο να κυοφορήσει και ότι η γυναίκα που προσφέρεται να κυοφορήσει είναι, ενόψει της κατάστασης της υγείας της, κατάλληλη για κυοφορία. Από τη διάταξη του άρθρου 1464 ΑΚ, προκύπτει περαιτέρω, ότι σε περίπτωση τεχνητής γονιμοποίησης, αν η κυοφορία έγινε από άλλη γυναίκα, υπό τους όρους του άρθρου 1458 ΑΚ, μητέρα του τέκνου τεκμαίρεται η γυναίκα στην οποία δόθηκε η σχετική δικαστική άδεια. Το τεκμήριο αυτό ανατρέπεται, με αγωγή προσβολής της μητρότητας που ασκείται μέσα σε προθεσμία έξι μηνών, από τον τοκετό. Περαιτέρω από τη διάταξη του άρθρου 799 ΚΠολΔ, προκύπτει ότι όταν ζητείται κατά το νόμο να χορηγηθεί άδεια για μεταθανάτια τεχνητή γονιμοποίηση ή για κυοφορία τέκνου από άλλη γυναίκα, αρμόδιο είναι το δικαστήριο, στην περιφέρεια του οποίου έχει τη συνήθη διαμονή της η αιτούσα ή εκείνη που θα κυοφορήσει το τέκνο. Ο δικαστής διατάζει να γίνει η συζήτηση κεκλεισμένων των θυρών, εάν κρίνει ότι η δημοσιότητα πρόκειται να είναι επιβλαβής στα χρηστά ήθη ή ότι συντρέχουν ειδικοί λόγοι προστασίας της ιδιωτικής ή οικογενειακής ζωής των διαδίκων. Σύμφωνα δε με τη διάταξη του άρθρου 8 του Ν. 3089/2002, ορίζεται ότι τα άρθρα 1458 και 1464 εφαρμόζονται μόνο στην περίπτωση που η αιτούσα και η κυοφόρος γυναίκα έχουν την κατοικία τους στην Ελλάδα. Τέλος σύμφωνα με το άρθρο 7 του ίδιου προαναφερθέντος νόμου, με το οποίο προστέθηκε νέο εδάφιο στην πρώτη παράγραφο του άρθρου 20 του Ν. 344/1976 "περί ληξιαρχικών πράξεων", ορίσθηκε ότι στην περίπτωση τέκνου που γεννήθηκε από παρένθετη κυοφόρο γυναίκα, στο ληξιαρχείο προσάγεται και η δικαστική άδεια που δόθηκε στη γυναίκα που επιθυμεί το τέκνο, έτσι ώστε ο ληξιαρχος να την εγγράψει ως μητέρα. Από το συνδυασμό των διατάξεων προκύπτει ότι η παρένθετη μητρότητα, δηλαδή η μεταφορά γονιμοποιημένων ωαρίων στο σώμα άλλης γυναίκας και η κυοφορία από αυτήν επιτρέπεται με δικαστική απόφαση που παρέχεται πριν από τη μεταφορά, ύστερα από αίτηση της γυναίκας που επιθυμεί το παιδί. Οι προϋποθέσεις για να χορηγηθεί η άδεια είναι καταρχήν η γυναίκα που επιθυμεί το παιδί να μην μπορεί να κυοφορήσει η ίδια, πλην όμως να βρίσκεται σε ηλικία φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής (όπως προσδιορίζεται στη διάταξη του άρθρου 1455 παρ. 1 εδ. 1 ΑΚ), ενώ η γυναίκα που αναλαμβάνει να κυοφορήσει πρέπει να είναι, ενόψει της κατάστασης της υγείας της, κατάλληλη για κυοφορία. Στο δικαστήριο πρέπει να προσκομίζεται έγγραφη και χωρίς αντάλλαγμα συμφωνία μεταξύ των μερών, δηλαδή των προσώπων που επιθυμούν το παιδί και της κυοφόρου γυναίκας, καθώς και του συζύγου της τελευταίας αν αυτή είναι έγγαμη, με την οποία εκτός από την συμφωνία τους για την διενέργεια της πράξης, να δηλώνουν ότι τα γονιμοποιημένα ωάρια, που εμφυτεύονται στη μήτρα της κυοφόρου, δεν θα ανήκουν στην ίδια. Τέλος η γυναίκα που επιθυμεί το παιδί (και υποβάλλει την αίτηση) και η κυοφόρος γυναίκα θα πρέπει να έχουν την κατοικία τους στην Ελλάδα (Κουνουγέρη-Μανωλεδάκη, "Τεχνητή γονιμοποίηση και Οικογενειακό Δίκαιο", Ο νόμος 3089/2002 για την ιατρική υποβοηθούμενη αναπαραγωγή, Εκδόσεις Σάκκουλα, σελ. 39 επ., Τ. Κ. Βιδάλης, Το πρόταγμα της οικογένειας: Η συνταγματικότητα του νόμου για την "ιατρική υποβοήθηση στην ανθρωπίνη αναπαραγωγή" Νομικό Βήμα 51, σελ. 832, Νόμος 3089/2002 Εισηγητική έκθεση, Κώδικας Νομικού Βήματος, τόμος 50, σελ. 2622).

Με την κρινόμενη αίτηση, η αιτούσα ζητά να της δοθεί η άδεια, προκειμένου να γίνει μεταφορά στο σώμα άλλης γυναίκας και ειδικότερα της ..., γονιμοποιημένων ωαρίων, ξένων προς την ίδια, προκειμένου να κυοφορήσει το τέκνο που η αιτούσα και ο σύζυγος της επιθυμούν να αποκτήσουν. Η αίτηση, η συζήτηση της οποίας κηρύχθηκε κατεπείγουσα με την με χρονολογία 17-6-2003, Πράξη της Προέδρου της Διοίκησης του Πρωτοδικείου Ηρακλείου (άρθρο 27 παρ. 1β' του Ν. 1756/88), αρμοδίως εισάγεται ενώπιον αυτού του Δικαστηρίου, για να συζητηθεί κατά τη διαδικασία της εκούσιας δικαιοδοσίας (άρθρα 121 ΕισΝΑΚ, 739, 799 ΚΠολΔ), δεδομένου ότι έχει τηρηθεί και η νόμιμη προδικασία με επίδοση

αντιγράφου της κρινόμενης αίτησης στον Εισαγγελέα Πρωτοδικών Ηρακλείου (748 παρ. 2 ΚΠολΔ) (βλ. την .../2003, έκθεση επίδοσης του δικαστικού επιμελητή στο Πρωτοδικείο Ηρακλείου, Γ.Γ.) και είναι νόμιμη, στηριζόμενη στη διάταξη του άρθρου 1458 ΑΚ, όπως τροποποιήθηκε από το πρώτο άρθρο του Ν. 3089/2002, 739, 740 και 799 παρ. 1 του ΚΠολΔ. Επομένως, εφόσον κρίθηκε νόμιμη, πρέπει να ερευνηθεί περαιτέρω και κατ' ουσίαν.

Στην προκειμένη περίπτωση, από τα ταυτάριθμα με την παρούσα απόφαση, πρακτικά της δημόσιας συνεδρίασης του Δικαστηρίου αυτού, αποδεικνύεται ότι για την μεταφορά στο σώμα της ..., γονιμοποιημένων ωαρίων, συναίνεσαν αυτοπροσώπως στο ακροατήριο κατά την συζήτηση της αίτησης, η αιτούσα ... και ο σύζυγος της ..., όπως επίσης και η ... και ο σύζυγος της ... Εξάλλου, από την εκτίμηση της ένορκης κατάθεσης της μάρτυρος, και των εγγράφων που προσκομίζει η αιτούσα, αποδεικνύεται ότι η τελευταία, ηλικίας 41 ετών, κάτοικος Ηρακλείου, είναι έγγαμη από το 1994 με τον ... και δεν έχουν αποκτήσει δικά τους τέκνα, παρά τις επανειλημμένες προσπάθειες τους. Την αδυναμία της αιτούσας να αποκτήσει τέκνο με φυσιολογικό τρόπο, βεβαιώνει με την από 4-7-2003 ιατρική γνωμάτευση, ο μαιευτήρας γυναικολόγος Ι.Π., ο οποίος μετά από παρακολούθηση επί δεκαετία, γνωματεύει ότι η αιτούσα δεν είναι δυνατόν να συλλάβει με φυσιολογικό τρόπο, λόγω αποφράξεως των σαλπίγγων της, γυναικολογικό πρόβλημα το οποίο δεν είναι διορθώσιμο. Την αδυναμία της αιτούσας να κυφορήσει, βεβαιώνει επίσης με την από 7-7-2003 ιατρική βεβαίωση και ο γυναικολόγος Γ.Π. Επίσης με την από 4-7-2003 ιατρική γνωμάτευση, ο μαιευτήρας γυναικολόγος Ι.Π., βεβαίωσε ότι η ..., η οποία υποβλήθηκε σε πλήρη προγενετικό έλεγχο και γυναικολογική εξέταση, είναι απολύτως υγιής γυναικολογικά, κλινικά και εργαστηριακά και εν όψει της κατάστασης της υγείας της, απολύτως κατάλληλη για κυφορία. Περαιτέρω, προσκομίζεται η από 14 Ιουνίου 2003 έγγραφη συμφωνία της αιτούσας και του συζύγου της με την ... και τον σύζυγο της, με την οποία συμφωνούν ότι η ... θα κυφορήσει ως παρένθετη μητέρα, με ξένα προς την ίδια γονιμοποιημένα ωάρια, το τέκνο που επιθυμούν να αποκτήσουν η αιτούσα και ο σύζυγος της, χωρίς να λάβει για την προαναφερόμενη ενέργεια κανένα απολύτως οικονομικό αντάλλαγμα. Τέλος από την με αριθμό πρωτοκόλλου .../19.12.2002, προκύπτει ότι και η κατοικία της κυφόρου ..., είναι στο Ηράκλειο. Συνεπώς, συντρέχουν όλες οι νόμιμες προϋποθέσεις και πρέπει να γίνει δεκτή η αίτηση ως κατ' ουσίαν βάσιμη.

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΑΥΤΟΥΣ

Δέχεται την αίτηση.

Παρέχει την άδεια στην αιτούσα, όπως προβεί στην μεταφορά στο σώμα της ..., γονιμοποιημένων ωαρίων, ξένων προς την ίδια, προκειμένου να κυφορήσει τέκνο που η αιτούσα και ο σύζυγος της επιθυμούν να αποκτήσουν.

Κρίθηκε αποφασίστηκε δημοσιεύτηκε σε έκτακτη δημόσια συνεδρίαση στο Ηράκλειο στις 1 Σεπτεμβρίου 2003, απόντων των διαδίκων και της πληρεξουσίου δικηγόρου.

Πρόεδρος : Αντωνία Βαρελά

Λήμματα : Ιατρικά Υποβοηθούμενη αναπαραγωγή, Τεχνητή γονιμοποίηση, Παρένθετη μητρότητα

ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΙΣ

Δημοσίευση : ΤΡΑΠΕΖΑ ΝΟΜΙΚΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ (ΔΣΑ)

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΠΟΦΑΣΗΣ

Δικαστήριο: ΜΟΝΟΜΕΛΕΣ ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟ

Τόπος: ΚΑΒΑΛΑΣ

Αριθ. Απόφασης: 125

Έτος: 2004

Περίληψη Ιατρικά υποβοηθούμενη αναπαραγωγή- Τεχνητή γονιμοποίηση-Παρένθετη μητρότητα-Τοπική αρμοδιότητα-Συζήτηση κεκλεισμένων των θυρών-Τεκμήριο μητρότητας-Αγωγή προσβολής μητρότητας-Προθεσμία-Ληξιαρχική πράξη γεννήσεως-Όταν ζητείται κατά το νόμο να χορηγηθεί άδεια για μεταθανάτια τεχνητή γονιμοποίηση ή για κυοφορία τέκνου από άλλη γυναίκα, αρμόδιο είναι το δικαστήριο, στην περιφέρεια του οποίου έχει τη συνήθη διαμονή της αιτούσα ή εκείνη που θα κυοφορήσει το τέκνο. Ο δικαστής διατάζει να γίνει η συζήτηση κεκλεισμένων των θυρών, εάν κρίνει ότι η δημοσιότητα πρόκειται να είναι επιβλαβής στα χρηστά ήθη ή ότι συντρέχουν ειδικοί λόγοι προστασίας της ιδιωτικής ή οικογενειακής ζωής των διαδίκων. Σε περίπτωση τεχνητής γονιμοποίησης, αν η κυοφορία έγινε από άλλη γυναίκα, μητέρα του τέκνου τεκμαίρεται η γυναίκα στην οποία δόθηκε η σχετική δικαστική άδεια. Το τεκμήριο αυτό ανατρέπεται με αγωγή προσβολής της μητρότητας που ασκείται μέσα σε προθεσμία έξι μηνών, από τον τοκετό. Στην περίπτωση τέκνου που γεννήθηκε από παρένθετη κυοφόρο γυναίκα, στο ληξιαρχείο προσάγεται και η δικαστική άδεια που δόθηκε στη γυναίκα που επιθυμεί το τέκνο, έτσι ώστε ο ληξιαρχος να την εγγράψει ως μητέρα. Το δικαστήριο δίνει την άδεια στην αιτούσα, όπως προβεί στη μεταφορά στο σώμα άλλης γυναίκας γονιμοποιημένων ωαρίων, ξένων προς την ίδια (κυοφόρο), προκειμένου να κυοφορήσει τέκνο που η αιτούσα και ο σύζυγός της επιθυμούν να αποκτήσουν.

Κείμενο Απόφασης

Αριθμός απόφασης 125/2004

726/Εκ. Μ. 66/2004

ΤΟ ΜΟΝΟΜΕΛΕΣ ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟ ΚΑΒΑΛΑΣ

ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΕΚΟΥΣΙΑΣ ΔΙΚΑΙΟΔΟΣΙΑΣ

ΣΥΓΚΡΟΤΗΘΗΚΕ από τον Πρωτοδικη Ιωάννη Κοσμάτο, τον οποίο όρισε ο Πρόεδρος Πρωτοδικών και από τη Γραμματέα Μαρία Δημητρίου.

ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΕ κεκλεισμένων των θυρών στο ακροατήριό του, στην Καβάλα, την 16^η Μαρτίου 2004, για να δικάσει την ακόλουθη υπόθεση:

Της αιτούσας: * * του *, συζύγου * *, κατοίκου * Καβάλας, η οποία παραστάθηκε στο δικαστήριο με την πληρεξουσία της Δικηγόρου του ΔΣ Καβάλας Αλεξάνδρα Νικολαΐδου .

Η αιτούσα άσκησε ενώπιον αυτού του Δικαστηρίου την από 27.02.2004 (αριθ. Καταθ. 66/27-02-2004) αίτηση.

Η πληρεξούσιος της αιτούσας κατά τη συζήτηση ανέπτυξε προφορικά τους ισχυρισμούς της και αναφέρθηκε στις έγγραφες προτάσεις που κατέθεσε.

ΑΦΟΥ ΜΕΛΕΤΗΣΕ ΤΗ ΔΙΚΟΓΡΑΦΙΑ

ΣΚΕΦΘΗΚΕ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΝΟΜΟ

Σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 1458 ΑΚ, όπως αυτό τροποποιήθηκε με το πρώτο άρθρο του νόμου 3089/2002, για την «ιατρική Υποβοήθηση στην Ανθρώπινη Αναπαραγωγή», ορίζεται ότι η μεταφορά στο σώμα άλλης γυναίκας γονιμοποιημένων ωαρίων, ξένων προς την ίδια και η κυοφορία από αυτήν, επιτρέπεται με δικαστική άδεια που παρέχεται πριν από τη μεταφορά, εφόσον υπάρχει η έγγραφη και χωρίς αντάλλαγμα συμφωνία των προσώπων που επιδιώκουν να αποκτήσουν τέκνο και της γυναίκας που θα κυοφορήσει, καθώς και του συζύγου της αν αυτή είναι έγγαμη. Η δικαστική άδεια, παρέχεται ύστερα από αίτηση της γυναίκας που επιθυμεί να αποκτήσει τέκνο, εφόσον αποδεικνύεται ότι

αυτή είναι ιατρικώς αδύνατο να κυοφορήσει και ότι η άλλη γυναίκα που προσφέρεται να κυοφορήσει είναι, ενόψει της κατάστασης της υγείας της, κατάλληλη προς κυοφορία. Από τη διάταξη του άρθρου 1464 ΑΚ, προκύπτει περαιτέρω, ότι σε περίπτωση τεχνητής γονιμοποίησης, αν η κυοφορία έγινε από άλλη γυναίκα, υπό τους όρους του άρθρου 1458 ΑΚ, μητέρα του τέκνου τεκμαίρεται η γυναίκα στην οποία δόθηκε η σχετική άδεια. Το τεκμήριο αυτό ανατρέπεται, με αγωγή προσβολής της μητρότητας που ασκείται μέσα σε προθεσμία έξι μηνών, από τον τοκετό. Περαιτέρω από τη διάταξη 799 ΚολΔ , προκύπτει ότι όταν ζητείται κατά το νόμο να χορηγηθεί άδεια για ,μεταθανάτια γονιμοποίηση ή για κυοφορία τέκνου από άλλη γυναίκα, αρμόδιο είναι το δικαστήριο στην περιφέρεια του οποίου έχει τη συνήθη διαμονή της η αιτούσα ή εκείνη που θα κυοφορήσει το τέκνο. Ο Δικαστής διατάζει να γίνει η συζήτηση κεκλεισμένων των θυρών, εάν κρίνει ότι η δημοσιότητα πρόκειται να είναι επιβλαβής στα χρηστά ήθη ή ότι συντρέχουν ειδικοί λόγοι προστασίας της ιδιωτικής ή οικογενειακής ζωής των διαδίκων. Σύμφωνα δε με τη διάταξη του άρθρου 8 του Ν. 3089/2002, ορίζεται ότι τα άρθρα 1458 και 1464 εφαρμόζονται μόνο στην περίπτωση που η αιτούσα και η κυοφόρος γυναίκα έχουν την κατοικία τους στην Ελλάδα. Τέλος σύμφωνα με το άρθρο 7 του ίδιου προαναφερθέντος νόμου, με το οποίο προστέθηκε νέο εδάφιο στην πρώτη παράγραφο του άρθρου 20 του Ν.344/1976 «περί ληξιαρχικών πράξεων», ορίσθηκε ότι στην περίπτωση τέκνου που γεννήθηκε από παρένθετη κυοφόρο γυναίκα, στο ληξιαρχείο προσάγεται και η δικαστική άδεια που δόθηκε στη γυναίκα που επιθυμεί το τέκνο, έτσι ώστε ο ληξιαρχος να την εγγράψει ως μητέρα. Από το συνδυασμό των διατάξεων προκύπτει η παρένθετη μητρότητα, δηλαδή η μεταφορά γονιμοποιημένων ωαρίων στο σώμα άλλης γυναίκας και η κυοφορία από αυτήν επιτρέπεται με δικαστική απόφαση που παρέχεται πριν από τη μεταφορά, ύστερα από αίτηση της γυναίκας που επιθυμεί το παιδί. Οι προϋποθέσεις για να χορηγηθεί η άδεια είναι καταρχήν η γυναίκα που επιθυμεί το παιδί να μην μπορεί να κυοφορήσει, η ίδια, πλην όμως να βρίσκεται σε ηλικία φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής (όπως προσδιορίζεται στη διάταξη του άρθρου 1455 παρ. 1. εδ.1 ΑΚ), ενώ η γυναίκα που αναλαμβάνει να κυοφορήσει πρέπει να είναι, ενόψει της κατάστασης της υγείας της, κατάλληλη για κυοφορία. Στο δικαστήριο πρέπει να προσκομίζεται έγγραφη και χωρίς αντάλλαγμα συμφωνία μεταξύ των μερών, δηλαδή των προσώπων που επιθυμούν το παιδί και της κυοφόρου γυναίκας, καθώς και του συζύγου της τελευταίας αν αυτή είναι έγγαμη, με την οποία εκτός από τη συμφωνία για τη διενέργεια της πράξης, να δηλώνουν ότι τα γονιμοποιημένα ωάρια, που εμφυτεύονται στη μήτρα της κυοφόρου, δεν θα ανήκουν στην ίδια. Τέλος η γυναίκα που επιθυμεί το παιδί (και υποβάλλει την αίτηση) και η κυοφόρος γυναίκα θα πρέπει να έχουν την κατοικία τους στην Ελλάδα (Κουνουγέρη – Μανωλεδάκη, «Τεχνητή γονιμοποίηση και Οικογενειακό Δίκαιο», Ο νόμος 3089/2002 για την ιατρική υποβοηθούμενη αναπαραγωγή, Εκδόσεις Σάκουλα, σελ. 39 επ. Τ. Κ. Βιδάλης, Το πρόταγμα της Οικογένειας: Η συνταγματικότητα του νόμου για την «ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή» Νομικό Βήμα 51, σελ. 832, Νόμος 3089/2002 Εισηγητική Έκθεση, Κώδικας Νομικού Βήματος, τόμος 50, σελ. 2622 Μον. Πρωτ. Ηρακλ. 678/2003 Αρμ. 2003, 1603).

Με την κρινόμενη αίτηση, η αιτούσα ζητεί να της δοθεί η άδεια, προκειμένου να γίνει μεταφορά στο σώμα άλλης γυναίκας και ειδικότερα της * * * γονιμοποιημένων ωαρίων, ξένων προς την ίδια, προκειμένου να κυοφορήσει το τέκνο που η αιτούσα και ο σύζυγός της επιθυμούν να αποκτήσουν. Η αίτηση, για την οποία έχει τηρηθεί η νόμιμη προδικασία με την επίδοση αντιγράφου της κρινόμενης αίτησης στον Εισαγγελέα Πρωτοδίκων Καβάλας (βλ. την υπ' αριθμ. 5265/1-3-2004 έκθεση επίδοσης του Δικαστικού Επιμελητή του Πρωτοδικείου Καβάλας, Γ. Ο.), είναι νόμιμη στηριζόμενη στη διάταξη του άρθρου 1458 όπως τροποποιήθηκε από το πρώτο άρθρο του Ν. 3089/2002, 739, 740 και 799 παρ. 1 του Κ. Πολ. Δ. Πρέπει επομένως, εφόσον κρίθηκε νόμιμη, να εξεταστεί περαιτέρω ως προς την ουσιαστική της βασιμότητα.

Στην προκειμένη περίπτωση από τα ταυτάρια με την παρούσα απόφαση πρακτικά, την ένορκη κατάθεση του μάρτυρα και τα έγγραφα που η αιτούσα προσκομίζει και επικαλείται, αποδείχθηκαν τα ακόλουθα πραγματικά περιστατικά: Η αιτούσα ηλικίας 39 ετών, κάτοικος * * * Καβάλας, είναι έγγαμη με τον *** και δεν έχουν αποκτήσει δικά τους τέκνα. Η αιτούσα δε δύναται να κυοφορήσει λόγω επιπλοκών προηγούμενης εγκυμοσύνης και έχει υποβληθεί σε υφολική υστερεκτομή. Παράγει όμως ωάρια ικανά προς εξωσωματική γονιμοποίηση. Τα ανωτέρω προκύπτουν από την 12-3-2004 βεβαίωση του ιατρού ***. Επίσης με την ίδια ιατρική βεβαίωση βεβαιώνεται ότι η *** έχει υποβληθεί στις απαιτούμενες εξετάσεις, είναι

υγιής και ικανή προς κυοφορία, είτε δικών της ωαρίων είτε γονιμοποιημένων ωαρίων τρίτης γυναίκας. Περαιτέρω προσκομίζεται η από 26-2-2004 έγγραφη συμφωνία της αιτούσας και του συζύγου της με τη *** κάτοικο ** Καβάλας και το σύζυγό της, με την οποία συμφωνούν ότι η ** θα κυοφορήσει ως παρένθετη μητέρα, με ξένα προς την ίδια γονιμοποιημένα ωάρια, το τέκνο που επιθυμούν να αποκτήσουν η αιτούσα και ο σύζυγός της, χωρίς να λάβει την προσφερόμενη ενέργεια κανένα απολύτως οικονομικό αντάλλαγμα. Κατά συνέπεια, συντρέχουν όλες οι προαναφερόμενες προϋποθέσεις και πρέπει να γίνει δεκτή η αίτηση ως κατ' ουσίαν βάσιμη.

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΑΥΤΟΥΣ
ΔΕΧΕΤΑΙ ΤΗΝ ΑΙΤΗΣΗ

Παρέχει την άδεια στην αιτούσα, όπως προβεί στη μεταφορά στο σώμα της *** συζύγου *** γονιμοποιημένων ωαρίων, ξένων προς την ίδια, προκειμένου να κυοφορήσει τέκνο που η αιτούσα και ο σύζυγός της επιθυμούν να αποκτήσουν.

ΚΡΙΘΗΚΕ, αποφασίστηκε και δημοσιεύθηκε στην Καβάλα, σε έκτακτη δημόσια συνεδρίαση, στο ακροατήριό του, την 6^η Απριλίου 2004, απούσης της αιτούσας και της πληρεξούσιας δικηγόρου της και με την παρουσία της γραμματέως.

Πρόεδρος : ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΟΣΜΑΤΟΣ

Λήμματα : Ιατρικά Υποβοηθούμενη αναπαραγωγή, Τεχνητή γονιμοποίηση, Παρένθετη μητρότητα, Τοπική αρμοδιότητα, Συζήτηση κεκλεισμένων των θυρών, Τεκμήριο μητρότητα, Αγωγή προσβολής μητρότητας, Προθεσμία, Ληξιαρχική πράξη γεννήσεως.

ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΙΣ

Δημοσίευση : ΑΔΗΜΟΣΙΕΥΤΕΣ

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΠΟΦΑΣΗΣ

Δικαστήριο: ΜΟΝΟΜΕΛΕΣ ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟ

Τόπος: Πύργου Ηλείας

Αριθ. Απόφασης: 106

Έτος: 2004

Περίληψη Ιατρικά υποβοηθούμενη αναπαραγωγή- Τεχνητή γονιμοποίηση-Παρένθετη μητρότητα- Το δικαστήριο δίνει την άδεια στην αιτούσα, όπως προβεί στη μεταφορά στο σώμα άλλης γυναίκας γονιμοποιημένων ωαρίων, ξένων προς την ίδια (κυοφόρο), προκειμένου να κυοφορήσει τέκνο που η ίδια και ο σύζυγός της επιθυμούν να αποκτήσουν.

Κείμενο απόφασης

Αριθμός 106/2004

ΤΟ ΜΟΝΟΜΕΛΕΣ ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟ ΗΛΕΙΑΣ

Συγκροτήθηκε νόμιμα από την Πρωτοδίκη Κωνσταστίνα Κωτσοπούλου, που ορίστηκε από τον Πρόεδρο Πρωτοδικών και τη Γραμματέα Μαρούσω Καλυβιώτη. Συνεδρίασε δημόσια στο ακροατήριό του στις 21 Ιανουαρίου 2004, για να δικάσει την υπόθεση της αιτούσας: Ε. – Μ. Κ. του Α. συζ. Σ. Δ., κατοίκου Δ. Δ. Κ. Σαμίκου Δήμου Σκιλλούντος, η οποία παραστάθηκε με τον πληρεξούσιο δικηγόρο της Ευστάθιο Καννή. Η αιτούσα άσκησε την από 5-1-2004 αίτηση (αριθμ. εκθ. κατ. 5/2004) που προσδιορίστηκε για την δικάσιμο που αναφέρεται στην αρχή της παρούσας. Κατά τη συζήτηση της υποθέσεως και την εκφώνησή της από το σχετικό πινάκιο ζήτησε να γίνουν δεκτά τα αναφερόμενα στις προτάσεις του που ανέπτυξε και προφορικά.

ΑΦΟΥ ΜΕΛΕΤΗΣΕ ΤΗ ΔΙΚΟΓΡΑΦΙΑ
ΣΚΕΦΘΗΚΕ ΚΑΤΑ ΤΟ ΝΟΜΟ

ΑΦΟΥ ΜΕΛΕΤΗΣΕ ΤΗ ΔΙΚΟΓΡΑΦΙΑ
ΣΚΕΦΘΗΚΕ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΝΟΜΟ

Σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 1458 ΑΚ, όπως αυτό τροποποιήθηκε με το πρώτο άρθρο του νόμου 3089/2002, για την «Ιατρική Υποβοήθηση στην Ανθρώπινη Αναπαραγωγή», ορίζεται ότι η μεταφορά στο σώμα άλλης γυναίκας γονιμοποιημένων ωαρίων, ξένων προς την ίδια και η κυοφορία από αυτήν, επιτρέπεται με δικαστική άδεια που παρέχεται πριν από τη μεταφορά, εφόσον υπάρχει η έγγραφη και χωρίς αντάλλαγμα συμφωνία των προσώπων που επιδιώκουν να αποκτήσουν τέκνο και της γυναίκας που θα κυοφορήσει, καθώς και του συζύγου της αν αυτή είναι έγγαμη. Η δικαστική άδεια, παρέχεται ύστερα από αίτηση της γυναίκας που επιθυμεί να αποκτήσει τέκνο, εφόσον αποδεικνύεται ότι αυτή είναι ιατρικώς αδύνατο να κυοφορήσει και ότι η άλλη γυναίκα που προσφέρεται να κυοφορήσει είναι, ενόψει της κατάστασης της υγείας της, κατάλληλη προς κυοφορία. Από τη διάταξη του άρθρου 1464 ΑΚ, προκύπτει περαιτέρω, ότι σε περίπτωση τεχνητής γονιμοποίησης, αν η κυοφορία έγινε από άλλη γυναίκα, υπό τους όρους του άρθρου 1458 ΑΚ, μητέρα του τέκνου τεκμαίρεται η γυναίκα στην οποία δόθηκε η σχετική άδεια. Το τεκμήριο αυτό ανατρέπεται, με αγωγή προσβολής της μητρότητας που ασκείται μέσα σε προθεσμία έξι μηνών, από τον τοκετό. Περαιτέρω από τη διάταξη 799 ΚολΔ, προκύπτει ότι όταν ζητείται κατά το νόμο να χορηγηθεί άδεια για ,μεταθανάτια γονιμοποίηση ή για κυοφορία τέκνου από άλλη γυναίκα, αρμόδιο είναι το δικαστήριο στην περιφέρεια του οποίου έχει τη συνήθη διαμονή της η αιτούσα ή εκείνη που θα κυοφορήσει. Ο Δικαστής διατάζει να γίνει η συζήτηση κεκλεισμένων των θυρών, εάν κρίνει ότι η δημοσιότητα πρόκειται να είναι επιβλαβής στα χρηστά ήθη ή ότι συντρέχουν ειδικοί λόγοι προστασίας της ιδιωτικής ή οικογενειακής ζωής των διαδίκων.

Σύμφωνα δε με τη διάταξη του άρθρου 8 του Ν. 3089/2002, ορίζεται ότι τα άρθρα 1458 και 1464 εφαρμόζονται μόνο στην περίπτωση που η αιτούσα και η κυοφόρος γυναίκα έχουν την κατοικία τους στην Ελλάδα. Τέλος σύμφωνα με το άρθρο 7 του ίδιου προαναφερθέντος νόμου, με το οποίο προστέθηκε νέο εδάφιο στην πρώτη παράγραφο το άρθρου 20 του Ν.344/1976 «περί ληξιαρχικών πράξεων», ορίστηκε ότι στην περίπτωση τέκνου που γεννήθηκε από παρένθετη κυοφόρο γυναίκα, στο ληξιαρχείο προσάγεται και η δικαστική άδεια που δόθηκε στη γυναίκα που επιθυμεί το τέκνο, έτσι ώστε ο ληξιαρχος να την εγγράψει ως μητέρα. Από το συνδυασμό των διατάξεων προκύπτει η παρένθετη μητρότητα, δηλαδή η μεταφορά γονιμοποιημένων ωαρίων στο σώμα άλλης γυναίκας και η κυοφορία από αυτήν επιτρέπεται με δικαστική απόφαση που παρέχεται πριν από τη μεταφορά, ύστερα από αίτηση της γυναίκας που επιθυμεί το παιδί. Οι προϋποθέσεις για να χορηγηθεί η άδεια είναι καταρχήν η γυναίκα που επιθυμεί το παιδί να μην μπορεί να κυοφορήσει, η ίδια, πλην όμως να βρίσκεται σε ηλικία φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής (όπως προσδιορίζεται στη διάταξη του άρθρου 1455 παρ. 1. εδ.1 ΑΚ), ενώ η γυναίκα που αναλαμβάνει να κυοφορήσει πρέπει να είναι, ενόψει της κατάστασης της υγείας της, κατάλληλη για κυοφορία. Στο δικαστήριο πρέπει να προσκομίζεται έγγραφη και χωρίς αντάλλαγμα συμφωνία μεταξύ των μερών, δηλαδή των προσώπων που επιθυμούν το παιδί και της κυοφόρου γυναίκας, καθώς και του συζύγου της τελευταίας αν αυτή είναι έγγαμη, με την οποία εκτός από τη συμφωνία για τη διενέργεια της πράξης, να δηλώνουν ότι τα γονιμοποιημένα ωάρια, που εμφυτεύονται στη μήτρα της κυοφόρου, δεν θα ανήκουν στην ίδια. Τέλος η γυναίκα που επιθυμεί το παιδί (και υποβάλλει την αίτηση) και η κυοφόρος γυναίκα θα πρέπει να έχουν την κατοικία τους στην Ελλάδα (Κουνουγέρη – Μανωλεδάκη, «Τεχνητή γονιμοποίηση και Οικογενειακό Δίκαιο», Ο νόμος 3089/2002 για την ιατρική υποβοηθούμενη αναπαραγωγή, Εκδόσεις Σάκκουλα, σελ. 39 επ. Τ. Κ. Βιδάλης, Το πρόταγμα της Οικογένειας: Η συνταγματικότητα του νόμου για την «ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή» Νομικό Βήμα 51, σελ. 832, Νόμος 3089/2002 Εισηγητική Έκθεση, Κώδικας Νομικού Βήματος, τόμος 50, σελ. 2622 Μον. Πρωτ. Ηρακλ. 678/2003 Αρμ. 2003, 1603).

Με την κρινόμενη αίτηση, η αιτούσα ζητά να της δοθεί η άδεια προκειμένου να γίνει μεταφορά στο σώμα άλλης γυναίκας και ειδικότερα της Φ. συζύγου Ν. Λ., το γένος Ν. Δ., γονιμοποιημένων ωαρίων της ίδιας (της αιτούσας) από το σπέρμα του συζύγου της, προκειμένου να κυοφορήσει το τέκνο που η αιτούσα και ο σύζυγός της επιθυμούν να αποκτήσουν. Η αίτηση αρμοδίως εισάγεται για να συζητηθεί ενώπιον του παρόντος Δικαστηρίου κατά την διαδικασία της εκούσιας δικαιοδοσίας (άρθρα 121 Εισ. ΝΑΚ, 739, 799 ΚΠολΔ) δεδομένου ότι έχει τηρηθεί η νόμιμη διαδικασία του άρθρου 748 παρ. 2 ΚΠολΔ με επίδοση αντιγράφου της αίτησης στον Εισαγγελέα Πρωτοδικών Ηλείας (βλ. την υπ' αρ. 3162Γ/9.1.2004 έκθεση επίδοσης του δικαστικού επιμελητή στο Πρωτοδικείο Δ.Τ.) και είναι νόμιμη στηριζόμενη στην διάταξη του άρθρου 1458 ΑΚ, όπως τροποποιήθηκε από το άρθρο του Ν. 3089/2002, 739, 740 και 799 παρ. 1 ΚΠολΔ. Επομένως, εφόσον κρίθηκε νόμιμη πρέπει να ερευνηθεί περαιτέρω κατ' ουσίαν.

Από την εκτίμηση της ένορκης κατάθεσης της μάρτυρα, που περιέχεται στα ταυτάριθμα με την παρούσα απόφαση πρακτικά και των εγγράφων που προσκομίζει η αιτούσα, αποδείχτηκαν τα ακόλουθα πραγματικά περιστατικά: Η αιτούσα, ηλικίας 29 ετών, είναι έγγαμη από το έτος 2002 με τον Σ.Δ. του Γ. και δεν έχουν αποκτήσει από το γάμο αυτό δικά τους τέκνα, παρά τις επανειλημμένες προσπάθειές τους. Την αδυναμία της αιτούσας να αποκτήσει τέκνο με φυσιολογικό τρόπο, βεβαιώνει με την 12-12-2003 ιατρική γνωμάτευση ο διευθυντής της γυναικολογικής μαιευτικής κλινικής του Γ. Ν. Πύργου Ν. Σ...Επίσης, με την από 12-12-2003 ιατρική γνωμάτευση του ιατρού βεβαιώνεται ότι η Φ. Δ. είναι καθ' όλα υγιής και δύναται να κυοφορήσει. Περαιτέρω, προσκομίζεται η υπ' αρ. 4333/18-12-2003 δήλωση ενώπιον της συμβ/φου Πύργου Μ. Χ. –Ν. της αιτούσας και του συζύγου της με την Φ. Δ. και τον σύζυγο της τελευταίας, με την οποία συμφωνούν ότι η Φ. Δ. θα κυοφορήσει ως παρένθετη μητέρα, με ξένα προς την ίδια γονιμοποιημένα, ήτοι ωάρια της αιτούσας γονιμοποιημένα από τον σύζυγό της, το τέκνο που επιθυμούν να αποκτήσουν η αιτούσα και ο σύζυγός της, χωρίς να λάβει για την προαναφερόμενη ενέργεια κανένα απολύτως οικονομικό αντάλλαγμα. Τέλος τόσο η αιτούσα όσο Φ. Δ. έχουν την κατοικία τους στο Δήμο Σκιλλούντος του Ν. Ηλείας. Συνεπώς, συντρέχουν όλες οι νόμιμες προϋποθέσεις και πρέπει να γίνει δεκτή η αίτηση ως κατ' ουσία βάσιμη.

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΑΥΤΟΥΣ
Δέχεται την αίτηση.

Παρέχει την άδεια στην αιτούσα, όπως προβεί στη μεταφορά στο σώμα της Φ. συζ. Ν. Λ., γονιμοποιημένων ωαρίων, ξένων προς την ίδια, ήτοι κυοφορήσει τέκνο που η αιτούσα και ο σύζυγός της επιθυμούν να αποκτήσουν. Κρίθηκε, αποφασίστηκε και δημοσιεύθηκε στον Πύργο στις 5 Φεβρουαρίου 2004, σε έκτακτη δημόσια συνεδρίαση στο ακροατήριό του, απούσας της αιτούσας και του πληρεξούσιου δικηγόρου της.

Πρόεδρος : Κωνσταντίνα Κωτσοπούλου

Λήμματα: Ιατρικά Υποβοηθούμενη αναπαραγωγή. Τεχνητή γονιμοποίηση, Παρένθετη μητρότητα

ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΙΣ

Δημοσίευση : Αδημοσίευτες

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΠΟΦΑΣΗΣ

Δικαστήριο: ΜΟΝΟΜΕΛΕΣ ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟ

Τόπος: ΑΘΗΝΩΝ

Αριθ. Απόφασης: 224

Έτος: 2005

Περίληψη Ιατρικά υποβοηθούμενη αναπαραγωγή - Τεχνητή γονιμοποίηση - Παρένθετη μητρότητα- Το δικαστήριο δίνει την άδεια στην αιτούσα, όπως προβεί στη μεταφορά στο σώμα άλλης γυναίκας γονιμοποιημένων ωαρίων, ξένων προς την ίδια (κυοφόρο), προκειμένου να κυοφορήσει τέκνο που η αιτούσα και ο σύζυγός της επιθυμούν να αποκτήσουν. Η αιτούσα δεν δύναται να κυοφορήσει επειδή πάσχει από δευτεροπαθή υπογονιμότητα και έχει υποβληθεί σε πολλές προσπάθειες για να επιτευχθεί εγκυμοσύνη, με δυο παλίνδρομες κυήσεις, καθώς και διακοπή άλλης κύησης λόγω σοβαρής τοξιναιμίας. Ήδη βρίσκεται σε υπερτασική αγωγή και λόγω της πιθανότητας εμφάνισης τοξιναιμίας κατά τη διάρκεια της κύησης και της πιθανότητας να κινδυνεύσει, ως μόνη λύση για τεκνοποίηση συνιστάται η παρένθετη μητρότητα.

Κείμενο Απόφασης

ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΠΟΦΑΣΕΩΣ

1166/2005

ΤΟ ΜΟΝΟΜΕΛΕΣ ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

Αποτελούμενο από τη δικαστή Θεώνη Μπούρη, Πρωτοδίκη, την οποία έχει ορίσει ο Πρόεδρος του Τριμελούς Συμβουλίου του Πρωτοδικείου Αθηνών και από τη Γραμματέα Σταυρούλα Λεβέντη.

Συνεδρίασε δημόσια στο ακροατήριό του στις 24-1-2005 για να δικάσει την υπόθεση: Της αιτούσας Φ. συζύγου Η. Γ. το γένος Κ. και Β. κατοίκου Πεύκης Αττικής, η οποία παρέστη με την Πληρεξούσια δικηγόρο της Βασιλική Καρτερολιώτη.

Η αιτούσα ζητεί να γίνει δεκτή η από 15-12-2004 αίτησή της η οποία κατετέθη στη Γραμματεία αυτού του Δικαστηρίου με αύξοντα αριθμό εκθέσεως .....2004.

Κατά τη συζήτηση της υποθέσεως η Πληρεξούσια Δικηγόρος της αιτούσας ανέπτυξε τους ισχυρισμούς της και ζήτησε να γίνουν δεκτά όσα αναφέρονται στα δικαστικά πρακτικά και τις έγγραφες προτάσεις της.

ΑΦΟΥ ΜΕΛΕΤΗΣΕ ΤΗ ΔΙΚΟΓΡΑΦΙΑ ΣΚΕΦΘΗΚΕ ΚΑΤΑ ΤΟ ΝΟΜΟ

Η αιτούσα ζητεί να της δοθεί η άδεια να γίνει η μεταφορά στο σώμα άλλης γυναίκας γονιμοποιημένων ωαρίων, ξένων προς την ίδια, προκειμένου να κυοφορήσει το τέκνο που η αιτούσα και ο σύζυγός της επιθυμούν να αποκτήσουν. Η αίτηση αρμοδίως εισάγεται για να συζητηθεί ενώπιον αυτού του Δικαστηρίου κατά τη διαδικασία της εκούσιας δικαιοδοσίας (άρθρα 121 Εις. ΝΑΚ, 739, 740, 799 του ΚΠολΔ), δεδομένου ότι έχει τηρηθεί η νόμιμη προδικασία με την επίδοση αντιγράφου της αιτήσεως στον Εισαγγελέα Πρωτοδίκων Αθηνών (βλ. την υπ' αριθμ. 7834β/27-12-2004 έκθεση επιδόσεως του δικαστικού επιμελητή στο Πρωτοδικείο Αθηνών Α. Σ. , και είναι νόμιμη, στηριζόμενη στις διατάξεις των άρθρων 1455, 1458, 1464 ΑΚ, που τέθηκαν με το όγδοο κεφάλαιο του Ν. 3089/2002 «Ιατρική Υποβοήθηση στην Ανθρώπινη Αναπαραγωγή», στη θέση των ήδη καταργημένων με το άρθρο 17 του Ν. 1329/1983 άρθρων. Πρέπει επομένως να ερευνηθεί περαιτέρω κατ' ουσίαν.

Από την ένορκη κατάθεση του μάρτυρα Μ. Τ. Λ., που εξετάστηκε στο ακροατήριο και από τα έγγραφα που η αιτούσα προσκομίζει και επικαλείται, αποδείχθηκαν τα ακόλουθα: Η αιτούσα, ηλικίας 42 ετών, σύζυγος του Η. Γ., δεν δύναται να κυοφορήσει επειδή πάσχει από δευτεροπαθή υπογονιμότητα και έχει υποβληθεί σε πολλές προσπάθειες για να επιτευχθεί εγκυμοσύνη. Στο παρελθόν, το 1994, στον έκτο μήνα κύησης παρουσίασε σοβαρή τοξιναιμία, υπέρταση και οιδήματα των κάτω άκρων και λόγω του ενδεχόμενου εκλαμψίας και σπασμών χρειάστηκε να διακοπεί η εγκυμοσύνη για να μην κινδυνεύσει η υγεία της, επίσης είχε δύο παλίνδρομες κύσεις. Ήδη βρίσκεται δε υπερτασική αγωγή και λόγω της πιθανότητας εμφάνισης τοξιναιμίας κατά τη διάρκεια της κύησης και της πιθανότητας να κινδυνεύσει, ως μόνη λύση για τεκνοποίηση συνίσταται η παρένθετη μητρότητα (βλ. την από 17-12-2004 βεβαίωση του μαιευτήρα γυναικολόγου Κ. Π. . Επίσης με την υπό 17-12-2004 βεβαίωση ο ίδιος ως άνω ιατρός, βεβαιώνει ότι η Α. Μ. , ηλικίας 33 ετών, η οποία υποβλήθηκε σε γυναικολογικό έλεγχο, είναι κλινικά υγιής και κατάλληλη για κυοφορία. Περαιτέρω, προσκομίζεται η υπ' αριθ. 1026/14-12-2004 δήλωση συναίνεσης της συμβολαιογράφου Αθηνών Δ. Κ. Κ. , που υπεγράφη μεταξύ της αιτούσας και του συζύγου της με την Α. Μ. και το σύζυγό της Μ. Ν. , σύμφωνα με την οποία η προαναφερθείσα (Α. Μ.) προσφέρεται να κυοφορήσει, χωρίς αντάλλαγμα, ως παρένθετη μητέρα, ξένα προς την ίδια γονιμοποιημένα ωάρια που θα μεταφερθούν ιατρικώς στο σώμα της, το τέκνο ή τα τέκνα που επιθυμούν να αποκτήσουν η αιτούσα και ο σύζυγός της.

Ειδικότερα, συμφωνήθηκε ότι το αντρικό γενετικό υλικό (σπερματοζώαρια), που θα χρησιμοποιηθεί για τη γονιμοποίηση, θα ανήκει στο σύζυγο της αιτούσα και το τέκνο ή τα τέκνα που θα γεννηθούν, θα ανήκουν στην αιτούσα και το σύζυγό της. Τέλος αποδείχθηκε ότι η αιτούσα είναι κάτοικος Πεύκης Αττικής, ενώ η κυοφόρος είναι κάτοικος Λεπτοκαρυάς Τρικάλων.

Κατά συνέπεια πρέπει να γίνει δεκτή η αίτηση ως βάσιμη και κατ' ουσίαν.

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΑΥΤΟΥΣ

Δέχεται την αίτηση.

Παρέχει την άδεια, προκειμένου να γίνει ιατρικώς η μεταφορά στο σώμα της Α. Μ. γονιμοποιημένων ωαρίων, ξένων προς την ίδια (κυοφόρο), αφού προηγηθεί η εξωσωματική γονιμοποίηση σπέρματος του συζύγου της αιτούσας, προκειμένου αυτή να κυοφορήσει το τέκνο ή τα τέκνα που η αιτούσα και ο σύζυγός της επιθυμούν να αποκτήσουν.

Κρίθηκε, αποφασίσθηκε και δημοσιεύθηκε σε έκτακτη δημόσια συνεδρίασή του την.....

Πρόεδρος : Θεώνη Μπούρη

Λήμματα : Ιατρικά Υποβοηθούμενη Αναπαραγωγή, Τεχνητή Γονιμοποίηση, Παρένθετη μητρότητα

ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΙΣ

Δημοσίευση : ΑΔΗΜΟΣΙΕΥΤΕΣ

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΠΟΦΑΣΗΣ

Δικαστήριο: ΜΟΝΟΜΕΛΕΣ ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟ

Τόπος: ΚΟΡΙΝΘΟΥ

Αριθ. Απόφασης: 1224

Έτος: 2006

Περίληψη Παρένθετη μητρότητα – Ηλικία κυοφόρου – Ο νόμος 3305/2005, στο άρθρο 4 παρ. 1 εδ. β' αυτού που έθεσε συγκεκριμένο όριο προς την ηλικία φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής, ορίζοντας επί λέξει ότι «Σε περίπτωση που το υποβοηθούμενο πρόσωπο είναι γυναίκα, ως ηλικία φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής νοείται το πεντηκοστό έτος», χωρίς να ορίσει τίποτα αναφορικά στην ηλικία της κυοφόρου, για τις περιπτώσεις της παρένθετης μητρότητας και επομένως, ανέκλυτε το ερώτημα εάν το ως άνω ηλικιακό όριο θα έπρεπε να τηρείται και για την κυοφόρο ή εάν ήταν δυνατόν να υπάρξει απόκλιση και να επιτρέψει το δικαστήριο η κυοφόρος να είναι άνω των 50 ετών. Επιτρέπεται η κυοφορία από τρίτη γυναίκα (την κυοφόρο) ωρίων ξένων προς την ίδια, καίτοι η γυναίκα αυτή είναι 52 ετών.

Κείμενο απόφασης

Αριθμός απόφασης 224/2006 Μονομελές Πρωτοδικείο Κορίνθου. Σύμφωνα με την διάταξη του άρθρου 1458 ΑΚ, όπως αυτό τροποποιήθηκε με το πρώτο άρθρο του νόμου 3089/2002, για την «Ιατρική Υποβοήθηση στην Ανθρώπινη Αναπαραγωγή», ορίζεται ότι η μεταφορά στο σώμα άλλης γυναίκας γονιμοποιημένων ωρίων, ξένων προς την ίδια και η κυοφορία από αυτήν, επιτρέπεται με δικαστική άδεια που παρέχεται πριν από τη μεταφορά, εφόσον υπάρχει έγγραφη και χωρίς αντάλλαγμα συμφωνία των προσώπων που επιδιώκουν να αποκτήσουν τέκνο και της γυναίκας που θα κυοφορήσει, καθώς και του συζύγου της αν αυτή είναι έγγαμη. Η δικαστική άδεια, παρέχεται ύστερα από αίτηση της γυναίκας που επιθυμεί να αποκτήσει τέκνο, εφόσον αποδεικνύεται ότι αυτή είναι ιατρικώς αδύνατο να κυοφορήσει και ότι η γυναίκα που προσφέρεται να κυοφορήσει είναι κατάλληλη για κυοφορία. Από τη διάταξη του άρθρου 1464 ΑΚ, προκύπτει περαιτέρω ότι σε περίπτωση τεχνητής γονιμοποίησης, αν η κυοφορία έγινε από άλλη γυναίκα υπό τους όρους του άρθρου 1458 ΑΚ, μητέρα του τέκνου τεκμαίρεται η γυναίκα στην οποία δόθηκε η σχετική άδεια. Το τεκμήριο αυτό ανατρέπεται, με αγωγή προσβολής της μητρότητας που ασκείται μέσα σε προθεσμία έξι μηνών, από τον τοκετό. Περαιτέρω, από τη διάταξη του άρθρου 799 ΚΠολΔ, προκύπτει ότι όταν ζητείται κατά το νόμο να χορηγηθεί άδεια για μεταθανάτια τεχνητή γονιμοποίηση ή για κυοφορία τέκνου από άλλη γυναίκα, αρμόδιο είναι το δικαστήριο, στην περιφέρεια του οποίου έχει τη συνήθη διαμονή της η αιτούσα ή εκείνη που θα κυοφορήσει το τέκνο. Ο δικαστής διατάζει να γίνει η συζήτηση κεκλεισμένων των θυρών, εάν κρίνει ότι η δημοσιότητα πρόκειται να είναι επιβλαβής στα χρηστά ήθη ή ότι συντρέχουν ειδικοί λόγοι προστασίας της ιδιωτικής ή οικογενειακής ζωής των διαδίκων. Σύμφωνα δε με τη διάταξη του άρθρου 8 του Ν. 3089/2002, ορίζεται ότι τα άρθρα 1458 και 1464 ΑΚ εφαρμόζονται μόνο στην περίπτωση που η αιτούσα και η κυοφόρος γυναίκα έχουν την κατοικία τους στην Ελλάδα. Τέλος σύμφωνα με το άρθρο 7 του ίδιου προαναφερθέντος νόμου, με το οποίο προστέθηκε νέο εδάφιο στην πρώτη παράγραφο του άρθρου 20 του Ν. 344/1976 «περί ληξιαρχικών πράξεων», ορίσθηκε ότι στην περίπτωση τέκνου που γεννήθηκε από παρένθετη κυοφόρο γυναίκα, στο ληξιαρχείο προσάγεται και η δικαστική άδεια που δόθηκε στη γυναίκα που επιθυμεί το τέκνο, έτσι ώστε ο ληξιαρχος να την εγγράψει ως μητέρα. Από το συνδυασμό των διατάξεων προκύπτει ότι η παρένθετη μητρότητα δηλαδή η μεταφορά γονιμοποιημένων ωρίων στο σώμα άλλης γυναίκας και η κυοφορία από αυτήν επιτρέπεται με δικαστική απόφαση που παρέχεται πριν από τη μεταφορά, ύστερα από αίτηση της γυναίκας που επιθυμεί το παιδί. Οι προϋποθέσεις για να χορηγηθεί η άδεια είναι καταρχήν η γυναίκα που επιθυμεί το παιδί να μην μπορεί να κυοφορήσει η ίδια, πλην όμως να βρίσκεται σε ηλικία φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής (όπως προσδιορίζεται στη διάταξη του άρθρου 1455 παρ. 1 εδ. 1 ΑΚ), ενώ η γυναίκα που αναλαμβάνει να κυοφορήσει πρέπει να είναι ενόψει της κατάστασης της υγείας της, κατάλληλη για κυοφορία.

Στο δικαστήριο πρέπει να προσκομίζεται έγγραφη και χωρίς αντάλλαγμα συμφωνία μεταξύ των μερών, δηλαδή των προσώπων που επιθυμούν το παιδί και της κυοφόρου γυναίκας, καθώς και του συζύγου της τελευταίας αν αυτή είναι έγγαμη, με την οποία εκτός από τη συμφωνία για τη διενέργεια της πράξης, να δηλώνουν ότι τα γονιμοποιημένα ωάρια, που εμφυτεύονται στη μήτρα της κυοφόρου, δεν θα ανήκουν στην ίδια. Τέλος η γυναίκα που επιθυμεί το παιδί (και υποβάλλει την αίτηση) και η κυοφόρος γυναίκα θα πρέπει να έχουν την κατοικία τους στην Ελλάδα (Κουνουγέρη – Μανωλεδάκη, «Τεχνητή γονιμοποίηση και Οικογενειακό Δίκαιο», Ο νόμος 3089/2002 για την ιατρική υποβοηθούμενη αναπαραγωγή, Εκδόσεις Σάκκουλα, σελ. 39 επ. Τ. Κ. Βιδάλης, Το πρόταγμα της Οικογένειας: Η συνταγματικότητα του νόμου για την «ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή» Νομικό Βήμα 51, σελ. 832, Νόμος 3089/2002 Εισηγητική Έκθεση, Κώδικας Νομικού Βήματος, τόμος 50, σελ. 2622 ΜΠΑ 1320/2004, 374, ΜΠΗρακλ. 678/2003 ΝοΒ. 2004, 274). Με την κρινόμενη αίτηση, η αιτούσα ζητεί να της χορηγηθεί η άδεια, προκειμένου να γίνει μεταφορά στο σώμα άλλης γυναίκας και ειδικότερα της μητέρας της ***** εξωσωματικής γονιμοποιημένων ωαρίων, ξένων προς την ίδια, προκειμένου να κυοφορήσει το τέκνο που η αιτούσα και ο σύζυγός της επιθυμούν να αποκτήσουν. Με αυτό το περιεχόμενο και αίτημα η κρινόμενη αίτηση αρμοδίως και παραδεκτως εισάγεται για να συζητηθεί ενώπιον του Δικαστηρίου τούτου κατά τη διαδικασία της εκούσιας δικαιοδοσίας (άρθρο 799 επ. ΚΠολΔ και 121 Εισ. ΝΑΚ), δεδομένου ότι έχει τηρηθεί η νόμιμη προδικασία, με την επίδοση αντιγράφου στον Εισαγγελέα Πρωτοδικών Κορίνθου (βλ. την υπ' αριθμ. ***** έκθεση επίδοσης της δικαστικής επιμελήτριας στο Πρωτοδικείο Κορίνθου *****). Είναι νόμιμη, στηριζόμενη στις διατάξεις των άρθρων 1455, 1456 και 1458 ΑΚ, όπως τροποποιήθηκαν και ισχύουν σύμφωνα με το πρώτο άρθρο του Ν. 3089/2002, 739, 740 και 799 παρ. 1 ΚΠολΔ. Πρέπει επομένως να εξεταστεί περαιτέρω ως προς την ουσιαστική της βασιμότητα.

Από την εκτίμηση της κατάθεσης του μάρτυρα που εξετάστηκε στο ακροατήριο και περιέχεται στα ταυτάριθμα με την παρούσα πρακτικά δημόσιας συνεδρίασης, καθώς και από τα έγγραφα που επικαλείται και νόμιμα προσκομίζει η αιτούσα, αποδεικνύονται τα ακόλουθα πραγματικά περιστατικά: Η αιτούσα ηλικίας 29 ετών, κάτοικος Κορίνθου, τέλεσε νόμιμο πολιτικό γάμο με τον ***** στις *****, ο οποίος ιερολογήθηκε με το Χ. Ο. Δόγμα στις ***** κανόνες, πλην όμως και παρά την έντονη επιθυμία τους δεν έχουν αποκτήσει δικά τους τέκνα. Τούτο διότι σύμφωνα με την από 19-5-2006 βεβαίωση του ιατρού μαιευτήρα- γυναικολόγου, ***** σε συνδυασμό με το υπ' αριθμ. ***** πιστοποιητικό του Γενικού Νοσοκομείου Αθηνών «Αλεξάνδρα», συντρέχει αδυναμία απόκτησης τέκνων με φυσικό τρόπο. Ειδικότερα η αιτούσα είναι αδύνατον να κυοφορήσει, διότι υπάρχει συγγενής έλλειψη της μήτρας (σύνδρομο Rokitansky). Εν όψει τούτων, η αιτούσα είναι ιατρικώς αδύνατο να κυοφορήσει τόσο στο παρόν όσο και στο μέλλον, παρά το ότι βρίσκεται σε ηλικία φυσικής αναπαραγωγής. Παρά ταύτα κρίνεται κατάλληλη για την παροχή ωαρίου, το οποίο, αφού γονιμοποιηθεί εξωσωματικά με σπέρμα του συζύγου της θα κυοφορηθεί από παρένθετη μητέρα. Εξάλλου έχει ήδη υποβληθεί στις απαιτούμενες ιατρικές εξετάσεις προγενετικού ελέγχου και είναι απολύτως υγιής γυναικολογικά, κλινικά και εργαστηριακά. Περαιτέρω η γυναίκα που προσφέρεται να κυοφορήσει είναι η μητέρα της ***** το γένος *****, έγγαμη με τον ***** με τον οποίο έχει αποκτήσει εκτός της αιτούσας ακόμη δύο τέκνα. Η ανωτέρω, ηλικίας 52 ετών, σύμφωνα με την από ***** βεβαίωση του ιδίου ως άνω ιατρού *****, είναι γυναικολογικώς υγιής και δύναται να κυοφορήσει. Προσκομίζεται εξάλλου η υπ' αριθμ ***** έγγραφη δήλωση – συναίνεση ενώπιον της Συμβ/φου Αθηνών ***** της αιτούσας, του συζύγου της, της μητέρας της αιτούσας κατοίκου ***** και του συζύγου της τελευταίας, με την οποία συναίνεσαν εγγράφως για τη μεταφορά γονιμοποιημένων ωαρίων της αιτούσας στο σώμα της μητέρας της και την κυοφορία τους από την τελευταία για λογαριασμό της αιτούσας. Ειδικότερα συμφωνήθηκε να εμφυτευθούν ιατρικώς στο σώμα της ***** ωάρια της αιτούσας, προκειμένου η ανωτέρω ***** να τα κυοφορήσει ως παρένθετη μητέρα μέχρι τον τοκετό και στη συνέχεια το τέκνο ή τα τέκνα που θα γεννήσει, το οποίο/τα οποία θα είναι τέκνο/τέκνα της αιτούσας και του συζύγου της , να το/τα παραδώσει σε αυτούς, χωρίς να λάβει για την προαναφερόμενη ενέργεια κανένα απολύτων οικονομικό αντάλλαγμα. Τέλος αποδείχθηκε ότι τόσο η αιτούσα όσο και η μητέρα της που θα κυοφορήσει έχουν την κατοικία τους στην Ελλάδα. Κατά συνέπεια συντρέχουν όλες οι νόμιμες προϋποθέσεις, ώστε να δοθεί από το Δικαστήριο η άδεια για τη μεταφορά (ιατρικώς), στο σώμα της ***** ωαρίων της αιτούσας εξωσωματικά με το σπέρμα του συζύγου της, ***** και για την κυοφορία τους από την ανωτέρω, προκειμένου η αιτούσα και ο σύζυγός της να αποκτήσουν τέκνο και ως εκ τούτου πρέπει να γίνει δεκτή η αίτηση ως κατ' ουσίαν βάσιμη.

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΑΥΤΟΥΣ

Δέχεται την αίτηση.

Χορηγεί άδεια για τη μεταφορά (ιατρικώς), στο σώμα της ***** μητέρας της αιτούσας, ωαρίων της αιτούσας, εξωσωματικά γονιμοποιημένων με το σπέρμα του συζύγου της, ***** προκειμένου να κυοφορήσει αυτή ***** το τέκνο, που η αιτούσα και ο σύζυγός της επιθυμούν να αποκτήσουν.

Λήμματα: Παρένθετη μητρότητα, Ηλικία κυοφόρου

ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΙΣ

Δημοσίευση : ΤΡΑΠΕΖΑ ΝΟΜΙΚΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ (ΔΣΑ)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση

1. *Αγαλοπούλου Π.* , «Παρένθετη μητρότητα (με αφορμή την Πολ. Πρωτ. Ηρακλείου 31/5803/176/1999), στο Ιατρική Υποβοήθηση στην Ανθρώπινη Αναπαραγωγή και Αστικό Δίκαιο, 2002, σελ.
2. *Αγαλοπούλου Π.* , «Παρένθετη μητρότητα στο Ιατρική Υποβοήθηση στην Ανθρώπινη Αναπαραγωγή και Αστικό Δίκαιο», 2002,σελ.24
3. *Βαρίκα Ε.* , «Με διαφορετικό πρόσωπο. Φύλο, διαφορά και οικουμενικότητα», 2000, Αθήνα: Κατάρτι, σελ.352-374
4. *Βιδάλης Τ. Κ.* , «Βιοηθική και Δίκαιο. Το πρόβλημα της ρύθμισης», στο Επιστήμη και Κοινωνία, 8-9/2002, σελ. 106-118
5. «Ζωή χωρίς πρόσωπο- Το Σύνταγμα και η χρήση του ανθρώπινου γενετικού υλικού», Εκδ. Αντ. Σάκκουλας,2003, Αθήνα - Κομοτηνή
6. *Βιδάλης Τ.*, «Το πρόταγμα της οικογένειας: Η συνταγματικότητα του νόμου για την «ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή», ΝοΒ 51 (2003) σ. 839 επ.
7. *Γένεσις 16*, 1-2
8. *Δανέζης Ι.* , «Σπερματέγχυση και τεχνητή γονιμοποίηση», 1986, σελ. 128
9. *Δασκαλάκης Π.* , «Ο θεσμός της σύγκριας εις Μάνην», Πελοποννησιακά, 1974, τ. Γ , σελ. 81-82
10. *Δασκαρόλη Γ.* , «Παραδόσεις Οικογενειακού Δικαίου», ΙΙ, 2002, σελ. 419-420139.
11. *Δεληγιάννη Ι.* , «Τέκνα γεννημένα χωρίς γάμο», 1983, σελ. 83
12. Εισηγητική Έκθεση στο Σχέδιο νόμου για την Ιατρική Υποβοήθηση στην Ανθρώπινη Αναπαραγωγή, 2, 1 και Χρ. / Δ Β/2002, 766
13. *Ευαγγελίδου Τσικρικά Φ.* , «Ζητήματα από τη βιολογική διάσπαση της μητρότητας», στο Ελληνική Δικαιοσύνη, 2002 τόμ. 43^{ος} , τ. 1^ο , σελ. 51
14. *Ευαγγελίδου – Τσικρικά Φ.* , «Ζητήματα από τη βιολογική διάσπαση της μητρότητας», στο 15. Ελλην. Δικαιοσύνη,2002, τόμος 43, τ. 1, σελ. 37
15. *Καζλαρής Χ.* , «Το Χρυσό μου παιδί», 1996, σελ. 107
16. *Καράκωστας Ι.*, «Τα νομικά προβλήματα της τεχνητής γονιμοποίησης και οι λύσεις του Ν3089/2002», ΔΕΕ 2/2003 σ.132 επ.

17. *Καράση Μ. Δ.* , «Η κρίση του Οικογενειακού Δικαίου μετά το νόμο 3089/2002 για την «Ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή», στο Αρμενόπουλος, 2004, τ.9, σελ.1234-1235
18. *Καράση Μ. Δ.* , Μελέτες γενικής θεωρίας Δικαίου και Αστικού Δικαίου Ι, 2002, σελ. 629-648.
19. *Καράση Μ. Δ.* , «Γάμος και Οικογένεια ως δικαιοίκοι θεσμοί», 1994, σελ. 11-22.
20. *Κουμάντος Γ.* , «Οικογενειακόν Δίκαιον», ΙΙ, 1989, σελ. 18
21. *Κουρούζος Ν.* , «Ο ακέραιος κυρ Αλέξανδρος», από τη συλλογή «Χορταριασμένα χάσματα», 1974.
22. *Κριάρη - Κατράνη Ισμ.* , Το Σύνταγμα και το σχέδιο του Νόμου της Ειδικής Νομοπαρασκευαστικής επιτροπής του Υπουργείου Δικαιοσύνης «Ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή», Χρ/Δ 2002, 668
23. *Κριάρη Κατράνη Ισμ.* , « Βιοϊτρικές εξελίξεις και συνταγματικό δίκαιο», 1994
24. *Κουνουγέρη – Μανωλεδάκη Ε.* , «Η ίδρυση της συγγένειας με τη μητέρα στην περίπτωση του δανεισμού μήτρας: Μια νομοθετική πρόταση», στο Αρμενόπουλος, 1994, τ.11, σελ. 1233-1234
25. *Κουνουγέρη – Μανωλεδάκη Ε.* , «Υποβοηθούμενη Αναπαραγωγή με κρυσταλλωμένο γεννητικό υλικό», 2001, σελ. 769\
26. *Κουνουγέρη Μανωλεδάκη Ε.* , «Το δίκαιο ως εργαλείο κοινωνικού ελέγχου της υποβοηθούμενης αναπαραγωγής», 2001 στο Ίνδικτος, σ.σ. 146-147
27. *Κουνουγέρη – Μανωλεδάκη Ε.* , «Νεοελληνική Λογοτεχνία και Οικογενειακό
28. *Κουνουγέρη – Μανωλεδάκη Ε.* , «Τεχνητή γονιμοποίηση και Οικογενειακό Δίκαιο (Ο νέος νόμος 3089/2002 για την ιατρικά υποβοηθούμενη αναπαραγωγή)»,2003, σελ.46-47
29. *Κουνουγέρη- Μανωλεδάκη Ε.* , «Ζητήματα του νέου θεσμού της "παρένθετης" μητρότητας, 2004, σελ.979-980
30. *Κουνουγέρη - Μανωλεδάκη Ε.* , «Ο νέος νόμος για την ιατρικά υποβοηθούμενη αναπαραγωγή», 2002, στο Συνήγορος τ. 34, σελ. 440 Δίκαιο», στο Αρμενόπουλος,1999,τ.20, σελ.221,228.
31. *Κουτσοράδης Α.*, «Παρένθετη μητρότητα»,2002, ΝοΒ τόμος 54 τεύχος , σελ. 337

32. Μάνεσης Α. , «Ελευθερίες», σελ. 52-32 σχετικά με τη δυσκολία εντοπισμού της εξουσίας στις ιδιωτικές σχέσεις
33. Παντελίδου Κ. Δ. , «Ζητήματα του νέου θεσμού της "παρένθετης μητρότητας"», στο Αρμενόπουλος, 2004, τ.7, σελ. 980 Παπαδιαμάντης Α. , «Άπαντα», κριτική έκδοση Ν. Δ. Τριανταφυλλόπουλου, 1998, τόμος Δ΄, σελ.493.
34. Παντελίδου Κ. Δ. , «Παρατηρήσεις στο σχέδιο νόμου για την ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή», Χρ/Δ 2002, 587
35. Παπαγεωργίου Γ. , «Ηγεμονία και φεμινισμός», 2004, σελ. 108-109
36. Παπανούτσος Ε. Π. , «Ηθική», 1956,σελ. 247-288
37. Παπαχρίστου Θ. Κ. , «Ιατρική Υποβοήθηση στην Ανθρώπινη Αναπαραγωγή και Αστικό Δίκαιο», 2002, σελ.113-117
38. Παπαχρίστου Θ. Κ. , «Η δικαίωση της Σεραϊνώ», 2002, στην εφημ. Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία
39. Παπαχρίστου Θ. Κ. , «Η τεχνητή αναπαραγωγή στον αστικό κώδικα»,2003
40. Παπαχρίστου Θ. Κ. , «Lex dei, lex populi», ΧρΙΔ Β/2002,σελ. 675 επ.
41. Παπαχρίστου Θ. Κ. , «Προβλήματα κληρονομικού δικαίου από τις εφαρμογές της γενετικής τεχνολογίας», Εταιρία Δικαστικών Μελετών, Συμβολές- Νομική Προσέγγιση των σύγχρονων προβλημάτων της Βιογενετικής, εκδ. Αντ. Σάκκουλας 2002, σελ. 83
42. Παπαχρίστου Θ. Κ. , «Σύγκρουση μητροτήτων», Κριτ.Ε 2001/1, σελ. 49
43. Παπαχρίστου Θ. Κ. , «Εγχειρίδιο Οικογενειακού δικαίου»,1998, εκδ.Αντ. Σάκκουλας
44. Ρεθυμιωτάκη Ε. Ι. , «Ρύθμιση ή αυτορρύθμιση; Το παράδειγμα της ιατρικά υποβοηθούμενης αναπαραγωγής», 2003, σελ. 70
45. Σαμαράς Ν. Χ. Π. , «Ιατρική Υποβοήθηση στην Ανθρώπινη Αναπαραγωγή και Αστικό Δίκαιο», 2002, σελ.133
46. Σαμαρά Ν. , «Η νομική θέση της τρίτης δότριας γενετικού υλικού (ωαρίου) στην τεχνητή γονιμοποίηση», στον τόμο «Ιατρική Υποβοήθηση στην Ανθρώπινη Αναπαραγωγή και Αστικό Δίκαιο» (2002) σελ.148
47. Σαρρής Μ. , «Κοινωνιολογία της υγείας και ποιότητα ζωής», 2001,
48. Σπυριδάκης Ι. , «Η υιοθεσία ανηλίκων», 1997, σελ. 47-48

49. Σπυριδάκης Ι., «Η νέα ρύθμιση της τεχνητής γονιμοποίησης και της συγγένειας», 2003, Βιβλιοθήκη Νομικής Θεωρίας και Πράξεως, Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλας Αθήνα – Κομοτηνή
50. Τσαούση – Χατζή Τ. , «Φεμινισμός και δίκαιο: Σύγχρονες τάσεις της Αμερικάνικης φεμινιστικής νομικής σκέψης» ,1998, στο Επιστήμη και κοινωνία, τ. 1, σελ. 101-111
51. Φουντεδάκη Κ. , «Υιοθεσία», 1998, σελ. 163-164
52. Χριστοδούλου Κ. , «Βιολογικό και κοινωνικοσυναισθηματικό κριτήριο ή αλήθεια και φαινόμενο δικαίου στη συγγένεια;», Πρακτικά α΄ Συνεδρίου Ένωσης Αστικολόγων, 1995, σελ. 267

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

1. *Agallopoulou P.*, «Medically assisted human reproduction in Greece», *International family Law*, 2004, σ. 33 επ.
2. *Agallopoulou P.*, «Les differents types de famille contemporaine» , *Revue Hellenique de Droit Internationaw1*, 1/2002,σ. 31
3. *Agallopoulou P.*, «Les differents types de famille contemporaine» , *Revue Hellenique de Droit Internationaw1*, 1/2002,σ. 31
4. *Aquino K. and Americus II Reed*, «The Self Importance of Moral Identity», 2002,*Journal of Personality and Social Psychology*, τ.83, σελ. 1423-1440
5. *Arras J. D.*, *Reproductive Technology*, στο *A Companion to Applied Ethics*, 2003, σ. 350
6. *Baker B. M.* , «A case for Permitting Altruistic Surrogacy», http://www.hsph.harvard.edu/rt21/procreative/BAKER_Altruistic_Sarrogasy.html J – L Bauduin et C. Labrusse – Riou, « Prodvine l’ homme ? De quel droit?», 1987, σελ. 110
7. *Beuvoir S. de*, «Ich habe mich radikalisiert», Interview mit Alice Schwaryer, 1986, στο *Emma*, 6-1986, σελ. 26-30
8. *Blakely M. K.* , «Surrogate Mothers: For Whom Are They Working?», σελ. 18-20
9. *Brecher B.* , «Surrogacy, Liberal Individualism and the Moral Climate», στο *Moral Philosophy and Contemporary Problems*, σ. 187
10. *Bordo S.*, «Feminism, postmodernism and genderscepticism», in *Feminism Postmodernism* (ed. by L.Nicholson), 1990, London: Routledge

11. *Burke P. J.* , «The Self: Measurement Implications from a Symbolic Interactionist Perspective», 1890, *Social Psychology Quarterly*, τ. 43, σελ. 18-29
12. *Burke P. J.* , « Identity Processes and Social Stress», 1991, *American Sociological Review*, τ. 56, σελ. 836-849
13. *Burke P. J.*, «Social Identities and Psychological stress», 1996, in *Psychological stress: Perspectives on Structure, Theory, Life Course and Methods*, σελ. 141-174, edited by H. B. Kaplan, Orlando, FL: Academic Press
14. *Burke P. J.* , «Identities and Social Structure: The 2003 Cooley – Mead Award Address», 2004, *Social Psychology Quarterly*, τ. 67, σελ. 5-11
15. *Calvert J.* , «Supreme Court of California», n Bank, 851 Pacific Reporter, 2d series, σελ. 776
16. *Carver Ch. S.*, and *Scheier M. F.* , «On the self – Regulation of Behavior», 1998, New York, Cambridge University Press
17. *Davies M.*, (ed.), «Women, Race and Class», 1982, London: Women Press και *Minsky. R.*, «Lacan», in *Knowing women: Feminism and Knowledge*, H. Crowley and S Himmelweit , (eds) 1992, Cambridge, UK: Polity Press
18. *Gilligan C.* , «In a Different Voice: Psychological Theory and Womens Development», 1982, Cambridge, MA: Harvard University Press
19. *Cretney Sm.*, *Masson J.M.*, *Bailey R.*, σε συλλογικό έργο «Family Law, Sweet and Maxwell», 7th edition, Sweet&Maxwell
20. *Golt H. J.* , «Science and Surrogasy: Searching for a Biological Child on the High – Tech Frontier», *Life* 10, σελ. 36-42
21. *Grosz E.*, «Psychoanalysis and Feminism», in *Feminist Knowledge: Critique and Construct*(S Gunew ed., 1994, London: Routledge
22. *Harris J.*, *Cloning*, στο. *A Companion to Applied Ethics*, 2003, σ.393
23. *Leary M.* – *Tangney J.* , «A social approach to self and identity», 2002, in *Handbook of self and identity*, edited by, σελ. 128-152
24. *Legendre P.* , «L’ object inestimable de la transmission», 1985
25. *Locke J.* , «Concerning Human Understanding», (Frazer, A., ed.), 1959, N. York: Dover και του ίδιου «Two Tretises of Government», 1960, London: Cambridge University Press

26. *Meredith M. W.* , «Other Mothers: Toward an Ethic of Postmaternal Practice»,
<http://www.hsph.harvard.edu/rt21/procreative/MICHAELS.htm>
27. *Meulders –Klein M. T.* , «La production des norms en matiere bioethique»,1994, C. Neirinck (dir), De la bioethique au bio-droit, L.G.D.J., Paris
28. *Minsky. R.* , «Lacan», in *Knowing women: Feminism and Knowledge*, H. Crowley and S Himmelweit , (eds) 1992, Cambridge, UK: Polity Press
29. *Powers W. T.* , «Behavior: The Control Of Perception»,1973, Chicago: Aldine Publishing
30. *Ragone H.* , «Surrogate Motherhood Conception in the Heart Boulder, 1994, Westview Press, Resolve 1984 “ Surrogating : What Do You Think? Fact Sheet” Fall
31. *Regourd S.* , «Les droits de l’homme devant les manipulations vie et de la mort», *Revue du droit public*, 1981, σελ. 403
32. *Rao Radhika*, «Surrogacy Law in the USA», σε συλλογικό έργο *Surrogate motherhood, International perspectives*,2003, Oxford-Portland Oregon, σ.28-29
33. *Rich A.* , «Von Frauen geboren», *Frauenoffensive*, Μόναχο, 1979:152.
34. *Roberts E. F. S.* , «Native, Narratives of Connectedness: Surrogate Motherhood and Technology»,
<http://www.hsph.harvard.edu/rt21/procreative/roberts.htm>
35. *Rouland E.* , «Anthropologie Juridique», 1998, σελ. 431
36. *Rottonda St.* , «Le droit face aux dil`emmes moraux de la vie et de la mort», Conseil de l` Europe, Actes du 20o Congr`es du troit europ`een, 1999, σελ. 12-32
Rumbelstiltskin Revisited, «The Inalienable Rights of Surrogate Mothers», 1986, σελ.1941
37. *Sawicki J.* , «Discipling Mothers: Feminism and the New Reproductive Technologies»,http://www.hsph.harvard.edu/rt21/procreative/sawicki_Jana.html .
38. *Terre F.* (dir)/ *Costa J.* – *Lascaux / Giraud F.* . de Lapasse, 1986, «Les nouvelles techniques de la procreation artificielle dans les pays occidentaux», *Laboratoire de Sociologie Juridique de Paris II*, Paris

39. *Terre Fr.*, «L' Enfant de l' Esclave, Genetique et Troit», 1987, Flamarion, σελ.184 - 185
40. *Thenevot P. X.* , «Reflexions d' un theologien catholique», στο Actes du colloque Genetique, Procreation et Droit, Actes Sud,1985, Arles, σελ. 518
41. *Thoits A.* , «Accumulation of Role – Identities», 2001, Vanderbilt University, Draft
42. *Tong R.*, «Surrogate Motherhood», στο. A Companion to applied ethics, σ.369.
43. *Stets J. E. - Burke P. J.* , «Identity Theory and Social Identity Theory», 2000, Social Psychology Quarterly, τ. 63, σελ. 224-237
44. *Stuhmcke M.* , «For Love or Money: The Legal Regulation og Surrogate Motherhood», 1995, Journal of Law, τ. 2, νομ. 3, <http://www.murdoch.edu.au/elaw/issues/v2n3/stuhmcke23.html>
45. *Stryker S. and Burke P. J.*, «The Past, Present and Future of Identity Theory», 2000, Social Psychology Quarterly, τ. 63, σελ. 284-293
46. *Stryker S.* , «Symplonic Interactionism: A Social Structural Version», 1980, Menlo Park, Benjamin Cummings
47. *Tong R.*: «Surrogate Motherhood», στο. A Companion to applied ethics, σ.369
48. *Williams R.*, «Keywords.A Vocabulary of Culture and Society», 1976, Glasgow, Fontana

Μεταφράσεις

1. *Berlin I.* , [μετ. Παπαδημητρίου Γ.], Τέσσερα δοκίμια περί ελευθερίας, Αθήνα, έκδ. Scripta, 2001, σ.σ.257-271.
2. *Durant S.* , «Παγκόσμια Ιστορία του Πολιτισμού», Α μεταφρ. Ανδρ. Φραγκιά, 1957, σελ. 48
3. *Evans M.* , «Φύλο και Κοινωνική Θεωρία», εκδ. Μεταίχμιο,
4. σελ. 17-22
5. *Kant I.* , « Τα θεμέλια της μεταφυσικής των ηθών», μτφρ. Γ. Τζαβάρα, σε΄ . 108 – 111
6. *Sabine G. H.* , [μετ. Κρίσπη Μ.], Ιστορία των πολιτικών θεωριών, Αθήνα, έκδ.Ατλαντίς, σ.762-767

7. *Schenk H.* , «Πόση μητέρα χρειάζεται ο άνθρωπος; - Η καλή μητέρα: Μύθος και πραγματικότητα», 2003, σελ. 216

Δημοσιεύματα στον ημερήσιο τύπο

«ΤΟ ΒΗΜΑ»

1. «Νομοθετική ρύθμιση για την τεχνητή γονιμοποίηση», 13/6/1993.
2. «Τα νομικά προβλήματα της εξωσωματικής γονιμοποίησης. Τίνος να είναι του παιδί;», 16/1/1994.
3. «Αγαπάει ο Θεός τις γυναίκες», 2/10/1994 των Valee P. –Urmonite E. .
4. «Όταν η γιαγιά γίνεται μαμά», 23/7/1995.
5. «Γονιμοποίηση ωαρίων χωρίς... σπερματοζώαρια», 22/10/1995.
6. «Ταξίδι εκεί όπου αρχίζει η ζωή», 26/10/1997.
7. «Ήλθε η ώρα της Βιοηθικής», 9/8/1998.
8. «Παιδιά με δυο μητέρες», 11/10/1998.
9. «Το μετέωρο βήμα του νομοθέτη», 22/11/1998.
10. «Μαμά μου... γιαγιά μου», 23/5/1999.
11. «Μάνα δεν είναι μόνο αυτή που γεννά», 5/12/1999.
12. «Ελληνικό δικαστήριο ανέτρεψε για πρώτη φορά παγκοσμίως το δεδομένο της μητρότητας», 5/12/1999.
13. «Ο πελαργός δέχεται τώρα και παραγγελίες», 11/6/2000.
14. «Το ηθικό δίλλημα του νομοθέτη», 18/2/2001, του Π. Σούρλα.
15. «Παράταση χρόνου με διάλογο για την τεχνητή γονιμοποίηση ζήτησε η Εκκλησία στη Βουλή», 7/11/2002.
16. «Το νομοσχέδιο για την τεχνητή γονιμοποίηση αντιβαίνει τον θείο νόμο», λένε οι Αγιορείτες, 10/11/2002.

«ΤΑ ΝΕΑ»

1. «Παιδιά με τρεις γονείς. Είναι ηθικό;», 10/2/1994.
2. «Γιαγιά γέννησε το...εγγόνι της», 9/12/1996.
3. «Ενοικιάσεις μήτρας Α. Ε.», 26/4/1995.
4. «Εξωσωματική γονιμοποίηση- Η ώρα της Βουλής», 30/10/2002
5. «Κόντρες για τις ανύπαντρες», 7/11/2002.
6. «Εγώ...η ανύπαντρη μητέρα», 11/11/2002.

7. «Δανεική μήτρα με ξένο ωάριο», 27/11/2002.
8. «Τουρισμός...γονιμότητας», 11/1/2005.
9. «Πήρε άδεια για παιδί...από δανεική μητέρα», 20/ 1/2005.

«ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ»

1. «Έγκυος στα 63: Γιατί όχι;», 15/2/1994.
2. «Παιδιά με παραγγελία», 19/3/1996.
3. «Νέα μωρά περιμένει ζεύγος Βρετανών ομοφυλοφίλων», 20/7/2000.
4. «Η επιστήμη λέει ναι. Η ηθική;», 13/7/2001.
5. «Το μετέωρο βήμα του πελαργού», 31/7/2001, του Β. Ταρλατζή.
6. «Τα πέντε "όχι" για την εξωσωματική», 20/9/2002.
7. «Χριστόδουλος κατά της επιστήμης», 22/9/2002.
8. «(ΚΤΗΝ) ΙΑΤΡΙΚΗ – Παιδάκια γάλακτος», 25/9/2002.
9. «Και δεύτερη μητέρα αρκεί να είναι Ελληνίδα», 6//11/2002.
10. «Δεν προφυλάσσεται επαρκώς η εμπορευματοποίηση», 7/11/2002, της Β. Τσινόρεμα.
11. «Τεχνητή γονιμοποίηση και συγκρουόμενες ηθικές αξίες», 7/11/2002, του Ν. Κακλαμάνη.
12. «Παρένθετη μητέρα. Ένθετες ενστάσεις», 22/11/2002.
13. «Η νέα έννοια της οικογένειας», 8/12/2002, της Ε. Κουνουγέρη – Μανωλεδάκη.
14. «Η δικαίωση της Σεραϊνώ», 8/12/2002, του Θ. Κ. Παπαχρίστου.
15. «Και δεύτερη μητέρα αρκεί να είναι Ελληνίδα»,
16. «Τα γονιδιά μας στη Βουλή», 22/12/2002.
17. «Η γονιμότητα στη διατίμηση-Εννιάμηνα συμβόλαια- Ενοικιάζονται μητέρες», 22/12/2002.

«ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ»

1. «Μικροί θεοί - μεγάλα διλήματα», 21/10/1997.
2. «Επανάσταση στη γέννηση παιδιών», 21/12/1997.
3. «Βιοηθική και Βιοδίκαιο», 22/10/2000, του Γ. Κουμάντου.
4. «Παιδιά της αγάπης με όρια και όρους», 12/5/2002.
5. «Περιπτώσεις εμπορευματοποίησης», 30/6/2002, του Γ. Κουμάντου.

6. «Βιολογία και οικογένεια», 29/9/2002, του Γ. Κουμάντου.
7. «Εκκλησία, νομοθετική διαδικασία και βιοτεχνολογία», 6/10/2002, του Αρχιμ. Ν. Χατζηνικολάου.
8. «Οριακά παρένθετη μητέρα και μεταθανάτια γονιμοποίηση», 8/11/2002.

«ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ»

1. «Οι θέσεις της Εκκλησίας για την τεχνητή γονιμοποίηση», 3/11/2002.
2. «Πέντε αλλαγές στο νομοσχέδιο», 6/11/2002.
3. «Νοσηρότητα η τεχνητή γονιμοποίηση», 11/11/2002.

«ΚΥΡΙΑΚΑΤΙΚΟΣ ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΟΣ

1. «Τα αμείλικτα ερωτήματα της εξωσωματικής», 14/12/2003, της Ρ. Πετρίδου.

«ΠΑΤΡΙΣ»

1. «Γέννησε το παιδί της αδελφής της», 22/1/1008.
2. «Έως και πέντε γονείς το παιδί από παρένθετη μητέρα», 23/1/2008.

«Η ΘΕΣΣΑΛΙΑ»

1. «Έξι περιπτώσεις παρένθετων γυναικών στο Βόλο - Μητέρα και θεία του παιδιού της», 17/2/2005.

«ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ»

1. Πρακτικά της Βουλής των Ελλήνων. Συνεδρίαση ΚΔ', Πέμπτη 21 Νοεμβρίου 2002, <http://www.parliament.gr/ERGASIES/showfile.asp?file=es1121.txt>.
2. Πρακτικά της Βουλής των Ελλήνων. Συνεδρίαση ΚΗ', Τετάρτη 27 Νοεμβρίου 2002, <http://www.parliament.gr/ERGASIES/showfile.asp?file=1127.txt>, σελ. 12, 16
3. Πρακτικά της Βουλής των Ελλήνων. Συνεδρίαση ΚΖ', Πέμπτη 28 Νοεμβρίου 2002, <http://www.parliament.gr/ERGASIES/showfile.asp?file=es1128.txt>, σελ. 12, 16

ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ ΣΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

1. **Ελευθεροτυπία**, 19/3/1995, <http://www.iospres.gr/ios19950319b.htm>
2. **Το Βήμα**, , 5/12/1999, σελ.Α:52,
<http://tovima.dolnet.gr/print.php?e=B&f=12778&m=A52&aa=1>
3. **Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία**,
8/12/2002, [http://www.genderissues.org.gr/InfoFemina/CurrentIssue/PRESS/te
xniti%20gonimopoiisi](http://www.genderissues.org.gr/InfoFemina/CurrentIssue/PRESS/te
xniti%20gonimopoiisi)
4. **Ελευθεροτυπία**, 22/12/2002,
<http://www.iospres.gr/ios2002/ios20021222a.htm>, σελ.
5. **Τα Νέα**, 11/1/1005,
[http://www.disabled.gr./portal/modules.php?name=New&file=article&sid=33
44](http://www.disabled.gr./portal/modules.php?name=New&file=article&sid=33
44)
6. **Φιλελεύθερος**, 14/12/12003,
<http://www.phileleftheros.com.cy/main/main.asp?gid=345&issuenum=15870>
7. **Τα Νέα**, Τετάρτη 19 Ιουλίου 2006, <file:///www.taneaonline.htm> με τίτλο:
«Δώρο ζωής 52χρονης και με την άδεια δικαστηρίου»
8. **Η Θεσσαλία**, Πέμπτη 17/2/2005, [http://www.e-
thessalia.gr/newsfeed.asp?Fv1=1&Fv2=17/2/2005&Fv3=&Fv4=70017](http://www.e-
thessalia.gr/newsfeed.asp?Fv1=1&Fv2=17/2/2005&Fv3=&Fv4=70017)
9. **Πατρίς**, 23/1/2008, <http://www.patris.gr/articles/125954/69278>, σελ. 11
10. **Η Ιερά Σύνοδος για την Παρένθετη Μητρότητα**, 13/9/2005,
http://www.ecclesia.gr/greek/pronaos/pronaos_13.html
11. **Ορθόδοξος Τύπος**, 8/11/2002,
http://www.zoiforos.gr/AFIEROMATA/protaseis_ekklisias.htm και
http://www.bioethics.org.gr/03_b.html.
12. www.coe.int (Συμβούλιο της Ευρώπης)
13. www.bioethics.gr (Ελληνική Επιτροπή Βιοηθικής)
14. <http://adopting.adoption.com> και <http://surromomslines.com>
15. JCP2000,I,1206,croniqueJ.S.Berge (ιστοσελίδα για την παρένθετη μητρότητα)
16. <http://www.droit.univ>
17. [paris5.fr/cddm/modules.php?name=Encyclopedia&op=content&C:\Document
s and Settings\USER\Ταέγγραφάμου\κατράνη.htm](http://paris5.fr/cddm/modules.php?name=Encyclopedia&op=content&C:\Document
s and Settings\USER\Ταέγγραφάμου\κατράνη.htm), (" Τεχνολογίες
υποβοηθούμενης τεκνοποιίας και θεμελιώδη δικαιώματα" Νομοθετικές και
νομολογιακές εξελίξεις στην Ελλάδα και την αλλοδαπή

18. <http://nytimes.com/top/news/health/diseaseconditionsandhealthtopics/cancer/index.ht...>
(TheNewYorkTimes,Health,articlesaboutcancer,2.7.1984and2.8.1984)
(υπόθεση Parpalaix.)
19. www.google.com (μηχανή αναζήτησης) για υπόθεση Calvert
20. JCP2000,I,1206,croniqueJ.S.Berge,<http://www.droit.univ>
21. paris5.fr/cddm/modules.php?name=Encyclopedia&op=content&...

Νομοθεσία

Ελλάδα:

Εισηγητική Έκθεση Ν. 3089/2002 «για την ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή», σε ΚωδNoB τόμος 50,σ. 2622-2629

Ν.3089/2002 «για την ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή», σε ΧρΙΔ Γ/2003, σ. 186

Εισηγητική Έκθεση Ν.3305/2005 «για την εφαρμογή των μεθόδων ιατρικώς υποβοηθούμενης αναπαραγωγής», σε ΚωδNoB τόμος53 (2005), σ.23

Ν.3305/2005 «για την εφαρμογή των μεθόδων ιατρικώς υποβοηθούμενης αναπαραγωγής», σε ΚωδNoB τόμος 53 (2005) , σ. 23

κυρωτικός Ν. 2619/1998 σε www.coe.int

κυρωτικός Ν. 2101/1992 σε ΚωδNoB τόμος40 ,1992, σ.1681

Αστικός Κώδικας

Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας

Ηνωμένο Βασίλειο:

Νόμος περί ανθρώπινης αναπαραγωγής και εμβρυολογίας του 1990 «Human Fertilization and Embryology Act»

Γαλλία:

Γαλλικός Νόμος 94-653 της 29-7-1994

Γαλλικός Αστικός κώδικας, άρθρο 16-7,

Γαλλικός Ποινικός Κώδικα, άρθρο 227-12

Κώδικας Δημόσιας Υγείας (Code de la sante publique) άρθρο L. 2141-4

Γερμανία:

Γερμανικός Αστικός Κώδικας, ά 1591

Γερμανικός νόμος για προστασία του εμβρύου (Embryonenschutzgesetz), ο οποίος ισχύει από 1.1.1991

Ελβετία:

Ελβετικό Σύνταγμα (ά 119 παρ. 2 d) 1.1.2000

Ειδικός νόμος για την ιατρικώς υποβοηθούμενη αναπαραγωγή «Loi federale sur la procreation medicament assistee» της 18.2.1998

Ισπανία: Ισπανικός νόμος 35/22.11.1988, όπως **Η.Π.Α:** «Uniform Status of children of Assisted Conception Act Approach» (Η.Π.Α) το 1993

Σουηδία:

Σουηδικός Νόμος περί γονιμοποίησης του 1984

Σουηδική Σύσταση του 1989, Regulations and General Recommendations, No 35 of 30.11.1989 of the National Board of Health and Welfare on extracorporeal fertilization etc. IDHL 1991, Rubric 4 No2.

Ολλανδία:

Commercial Surrogacy Act 1.11.1993

Ισραήλ: Surrogacy Arrangements Law 5756/1996

Δανία: ν. 460/10.6.1997

τροποποιήθηκε από τον ν. 10/23.11.1

Νομολογία**Ελλάδα:**

ΑΠ 351/1993 ΝοΒ 1994, 998

Ολ ΑΠ 14/2004, ΧρΙδΔ 2004, σ. 606

ΕφΑθ 2171/2002 σε ΧρΙΔ Γ/2003, σ. 420

ΠολΠΗρακλ. 31/5803/176/1999, ΝοΒ 48, σ. 495 και σε ΚριτΕ 2000/1.236.

Πολ Πρ Αθ 6779/2000 σε ΕλλΔνη 42(2001) 253= Αρμ 55(2001) 57
ΜονΠΑθ 1320/2004 Αρμ 58 (2004) 374
Μον ΠΑθ 1166/2005 πηγή www.dsa.gr
Μον ΠΑθ 760/2004 πηγή www.dsa.gr
ΜονΠΘεσ/νίκης27035/2003 πηγή www.dsa.gr
ΜονΠΚαβάλας 125/2004 πηγή www.dsa.gr
ΜονΠΚορίνθου 224/2006 σε Αρμ 58, 374
ΜονΠΗλείας 106/2004 πηγή www.dsa.gr
ΜονΠΗρακλείου 678/3003 πηγή www.dsa.gr
ΜονΠΝάξου 678/2003 πηγή www.dsa.gr

Κείμενα Ευρωπαϊκής Ένωσης και Διεθνών Οργανισμών

1. Σχέδιο Συστάσεως του 1987 του Συμβουλίου της Ευρώπης
2. Σχέδιο Οδηγίας του Συμβουλίου της Ευρώπης R(87) (αρχή 15)
3. Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου του 1989 σχετικά με την τεχνητή γονιμοποίηση in vivo και in vitro
4. Διεθνής Σύμβαση Νέας Υόρκης για τα δικαιώματα του παιδιού της 26/1/1990, κυρωτικός Ν. 2101/1992 σε ΚωδΝοΒ τόμος40 1992 σ.1681
5. Ψήφισμα σχετικά με τον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην ΕΕ(1994), Επίσημη Εφημερίδα ΕΕ, C320/36, 28.10.96
6. Ψήφισμα σχετικά με την κλωνοποίηση, Επίσημη Εφημερίδα ΕΕ, C 115/92, 14.4.97
7. Σύμβαση του Oviedo της 4.4.1997 για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της αξιοπρέπειας του ατόμου σε σχέση με τις εφαρμογές της βιολογίας και της ιατρικής: “Σύμβαση για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τη Βιοιατρική” υπεγράφη στις 4 Απριλίου 1997 που κυρώθηκε από την Ελλάδα με τον ν. 2619/1998, (www.coe.int)